

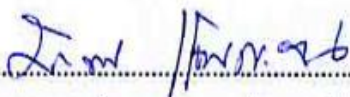
การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

พระภิกษุพูนชัย นัตรทอง

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ธันวาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณวุฒิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณวุฒิพนธ์ของ พระณัฐฐพงษ์ ฉัตรทอง ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ แจ่มกระจ่าง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คูลิต ขาวเหลือง)

คณะกรรมการสอบคุณวุฒิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สม โภชน์ อนนงสุชา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ แจ่มกระจ่าง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คูลิต ขาวเหลือง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณวุฒิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศฉาย ชีระวิชิตระกุล)

วันที่ 13 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2561

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงพัฒนาคุษฎีนิพนธ์และให้กำลังใจเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ แจ่มกระจ่าง ประธานกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คูสัต ขาวเหลือง คณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ ที่ทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์มากขึ้น ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม และคณาจารย์หลักสูตรปริญญาการศึกษาคุษฎีบัณฑิตทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย ทำให้สามารถทำคุษฎีนิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ได้ให้ความกรุณาในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่มีคุณค่ายิ่งต่อกระบวนการวิจัย

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในจังหวัดจันทบุรี ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ ญาติโยมรวมถึงทุก ๆ ท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ สำคัญอย่างยิ่งในการทำคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จด้วยดี

พระภักฐ์พูนชัย นัตถทอง

55810245: สาขาวิชา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม; ปร.ค. (การศึกษาและพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน/ ยุทธศาสตร์

พระนักวิจัย ชัย ชัยทอง: การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (STRATEGIC DEVELOPMENT OF NATURAL RESOURCE AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AND RELIGIOUS PLACE AT KHAO KHITCHAKUT NATIONAL PARK) คณะกรรมการควบคุมคุรุภัณฑ์: มานพ แจ่มกระจ่าง, Ph.D., คุสิต ขาวเหลือง, Ph.D., 253 หน้า. ปี พ.ศ. 2561.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่มาทำกิจกรรมทางศาสนา และท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ การวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 169 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัด จันทบุรี ใช้แบบสอบถาม แบบเลือกตอบและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนา ขั้นตอนที่ 2 ศึกษา พฤติกรรมของประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรมทางศาสนา จำนวน 50 คน โดยใช้วิธีการ สัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำยุทธศาสตร์ตามกระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์ และ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความเป็นไปได้ในการใช้ยุทธศาสตร์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า 1) พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรม ทางศาสนาและท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประชาชนส่วนใหญ่มีความศรัทธาที่มี ต่อรอยพระพุทธรูปความศรัทธาต่อท่านพ่อเจียน และชื่นชมในความสวยงามของธรรมชาติ โดยประชาชนส่วนใหญ่นิยมเดินทางกลางวันด้วยรถยนต์โดยสารเพราะตื่นเต้น ปัญหาและอุปสรรค พบมาก คือ คนมากทางเดินคับแคบ รถยนต์ขึ้นเขาน้อยคอยรถนาน และขาดการประสานงานกัน ระหว่างหน่วยงานต่างๆ 2) การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้ร่างยุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ การพัฒนาอุทยาน แห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น, การจัดระบบการให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภค ให้มีประสิทธิภาพ, ส่งเสริมภาพลักษณ์ธุรกิจ, พัฒนาระบบการบริหารจัดการ, เพิ่มสมรรถนะ บุคลากร และสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม

55810245: MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; Ph.D.

(EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT)

KEYWORDS: NATURAL RESOURCE AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT
AND RELIGIOUS PLACE/ STRATEGIC

PHRA POONCHAI CHATTHONG : STRATEGIC DEVELOPMENT OF
NATURAL RESOURCE AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AND RELIGIOUS
PLACE AT KHAO KHITCHAKUT NATIONAL PARK. ADVISORY COMMITTEE:
MANOP JAMKRAJANG, Ph.D., DUSIT KHAOWLEUANG, Ph.D. 253 P. 2018.

The purposes of this research were to study behaviors of people who attended religious activities and went sightseeing at Khao Khitchakut National Park, and to develop strategies for natural resource and religious place management at Khao Khitchakut National Park. The research was divided into four stages. Stage1: studying problems and needs in managing Khao Khitchakut National Park from 169 samples consisting of government officers, tourists, monks, merchants and local people who lived or worked in Chanthaburi province using a check list questionnaire. The collected data was then analyzed using descriptive statistics. Stage2: studying behaviors of 50 samples who went sightseeing or attended religious activities using an in-depth interview. Stage3: developing strategies for natural resources and religious place management. And, stage4: feasibility evaluation of strategy implementation by the experts and involved people.

The results revealed that 1) regarding to behaviors of people who attended religious activities and went sightseeing at Khao Khitchakut National Park, most of them had faith towards Lord Buddha's Footprint and Provost Thammatorakun (Kian Kunthasaro) as well as admired the beauty of nature. Many of them preferred to travel during daytime by car because it was exciting. Most encountered problems were crowded with people, narrow path, few pick-up trucks driving up the hill which resulting in long time waiting and lack of cooperation between organizations and 2) according to the strategic development for natural resource and religious place management at Khao Khitchakut National Park, six strategies were drafted including: outstanding identity development strategy, effective service system and infrastructure development strategy, business image promotion strategy, development of a management system strategy, increase of personnel ability strategy and creation of awareness and participation strategy.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
คำถามวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	10
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์	22
พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ	52
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	57
ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา.....	72
การประเมิน	74
ความเป็นมาของศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	80
สภาพการमानมัสการรอยพระพุทธรูป.....	86
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	92
3 วิธีดำเนินการวิจัย	105
ขั้นตอนการวิจัย	105
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	108

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	111
การรวบรวมข้อมูล.....	114
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	178
สรุปผลการวิจัย.....	179
อภิปรายผล.....	183
ข้อเสนอแนะ.....	189
บรรณานุกรม.....	192
ภาคผนวก.....	201
ภาคผนวก ก.....	202
ภาคผนวก ข.....	208
ภาคผนวก ค.....	211
ภาคผนวก ง.....	227
ภาคผนวก จ.....	240
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	253

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การกำหนดสัดส่วนประชากรจำแนกตามอำเภอในจังหวัดจันทบุรี	108
2	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามอำเภอ และกลุ่มอาชีพ.....	109
3	การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ในการพัฒนาการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	137
4	การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ.....	138
5	การกำหนดพันธกิจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ.....	139
6	ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพัฒนา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ	140
7	การใช้ SWOT evaluation model กำหนดกลยุทธ์หลักของการพัฒนาการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	143
8	วิสัยทัศน์ พันธกิจของการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	161
9	ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนา ของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ.....	161
10	ผลการวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก SWOT ในการพัฒนาการ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	166
11	คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ	173
12	คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์	174

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
13	175
คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้	
14	175
คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเหมาะสม	
15	176
คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความถูกต้อง	
16	228
ผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	
17	235
ผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์	

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2	ผลการประเมิน SWOT.....	37
3	ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ ผลลัพธ์ ผลผลิต และกิจกรรม	43
4	ยุทธศาสตร์ระดับหน่วยงาน	44
5	ขั้นตอนการวิจัย.....	107

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 มีเนื้อที่ประมาณ 58.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 36,444.05 ไร่ อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดจันทบุรี ครอบคลุมพื้นที่อำเภอมะขามและอำเภอเขาคิชฌกูฏ สภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีลักษณะทั่วไปเป็นภูเขาสูงชัน เนื่องจากการการคั่นตัวของเปลือกโลกหินฐานเป็นหินอัคนีพวกหินแกรนิตยุคจูแรสสิก มีอายุประมาณ 135-180 ล้านปี ทางทิศตะวันออกจะมีความลาดชันมาก แนวสันเขาวางตัวไปในแนวตะวันตกเฉียงเหนือถึงตะวันออกเฉียงใต้เชิงเขาด้านตะวันออกเฉียงใต้มีความลาดชันน้อย มียอดเขาพระบาทเป็นภูเขาสูงสุด สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,085 เมตร มีที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเพียงเล็กน้อย บนเขาพระบาทมีหินก้อนใหญ่ลักษณะกลมเกลี้ยงกระจายอยู่โดยทั่วไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นต้นน้ำสำคัญของแม่น้ำจันทบุรี สภาพป่ามีทั้งป่าดิบชื้น มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ ได้แก่ ยางแดง กระบก หย่อง มะก้อ บุนนาค สารภี จิกคง ตำรอง ฯลฯ ส่วนป่าดิบเขาจะอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 800 เมตรขึ้นไป ไม้ที่พบ ได้แก่ มะก้อ กระบกกรัง ทำป้าง พิมเสนป่า พลอง คอเหี้ย พลับ อบเชย และคิหิมี เป็นต้น และป่าไม้พวกใบ มีสมุนไพรรวมและกล้วยไม้ป่านานาชนิด รวมทั้งมีพันธุ์ไม้หายากคือ ไม้กฤษณา มีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น กระต๊อง เสือ หมี เก้ง กวาง เลียงผา ชะนีมงกุฏ เม่นใหญ่ อีเห็นลาย พังพอนเล็ก ไก่ฟ้าหลังขาวจันทบูรณ์ ไก่ป่า นกปรอทเหลืองหัวจุก ฯลฯ ตามลำห้วยและลำธารจะมีปลาตะเพียนทราย ปลาชิวหางแดง ปลาสร้อยนกเขา ปลาช่อนทราย ปลาตกเหลือง ปลานู ปลากะตังและปลากะตุงเหว เป็นต้น ลักษณะภูมิอากาศบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ช่วงกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวเย็นท้องฟ้าโปร่ง ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงเวลาที่เปลี่ยนอิทธิพลจากลมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคมจะมีความชื้นในอากาศสูง เกิดเมฆและฝนตกหนักปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 2,900 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27 องศาเซลเซียส ด้วยอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นพื้นที่ มีความอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม มีความสมบูรณ์สวยงามแล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี คือ รอยพระพุทธรบาท

และหินรูปบาตรที่พระครูธรรมสรคุณหรือท่านพ่อเขียน เจ้าอาวาสวัดกะทิง เป็นผู้สร้างแรงศรัทธา ให้แก่พุทธศาสนิกชน และบุคคลทั่วไปขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูป และท่องเที่ยวชมภูมิทัศน์ ตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ด้านล่างของเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏถึงรอยพระพุทธรูปพลวงบนยอดเขาพระบาท เป็นจุดสูงสุดของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เริ่มมีผู้นิยมมาขึ้นเขาพระบาทมากขึ้นเรื่อยมาเป็นลำดับ และในปี พ.ศ. 2558 อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้รับการสำรวจว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้นิยมมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยทุกคนที่ขึ้นมาบนเขาคิชฌกูฏมีจุดประสงค์สองอย่าง คือ มาเที่ยวชมภูมิทัศน์ และมานมัสการรอยพระพุทธรูป โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าเกิดมาในชีวิตถ้าได้มาไหว้รอยพระพุทธรูปอย่างน้อยเจ็ดครั้งจะมีความเจริญ มีโชค มีลาภ ตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ และบางคนก็มาเพราะความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และคิดว่าเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การศึกษาเพราะสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเชื่อและให้ความศรัทธานั้นตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ แต่อาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ เพราะความเชื่อนั้นไม่อาจจะหยุดยั้งได้ ความเชื่อทางศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจึงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะอันหนึ่งอันเดียวกัน การศึกษาหาแนวทางให้ความเชื่อสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเพราะปัจจุบันการเดินทางไปนมัสการรอยพระบาทจะมีรถโดยสารรับส่งตั้งแต่พื้นล่างนอกเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จนถึงทางขึ้นยอดเขาพระบาทบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีน้ำตกสำคัญและมีชื่อเสียงที่นักท่องเที่ยวนิยมมาพักผ่อนและท่องเที่ยวคือ น้ำตกกระทิง น้ำตกคลองไพบูลย์ น้ำตกคลองกระสือ น้ำตกคลองช้างเซ และทรัพยากรธรรมชาติอีกหลายชนิดที่ควรธำรงรักษาไว้ (อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี, 2558)

จากความสวยงามของธรรมชาติที่อุดมไปด้วยพืชพันธุ์สัตว์ป่า มีน้ำตกหลายแห่งทั่วเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และมีสถานที่ที่เป็นที่ศรัทธาของประชาชน นักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ต่อมาหลังจากท่านพ่อเขียนมรณภาพทำให้เกิดปัญหาแย่งชิงผลประโยชน์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป มุ่งแต่การสร้างรายได้เพื่อประโยชน์ให้แก่กลุ่มตนเอง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่งผลกระทบต่ออุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และสิ่งแวดล้อมโดยรวมด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาขยะบนเขา ปัญหาน้ำเสีย ปัญหานักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากเกินการรองรับของสาธารณูปโภค ปัญหาการพังทลายของดินบนภูเขาที่ถูกขุดมาทำถนน ปัญหาที่เกิดจากเสียงของรถยนต์ที่วิ่งอยู่บนเขาในเขตอุทยานแห่งชาติและ

ปัญหาที่เกิดจากเสียงของเครื่องขยายเสียงของร้านค้าเอกชนและองค์กรของคณะสงฆ์ ซึ่งมีเสียงดังตลอดทั้งวันทั้งคืนตลอดระยะเวลาสองเดือนของฤดูกาลเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวง นอกจากนั้นยังปรากฏพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของการเข้ามาศึกษาธรรมชาติ หรือเดินทางมาพักผ่อนบริเวณน้ำตกที่มีอยู่ทั่วไปในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมากจะดื่มเหล้า เปิดเครื่องเสียงดังหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่รบกวนสัตว์ รวมถึงการใช้เชมพูหรือสบู่มาใช้เพื่อทำความสะอาดร่างกายในขณะที่เล่นน้ำตกเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2554, หน้า 1) ส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวตามธรรมชาติของทรัพยากรในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นอย่างมาก

จากปัญหาต่าง ๆ บนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่ผ่านมาไม่ได้รับการแก้ปัญหาอย่างเป็นทางการ และไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดที่เกี่ยวข้องทั้ง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในฐานะผู้รับประโยชน์จากรายได้ต่าง ๆ อาทิเช่น องค์กรบริการส่วนตำบลมีรายได้จากการเก็บภาษีร้านค้ากรมอุทยานแห่งชาติมีรายได้จากการเก็บค่าเข้าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ คณะสงฆ์จังหวัดและวัดต่าง ๆ ในเขตพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏที่มีรายได้จากการจำหน่ายดอกไม้ วัตถุมงคลต่าง ๆ ทั้งในและนอกบริเวณที่ตั้งพระบาทพลวงตลอดจนร้านค้าต่าง ๆ ไม่ได้ เข้ามาบริหารจัดการควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานบนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏอย่างแท้จริง ทุกกลุ่มทุกฝ่าย และทุกคณะต่างคนต่างทำไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการแก้ปัญหาขยะที่มีอยู่จำนวนมาก เช่น ถูพลาสติก ขวด เศษอาหาร ตลอดจนดอกไม้ รูปเทียน ซึ่งขยะเหล่านี้ปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดระยะเวลาสองเดือนของการจัดกิจกรรมวันประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปบาท พลวง ประมาณ 120 วัน ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข (โครงการส่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง, 2557, หน้า 3) หากแต่ทุกฝ่ายมุ่งเน้นการสร้างรายได้จากเทศกาลการนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวงเท่านั้น จนเกรงว่าในอนาคตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ บนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะบริเวณบริเวณและเส้นทางเดินขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง เพื่อขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวงจะเสียหาย และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการหาวิธีการบริหารยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงศาสนสถานหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคุณค่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้ได้รับการพัฒนาควบคู่กับท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพภายใต้ความร่วมมือของชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรของคณะสงฆ์ รวมถึงนักท่องเที่ยวหรือผู้แสวงบุญต่าง ๆ (พรชนั้น สุขประเสริฐ และเกศวดี พุทธภูมิพิทักษ์, 2553, หน้า 35) ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ การกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อใช้การบริหารจัดการ

เกี่ยวกับ 1) ด้านพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งเป็นแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ 2) ด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการที่มีการเรียนรู้ในการท่องเที่ยวที่มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมและปลูกจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว 4) ด้านการมีส่วนร่วม ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชน และประชาชนท้องถิ่นในการคิดวางแผนปฏิบัติตามแผน การรับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ และร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ด้านการกระจายรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตในท้องถิ่น รวมทั้งนำไปสู่การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ (ดอกรัก มารอด, 2555, หน้า 137) ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสกาลรอยพระพุทธบาทในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เพราะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิงสืบต่อจากพระครูธรรมสรคุณ (ท่านพ่อเจียน) และวัดกะทิงยังเป็นจุดบริการรถยนต์โดยสารรับส่งศาสนิกชนนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปขึ้นพระบาทพลวง จึงได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศาสนสถานรวมถึงศักดิ์สิทธิ์ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานที่นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความศรัทธาของบุคคลโดยทั่วไป ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยใช้แนวทางการบริหารยุทธศาสตร์ และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมบริหารจัดการยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้สวยงามศักดิ์สิทธิ์และอยู่ในสภาพสมบูรณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนา และท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

คำถามของการวิจัย

1. พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นอย่างไร

2. การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏควรเป็นอย่างไรต่อประชาชน

3. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่เหมาะสมเป็นอย่างไร และจะเกิดประโยชน์อย่างไรต่อประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติงาน และดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ สามารถนำผลการศึกษาด้านพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนสถานและท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นข้อมูลทางวิชาการเพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางและวางแผนพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

2. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดจันทบุรี องค์กรบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี หน่วยงานของรัฐและคณะสงฆ์ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ สามารถนำยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

3. อุทยานแห่งชาติและศาสนสถานอื่น ๆ ในประเทศไทย สามารถนำยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การดูแลรักษาป่าไม้ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาความปลอดภัยของประชาชน การดูแลและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับสาธารณูปโภค การดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีและการดูแลพระพุทธศาสนาโดยคัดเลือกเฉพาะบุคลากรของแต่ละหน่วยงานที่ดูแลและรับผิดชอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยตรงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้เดินทางเข้ามาเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ หรือผู้มีความศรัทธาในศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเฉพาะชาวไทย โดยคัดเลือกนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมากกว่า 2 ครั้ง
3. พระภิกษุ ได้แก่ นักบวชในพระพุทธศาสนาที่สูงกว่าสามเณรที่ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยคัดเลือกพระภิกษุที่เคยเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มากกว่า 2 ครั้ง
4. ผู้ประกอบการค้า ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจค้าขายสินค้าประเภทต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยคัดเลือกผู้ประกอบการค้าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมากกว่า 2 ครั้ง
- 5 ประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่เป็นประจำในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยเข้าไปสำรวจและลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ ที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

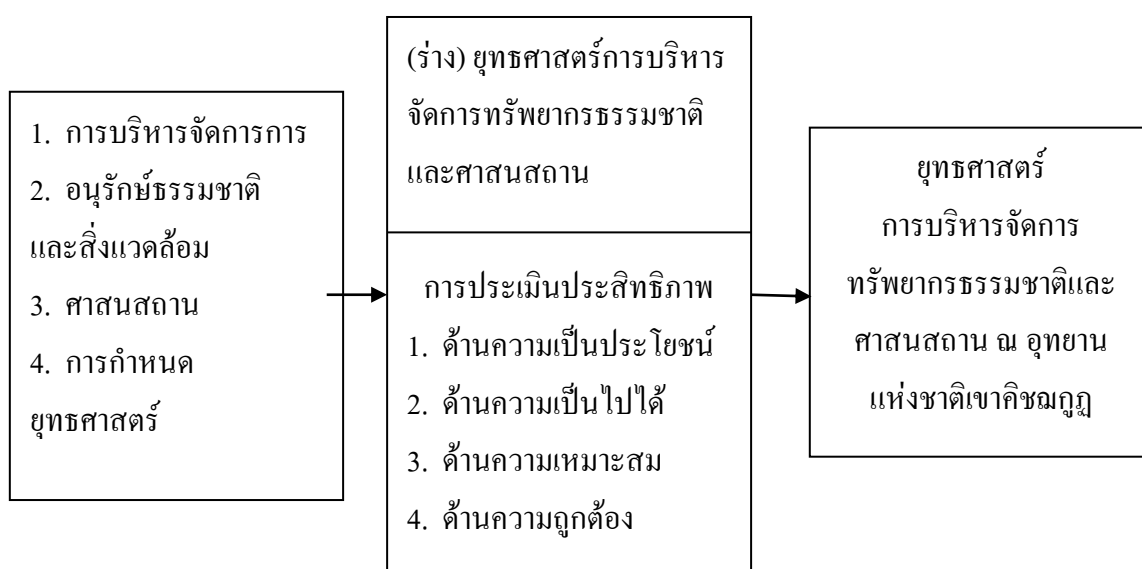
การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ พฤติกรรมของประชาชนที่เกิดทางมาทำกิจกรรมทางศาสนา และท่องเที่ยว ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษาข้อมูลและดำเนินการวิจัย เริ่มศึกษาวิจัยตั้งแต่ เดือนมกราคม 2560- พฤศจิกายน พ.ศ. 2561

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้ศึกษา วิธีการบริหารจัดการ การกำหนดยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานและการประเมิน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ทำให้ทราบว่าทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานมีความสำคัญทั้งในด้านการท่องเที่ยวและความเชื่อ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุข แต่ในขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศาสนสถานที่เป็นที่เคารพบูชาของผู้มีความเชื่อต่าง ๆ มักจะมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องจากจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งชุมชนในท้องถิ่น องค์การภาครัฐและภาคเอกชนระดับต่าง ๆ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งศาสนสถานต่าง ๆ ขาดการปกป้องดูแลรักษาอย่างจริงจัง ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และศาสนสถานชำรุดทรุดโทรมขาดเจ้าภาพหรือหน่วยงานที่มีอำนาจ

หน้าที่ในการควบคุมดูแลปกป้องบำรุงรักษาอย่างแท้จริงและอย่างต่อเนื่อง การปกป้องดูแลรักษา ต้องใช้การบริหารจัดการที่มีคุณภาพมียุทธศาสตร์ในการจัดการเพราะยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือ ในการบริหารจัดการที่วิเคราะห์ให้เห็นจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคอย่างครอบคลุมทุกด้าน ทุกประเด็นอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและมรดกโลกที่มีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน หมายถึง กระบวนการจัดการ ในการบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานภายใต้การบริหารของหน่วยงานและ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ

ศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ หมายถึง สถานที่ที่ประชาชนมีความเชื่อ ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตั้งอยู่บนยอดเขาพระบาทพลวง อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยบนยอดเขามี หินลูกบาตร เป็นหินกลมขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนแผ่นหินที่มีลักษณะลาดเอียง แต่ไม่กลิ้งหรือหล่นลงมา และรอยพระพุทธรบาท ประชาชนนิยมมานมัสการรอยพระพุทธรบาท เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ หมายถึง พื้นที่ที่เป็นป่าเขาตั้งอยู่ในเขตอำเภอมะขาม และอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ภูเขา ทิวทัศน์ที่งดงาม มียอดเขาสูงสุดอยู่ใน ระดับความสูง 1,000 เมตร มีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกกระทิง และปรากฏการณ์ ทางธรณีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับตำนานทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับ รอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาคิชฌกูฏมีเนื้อที่ประมาณ 58.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 36,444: 05 ไร่

พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมทางศาสนา หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ดีและไม่ดีของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมทาง ศาสนาต่อทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การพัฒนายุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางหรือวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่มีกลวิธีต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนตามที่หน่วยงานกำหนดไว้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ ประสพผลสำเร็จ

ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ หมายถึง แนวทางในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีการกำหนด กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน บนเขาพระบาท พลวงควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

โดยการมีส่วนร่วมจากบุคคลหรือตัวแทนของคณะบุคคลจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน องค์กร
ของคณะสงฆ์ ประชาชนและบุคคลที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอย
พระพุทธรบาทบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาประกอบกับข้อมูล ซึ่งได้จากการสอบถามสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม กับผู้เกี่ยวข้องทั้งทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานบนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ นำผลที่ได้ ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการบริหารยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์
3. พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา
6. การประเมิน
7. ความเป็นมาของศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
8. สภาพการमानมัสการรอยพระพุทธรบาท
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบความคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

คำว่า “การบริหาร” สามารถใช้คำสองคำทดแทนกันได้ ได้แก่ คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) แต่ในความหมายที่แท้จริง คำว่า “การบริหาร” (Administration) จะเน้นในเรื่องการจัดการเกี่ยวกับนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ส่วนคำว่า “การจัดการ” (Management) มักจะใช้ในงานเกี่ยวกับธุรกิจเอกชน แต่ทั้ง 2 คำ ต่างก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ

ผู้บริหารทั้งสิ้น (จันทร์านี สงวนนาม, 2551, หน้า 9) โดยมีนักวิชาการและนักบริหารได้ให้ความหมายของ “การบริหาร” ไว้ดังนี้

เสนาะ ตีเขาว์ (2553, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหารเป็นกิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประภาพรรณ รักเลี้ยง (2558, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration หรือ Management) ว่าหมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) การใช้ทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย หรือการบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการระดม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถดำเนินงานจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง วิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานด้วยการค้นหาจุดแข็งของพนักงานมากกว่าการบังคับให้ทำงาน

ไซมอน (Simon, 1977, p. 273) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะและเทคนิคทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนสำเร็จบรรลุผลตามจุดหมาย

บองต์วานี (Bhojwani, 2012, p. 11) ได้กล่าวว่า การบริหารหมายถึง การนำเอกลักษณ์สำคัญของภาวะผู้นำมาช่วยเสริมการจัดการให้เข้มแข็งชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้การทำหน้าที่เชิงนโยบายเป็นไปอย่างผู้มีวิสัยทัศน์ และในขณะเดียวกันก็อาศัยการจัดการมากำหนดนโยบายให้ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

โรเบิร์ต (Robert, 2012, p. 2) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่าหมายถึง การใช้เทคนิคเชิงปริมาณอย่างเข้มงวดเพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้การใช้เครื่องมือที่ทันสมัยในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

สรุปการบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการเอาทรัพยากรการบริหารมากำหนดนโยบายเพื่อให้บุคลากรในองค์กรได้ปฏิบัติหน้าที่และร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มความรู้ความสามารถด้วยความเต็มใจจนกระทั่งผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีการบริหาร

ทฤษฎีการบริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักบริหารเพราะทฤษฎีการบริหารจะเป็นเครื่องนำทางในการบริหารงานขององค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารหลากหลายแนวคิดดังนี้ (ชงชัย สันติวงษ์, 2550; ภาวิดา ธาราศรีวิสุทธิ, 2552; มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2556; ปรีชา คัมภีร์ปรภณ, ม.ป.ป.; อาเบ่น เรื่องจรรยาบรรณ, ม.ป.ป.; Urwick, 2012; กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ก; Lunenburg & Ornstein, 2000)

1. ทฤษฎีการบริหารทัศนะดั้งเดิม (Classical viewpoint)

1.1 ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific management) หัวใจสำคัญของหลักการดังกล่าวคือ การกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุด (One best way) ด้วยการวิเคราะห์สายพานการทำงานแยกแยะงานออกเป็น ส่วน ๆ จัดส่วนที่ไม่จำเป็นออก แล้วกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุด ค่าใช้จ่ายเวลาและแรงงานแต่ให้ผลผลิตตามมาตรฐานที่กำหนด โดยมีสิ่งจูงใจที่ดีที่สุดคือ เงิน นักทฤษฎีที่สำคัญคือ Taylor, Gilbreth และ Gantt

1.2 ทฤษฎีการบริหารจัดการ (Administrative management) ที่มุ่งกำหนดหลักการทางการบริหารไว้ โดยให้นักบริหารเป็นผู้ประสานกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรเข้าด้วยกัน ปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานด้านการวางแผน การจัดองค์กรและการควบคุม มีนักทฤษฎีที่สำคัญคือ Fayol and Barnard หลักการและแนวคิดของ Fayol ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การประสานงาน (Co-ordination) การสั่งการ (Command) การควบคุม (Controlling) โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 การวางแผน (Planning) การวางแผน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากที่สุดของกระบวนการบริหารจัดการ หากไม่มีแผนการดำเนินธุรกิจ การดำเนินธุรกิจใด ๆ ก็จะไม่ทราบวัตถุประสงค์หรือทิศทางในการดำเนินงาน และผลที่ตามมาคือ การที่จะบรรลุถึงประสิทธิภาพในการทำงานแต่ละวันเกือบจะเป็นไปไม่ได้เลย การวางแผนต้องการการมีส่วนร่วม มีความต่อเนื่อง (Continuity) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) สุดท้ายมีความถูกต้อง เหมาะสม ครอบคลุม (Precision) การวางแผนสามารถที่จะทำได้ทุกวันทุกสัปดาห์ ทุกเดือนทุกปีหรือแผน 5 ปี แผน 10 ปี ที่สามารถปรับปรุงแก้ไข ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่จำเป็น หรืออาจกล่าวได้ว่า หลักการวางแผนที่ดี ควรจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องเป็นจริงและนำออกปฏิบัติได้ มีการทบทวนอยู่เป็นระยะ ๆ และการวางแผนควรจะดำเนินการภายใต้สถานะที่เหมาะสม เช่น การดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องและจากผู้เชี่ยวชาญ

1.2.2 การจัดองค์กร (Organizing) เมื่อมีการวางแผน และตั้งเป้าหมายขององค์กร และมีการวิเคราะห์ถึงทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ เรามีความจำเป็นที่จะต้องจัดทรัพยากรเหล่านั้นให้

เข้าเป็นกลุ่มการจัดทุกอย่างให้เป็นระบบ ทั้งในด้านทรัพยากรหรือวัตถุดิบ (Raw materials) อุปกรณ์ (Tools) ทุน (Capital) และบุคลากร (Personnel)

1.2.3 การประสานงาน (Co-ordination) เป็นการสร้างความมั่นใจในการที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกิจกรรมที่ได้กระทำในองค์การภายใต้หลักการที่กล่าวว่า การสนับสนุนในการทำงาน คือ ความสำเร็จของงาน (Facilitate its working, and its success) เป็นการประสานงานเพื่อที่จะรักษาความสมดุลระหว่างงานต่าง ๆ เช่น ใช้จ่ายต้องเป็นสัดส่วนกับรายรับ ยอดขายต้องสัมพันธ์กับผลิต วัสดุอุปกรณ์ต้องตอบสนองความต้องการของฝ่ายการผลิต และคลังสินค้าต้องสัมพันธ์กับความต้องการบริโภค

1.2.4 การสั่งการ (Command) การวางแผนที่ดี การจัดองค์การ และการมีพนักงานที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการบริหารจัดการที่จริงจัง แต่งานนั้น ๆ จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากปราศจากกระบวนการในการนำหรือการสั่งการ การสั่งการจะเป็นการรวมถึงการรักษาให้บุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายขององค์การที่ได้ตั้งไว้ ความสำเร็จของการสั่งการจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันของความสามารถบุคคล และความรู้ในหลักการบริหาร หลักของการสั่งการจะประกอบด้วย การสั่งการของบุคคลที่เป็นศูนย์รวม (Personal integrity) และเป็นศูนย์รวมของคำสั่ง (Centrality of unity of command) ที่ตามด้วยการรักษามาตรฐานของการสื่อสารที่ดีกับผู้ร่วมงาน การสร้างแรงจูงใจ และการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ควบคุมอย่างระมัดระวัง

1.2.5 การควบคุม (Control) กระบวนการควบคุมนั้น เรามีการควบคุมในหลายจุด ทั้งทางด้านปริมาณ เช่น การควบคุมด้านการเงิน การทำบัญชี การควบคุมงบประมาณ และการควบคุมทางด้านคุณภาพ เช่น ความพึงพอใจของพนักงาน ประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน เป็นต้น กระบวนการควบคุมเป็นกระบวนการที่ป้องกันความล้มเหลวในการทำงาน (Fail-safe mechanism) กระบวนการนี้จะชี้ให้เห็นปัญหา โอกาสในการแก้ไขในเบื้องต้นเพื่อที่จะหาวิธีแก้ไขปัญหา หรือจัดทำกิจกรรมทางธุรกิจหรืออื่น ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และทันเวลา เป็นการทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในองค์การเป็นไปตามแผนงาน วัตถุประสงค์ของการควบคุม คือ การแก้ไขจุดอ่อนและข้อผิดพลาด และเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดและจุดอ่อนนั้นไม่ให้เกิดขึ้นอีก

นอกจากนี้ Fayol เชื่อว่าผู้บริหารหากมีการฝึกอบรม ก็จะทำให้เป็นนักบริหารที่มีความสามารถได้หากเข้าใจหน้าที่ และหลักการบริหารที่ได้พัฒนาไว้ 14 ประการ ได้แก่ 1) การแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ 2) อำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาควบคุมกับความรับผิดชอบ 3) มีระเบียบวินัย 4) เอกภาพในการการบังคับบัญชา 5) มีเอกภาพในทิศทางขององค์การ 6) ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองผลประโยชน์ขององค์การ 7) ความยุติธรรมต่อทั้งนายจ้างและลูกจ้าง

8) การรวมศูนย์อำนาจ 9) การมีสายบังคับบัญชา 10) ความเป็นระเบียบแบบแผน 11) ความเสมอภาค 12) ความมั่นคงในการทำงาน 13) ความริเริ่มสร้างสรรค์ และ 14) ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

1.3 ทฤษฎีการบริหารแบบราชการ (Bureaucratic management) ที่มุ่งเน้นความเป็นเหตุเป็นผลในองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์การแทนที่จะปล่อยให้ไปทำตามอำเภอใจของนักบริหารหรือเจ้าของกิจการ ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากผลงานของ Max Weber ที่ได้เสนอแนวคิดหลักการการบริหารองค์การ 7 ประการ ได้แก่ 1) มีกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการตัดสินใจ 2) ความไม่เป็นส่วนตัว 3) การแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะทาง 4) มีโครงสร้างสายการบังคับบัญชา 5) เป็นอาชีพที่มั่นคง 6) มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ และ 7) ความเป็นเหตุผลในกระบวนการตัดสินใจเพื่อบรรลุเป้าหมาย

2. ทฤษฎีการบริหารที่สนใจพฤติกรรม (Behavioral viewpoint)

ทฤษฎีนี้เห็นว่าคนงานมิได้มีแรงขับภายนอกเท่านั้น แต่เกิดจากแรงขับภายในด้วย นักทฤษฎีเริ่มแรกคือ Munsterberg ศึกษาวิธีการที่จะทำให้คนงานมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ และ Follett มีทรรศนะว่าในองค์การควรมีการปฏิบัติงานแบบมีอำนาจร่วมกันมากกว่าการมีจุดอำนาจเหนือกว่า และการศึกษาที่โรงงานฮอว์ธอร์น (Hawthorne studies) ของ Western Electric Company ที่ชิคาโก โดย Mayo ได้พบอิทธิพลของกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมีพื้นฐานด้านความรู้สึก จิตใจ และความสัมพันธ์ระหว่างคนงานในกลุ่มด้วยกันเอง ทำให้ Mayo ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์สังคม (Social man) ที่ต้องการสิ่งจูงใจด้านสังคมมาทดแทนความเป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (Economic man) ที่ต้องการสิ่งจูงใจด้านเศรษฐกิจตามทรรศนะของ Taylor และจากการศึกษาทฤษฎีทรรศนะเชิงปริมาณ (Quantitative viewpoint) ยังพบอีกว่าหากคนงานมีความพึงพอใจมากผลผลิตจะสูงขึ้นซึ่ง Maslow ได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ขึ้นและ McGregor ได้พัฒนาทฤษฎี X และทฤษฎี Y ขึ้นโดยมีสมมุติฐานเกี่ยวกับทรรศนะของผู้บริหารที่มีต่อคนงาน สรุปได้ว่าทั้งสองคนหาคำอธิบายที่เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวกับพฤติกรรม การทำงานของคนโดยเน้นหลักพฤติกรรมศาสตร์ และการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การที่จะเป็นประโยชน์นำไปใช้ในการบริหาร มีจุดเน้นที่ตัวแบบทางคณิตศาสตร์ สถิติและข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจทางการบริหาร

3. ทฤษฎีทรรศนะเชิงปริมาณ (Quantitative viewpoint)

ทฤษฎีมีจุดเน้นที่ตัวแบบทางคณิตศาสตร์ สถิติและข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจทางการบริหารที่มีประสิทธิผล มีหลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ หลักการบริหารศาสตร์หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Management science) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการตัดสินใจ

อย่างมีประสิทธิภาพจากการใช้ตัวแบบทางคณิตศาสตร์ และวิธีการเชิงสถิติมาประกอบหลักการบริหารเชิงปฏิบัติการ (Operations management) มุ่งจัดการเรื่องการผลิตและการให้บริการให้มีประสิทธิภาพ และหลักการระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร (Management information system) ซึ่งมุ่งการออกแบบระบบสารสนเทศและการนำไปใช้โดยสร้างระบบฐานข้อมูลที่อาศัยคอมพิวเตอร์เป็นพื้นฐาน

4. ทฤษฎีการบริหารทรนชนะที่เกิดขึ้นใหม่ (Emerging viewpoint)

แนวคิดทฤษฎีนี้เป็นการบริหารสมัยใหม่ ดังเช่น

4.1 ทฤษฎี Z เป็นหลักการบริหารแบบญี่ปุ่น มีหลักการสำคัญคือความมั่นคงในงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับผิดชอบเป็นปัจเจกบุคคล เพิ่มคุณภาพมีนโยบายความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง เน้นการควบคุมแบบไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสในอาชีพที่กว้างขึ้นและมีความมีคุณภาพชีวิตทั้งในการทำงานและครอบครัว

4.2 การบริหารคุณภาพโดยรวม (Total quality management: TQM) มุ่งความสำคัญไปที่ความรับผิดชอบต่อการผลิต หรือการให้บริการให้บริหารที่มีคุณภาพร่วมกัน

4.3 การบริหารแบบเน้นวัตถุประสงค์ (Management by objectives: MBO) พัฒนาขึ้นโดย Peter Drucker เป็นหลักการบริหารที่จะจัดให้แต่ละบุคคลได้ทำงาน และมีความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ที่มีทิศทางในการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนแน่นอน มีการทำงานเป็นทีม ซึ่งทำให้เกิดการประสานระหว่างวัตถุประสงค์ของบุคคลกับวัตถุประสงค์ขององค์การ

5. ทฤษฎีทรนชนะร่วมสมัย (Contemporary viewpoint)

5.1 ทฤษฎีเชิงระบบ (Systems theory) และการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency theory) การบริหารตามทฤษฎีระบบ (Systems theory) ซึ่งทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ว่า องค์การหนึ่ง ๆ สามารถมองเป็นระบบหนึ่ง ๆ ได้ โดยระบบหนึ่ง ๆ นั้นหมายถึง ชุดองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพเพื่อมุ่งสู่จุดหมายขององค์การร่วมกัน ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ผลผลิต กระบวนการ (Input-output-process systems) ปัจจุบันมีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ทฤษฎีเชิงระบบในการศึกษาองค์การ 2 แนวทาง คือ แนวคิดเกี่ยวกับระบบปิดซึ่งเน้นความสำคัญขององค์การ โครงสร้างขององค์การเป็นสำคัญ ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับระบบเปิดนั้นเน้นการศึกษาปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้องค์การได้สำรวจดูความสัมพันธ์ของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมและหาทางปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้้องค์การอยู่รอด ในปัจจุบันทฤษฎีการบริหารเชิงระบบได้ถูกนำไปใช้ในการบริหารเพื่อคุณภาพทั้ง้องค์การ (Total quality management: TQM) ซึ่งสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของทฤษฎีระบบ (Systems theory) ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง พลังงาน วัตถุดิบ ระบบของการแปรรูปหรือการเปลี่ยนแปลงตัวอย่างคือ ข้อมูลข่าวสาร เงิน พลังงาน เวลา ความพยายามของแต่ละบุคคล และวัตถุดิบทุกประเภท

5.1.2 กระบวนการ (Throughput) หมายถึง กระบวนการที่ถูกใช้โดยระบบที่เปลี่ยนวัตถุดิบหรือพลังงานจากสภาพแวดล้อมสู่ผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ได้จากระบบของตัวเองหรือจากสภาพแวดล้อม ตัวอย่างการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การสร้าง การแก้ไข การแลกเปลี่ยน ข้อมูล ข่าวสาร การประชุมสัมมนา การหารือ การหลอมรวมความคิด การตกแต่ง เป็นต้น

5.1.3 ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือการบริการจากผลของกระบวนการที่อาศัยเทคโนโลยี สังคม การเงินและการกระทำของมนุษย์ ตัวอย่าง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เอกสาร หลักฐาน การตัดสินใจ กฎหมาย ระเบียบ เงิน รถยนต์ เสื้อผ้า ใบเสร็จ เป็นต้น

5.1.4 ผลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับการคาดหวังบางประการหรือกระบวนการพลังงานที่สามารถนำไปสู่การประเมิน การตรวจสอบระบบ และการชี้นำไปสู่การดำเนินการที่มีประสิทธิผล ตัวอย่าง จำนวนรถยนต์ที่ผลิตได้ จำนวนเท่าไรที่เรียกสินค้ากลับเพื่อแก้ไขสิ่งผิดพลาด การยอมรับหรือความพึงพอใจจากการสำรวจ ยอดขายและการทดสอบผล

สำหรับ Lunenburg and Ornstein (2000, pp. 16-19) ได้สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีระบบ (Systems theory) ที่ประกอบด้วย 5 ส่วน คือส่วนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่ประกอบด้วยมนุษย์ (Human) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การเงิน (Financial) หรือข้อมูลทรัพยากรที่มีอยู่ (Information resources) ที่ใช้สำหรับการผลิตสินค้า หรือการบริการ (Product or service) ที่ผ่านเทคโนโลยีและกระบวนการบริหารซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูป (Transformation process) จากปัจจัยนำเข้าซึ่งเป็นส่วนที่ 2 ของแนวคิดทฤษฎีระบบ ซึ่งปฏิภณและปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนคือส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือกระบวนการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเป็นประชาชนที่มีการศึกษา สามารถทำประโยชน์และพัฒนาประเทศชาติและสังคมได้ โดยที่ปัจจัยนำออก (Outputs) ซึ่งเป็นส่วนที่ 3 จะรวมถึงผลผลิตหรือการบริการที่เกิดจากองค์กร ในองค์กรการศึกษาคือการสร้างและเผยแพร่ความรู้ ในขณะที่ส่วนที่ 4 เป็นผลย้อนกลับ (Feedback) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตหรือกระบวนการขององค์กรที่มีอิทธิพลต่อการเลือกปัจจัยนำเข้าในวงจรของระบบในคราวต่อไป เช่น ข้อมูลข่าวสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลผลิตในอนาคต ในส่วนที่ 5 ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย สังคม (Social) การเมือง (Political) และภาวะกดดันทางสภาพเศรษฐกิจ (Economic forces) ที่มีผลกระทบต่อองค์กรในทฤษฎีระบบเปิดถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด

5.2 ทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency theory) เป็นวิธีการที่ให้ความสำคัญกับการผสมผสานความคิดของทฤษฎีบริหารต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งมักจะพบว่าวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงภายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งอาจจะไม่มีประสิทธิภาพในสถานการณ์อื่นได้ ซึ่งก็หมายความว่า เทคนิคอย่างใดอย่างหนึ่งใช้ได้ดีในกรณีหนึ่งไม่ได้หมายความว่าใช้ได้ดีในทุกกรณี หลักการบริหารงานที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น ไม่สามารถนำเอาชุดของหลักการที่กำหนดไว้แบบสำเร็จรูปแล้วไปใช้อย่างได้ผลในทุกสถานการณ์ ในสถานการณ์ที่แตกต่างไป ผู้บริหารอาจกำหนดหลักการเพื่อเป็นเงื่อนไขหรือแนวการบริหาร ในสถานการณ์นั้น ๆ ได้โดยอาจบูรณาการหลักการจากทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหารจะต้องสามารถวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานการณ์นั้นเพื่อกำหนดแนวทาง (Solution) ให้เหมาะสมกับโครงสร้างองค์การทรัพยากร เป้าหมายและผู้ปฏิบัติงานในองค์การ

Drucker (2007, p. 34) สรุปว่า นักทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์เชื่อว่าหลักการบริหารงานที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น ไม่สามารถเอาชุดหลักการสำเร็จรูปที่มีอยู่แล้วไปใช้ได้ผลทุกสถานการณ์ผู้บริหารจะต้องสามารถวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารให้เหมาะสมกับโครงสร้างองค์การ ทรัพยากร เป้าหมาย และผู้ปฏิบัติการ ในองค์การ การตัดสินใจวางแผนขึ้นกับเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม ลักษณะเด่นของโครงสร้างหน่วยงานควรเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่หน่วยงานนั้นสัมพันธ์อยู่

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์ที่ผู้บริหารจะนำมาใช้ จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กร ทั้งที่มีอยู่และอาจจะมีหรือเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อปรับรูปแบบเข้ามาใช้กับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ภายในองค์กรแล้วจะทำให้้องค์กรนั้นสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้มากที่สุดโดยที่ผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ภายในองค์การให้เห็นภาพเพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ วางแผน การจัดการด้านโครงสร้างองค์การ รวมทั้งการตั้งและการควบคุมการทำงานเพื่อให้เป้าหมายขององค์การที่วางไว้สำเร็จผล ซึ่งการบริหารตามสถานการณ์นี้ผู้บริหารจะต้องมีแนวคิดทฤษฎีการบริหารเชิงระบบเปิด ประกอบการบริหารให้เป็นประโยชน์ด้วย

สรุป ทฤษฎีการบริหารที่แพร่หลาย และนิยมนำไปใช้มี 5 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีการบริหารที่ชนะดั้งเดิม ประกอบด้วย ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการบริหารแบบราชการ 2) ทฤษฎีการบริหารที่ชนะเชิงพฤติกรรม ประกอบด้วย ทฤษฎีมุ่งใจ ในการปฏิบัติงาน ทฤษฎี X และทฤษฎี Y 3) ทฤษฎีทรงชนะเชิงปริมาณ มีหลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ หลักการบริหารศาสตร์ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักการบริหารเชิงปฏิบัติการ และหลักการระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร 4) ทฤษฎีการบริหารทรงชนะที่เกิดขึ้นใหม่

ประกอบด้วย ทฤษฎี Z การบริหารคุณภาพโดยรวม (TQM) การบริหารแบบเน้นวัตถุประสงค์ (MBO) 5) ทฤษฎีทรศนะร่วมสมัย ประกอบด้วย ทฤษฎีเชิงระบบ และทฤษฎีการบริหาร ตามสถานการณ์

หลักการบริหาร

การบริหารในปัจจุบัน หน่วยงานทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งนักวิชาการ นักการบริหารทุกหน่วยงานจะให้ความสำคัญหลักการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะต้อง สอดคล้องกับเป้าหมายของสังคม กระบวนการ โปร่งใส และทุกขั้นตอนมีผู้รับผิดชอบ และระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงหลัก ธรรมาภิบาลว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553 ข, หน้า 31) ดังนี้

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมนิยมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดถือในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนพัฒนา ตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบ วิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้สะดวก เป็นกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4. หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ แสดง ความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งข่าวสารหรือการได้สวนสาธารณะ การประชาสัมพันธ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใส่ใจปัญหาของบ้านเมือง และกระตือรือร้นช่วยแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพ ในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะรับผลจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้า บริการให้มีคุณภาพแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

UNESCAP ได้กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล ควรประกอบด้วย 8 หลักการ คือ (วิรัตน์ รัตน์มณี, 2550)

1. การมีส่วนร่วม (Participatory)
2. นิติธรรม (Rule of law)
3. ความโปร่งใส (Transparency)
4. ความรับผิดชอบ (Responsiveness)
5. ความสอดคล้อง (Consensus oriented)
6. ความเสมอภาค (Equity and inclusiveness)
7. การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and effectiveness)
8. การมีเหตุผลอธิบายได้ (Accountability)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ข, หน้า 33) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลที่เป็นตัวร่วมของแนวคิดต่าง ๆ ประกอบด้วยหลักอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. หลักความเป็นธรรม (Equitability) ซึ่งอาจหมายถึงความเป็นธรรมตามหลักมนุษยธรรม คุณธรรม และนิติธรรม
2. หลักความคุ้มค่า (Value for money) ซึ่งหมายถึงหลักประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
3. หลักความโปร่งใส (Transparency) เปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้
4. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ที่ทำให้สามารถระบุว่าใครรับผิดชอบต่อผลกระทบใดได้อย่างชัดเจน หรืออาจแปลตรงตัวว่า “คิดบัญชีได้”
5. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

โดยหลักสองประการแรก คือ ความเป็นธรรมและความคุ้มค่า นั้น ถือเป็นเป้าหมาย (Ends) คือ จะทำอะไรก็ต้องดูให้คุ้มค่าและเป็นธรรม อย่างมีคุณภาพ ส่วนหลักที่เหลืออีกสามประการนั้น ถือเป็นวิธีการ (Means) ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย คือ ถ้าจะให้แน่ใจว่าการกระทำใดเป็นธรรมและคุ้มค่าหรือไม่ ก็ต้องทำให้การกระทำนั้น ๆ เป็นไปโดยโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และเปิดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำให้มากที่สุด

สรุป หลักการบริหารที่ดีในยุคปัจจุบัน คือ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักดังกล่าว จะต้องสอดคล้องกันให้ความเสมอภาค เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีเหตุผลอธิบายได้

เครื่องมือในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดี

เครื่องมือทางการบริหารที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลนั้นมีหลากหลายเครื่องมือผู้บริหารองค์การอาจจะเลือกเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่งเข้ามาช่วยในการบริหารก็ได้ หรืออาจจะบูรณาการหลาย ๆ เครื่องมือในการบริหารก็ได้ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ทำให้องค์การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เกิดความสุขและความสำเร็จ เป็นการดำเนินการที่โปร่งใส และมีภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในแต่ละเครื่องมือั้น ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ (Armstrong, 1994 อ้างถึงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553 ข, หน้า 34)

1. การวางแผนและการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic planning and strategic management) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นวิธีการที่ประกอบด้วยวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและภายในองค์กร และนำมาพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ที่เป็นทิศทางในการดำเนินงานขององค์กรนั้น เป็นเครื่องมือในการกำหนดบทบาทภารกิจ หรือสิ่งที่องค์กรเลือกที่จะทำหรือไม่ทำในอนาคต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเครื่องมือในการ “เลือกทำในสิ่งที่ถูก” (Do the right things) ซึ่งหากในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นองค์กรได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมรับทราบ และ/ หรือร่วมกำหนดทิศทางขององค์กรร่วมกันก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และการตรวจสอบกำกับดูแลให้้องค์การเลือกทำบทบาทภารกิจที่มีความคุ้มค่าและเป็นธรรมตามหลัก โปร่งใส

2. การบริหารโดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result-based management) การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-based management) หมายถึง การบริหารงานโดยมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีตัวชี้วัดผลงาน (Key performance indicators) และมีการติดตามวัดประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดดังกล่าวอย่างชัดเจน จริงจัง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความโปร่งใสว่าใครจะต้องทำงานอะไร ให้บรรลุผลเช่นใดด้วยปริมาณและคุณภาพเท่าใด การกำหนดค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จนั้นอาจใช้วิธีการที่ใช้การมีส่วนร่วม และในการเลือกวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น ก็อาจให้อิสระ (Autonomy) แก่ผู้ปฏิบัติงานในการมีส่วนร่วมเลือกกำหนดวิธีการเองวิธีการนี้ช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาลในด้านการตรวจสอบได้ความรับผิดชอบ และด้านระบบคุณธรรมในการพิจารณาความดีความชอบด้วย

3. การบริหารกระบวนการ (Business process management) กระบวนการขั้นตอนการปฏิบัติราชการที่ยืดยาว ยุ่งยาก ซับซ้อนเกินความจำเป็น นอกจากจะทำให้สิ้นเปลืองไม่คุ้มค่าแล้วในบางครั้งก็ยังสามารถทุจริตได้ง่าย ในงานราชการการมีขั้นตอนมากแม้จะดูเหมือนทำให้เกิดความรอบคอบเพราะมีการตรวจสอบกันเป็นขั้นเป็นตอน แต่เมื่อมีขั้นตอนของงานมากก็ต้องใช้

เวลามาก ทำให้ผู้รับบริการต้องรอคอย และต้องใช้กำลังคนในการปฏิบัติมากก็ทำให้สิ้นเปลืองเงินภาษีจากหยาดเหงื่อของประชาชน ซึ่งขัดกับหลักความคุ้มค่า นอกจากนี้กระบวนการที่ยุ่งยาก ซับซ้อนล่าช้ายังอาจทำให้เกิดความไม่โปร่งใสและการทุจริตประพฤติมิชอบได้ การออกแบบกระบวนการขั้นตอนให้เรียบง่าย กระชับ โปร่งใส และตรวจสอบได้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการสร้างธรรมาภิบาล

4. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ (Information technology management) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic data interchange) อาจช่วยลดการติดต่อแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับลูกค้า หรือผู้จัดส่งวัตถุดิบ (Suppliers) ซึ่งอาจช่วยบรรเทาโอกาสที่จะมีการเรียกลินบน หรือหาประโยชน์ในทางมิชอบได้ และการที่ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยให้มีการบันทึก เก็บรักษาและเรียกค้นข้อมูลต่าง ๆ ได้โดยสะดวกก็จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ก็อาจช่วยลดขั้นตอนในกระบวนการให้สั้น กระชับรวดเร็ว โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาและกำลังคนด้วย

5. การบริหารต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-based costing and management) การศึกษาและคำนวณต้นทุนในการดำเนินกิจกรรม (Activity-based Costing) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพิจารณาความคุ้มค่าของกิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ ข้อมูลต้นทุนดังกล่าวยังอาจนำมาใช้ในการสร้างความตระหนักให้แก่พนักงานเกี่ยวกับต้นทุนและความสิ้นเปลืองในการดำเนินงาน และการที่มีการตรวจสอบต้นทุนของกิจกรรมต่าง ๆ ยังทำให้ผู้ถือหุ้นได้ทราบถึงต้นทุนในการดำเนินงานอย่างชัดเจน ผู้ใช้บริการก็จะทราบว่าค่าใช้จ่ายให้แก่องค์กรนั้นไม่ได้ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ เช่น ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าที่รวมเอาค่าดูแลรักษาสนามกอล์ฟสวัสดิการของพนักงานเข้าไปด้วย เป็นต้น การคำนวณต้นทุนฐานกิจกรรมจึงช่วยในด้านความคุ้มค่า และความโปร่งใสชัดเจน

6. การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total quality management) องค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันพยายามให้ได้รับการรับรองคุณภาพจากสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐาน ISO อนุกรรมการต่าง ๆ EFQM หรือ Malcolm baldrige national quality award ซึ่งต้องสิ้นเปลืองเงินเวลาและกำลังคนไปไม่น้อย แต่มีองค์กรเป็นจำนวนไม่มากที่สามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วม และความเป็นธรรม คงเส้นคงวา กลไก การบริหารคุณภาพจึงเป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาลได้เป็นอย่างดี เพราะประเด็นที่ผู้ตรวจสอบจะต้องเข้าตรวจสอบประเมิน โดยส่วนใหญ่ก็จะครอบคลุมถึงเรื่องของธรรมาภิบาลอยู่เป็นส่วนใหญ่ การตรวจประเมินตามเกณฑ์เหล่านี้จึงอุปมาได้ดังการส่องกระจกสำรวจความเป็นธรรมาภิบาลขององค์กร

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารผู้วิจัยซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง “ การพัฒนา ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ” ได้ให้ความสนใจในทฤษฎีทรรศนะร่วมสมัย (Contemporary viewpoint) โดยเฉพาะทฤษฎีเชิงระบบ (System theory) และทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency theory) เพราะเกี่ยวข้องกับ การนำทรัพยากรที่ใช้ในการบริหารจัดการมาวางแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ ที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาและพัฒนาจึงจำเป็นต้องแก้ไขและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต ภายใต้หลักคิดการบริหารที่เน้นหลักธรรมาภิบาล และการใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์

ความหมายของยุทธศาสตร์

สมานิศ วิจิตร (2551, หน้า 1) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์บัญญัติมาจาก Strategy มีความหมาย สัมพันธ์ใกล้ชิดกับยุทธวิธี ซึ่งบัญญัติมาจาก Tactics คำนี้จึงมักปรากฏอยู่ในบริบทเดียวกัน โดย Strategy จะใช้ในรูปเอกพจน์ ส่วน Tactics จะใช้ในรูปพหูพจน์ โดยเฉพาะในวงการทหาร อาจใช้คำว่า กลยุทธ์แทนยุทธศาสตร์ และใช้กลวิธีแทนยุทธวิธี ทั้ง 4 คำ เป็นศัพท์รัฐศาสตร์ของ ราชบัณฑิตยสถานและยังมีใช้ในทางธุรกิจและทั่วไป ดังนั้น เมื่อความสัมพันธ์ระหว่าง Strategy กับ Tactics อาจสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ (กลยุทธ์) หมายถึง แผนปฏิบัติการโดยรวมเพื่อให้มีชัยเหนือข้าศึก หรือคู่แข่ง เพื่อประสบความสำเร็จในธุรกิจเพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น ความก้าวหน้า ของหน่วยงาน ส่วนยุทธวิธี หมายถึง วิธีการในระดับรายละเอียดที่นำมาใช้เพื่อดำเนินตามแผน ยุทธศาสตร์ หรือแผนกลยุทธ์ที่วางไว้แล้ว

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ (2552, หน้า 921) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ หมายถึง แผนและนโยบาย การ ผู้รบซึ่งจะใช้ควบคู่กับยุทธศาสตร์

นิमित ผ่องจิตร (2556, หน้า 30) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการ (Ways) ที่จะนำ พลังอำนาจ (Power) มาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective) ที่กำหนดไว้ ยุทธศาสตร์จึงเป็น ตัวเชื่อมระหว่างเครื่องมือ (Means) กับจุดมุ่งหมาย (Ends) แต่เครื่องมือและจุดมุ่งหมายมักจะมี ความไม่เหมาะสมกัน การที่จะหาวิธีการที่สามารถใช้เครื่องมือที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อบรรลุ

จุดมุ่งหมายภายใต้การแข่งขันที่รุนแรงจึงไม่ใช่เรื่องง่าย การค้นหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดจึงจำเป็นต้องนำมาประกอบการพิจารณา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ค, หน้า 29) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ คือ สิ่งที่ต้องกระทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2557, หน้า 6) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ คือ แนวทางในการบรรลุจุดหมายของหน่วยงาน

ธนาวิษณุ จินดาประดิษฐ์ (2559, หน้า 8) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ คือ แนวทางการบรรลุจุดหมายขององค์กร

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2550, หน้า 8) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ คือ การกำหนดนโยบายจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT) หลักวิชาการเพื่อให้ได้วิธีการสู่จุดหมายปลายทางเชิงนโยบาย

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 6) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ คือ แนวทางหรือวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีอุปมาคล่ววิธีแบบยลในเชิงบวกภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนตามที่หน่วยงานกำหนดไว้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ

สรุป ยุทธศาสตร์ คือ แนวทางการดำเนินงานที่กำหนดวิธีการปฏิบัติงานการควบคุมกำกับ ติดตามบุคคลหรือองค์การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด

องค์ประกอบของยุทธศาสตร์

องค์ประกอบของยุทธศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพิจารณาทิศทางการดำเนินงานขององค์การ ซึ่งนักการบริหาร นักวิชาการ หน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ค, หน้า 34) ได้กำหนดองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic analysis) การวิเคราะห์ถึงปัจจัยและสถานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การ ทั้งภายนอกและภายในองค์การด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งสถานะของตัวองค์กรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์จะบอกให้ทราบว่าปัจจัยหรือสถานะแวดล้อมภายนอกมีลักษณะอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด และก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดต่อองค์การได้อย่างไรบ้าง นอกจากนี้การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์จะช่วยให้องค์การทราบถึงทรัพยากร (Resources) และความสามารถ (Capabilities) ต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในองค์การว่าเป็นจุดแข็งหรือ

จุดอ่อนอย่างไร ซึ่งการวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ เปรียบเสมือนการตอบคำถามที่สำคัญ คือ ปัจจุบันองค์กรของเราอยู่ ณ จุดไหน (Where are we now)

2. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic direction setting) เป็นการกำหนดทิศทางที่องค์กรต้องการมุ่งไปสู่การเปรียบเทียบเป็นผลลัพธ์ระดับสูงที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ ได้แก่ การกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ ค่านิยม เป้าประสงค์ระยะสั้นและระยะยาวขององค์กร การกำหนดทิศทางขององค์กรจะเป็นการบ่งชี้ว่าองค์กรจะมุ่งไปในทิศทางใด ในการกำหนดทิศทางขององค์กรนั้นเปรียบเสมือนการตอบคำถามที่สำคัญที่สุดและมักจะเป็นคำถามที่ถูกถามมากที่สุดก็คือ องค์กรของเราต้องการไปสู่ จุดไหน (Where do we want to go?) ซึ่งการตอบคำถามนี้จะช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถพิจารณาได้ว่าทิศทางหรือสิ่งที่องค์กรจะเป็นในอนาคตข้างหน้าคืออะไร การกำหนดทิศทางขององค์กรที่ดีและชัดเจนย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป เนื่องจากองค์กรจะมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานและมีเป้าหมายที่ชัดเจนบรรลุได้ และวัดผลได้ ซึ่งทำให้การกำหนดยุทธศาสตร์มีความชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้น ในการวางแผนยุทธศาสตร์ถ้าขาดการกำหนดทิศทางขององค์กรที่ดีและชัดเจนแล้วองค์กรประกอบอื่น ๆ ย่อมไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic formulation) คือ การนำข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการกำหนดทิศทางขององค์กรและการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรมาจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ในระดับและรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินและคัดเลือกว่ายุทธศาสตร์ใดที่มีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด ซึ่งการจัดทำยุทธศาสตร์เปรียบเสมือนการตอบคำถามว่า เราจะไปสู่จุดนั้นได้อย่างไร หรือเราจะไปสู่การบรรลุทิศทางขององค์กรได้อย่างไร (How do we get there?) ซึ่งในการจัดทำยุทธศาสตร์นั้น ผู้จัดทำต้องพึงระลึกเสมอว่าการจัดทำยุทธศาสตร์นั้นเป็นการกำหนดแนวทาง วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุถึงวิสัยทัศน์ และพันธกิจที่ได้กำหนดไว้ โดยนำเอาปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์กรมาพิจารณาประกอบ

สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารขององค์กรจะต้องคำนึงตลอดเวลา ได้แก่ การที่ยุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเป็นกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา เมื่อกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กรแล้ว พันธกิจและวัตถุประสงค์นั้นอาจจะสามารถอยู่ได้เป็นเวลาหลายปีโดยไม่เปลี่ยนแปลง แต่ยุทธศาสตร์หรือวิธีการในการบรรลุพันธกิจและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ดังนั้น ยุทธศาสตร์จึงควรมีความพร้อมและความสามารถที่จะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดล่วงหน้า หรือมีลักษณะของความเป็นพลวัต (Dynamic)

4. การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic implementation) เป็นขั้นตอนสุดท้าย แต่เป็นขั้นตอนที่ที่มีความสำคัญอย่างมากในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ เมื่อองค์กรได้กำหนดทิศทางขององค์กร วิเคราะห์ปัจจัยด้านต่าง ๆ และจัดทำยุทธศาสตร์แล้ว จะต้องนำยุทธศาสตร์ที่ได้วางแผนจัดทำและคัดเลือกไว้มาดำเนินการประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ถ้าในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ขาดขั้นตอนนี้แล้ว สิ่งที่ผู้บริหารขององค์กรได้วิเคราะห์ จัดทำไว้ ก็จะไม่เกิดผลขึ้นจริง นอกจากนี้ถึงแม้จะมีการวิเคราะห์หรือวางแผนทางยุทธศาสตร์ไว้ดีเพียงใด แต่ถ้าการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ขององค์กรไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความพยายามในการวิเคราะห์หรือวางแผนก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ ต่อองค์กร ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสามารถในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ขององค์กรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติเปรียบเสมือนการตอบคำถามว่าเราจะต้องทำหรือเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เพื่อนำยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ (What do we have to do change?)

ศิริวรรณ แก้วจินดา (2554, หน้า 1) กล่าวว่าองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การกำหนดทิศทาง (Direction setting) ในการกำหนดทิศทางขององค์กรจะประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และการกำหนดภารกิจ (Mission) หรือกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดทิศทางในระยะยาว อีกทั้งยังแสดงถึงความตั้งใจในการดำเนินงานอีกด้วย

2. การประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม (Environment scanning) ในการประเมินสภาพแวดล้อมขององค์กร จะประกอบไปด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง (Strength-S) จุดอ่อน (Weakness-W) การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity-O) และอุปสรรค (Threat-T) หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าการวิเคราะห์ตามตัวสี่ออต (SWOT analysis)

3. การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy formulation) เป็นการพัฒนาแผนระยะยาวบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยองค์กรจะต้องกำหนดและเลือกยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดเหมาะสมกับองค์กรให้มากที่สุด ผู้บริหารต้องพยายามตอบคำถามว่าทำอย่างไรองค์กรจึงจะไปถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้โดยใช้ความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ 3 ระดับ คือ ยุทธศาสตร์ระดับองค์กร (Corporate strategy) ยุทธศาสตร์ระดับธุรกิจ (Business strategy) และยุทธศาสตร์ระดับปฏิบัติการ (Operational strategy)

4. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation) คือ กระบวนการที่ผู้บริหารแปลงยุทธศาสตร์และนโยบายไปสู่แผนการดำเนินงาน กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เช่น งบประมาณ หรือวิธีดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการนี้จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในด้านวัฒนธรรม โครงสร้างหรือระบบการบริหาร เพื่อให้สามารถดำเนินการตามยุทธศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยทั่วไปจะประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

4.1 ขั้นตอนของการกำหนดแผนและจัดสรรทรัพยากร (Resources allocation)

4.2 ขั้นตอนการปรับโครงสร้างองค์การเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของการใช้ยุทธศาสตร์และการใช้ทรัพยากร เป็นต้น

4.3 ขั้นตอนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนของระบบและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เช่น ระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบบริหารบุคคล เป็นต้น

4.4 การกระจายยุทธศาสตร์ (Strategic deployment) หากองค์การมีการสร้างวิสัยทัศน์สร้างพันธกิจขึ้นมาแล้วแต่ไม่ได้มีการดำเนินการก็จะทำให้เกิดการสูญเปล่า (Waste)

5. การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control) การควบคุมกลยุทธ์เป็นหน้าที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลยุทธศาสตร์ที่นำไปปฏิบัติ เพราะในระหว่างการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติอาจมีข้อผิดพลาดจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การตรวจสอบยุทธศาสตร์ จะต้องตรวจสอบทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของยุทธศาสตร์ มีดังนี้

1. พันธกิจ (Mission) เป็นสิ่งที่สื่อถึงภารกิจหลักขององค์การซึ่งจะสะท้อนถึงปรัชญาที่จะกำหนดการดำรงอยู่ขององค์การ

2. จุดมุ่งหมาย (Goal) คือ ผลลัพธ์ปลายทาง (Outcomes) ที่องค์การต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตโดยไม่ต้องระบุช่วงเวลาที่น่าแน่นอน

3. วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นผลผลิต (Output) ที่ต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในพันธกิจ วัตถุประสงค์จึงต้องกำหนดให้ชัดเจน วัดได้และปฏิบัติได้ เป็นรูปธรรมมากกว่าจุดหมาย (Goal) และต้องเกิดขึ้นก่อนผลลัพธ์

4. นโยบาย (Policy) คือ ข้อความหรือสิ่งที่องค์การระบุไว้ว่าจะปฏิบัติหรือกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นการกำหนดนโยบายจึงเป็นการกำหนดกรอบ กำหนดเกณฑ์ในการจะปฏิบัติให้กระชับและมีประสิทธิภาพ

5. กลวิธี/ มาตรการ (Strategy) แนวทางการปฏิบัติย่อยที่องค์การยึดเป็นกรอบสำหรับคัดเลือกแผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งกลวิธีต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องกับนโยบายข้อนั้น ๆ

6. แผนงาน (Program) เป็นการจัดรวมกลุ่มของงานหรือโครงการ หรืออาจกล่าวได้ว่าแผนงาน คือ งาน หรือโครงการย่อย ๆ หลายโครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน ซึ่งงานหรือโครงการจะประกอบด้วยกิจกรรม (Activities) ต่าง ๆ ที่ดำเนินการภายใต้กรอบของงานหรือโครงการหนึ่ง ๆ ซึ่งจะมีเงื่อนไขระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

ณกมล ปัญญาเขตต์ทิกุล (2559, หน้า 37) กล่าวว่า องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ประกอบด้วยพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การกำหนดทิศทาง (Direct setting) ในการกำหนดทิศทาง ขององค์ประกอบ จะประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และการกำหนดพันธกิจ (Mission) หรือกรอบการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้้องค์การสามารถกำหนดทิศทางในระยะยาว พันธกิจ (Mission) ในกระบวนการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์นั้น

2. การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment scanning) การประเมินสภาพแวดล้อมขององค์การนั้น จะประกอบด้วย การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าการวิเคราะห์ตามตัวแบบสว็อท (SWOT analysis) เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อน จากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอกตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กร

3. การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy formulation) การกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการพัฒนาแผนระยะยาวบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยองค์การจะต้องกำหนดและเลือกยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับองค์การที่สุด ผู้บริหารต้องพยายามตอบคำถามว่าทำอะไรองค์การจึงจะถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้โดยใช้ข้อความได้เปลี่ยนในการแข่งขันขององค์การกำหนดเป็นยุทธศาสตร์

4. การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategy implementation) คือ กระบวนการที่ผู้บริหารแปลงยุทธศาสตร์และนโยบายไปสู่รายละเอียดของการจัดทำแผนการดำเนินงาน

5. การประเมินและการควบคุม (Evaluation and control) เป็นหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลยุทธศาสตร์ที่นำไปปฏิบัติทั้งนี้ในการนำยุทธศาสตร์ไปสู่

การปฏิบัติมักจะมีข้อผิดพลาดที่ต้องการปรับปรุง เพื่อให้แน่ใจว่ายุทธศาสตร์นั้นจะก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานตรงตามแผนที่กำหนดไว้

มินท์เบิร์ก (Mintzberg, 2011, p. 2) กล่าวว่า องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ มีลักษณะ ดังนี้

1. จะต้องเป็นสิ่งที่ผู้บริหารระดับสูงเห็นว่ามีความสำคัญต่อองค์การ
2. จะต้องแสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับทิศทางขององค์การ
3. จะต้องประกอบด้วยสิ่งที่องค์การต้องทำ เพื่อให้บรรลุสิ่งนั้น
4. จะต้องตอบคำถามว่าอะไรคือสิ่งที่องค์กรจะต้องทำ
5. จะต้องตอบคำถามว่าอะไรถึงจะบรรลุสิ่งนั้น

สรุป องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ จะต้องบอกสิ่งที่มีความสำคัญต่อองค์การ ทิศทางขององค์การและผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการ บอกถึงสิ่งที่องค์การต้องทำและวิธีการทำเพื่อให้บรรลุสิ่งที่ต้องการ ซึ่งการที่จะได้มาซึ่งคำตอบดังกล่าว จะต้องดำเนินการดังนี้ 1) การกำหนดทิศทาง (Direct setting) ผลของการกำหนดทิศทางจะทำให้ได้มาซึ่งวิสัยทัศน์ (Vision) และพันธกิจ (Mission) จุดมุ่งหมาย (Goal) วัตถุประสงค์ (Objective) และนโยบาย (Policy) 2) การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment scanning) ด้วยการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) หรือการวิเคราะห์ตัวแบบสว็อท (SWOT) เพื่อให้ทราบจุดแข็ง (Strength-S) จุดอ่อน (Weakness-W) โอกาส (Opportunity-O) และอุปสรรค (Threat-T) ตลอดจนผลกระทบอื่น ๆ ที่มีผลต่อการทำงานขององค์การ 3) การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy formulation) ซึ่งเป็นการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค มากำหนดเป็นกลวิธี หรือมาตรการ (Strategy) 4) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy implement) เป็นการนำยุทธศาสตร์และนโยบายไปสู่แผนการดำเนินงาน (Program) ซึ่งจะต้องจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับแผนงาน ปรับปรุงโครงสร้างองค์กร ระบบการดำเนินงานและพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และสุดท้ายคือ การกระจายยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ 5) การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control) เป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานทั้งในเชิงประมาณและเชิงคุณภาพ นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบกำหนดยุทธศาสตร์

การกำหนดทิศทางมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดพันธกิจ การกำหนดเป้าประสงค์

การกำหนดองค์ประกอบของยุทธศาสตร์เพื่อจะได้ทราบว่าองค์กรกำลังจะก้าวไปทางไหน (Where are you going?) สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร (What is the environment?)

องค์กรจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร (How do you get there ?) จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการกำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) กำหนดภารกิจหรือพันธกิจ (Mission) กำหนดเป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการพัฒนา (Goal) กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ หรือยุทธศาสตร์ (Strategy) และกำหนดกลยุทธ์ หรือแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมมีขั้นตอนการกำหนดองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)

วิสัยทัศน์ เป็นข้อความแสดงภาพที่หน่วยงานหรือองค์กรอยากจะเป็นในช่วง 4-5 ปี ข้างหน้าและเกิดจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และการวิเคราะห์ศักยภาพของหน่วยงาน ซึ่งมีข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนการวิเคราะห์ (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2550, หน้า 12)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 9) ได้กล่าวถึงลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดี มีดังนี้

1. มีมุมมองแห่งอนาคต (Future perspective) สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและค่านิยมองค์กร
 2. ริเริ่มโดยผู้นำและสมาชิกร่วมกันคิดและให้การสนับสนุน (Share and supported) มีความน่าเชื่อถือ ทุกคนเต็มใจจะปฏิบัติตาม การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะก่อให้เกิดความผูกพัน (Commitment) ร่วมกันและทุกคนพร้อมจะให้การสนับสนุน
 3. มีสาระครบถ้วนชัดเจน (Comprehensive & clear) สะท้อนให้เห็นจุดหมายปลายทาง และทิศทางที่จะก้าวไปในอนาคตที่ทุกคนเข้าใจง่าย
 4. ให้ความฝันปลั่งคลใจ (Positive & inspiring) ทำทนายเยอทะยานสามารถปลูกเรือ และสร้างความคาดหวังที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาที่มองเห็นได้ นั่นคือ มีเส้นทางที่ทนายความสามารถ
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 8) ได้กำหนดปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการกำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้

1. ข้อมูลข่าวสาร (Information) ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน
2. องค์ความรู้ (Knowledge) ของบุคคลในหน่วยงานนั้น ๆ
3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) ที่ปราศจากการยึดติดกับรูปแบบ และวิธีการเดิม ๆ
4. ความคาดหวัง (Expectation) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ของหน่วยงาน
5. การผสมผสานจินตนาการและดุลพินิจในด้านศักยภาพและความสามารถของบุคลากรตลอดจนทักษะหรือความชำนาญ และประสบการณ์ในลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

6. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงานและแนวโน้มต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำด้วยวิธีการเชิงระบบ (Systemic approach)

7. เป็นการกำหนดทางเลือก (Alternative) ของหน่วยงานในการเดินทางไปสู่นาคตว่าจะใช้ยุทธศาสตร์ใดเป็นต้น

8. เป็นการรวมพลังของความมุ่งมั่นต่อการสร้างนวัตกรรม (Innovative) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2558, หน้า 4) ได้กำหนดขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์ออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและให้เห็นความสำคัญความจำเป็นในการสร้างวิสัยทัศน์ในองค์กร รวมถึงการมีเจตคติที่ดีของสมาชิกที่มีต่อองค์กร

2. ขั้นดำเนินการสร้างวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย

2.1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานเช่นวัตถุประสงค์ ภารกิจ หน่วยงาน ความคาดหวัง และความต้องการของสมาชิก ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.2 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหน่วยงานเพื่อให้ผู้บริหารเข้าใจและตระหนักในสภาพปัจจุบันและศักยภาพของหน่วยงาน

2.3 กลุ่มผู้บริหารเสนอมุมมองแห่งอนาคตเป็นลักษณะของการสร้างฝันของผู้บริหารแต่ละคน (Create individuals dream) จะได้มุมมองที่หลากหลายและครอบคลุม

2.4 นำมุมมองของผู้บริหารแต่ละคนมารวมและเชื่อมโยงกัน (Share and relate the dreams) เพื่อให้มุมมองของแต่ละคนมาเชื่อมโยงกันแล้วเรียงลำดับความสำคัญ

2.5 คัดเลือกและตัดสินใจอนาคตของหน่วยงานที่เป็นความฝันของทุกคน

2.6 ชัดเกล้าสำนวนให้สื่อความหมายชัดเจนปลูกเร้าทำท่าย สร้างพลังคลใจ มีสาระครอบคลุมองค์ประกอบของวิสัยทัศน์

3. ขั้นนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติ เมื่อกำหนดวิสัยทัศน์ตามขั้นตอนของการสร้างวิสัยทัศน์แล้วจะได้วิสัยทัศน์ของหน่วยงานและเมื่อคณะกรรมการบริหารให้ความเห็นชอบควรสื่อสารให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน กำหนดแผนงานและโครงการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และนำแผน/โครงการไปปฏิบัติ

4. ขั้นประเมินวิสัยทัศน์ การประเมินวิสัยทัศน์ทำให้ทราบว่าวิสัยทัศน์นั้นมีพลังและมีประสิทธิภาพเพียงใด โดยพิจารณาจากผลการดำเนินงานตามแผนและโครงการว่ามีความก้าวหน้า

ที่มุ่งไปสู่วิสัยทัศน์เพียงใด ควรปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์อย่างไร

สรุป วิสัยทัศน์เป็นภาพขององค์กรที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดีต้องมีมุมมองแห่งอนาคต ริเริ่มโดยผู้นำองค์กรมีสาระครบถ้วนชัดเจนให้ความฝันปลั่งคลอใจ การกำหนดวิสัยทัศน์จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร องค์กรความรู้ของบุคคลในหน่วยงาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคาดหวัง การผสมผสานจินตนาการ และคุณพินิจ ความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงาน การกำหนดทางเลือก และการรวมพลังเพื่อสร้างความมุ่งมั่นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ขั้นเตรียมการ
- 2) ขั้นดำเนินการสร้างวิสัยทัศน์
- 3) ขั้นนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติ
- และ 4) ขั้นประเมินวิสัยทัศน์

ขั้นตอนการกำหนดพันธกิจ

พันธกิจ คือ กรอบหรือขอบเขตการดำเนินงานของหน่วยงาน การกำหนดพันธกิจสามารถทำได้โดยนำภารกิจหรือหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละข้อที่หน่วยงานได้รับมอบหมายตั้งแต่แรกก่อตั้งมาเป็นแนวทางผู้กำหนดพันธกิจ จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าพันธกิจแต่ละข้อมีความหมายครอบคลุมขอบเขตขนาดไหนแต่ละข้อมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในขั้นตอนต่อไปเป็นไปอย่างสะดวกถูกต้อง (มนตรี สิงห์สุวรรณ, 2556, หน้า 9)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการกำหนดพันธกิจ ดังนี้

1. เป็นหลักสำคัญในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางของหน่วยงาน
2. เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานในการจัดสรรทรัพยากรของหน่วยงาน
3. เพื่อความสะดวกในการแปลความหมายของเป้าหมายในโครงสร้างการปฏิบัติงาน

การออกแบบงานและการกำหนดความรับผิดชอบภายในหน่วยงานด้วยวิธีการซึ่งคำนึงถึงต้นทุนเวลา และตัวชี้วัดการปฏิบัติงานที่สามารถประเมินผลและควบคุมงานได้

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 11) ได้กล่าวถึงแนวทางการกำหนดพันธกิจ คือ จะต้องทราบว่าหน้าที่หรือภารกิจตามหลักกฎหมายที่องค์กรต้องดำเนินการคืออะไรและจำเป็นต้องทราบว่าเป้าประสงค์หรือผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานคืออะไร ดังนั้นพันธกิจจึงเป็นสิ่งที่องค์กรต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ การกำหนดพันธกิจทำให้ทราบทิศทาง (Direction) และขอบเขตของการดำเนินงาน ลักษณะการเขียน พันธกิจไม่มีข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ตายตัวว่าจะต้องดำเนินการในลักษณะอย่างไรซึ่งจะมีอยู่สองลักษณะ ได้แก่ การนำมากล่าวรวมกันเป็นข้อเดียวกัน หรือจะแบ่งเป็นข้อย่อยก็ได้ สำหรับแนวทางการกำหนดพันธกิจ จะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2554, หน้า 9)

1. อะไรคือสาเหตุในการก่อตั้งหรือคงอยู่ของหน่วยงานและอะไรคือจุดมุ่งหมายพื้นฐานของหน่วยงาน

2. ลักษณะเด่นหรือเอกลักษณ์ของหน่วยงานคืออะไร

3. ความแตกต่างด้านพันธกิจของหน่วยงานกับหน่วยงานอื่นในช่วง 3-5 ปี ข้างหน้า

4. กลุ่มประชาชนที่รับบริการคือกลุ่มใด

5. ผลผลิตและบริการที่สำคัญในปัจจุบันและอนาคตคืออะไร

6. ลักษณะประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคืออะไร

7. ความเชื่อ ค่านิยม และปรัชญาของหน่วยงานคืออะไร

พร้อมเลิส หล่อวิจิตร (2554, หน้า 4) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการกำหนดพันธกิจขององค์กร ควรเป็นการหารือร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและการตรวจสอบความเป็นไปได้ของพันธกิจ ซึ่งข้อความในพันธกิจจะต้องประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผู้รับบริการ (Customer) ใครคือผู้รับบริการขององค์กร

2. ผลผลิตหรือบริการ (Products or services)

3. ตลาด (Markets) องค์กรในการแข่งขันในตลาดใด

4. เทคโนโลยี (Technology) เทคโนโลยีพื้นฐานขององค์กรคืออะไร

5. เกี่ยวข้องกับความอยู่รอด ความเจริญเติบโตและความสามารถสร้างกำไร (Concern of survival, growth and profitability) องค์กรต้องการบรรลุวัตถุประสงค์ในลักษณะใด

6. ปรัชญา (Philosophy) ความเชื่อ ค่านิยม คุณค่า ความพึงพอใจ และลำดับความสำคัญของปรัชญาองค์กร

7. แนวความคิดส่วนตัว (Self-concept) ความโดดเด่นหรือข้อได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรคืออะไร

8. ความเกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ของชุมชน (Concern for public image) องค์กรตอบสนองต่อสังคม ชุมชน และสภาพแวดล้อมอย่างไร

9. ความเกี่ยวข้องกับพนักงาน (Concern for employees) พนักงานได้รับการพิจารณาว่าเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าขององค์กรหรือไม่

สรุป พันธกิจ คือ ข้อความที่แสดงให้เห็นขอบเขตและลักษณะของงาน ทิศทางที่องค์กรจะมุ่งไปให้บรรลุเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ การกำหนดพันธกิจจะต้องเกิดจากการหารือร่วมกันทุกฝ่าย และสามารถตรวจสอบได้ ข้อความในพันธกิจ ประกอบด้วย ผู้รับบริการ ผลผลิต ตลาด เทคโนโลยี ความอยู่รอด ความเจริญเติบโต การสร้างกำไร ปรัชญา แนวความคิด

ส่วนตัว ภาพลักษณ์ และเกี่ยวข้องกับพนักงานเพื่อจะได้ตอบคำถามว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายขององค์กรมีลักษณะเด่นอย่างไร ความแตกต่างระหว่างหน่วยงานอื่น ผู้รับบริการคือใคร ผลผลิตในปัจจุบันและในอนาคตคืออะไร ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างไรและความเชื่อ ค่านิยมและปรัชญาของหน่วยงานคืออะไร

การกำหนดเป้าประสงค์/ จุดมุ่งหมาย (Goal)

ความหมาย

สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2550, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของ “Goal” คือ จุดมุ่งหมายหรือผลลัพธ์ปลายทาง (Outcomes) ที่องค์กรต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตโดยไม่ต้องระบุช่วงเวลาที่น่าจะแน่นอนลงไป สำหรับวัตถุประสงค์ (Objective) เป็นผลผลิต (Output) ที่ต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อได้กระทำการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในพันธกิจ วัตถุประสงค์ จึงต้องกำหนดให้ชัดเจน วัดได้ และปฏิบัติได้เป็นรูปธรรมกว่าจุดมุ่งหมาย (Goal) และต้องเกิดขึ้นก่อนผลลัพธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ก, หน้า 21) ได้ให้ความหมายของ “Goal” ว่าหมายถึงเป้าหมายต่าง ๆ ที่ต้องการบรรลุในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ภายใต้กรอบการประเมินผล

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 9) ได้กล่าวว่า เป้าหมาย อาจเรียกอย่างอื่นได้ เป็นต้นว่าเป้าประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ หรือจุดหมายปลายทางโดยหมายถึง

1. การกำหนดสิ่ง หรือผลสำเร็จ หรือผลลัพธ์ที่ต้องการในอนาคต ซึ่งหน่วยงานจะต้องพยายามให้เกิดขึ้น โดยทั่วไปจะเป็นข้อความที่กล่าวอย่างกว้าง ๆ ถึงผลลัพธ์ของการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจากหน้าที่หลักของหน่วยงาน โดยระบุกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้รับบริการ รวมทั้งผลประโยชน์ที่จะได้รับไว้อย่างชัดเจน และจะต้องสอดคล้องกับพันธกิจที่กำหนดไว้ หน่วยงานย่อยในหน่วยงานควรมีเป้าหมายของตนเองที่ชัดเจนและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

2. เป้าหมายหลักของหน่วยงานที่ระบุกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการ รวมทั้งผลประโยชน์ที่จะได้รับไว้อย่างชัดเจน โดยมีความสอดคล้องกับพันธกิจ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 11) ได้กล่าวว่า เป้าหมาย หรือเป้าประสงค์ หมายถึง สภาพในอนาคต หรือระดับผลการดำเนินงานที่ต้องการบรรลุเป้าประสงค์ เป็นไปทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นจุดหมายปลายทางที่ชี้นำการปฏิบัติเป้าประสงค์ในเชิงปริมาณที่เป็นจุดช่วงหรือช่วงที่เป็นตัวเลขมักจะเรียกว่า “เป้าหมาย” เป้าหมายอาจเป็นการคาดการณ์จากข้อมูลเชิงปริมาณเทียบหรือข้อมูลเชิงแข่งขัน

มนตรี สิงห์สุวรรณ (2556, หน้า 9) กล่าวว่า เป้าประสงค์ (Goal) หมายถึง สิ่งที่หน่วยงานปรารถนาจะบรรลุ โดยนำประเด็นยุทธศาสตร์มาพิจารณาว่าหากสามารถดำเนินการจนประสบ

ความสำเร็จตามประเด็นยุทธศาสตร์แต่ละข้อก็จะสามารถตอบได้ว่า “ใครเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ และได้รับประโยชน์อย่างไร”

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2557, หน้า 7) กล่าวว่า เป้าประสงค์ (Goal) หมายถึง สิ่งที่หน่วยงานปรารถนาจะบรรลุ โดยต้องนำประเด็นยุทธศาสตร์มาพิจารณาว่าหากสามารถ ดำเนินการจนประสบความสำเร็จตามประเด็นยุทธศาสตร์แต่ละข้อ ใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์และ ได้รับประโยชน์อย่างไร

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 10) กล่าวว่า เป้าประสงค์มีความสำคัญและจำเป็นต่อ หน่วยงานเพราะใช้เป็นแนวทางแสดงให้เห็นถึงความต้องการอย่างชัดเจน ลักษณะของเป้าประสงค์ ที่ดี มีดังนี้

1. ขยายหลักการ สาระสำคัญที่ระบุไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจให้เป็นรูปธรรม
2. ระบุถึงกลุ่มเป้าหมาย
3. ระบุคุณค่า ผลประโยชน์ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อกลุ่มเป้าหมาย
4. สามารถแปลงให้เป็นกิจกรรมที่ง่ายต่อการมอบหมายและการกระจายงาน
5. มีความเป็นไปได้ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่
6. สามารถจัดการกับเรื่องต่าง ๆ ได้หลายเรื่องพร้อมกันในคราวเดียวกัน
7. ต้องเกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของหน่วยงาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ค, หน้า 35) ได้กล่าวถึงการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ ระบุภายใต้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ควรเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งคำถามในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ตามมิติ 4 ด้าน ของกรอบการประเมินผลการพัฒนา ภายหลังจากการตอบคำถามองค์การสามารถนำคำตอบที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมายในแต่ละมิติในที่สุด ซึ่งมิติดังกล่าวมีดังนี้

มิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผล ประกอบด้วยผลสำเร็จตามแผนงาน ผลสำเร็จตาม กลุ่มภารกิจ

มิติที่ 2 มิติด้านคุณภาพการให้บริการ ประกอบด้วย ความพึงพอใจของผู้รับบริการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในหน่วยงาน และความโปร่งใส

มิติที่ 3 มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ประสิทธิภาพ การบริหารงบประมาณ การรักษามาตรฐานระยะเวลาการให้บริการ การพัฒนากระบวนการ

มิติที่ 4 มิติด้านการพัฒนาองค์การ ประกอบด้วย การบริหารจัดการองค์การ

สรุป เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมาย คือ “Goal” ซึ่งหมายถึง ผลสำเร็จ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตทั้งในลักษณะเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพภายใต้ขอบเขตของการใช้

ทรัพยากรและระยะเวลาที่กำหนดไว้ และการกำหนดเป้าประสงค์ จะต้องตอบคำถามตามกรอบการประเมิน 4 มิติ คือ มิติด้านประสิทธิผล มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน และมิติด้านการพัฒนาองค์กร โดยลักษณะของเป้าประสงค์ที่ดี จะต้องขยายหลักการสาระสำคัญตามที่ระบุไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ ระบุกลุ่มเป้าหมาย คุณค่า ผลประโยชน์ และความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม กิจกรรมมีความเป็นไปได้เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากร และสามารถจัดการกับเรื่องต่าง ๆ ได้หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของหน่วยงานในคราวเดียวกัน

องค์ประกอบการประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment)

การประเมินสภาพแวดล้อมขององค์กรจะประกอบไปด้วย การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าการวิเคราะห์ตามแบบสว็อท (SWOT analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength-S) การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness-W) การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity-O) และการวิเคราะห์ภาวะคุกคาม (Threat-T) (ศิริวรรณ แก้วจินดา, 2554, หน้า 1)

สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2550, หน้า 9) กล่าวว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External analysis) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal analysis) จะต้องครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

การวิเคราะห์สภาพการณ์ภายนอกองค์กร เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกองค์กรแต่อาจมีผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กลุ่มผลประโยชน์ คู่แข่งขัน ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ฯลฯ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้องค์กรควบคุมยาก ดังนั้นการวางแผนยุทธศาสตร์ผู้วางแผนจะต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกองค์กรเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนยุทธศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ควรครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

1. ปัจจัยเอื้อ/ปัจจัยอุปสรรคด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของประชาชน หรือปัญหาของสังคม หรือข้อเรียกร้องของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ตลอดจนโครงสร้างประชากร การศึกษา อนามัย อาชีพ ความรู้ เจตคติ พฤติกรรม แนวคิดอนุรักษ์ กระแสวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

2. ปัจจัยเอื้อ/ ปัจจัยอุปสรรคด้านเทคโนโลยี ซึ่งเกี่ยวข้องกับนวัตกรรม และความมีอยู่ของเทคโนโลยี ซึ่งเกี่ยวข้องกับนวัตกรรม และความมีอยู่ของเทคโนโลยี เป็นต้น

3. ปัจจัยเอื้อ/ ปัจจัยอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภาวะทางเศรษฐกิจ ภาวะการทำงาน อัตราดอกเบี้ย และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น

4. ปัจจัยเอื้อ/ ปัจจัยอุปสรรคด้านการเมืองและกฎหมายภายในประเทศและระหว่างประเทศ เช่น นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐบาล เป้าประสงค์ที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์กระทรวง อุปสรรคเกี่ยวกับการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่เกิดจากกฎหมายหรือระเบียบ อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่เกิดจากโครงสร้างส่วนราชการ หรือมาตรฐานการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการยอมรับในระดับนานาชาติ

การวิเคราะห์สภาพการณ์ภายในองค์กร จะทำให้ทราบถึงจุดอ่อน จุดแข็งขององค์กร จะช่วยให้ประเมินและแนวโน้มในปัจจุบันการวิเคราะห์ภายในสามารถทำได้โดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ (Critical success factor) และการวิเคราะห์กระบวนการหลัก (Core business process) ซึ่งจะทำให้องค์กรมีความสามารถหลักโดดเด่น (Core competency) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมควรครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

1. ความเหมาะสมของโครงสร้างองค์กรและความชัดเจนของนโยบายที่หน่วยงานกำหนด
2. ประสิทธิภาพในระดับผลลัพธ์ หรือผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในช่วงเวลาที่ผ่านมา และประสิทธิภาพในระดับผลผลิตเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพตามมาตรฐานเร่งเวลาและเชิงต้นทุน ในช่วงเวลาที่ผ่านมา รวมทั้งความคุ้มค่า (B/C ratio หรือ Cost effectiveness) ของภารกิจ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา
3. การบริหารบุคคลและการพัฒนาบุคลากร ได้แก่ อัตรากำลัง คุณภาพ บุคลากร การคัดเลือกบุคลากร การให้รางวัลและการลงโทษ ขวัญกำลังใจ การฝึกอบรมระหว่าง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรมผู้บริหารระดับต่าง ๆ การถ่ายทอดภูมิความรู้ก่อนเกษียณ เป็นต้น
4. ประสิทธิภาพทางการเงินและการลงทุน
5. การบริหารพัสดุ ได้แก่ การจัดซื้อจัดจ้าง ความพร้อมของครุภัณฑ์ การใช้ครุภัณฑ์ ได้อย่างสมประโยชน์ การบำรุงรักษาครุภัณฑ์และอาคารสถานที่ การจัดหาวัสดุสิ้นเปลือง เป็นต้น
6. การบริหารจัดการเกี่ยวกับการวางแผนปฏิบัติการ การวิจัยและพัฒนา การติดตามผลการปฏิบัติงาน การประเมินผล การจัดทำฐานข้อมูล และระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ การสื่อสารภายในหน่วยงาน วัฒนธรรมองค์กรและภาวะผู้นำ เป็นต้น

สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2550, หน้า 11) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 9) และธนวิษณุ จินดาประดิษฐ์ (2559, หน้า 14) ได้เสนอแนวทางการวางแผน ยุทธศาสตร์ โดยนำเอาผลการวิเคราะห์มาพิจารณาต่อด้วยเทคนิค SWOT matrix ที่จะช่วยให้สามารถกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ได้ง่าย ๆ ดังต่อไปนี้

Strength + Opportunity (SO) = ควรดำเนินการ แข็งรุก ขยายผล สร้าง เปิด เพิ่ม

Weakness + Opportunity (WO) = การพัฒนาปรับปรุง แก้ไข ทบทวน ประสานความร่วมมือ ขอรับการสนับสนุน

Strength + Threat (ST) = ควรดำเนินการอย่างรัดกุม ปรับปรุง พัฒนา ลดต้นทุนลดระยะเวลา

Weakness + Threat (WT) = การระมัดระวัง ตั้งรับ เลิก ลดภารกิจ บางด้านที่มีจุดอ่อนภัยคุกคาม ตัดใหม่ทำใหม่ สร้าง โอน ปรับเปลี่ยน

การบรรจุประเด็นจากการวิเคราะห์หลังฝัง SWOT

SWOT Matrix

ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
ปัจจัยภายนอก	1. _____ 2. _____ 3. _____	1. _____ 2. _____ 3. _____
โอกาส (O)	SO กลยุทธ์เชิงรุก ใช้จุดแข็งโดยอาศัยโอกาส	WO กลยุทธ์เชิงแก้ไข เอาชนะจุดอ่อนโดยอาศัยโอกาส
อุปสรรค (T)	ST กลยุทธ์เชิงป้องกัน ใช้จุดแข็งหลัก หลีกเลี่ยงอุปสรรค	WT กลยุทธ์เชิงรับ ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

ภาพที่ 2 ผลการประเมิน SWOT

สรุป การวิเคราะห์ และประเมินสภาพแวดล้อม (SWOT analysis) ทั้งภายนอกและภายในองค์กร เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค หรือสิ่งทีอาจเป็นปัญหาสำคัญ ในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต (SWOT) ประกอบด้วยคำและมีความหมาย ดังนี้

S ย่อมาจาก Strength หมายถึง จุดแข็ง (ข้อได้เปรียบ)

W ย่อมาจาก Weakness หมายถึง จุดอ่อน (ข้อเสียเปรียบ)

O ย่อมาจาก Opportunity หมายถึง โอกาส (ปัจจัยที่จะส่งผลให้สามารถดำเนินการได้)

T ย่อมาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค (ปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงาน)

องค์ประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation)

การกำหนดยุทธศาสตร์จำเป็นต้องกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เพราะประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) คือ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงประเด็นหลักในการนำไปสู่วิสัยทัศน์ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์จึงเป็นการกำหนดประเด็นที่สำคัญที่หน่วยงานต้องดำเนินการพัฒนาเพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ โดยประเด็นยุทธศาสตร์ไม่ควรมีจำนวนมากเกินไปเนื่องจากจะทำให้ประเด็นยุทธศาสตร์กระจัดกระจาย ไม่มีจุดมุ่งเน้น (Focus) หรือบางประเด็นที่เลือกขึ้นมาอาจไม่ใช่ประเด็นหลักของหน่วยงาน การกำหนดยุทธศาสตร์ จะต้องอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์จากวิสัยทัศน์ โดยทำการวิเคราะห์วิสัยทัศน์ของหน่วยงานออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่หน่วยงานต้องการให้บรรลุในแต่ละประเด็น ซึ่งบางประเด็นนั้นอาจมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุผลกัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553 ค, หน้า 34) และต้องคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ความท้าทายทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่องค์กรได้กำหนดไว้ในลักษณะสำคัญขององค์กร และโอกาสทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์กร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2556, หน้า 47)

มนตรี สิงห์สุวรรณ (2556, หน้า 9) กล่าวถึงการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์โดยเริ่มจากการนำพันธกิจแต่ละข้อมาพิจารณาว่าในพันธกิจแต่ละข้อนั้นหน่วยงานต้องการดำเนินการใดเป็นพิเศษ และหลังจากดำเนินการแล้วต้องการให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์จำเป็นต้องนำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานหลักหรือหน่วยงานต้นสังกัดมาเป็นหลักประกอบการพิจารณาด้วย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 12) กล่าวถึง ขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กรที่ได้ให้น้ำหนักความสำคัญในแต่ละปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (SWOT analysis) มากำหนดเป็นแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงสอดคล้องกันกับตำแหน่งในปัจจุบันขององค์กร

2. นำผลการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ลงในผัง SWOT สำหรับตัวแบบที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่นิยมใช้ ได้แก่

2.1 The growth-share matrix (BCG)

2.2 GE model

2.3 ADL portfolio-matrix

ธนาวิชญ์ จินดาประดิษฐ์ (2559, หน้า 12) กล่าวถึงการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์มีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัจจัยทางยุทธศาสตร์ (SWOT analysis) ที่เกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ประเทศ ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานและแนวโน้มอนาคตของโลก
2. ตรวจสอบการกำหนดทิศทางขององค์การจากวิสัยทัศน์ (Vision) และพันธกิจ (Mission)
3. นำผลการวิเคราะห์ (SWOT) และผลจากการตรวจสอบ วิสัยทัศน์ พันธกิจมากำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์ และแผนงานโครงการ พสุ เชะรินทร์ (2556, หน้า 20) กล่าวถึงการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้ (SWOT Analysis)

1. วิเคราะห์สถานการณ์ทางยุทธศาสตร์
2. กำหนดยุทธศาสตร์ให้ครอบคลุมสิ่งที่จะพัฒนา 4 มิติพร้อม ๆ กัน ได้แก่
 - มิติที่ 1 ประสิทธิภาพตามยุทธศาสตร์
 - มิติที่ 2 คุณภาพการให้บริการ
 - มิติที่ 3 ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
 - มิติที่ 4 พัฒนาองค์กร
3. เชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์
4. ตรวจสอบสภาพปัจจุบันขององค์กรและความต้องการในอนาคตจากความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2556, หน้า 42-44) ได้เสนอขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ต้องให้มีความชัดเจน โดยเป็นยุทธศาสตร์ที่สะท้อนผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ และสามารถสื่อสารให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกันในแต่ละกระบวนการขององค์กร โดยมุ่งเน้นความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร โดยมุ่งเน้นความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กรด้วยเครื่องต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการกำหนดทิศทาง และยุทธศาสตร์ อาทิเช่น

1.1.1 Five forces model เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่องค์กรแข่งขันอยู่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เป็น โอกาส (Opportunities) และภาวะคุกคาม (Threats) ขององค์กรได้อย่างชัดเจนโดยคำนึงถึง 5 ปัจจัยที่สำคัญ คือ

- 1) การแข่งขันภายในอุตสาหกรรม (Internal rivalry)
- 2) คู่แข่งรายใหม่ (New entry)
- 3) สิ่งทดแทน (Substitute)
- 4) อำนาจต่อรองของผู้ส่งมอบสินค้า (Supplier power)
- 5) อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ (Buyer power)

1.1.2 PESTLE analysis เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรโดยพิจารณาถึงความมั่นคงทางการเมือง (Political) สภาพเศรษฐกิจ (Economic) สังคม (Social) เทคโนโลยี (Technology) กฎหมาย (Legal) ผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

1.1.3 Value chain model เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ขีดความสามารถและศักยภาพภายในองค์กรโดยเป็นการวิเคราะห์กิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรดำเนินอยู่ในปัจจุบัน (Asis) พร้อมทั้งกำหนดกิจกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ควรเป็น (To Be) เพื่อก่อให้เกิดคุณค่า หาช่องว่าง (Gap) ที่มีอยู่ เพื่อจัดทำเป็นแนวทางในการลดช่องว่างดังกล่าว

1.1.4 SWOT analysis เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ขององค์กรเพื่อให้ผู้บริหารได้ทราบสถานภาพขององค์กรว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งได้ประเมินปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่จะก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดอย่างไรต่อองค์กร ทำให้ผู้บริหารทราบสถานะในด้านต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยที่จะเข้ามาส่งผลกระทบต่อองค์กรและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ขององค์กรต่อไป

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมืออื่น ๆ ที่สามารถเลือกใช้ในการวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ได้เช่น BCG matrix, Driving forces, Scenario analysis, Stakeholder analysis เป็นต้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับข้อมูลที่มีอยู่และความต้องการในการวิเคราะห์

1.2 กำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic direction setting) นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปกำหนดทิศทางที่องค์กรต้องการมุ่งไปสู่เป้าหมายประสงค์

1.3 วางแผนยุทธศาสตร์ (Strategy development) เป็นสิ่งที่องค์กรจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญวางแผนที่จะทำเพื่อให้สามารถบรรลุในทิศทางหรือผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการเพื่อให้

องค์กรมีแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนทั้งในเรื่องทิศทางและสิ่งที่จะมุ่งเน้น อีกทั้งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร โดยการนำทิศทางขององค์กร มากำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic issues) ที่สำคัญที่องค์กรจะต้องมุ่งเน้นเพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่ต้องการ พร้อมทั้งภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์แต่ละประการจะต้องกำหนด เป้าประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายจากนั้นจึงจะมีการกำหนดยุทธศาสตร์ โครงการ และงบประมาณที่ต้องใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

1.4 ในขั้นตอนการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์อาจนำเครื่องมือการบริหารความเสี่ยง (Risk management) เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับผู้บริหารในการกำหนดวิเคราะห์ ประเมินความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อบรรลุเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการความเสี่ยงเหล่านั้น การพิจารณาความเสี่ยงยุทธศาสตร์อาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1.4.1 เลือกประเด็นยุทธศาสตร์ได้ถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่

1.4.2 อะไรคือความเสี่ยงที่จะทำให้ไม่บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

1.5 การสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ (Strategy communication and translation) เป็นการสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้อยู่ในรูปที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายสำหรับบุคลากรทุกระดับในองค์กร เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติโดยการนำเป้าประสงค์ของแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์มาจัดทำเป็นแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy map) โดยต้องพิจารณาเป้าประสงค์ให้ครบด้วยทั้ง 4 มิติ ได้แก่ มิติประสิทธิภาพ มิติคุณภาพการให้บริการ มิติประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และมิติการพัฒนาองค์กร พร้อมกันนี้เป้าประสงค์แต่ละประการก็ควรจะต้องมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันในลักษณะของเหตุและผล แผนที่ยุทธศาสตร์จะเป็นเครื่องมือช่วยในการสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้ทุกคนในองค์กรเห็นภาพและเข้าใจต่อยุทธศาสตร์ขององค์กรได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้บริหารในทุกระดับได้มุ่งเน้นในยุทธศาสตร์ที่จะมุ่งเน้นและบุคลากรได้เข้าใจถึงบทบาทของตนเองต่อการบรรลุเป้าประสงค์ต่าง ๆ

2. การวางแผนยุทธศาสตร์ ผู้บริหาร บุคลากรในองค์กร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3. กำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ตามแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ควรได้รับการทบทวนเป็นประจำทุกปี (Rolling plan) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทันต่อความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง

4. กำหนดกรอบระยะที่ใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์อย่างชัดเจนเป็นการล่วงหน้า และให้สอดคล้องกับปีปฏิทินงบประมาณ โดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบดังกล่าวข้างต้นมาประกอบด้วย

5. นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลตามยุทธศาสตร์ไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมต่อไป

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2550, หน้า 14) ได้กล่าวถึงการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์มี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. Direct approach โดยหน่วยงานกำหนดกลยุทธ์จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT) ตามหลักวิชาการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management)

2. Goals approach โดยหน่วยงานกำหนดกลยุทธ์ จากการนำเอากลยุทธ์ที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานต้นสังกัดมาดำเนินการ เพื่อตอบสนองจุดหมายปลายทางที่องค์กรกำหนด

3. Vision approach โดยหน่วยงานวาดฝันวิสัยทัศน์ที่อยากจะเป็นแล้วตรวจสอบความเป็นไปได้โดยพิจารณาความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในองค์กรแล้วจึงกำหนดกลยุทธ์ตามศักยภาพของหน่วยงาน

4. Indirect approach โดยหน่วยงานศึกษากลยุทธ์ศึกษาจากหน่วยงานอื่นที่มีภารกิจคล้ายคลึงกันแล้วตรวจสอบความเป็นไปได้โดยพิจารณาความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรแล้วจึงกำหนดกลยุทธ์ตามศักยภาพของหน่วยงาน

สำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ต้องกำหนดจากบนลงล่าง (Cascading) 4 ระดับ ดังนี้

1. ระดับยุทธศาสตร์ของรัฐบาล ที่กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ชัดเจนพร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จของรัฐบาลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทางที่พึงปรารถนา เรียกว่า “National policy indicator” หรือ “Impact indicator” ในระดับรัฐบาล

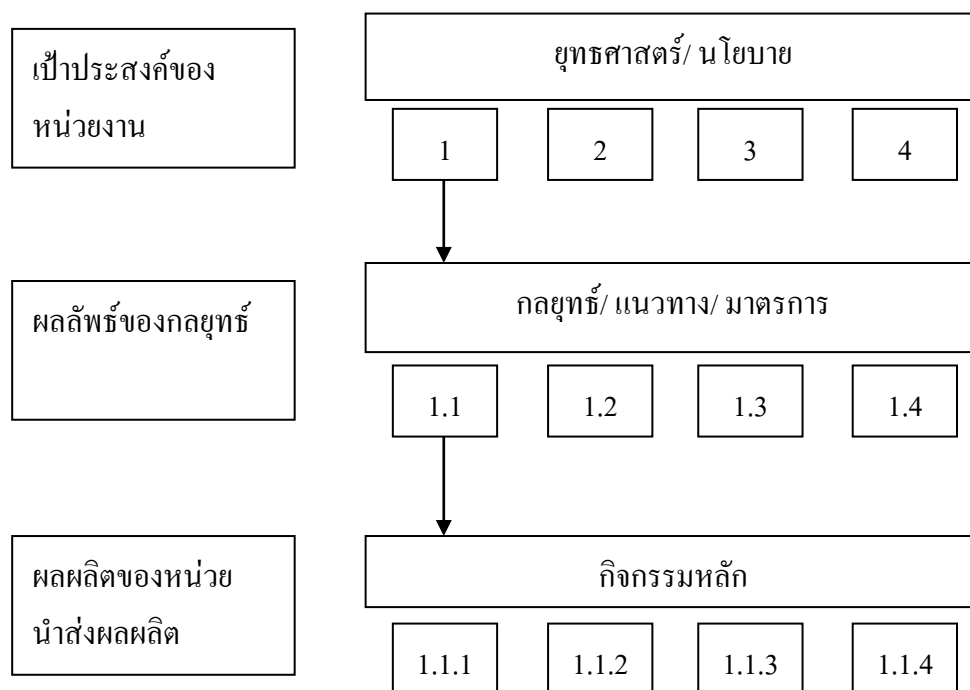
2. ระดับยุทธศาสตร์กระทรวงที่กำหนดเป้าหมายให้บริการสาธารณะเฉพาะด้านที่ชัดเจน พร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จของกระทรวงที่มีผลประโยชน์ของกลุ่มสังคมที่เป็นเป้าหมาย เรียกว่า “Ministerial Policy Indicator” หรือ “Impact Indicator” เช่นกันแต่อยู่ในระดับกระทรวง

3. ระดับกลยุทธ์ระดับกรมที่กำหนดเป้าหมายการให้บริการระดับกรมที่ชัดเจนพร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จของหน่วยงานที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและลักษณะผลประโยชน์เฉพาะ หรือผลลัพธ์ “Outcome indicator”

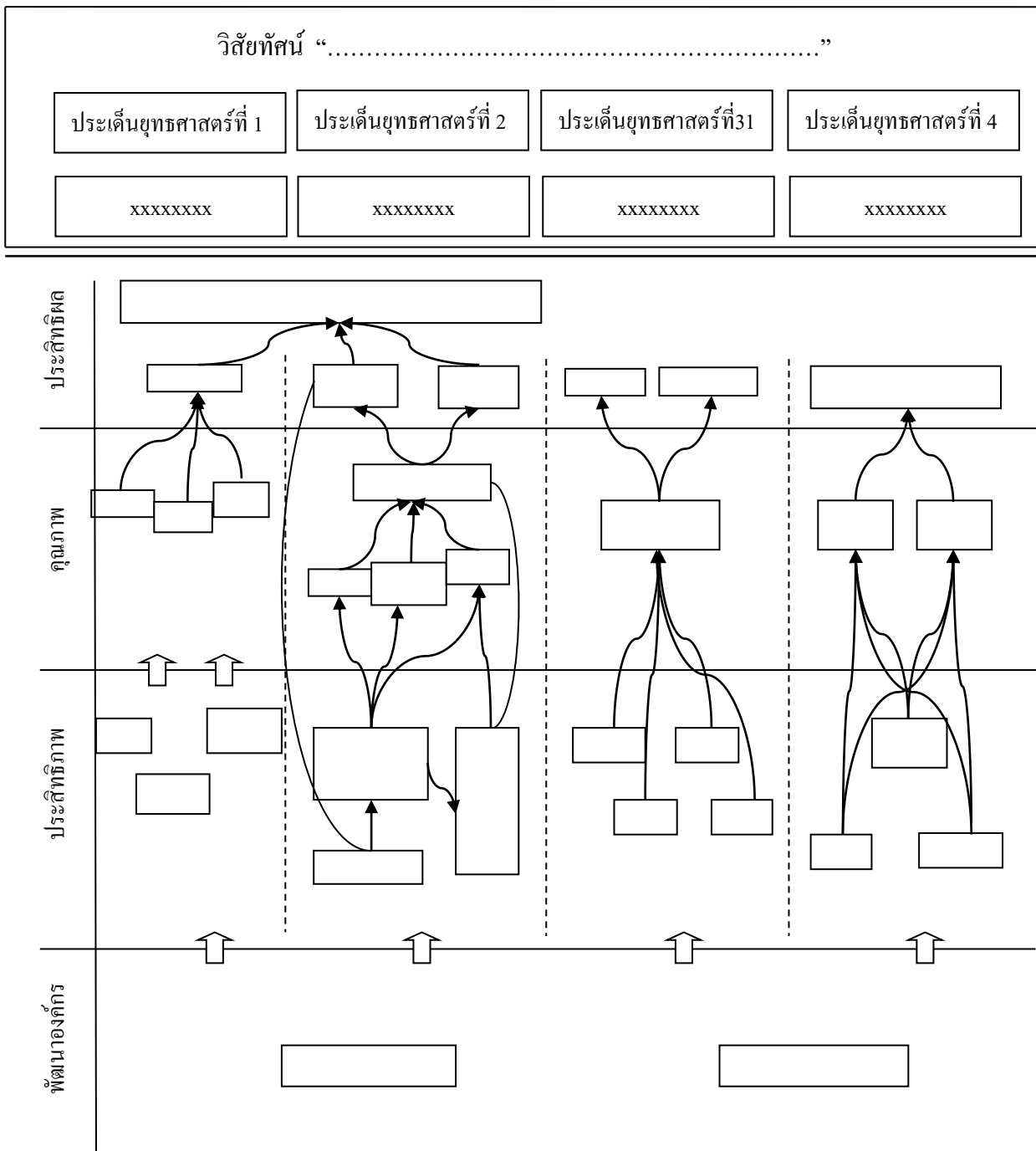
4. ระดับกิจกรรมที่กำหนดกิจกรรมหลักนำส่งผลผลิตที่ชัดเจนพร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดกระบวนการทำกิจกรรมหลัก เรียกว่า “Output indicator”

สรุป ประเด็นยุทธศาสตร์ หมายถึง ประเด็นหลักที่ต้องคำนึงถึงและมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสามารถทำได้โดยนำพันธกิจ แต่ละข้อมาพิจารณาว่าในพันธกิจแต่ละข้อหน่วยงานต้องดำเนินการในประเด็นใดเป็นพิเศษและหลังจากดำเนินการเสร็จเป็นที่เรียบร้อยผลการเปลี่ยนแปลง

เป็นไปตามทิศทางที่กำหนด ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สถานภาพขององค์กรด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) เป็นการวิเคราะห์สถานะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กรหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค นำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ ทั้ง 4 มิติ ได้แก่ มิติประสิทธิผล มิติคุณภาพการให้บริการ มิติประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และมิติการพัฒนาองค์กร นำประเด็นยุทธศาสตร์ที่ได้มาถ่ายทอดให้สมาชิกทุกคนในองค์กรเข้าใจถึงภาระหน้าที่และบทบาทของแต่ละคน หลังจากนั้นจึงนำไปกำหนดเป็นแผนงานและโครงการต่อไป ดังภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ผลลัพธ์ ผลผลิต และกิจกรรมและภาพที่ 3 ยุทธศาสตร์ระดับหน่วยงาน

ภาพที่ 3 ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ผลลัพธ์ ผลผลิต และกิจกรรม

ภาพที่ 4 ยุทธศาสตร์ระดับหน่วยงาน

องค์ประกอบการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy implement)

การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy implement) เป็นขั้นตอนสุดท้ายแต่เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ เมื่อองค์กรได้กำหนดทิศทางขององค์กรวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่าง ๆ และจัดทำยุทธศาสตร์แล้วจะต้องนำยุทธศาสตร์ที่ได้ไปวางแผน จัดทำและคัดเลือกไว้มาดำเนินการประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ขาดขั้นตอนนี้ สิ่งที่ผู้บริหารขององค์กรได้วิเคราะห์และกำหนดการจัดกิจกรรมไว้ก็จะไม่เกิดผลขึ้นจริง นอกจากนั้นถึงแม้จะมีการวิเคราะห์หรือวางแผนทางยุทธศาสตร์ไว้ดีเพียงใด แต่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ไม่เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์หรือการวางแผนก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ ต่อองค์กร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสามารถในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ขององค์กรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการบริหารยุทธศาสตร์ ซึ่งการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติเปรียบเสมือนการตอบคำถามว่าเราจะต้องทำหรือเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เพื่อนำยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ (What do we have to do or change ?) ผู้บริหารจำเป็นต้องเรียนรู้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์แล้วตอบโจทย์การพัฒนาองค์กรตามเป้าหมายหลักให้ได้ ดังนั้นการจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy map) ผู้บริหารจะต้องมีความรู้และความสามารถในการต่อไป (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553 ค, หน้า 33)

1. สามารถใช้เครื่องมือการวินิจฉัยองค์กร (Organization diagnosis tools) เพื่อกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategies)
2. สามารถสร้างแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy map) ที่สะท้อนบริบทขององค์กรอย่างแท้จริง
3. สามารถเชื่อมโยงระหว่างแผนที่ยุทธศาสตร์การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานและระบบงบประมาณ
4. มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy map) เพื่อเป้าหมายในการสื่อสารและการพัฒนาองค์กร

ศิริวรรณ แก้วจินดา (2554, หน้า 36) กล่าวถึง การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ คือ กระบวนการที่ผู้บริหารแปลงกลยุทธ์และนโยบายไปสู่แผนการดำเนินงาน กำหนดรายละเอียดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ หรือวิธีการดำเนินงานซึ่งกระบวนการนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในด้านวัฒนธรรม โครงสร้างหรือระบบการบริหารเพื่อให้สามารถดำเนินงานตามกลยุทธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. ขั้นตอนของการกำหนดแผนและการจัดสรรทรัพยากร (Resource allocation)
2. ขั้นตอนของการปรับโครงสร้างองค์การเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของการใช้กลยุทธ์ และการใช้ทรัพยากร เป็นต้น
3. ขั้นตอนของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนของระบบและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เช่น เรื่องระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบบริหารบุคคล (การให้การศึกษา การให้การอบรม การกระตุ้น การส่งเสริมให้บุคลากรในองค์การทำงานได้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ) เป็นต้น
4. การกระจายกลยุทธ์ (Strategic deployment) หากองค์การมีการสร้างวิสัยทัศน์ สร้างพันธกิจขึ้นมาแล้วแต่ไม่ได้มีการดำเนินการก็จะทำให้เกิดการสูญเปล่า (Waste) ได้เพราะแม้ว่าแผนเหล่านั้นจะเป็นแผนงานที่ถูกจัดทำมาอย่างดี ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลจึงจำเป็นต้องมีการกระจายแผนไปยังส่วนต่าง ๆ ทั้งทั้งองค์การ โดยต้องสอดคล้องประสานกับบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างชัดเจนและเข้าใจได้ ซึ่งจะทำให้สามารถนำเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ (Strategic goal) แปลงเป็นเป้าหมายย่อย (Sub-goals) กำหนดเป้าหมายประจำปี (Annual goals) จากนั้นจะแตกไปเป็นเป้าหมายของแต่ละกลุ่มแต่ละโครงการ
5. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรมอบหมายและกำหนดวิธีหรือแนวทางการปฏิบัติได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งอาจจะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในเรื่องที่จะปฏิบัติก่อนมอบหมายงานให้ปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 13) กล่าวว่า การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติเป็นการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยแบบปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติ สำหรับส่วนต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ทั้งในแง่ทิศทางและจังหวะเวลาโดยการจัดทำแผนปฏิบัตินั้นอาจใช้รูปแบบต่าง ๆ กันได้หลายแบบ เช่น การใช้การวางแผนโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ (Logical framework project planning) หรืออาจเขียนในทำนอง Gantt chart ก็ได้ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการร่วมกันนำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยวิธีการจัดการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้บุคลากรได้เกิดการเรียนรู้แผนและนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้จะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงและฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2556, หน้า 11-12) ได้กำหนดขั้นตอนการนำแผนงานโครงการไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. พิจารณาแผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการจะต้องพิจารณาทั้งในด้านผลผลิต ผลลัพธ์ ความเสี่ยง ความเกี่ยวเนื่องกับโครงการอื่น ๆ รวมทั้งงบประมาณที่ต้องใช้ ผู้รับผิดชอบ และระยะเวลาของแผนงาน โครงการให้ชัดเจน และทุกด้านจะต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์

2. พิจารณากระบวนการในการดำเนินการด้านใดที่จะต้องปรับปรุง ปรับเปลี่ยน ก็ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งงานหลัก (Strategic job families)

4. กำหนดค่านิยมหรือวัฒนธรรมองค์กรในการทำงาน เพื่อให้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติของบุคลากร

5. จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

6. จัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ

สรุป การนำยุทธศาสตร์ไปใช้เป็นขั้นตอนสำคัญเพราะเป็นขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ที่กำหนด ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญอันดับแรก คือ 1) การวินิจฉัยองค์กร 2) นำผลการวินิจฉัยองค์กรมาสร้างแผนยุทธศาสตร์การจัดสรรทรัพยากร และการประเมินผลปฏิบัติงาน 3) ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ 4) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ 5) กระจายยุทธศาสตร์ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ให้ทั่วทั้งองค์กร

ขั้นตอนประเมินผลและควบคุมยุทธศาสตร์ (Evaluation and control)

การควบคุมกลยุทธ์ เป็นหน้าที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบประเมินผลกลยุทธ์ที่นำไปปฏิบัติทั้งนี้ในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัตินั้นมักจะมีข้อผิดพลาดที่ต้องการปรับปรุงเพื่อให้แน่ใจว่ากลยุทธ์นั้นจะก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ตรงตามแผนที่ตั้งไว้ การตรวจสอบกลยุทธ์ (Strategic control) จะมีการวัดผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐาน โดยมาตรวัดการดำเนินงานที่เหมาะสมกับแต่ละองค์กร ซึ่งในแต่ละองค์กรจะมีมาตรฐานและเกณฑ์การดำเนินงานของตนเอง ทั้งนี้การกำหนดมาตรฐานควรมีความระมัดระวังเพื่อให้สามารถสะท้อนผลการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการติดตาม ควบคุมและประเมินผลนั้นจำเป็นต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลแผนกลยุทธ์ โดยเฉพาะซึ่งจะต้องมีบุคลากรมีความรับผิดชอบเต็มเวลาและสามารถทุ่มเทให้กับการติดตามและประเมินผลได้อย่างเต็มที่ และหน่วยงานที่ควรอยู่ภายใต้ฝ่ายวางแผนที่มีผู้บริหารในฝ่ายอยู่ในระดับผู้บริหารชั้นสูง และจำเป็นต้องมีคณะกรรมการติดตามประเมินผลที่ประกอบด้วยผู้แทนระดับบริหารจากฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมประเมินผลแผนกลยุทธ์ (ศิริวรรณ แก้วจินดา, 2554, หน้า 6)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2554, หน้า 17) กล่าวว่า การประเมินผลและความคุ้มค่าจะต้องมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนเพราะจะถูกนำมาใช้เป็นหลักในการควบคุมและประเมินยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน ซึ่งลักษณะของตัวชี้วัดที่ดีสำหรับการบริหารยุทธศาสตร์ มีดังนี้

1. สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์
2. แสดงให้เห็นเหตุและผล
3. แสดงการดำเนินงานที่สำคัญ
4. ครอบคลุมหลายด้านหรือมีความหลากหลาย
5. ตรงประเด็น ชัดเจน เข้าใจง่าย
6. ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือความเป็นจริง
7. มีผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน
8. อยู่ในขอบเขตที่หน่วยงานหรือบุคลากรรับผิดชอบและดำเนินการเองได้
9. ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหน่วยงานและบุคลากรที่รับผิดชอบงานสามารถ

ดำเนินการเองได้

10. กำหนดหรือสร้างจากตัวชี้วัดเดิมที่มีอยู่แล้วหากไม่ครอบคลุมจึงสร้างขึ้นใหม่

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (2555, หน้า 20) กล่าวว่า การควบคุมเป็นการติดตามตรวจสอบ (Monitoring) และการประเมินผล (Evaluation) เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคตลอดจนความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการกิจกรรมต่าง ๆ วิธีการติดตามตรวจสอบและประเมินผล จะต้องติดตามจากข่าวสารข้อมูล โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดความสำเร็จต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ และตอบแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการคอยติดตามให้การสนับสนุนแก่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือในการวัดเชิงปริมาณ (Quantity) และเชิงคุณลักษณะ หรือเชิงคุณภาพ (Quality) โดยการวัดเชิงปริมาณ ใช้เป็นตัวเลขที่เป็นอัตราส่วน (Ratio scale) ช่วงมาตรา (Interval scale) และลำดับมาตรา (Ordinal scale) เช่น อัตราส่วนของเยาวชนที่ติดยาเสพติด ต่อเยาวชนทั้งหมดของประเทศ หรือรายได้เฉลี่ยของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจาก 80 บาท เป็น 100 บาท หรือสัดส่วนของผู้หญิงเป็นผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐเพิ่มขึ้น จาก 1 ใน 4 เป็น 1 ใน 2 เป็นต้น ส่วนการวัดเชิงคุณภาพ ใช้เป็นตัวเลขที่เป็นนามมาตรา (Nominal scale) เช่น กฎหมายที่กำหนดให้ภรรยาที่จดทะเบียนสมรสต้องเปลี่ยนสกุลเป็นของสามีได้รับการยกเลิก หรือหน่วยงานได้รับรางวัลองค์กรยอดเยี่ยมในด้านต่าง ๆ จากองค์การระหว่างประเทศ นอกจากนั้นการเขียนตัวชี้วัดระดับผลผลิตต้องแสดงคำสำคัญ (Keyword) เกี่ยวกับปริมาณ และ/หรือเชิงคุณภาพ

ตามมาตรฐาน (Quantity and/ or quality) กลุ่มเป้าหมาย (Target group) และเวลาวัดผล (Time) นอกจากนี้ในกรณีที่มีการกำหนดพื้นที่ดำเนินการเฉพาะต้องระบุพื้นที่ (Place) โดยข้อความที่ใช้เขียนนั้นเป็นข้อความเดียวที่ต่อเนื่อง ไม่ควรเขียนแยกข้อความแต่ละส่วน ส่วนการเขียนตัวชี้วัดระดับผลผลิตต้องแสดงมิติ (Dimension) เกี่ยวกับเชิงปริมาณ (Quantity) เชิงคุณภาพตามมาตรฐาน (Quality) เชิงเวลา (Time) และเชิงต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย (Cost) โดยข้อความที่เขียนจะแยกหรือเป็นข้อความเดียวกันก็ได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2556, หน้า 52) กล่าวว่า ตัวชี้วัดที่ใช้ในการติดตามความก้าวหน้า ควรเป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องต่อความสำเร็จขององค์กรและเชื่อมโยงถึงระดับผู้ปฏิบัติครอบคลุมกระบวนการหลัก และส่งผลถึงผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยถ่ายทอดตัวชี้วัดและเป้าหมายสู่ระดับองค์กรและระดับบุคคล

มนตรี สิงห์สุวรรณ (2556, หน้า 13) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่ใช้ในการอธิบายและตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยใช้ตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือบอกข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณหรือลักษณะของสิ่งที่วัดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งว่าผลการปฏิบัติงานบรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ดังนั้น การประเมินผลจะต้องพิจารณาหาปัจจัยที่เป็นตัวบ่งชี้ดังกล่าว และต้องใช้ข้อมูลที่ชัดเจนทั้งในแง่ของคำจำกัดความ และการระบุขอบเขต คุณลักษณะที่สำคัญของตัวชี้วัดจะต้องเป็นไปตามหลัก “ SMART ” คือ

Specific	ชี้ชัด
Measurable	วัดได้
Actionable	ทำได้
Relevant	ตรงประเด็น
Timely	ทันเวลา

ค่าของตัวชี้วัดที่นิยมใช้ ได้แก่ จำนวน (Number) ร้อยละ (Percentage) อัตราส่วน (Ratio) สัดส่วน (Proportion) อัตรา (Rate) ค่าเฉลี่ย (Average)

ณกมล ปุณขเขตต์ทิกุล (2559, หน้า 7) กล่าวว่า การประเมินยุทธศาสตร์เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินจะต้องเป็นเครื่องมือที่ประเมินแล้วได้ผลเป็นที่น่าเชื่อถือมีความเป็นไปได้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของบุคลากรในองค์กรและจัดเก็บข้อมูล ทั้งในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพต้องทำอย่างเป็นระบบ

มหาวิทยาลัยมหิดล (2557, หน้า 11) กล่าวว่า การวัดผลประเมินผล เป็นการเฝ้าระวังและรายงานผลความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง เทียบกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด โดยมีตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือ ในการวัดความสำเร็จของผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ มีเกณฑ์วัดและ

หน่วยวัดที่ชัดเจน ใช้ได้ในเวลาที่เหมาะสม สามารถวัดปริมาณคุณภาพ เวลา และค่าใช้จ่าย เพื่อการประเมินผลได้ ซึ่งการวัดเชิงปริมาณเป็นการระบุจำนวนงานที่กระทำ ส่วนการวัดเชิงคุณภาพระบุจำนวนงานที่ทำแล้วเสร็จเทียบกับมาตรฐาน ตัวชี้วัดที่ดีจะต้องสอดคล้องตรงประเด็น (Relevance) เพียงตรง (Validity) เชื่อถือได้ (Reliability) มีความเป็นรูปธรรม (Objective and reproductive) มีความใจ (Sensitivity) และได้รับการยอมรับจากผู้ประเมิน (Acceptance)

สรุป การติดตามและประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จและความล้มเหลวโดยตรวจสอบจากตัวชี้วัด ซึ่งเป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงปริมาณ และคุณภาพที่ระบุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ แผนงานย่อย แผนงานหรือโครงการของหน่วยงานและการสร้างตัวชี้วัดที่ดี ตัวชี้วัดนั้นจะต้องชี้วัดได้ทั้งเหตุและผล ซึ่งตัวชี้วัดจะต้องมีลักษณะชี้วัด วัดได้ ทำได้ ตรงประเด็น ทันเวลา ชัดเจน เข้าใจง่าย ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ อยู่ในขอบเขตของหน่วยงาน และไม่นำไปสู่ความขัดแย้งของหน่วยงาน

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ สรุปได้ว่ายุทธศาสตร์ คือ แนวทางการดำเนินงานที่กำหนดวิธีการปฏิบัติงานการควบคุม การกำกับติดตามบุคคลหรือองค์การให้สามารถปฏิบัติงาน บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างถูกต้องในระยะเวลาที่กำหนด และการจัดทำยุทธศาสตร์ จะประกอบด้วย 1) การกำหนดทิศทาง (Direct setting) 2) การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment scanning) 3) การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy formulation) 4) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy implement) และ 5) การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control) ซึ่งผู้ศึกษาได้นำผลของการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวมาพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ พร้อมกับศึกษาความเป็นไปได้ของการนำยุทธศาสตร์ไปใช้ ซึ่งได้ข้อสรุปจากผลของการศึกษาครั้งนี้ถึงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ได้แก่
 - 1.1 สภาพทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
 - 1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)
 - 1.3 การรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - 1.4 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2. ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
 - 2.1 วิสัยทัศน์ (Vision)
 - 2.2 เป้าประสงค์ (Goals)

- 2.3 พันธกิจ (Mission)
- 2.4 ค่านิยม (Core value)
- 2.5 ตำแหน่งยุทธศาสตร์ (Strategic positioning)
- 2.6 แผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategic roadmap)
- 2.7 ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน
3. โครงการสำคัญเพื่อรองรับยุทธศาสตร์
4. การบริหารยุทธศาสตร์และการประเมินผล

พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ

ความหมาย

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ได้ให้ความหมายของอุทยานแห่งชาติว่า หมายถึง ที่ดินซึ่งรวมทั้งพื้นที่ทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และชายฝั่ง ที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นที่ที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ และมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ของบุคคลใด ซึ่งมีใช้ทบวงการเมือง ทั้งนี้การกำหนดดังกล่าวก็เพื่อให้คงอยู่ในสภาพเดิม เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป (อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี, 2558, หน้า 13)

สำนักอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2557, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของอุทยานแห่งชาติ (Nation park) ว่า หมายถึง ที่ดินซึ่งรวมถึงพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล ที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติในทางปฏิบัติอุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่สงวนไว้เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ และสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงาม สงวนไว้เพื่อให้คงสภาพธรรมชาติดั้งเดิม เพื่อรักษาสมบัติธรรมชาติให้อนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้ชมและศึกษาค้นคว้า

วิยะดา โตคติแพทย์ (2558, หน้า 3) กล่าวว่า อุทยานแห่งชาติ หมายถึง พื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาล มีทรัพยากรธรรมชาติสวยงามแปลกประหลาดเป็นที่อัศจรรย์ เหมาะสำหรับการพักผ่อน มีคุณค่าทางการศึกษาหาความรู้ เช่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืช สัตว์หายาก หรือมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวัฒนธรรม อุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน นอกจากจะมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วจะต้องมีขนาดพื้นที่อย่างน้อย 10 ตารางกิโลเมตร บริหารงานโดยรัฐบาลกลาง (มิใช่รัฐหรือระดับจังหวัด) มีเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอที่จะสามารถป้องกันการบุกรุกได้อย่างเด็ดขาด ข้อสำคัญจะต้องอนุญาตให้ไปท่องเที่ยวได้ และจะต้องรักษา

ธรรมชาติให้คงสภาพดั้งเดิมอย่างมากที่สุด อุทยานแห่งชาติและวนอุทยานเป็นคำที่มีความหมายไม่เหมือนกัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเข้าใจสับสนอยู่เสมอ คำว่า “ วนอุทยาน ” (Forest park) หมายถึง พื้นที่ขนาดเล็ก จัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ โดยจะทำการปรับปรุงตกแต่งสถานที่เหล่านี้ให้เหมาะสมมีความสวยงามและโดดเด่นในระดับท้องถิ่น จุดเด่นอาจจะได้แก่ น้ำตก หุบเหว หน้าผา ถ้ำ หรือหาดทราย เป็นต้น

นิติวัตร เรื่องพานิช (2558, หน้า 7) กล่าวถึง อุทยานแห่งชาติ (Nation park) ว่า หมายถึง พื้นที่ของรัฐซึ่งเป็นพื้นที่ ๆ มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเป็นพื้นที่ธรรมชาติดั้งเดิมไม่เคยถูกรบกวนจากมนุษย์อยู่ห่างไกลชุมชน ประกอบไปด้วยป่าไม้ ภูเขา สลับซับซ้อนมีความงามวิจิตรพิสดารตามธรรมชาติมีเนื้อที่กว้างใหญ่นับร้อยตารางกิโลเมตร เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพความสมดุลตามธรรมชาติใช้เป็นพื้นที่หาความรู้ทางธรรมชาติวิทยา และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนเป็นส่วนรวมอุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐานจะต้องมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ตารางกิโลเมตร

สรุป อุทยานแห่งชาติ หมายถึง ที่ดินทั้งพื้นที่ทั่วไปภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ ชายหาด ชายฝั่ง ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสวยงาม หรือแปลกประหลาดเป็นที่อรรถประโยชน์เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ หรือมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งอาศัยของพืช สัตว์หายาก และต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2557, หน้า 7) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย ดังนี้

1. เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ คือต้องการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติของพื้นที่ให้คงอยู่ตามธรรมชาติ ป้องกันการรบกวนโดยมนุษย์ โดยเฉพาะทรัพยากรที่สำคัญ เช่น สัตว์ป่า พืชพรรณ และลักษณะธรรมชาติที่สวยงามเป็นพิเศษ รวมทั้งแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมที่สำคัญ
2. เพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากในเขตอุทยานแห่งชาติมีทิวทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงามเหมาะกับการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสุขกายสุขใจ และช่วยผ่อนคลายความเครียดจากการปฏิบัติงานประจำ
3. เพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย พื้นที่อุทยานแห่งชาติ สามารถจัดเป็นห้องทดลองทางธรรมชาติกลางแจ้งที่สามารถค้นคว้าวิจัยไม่มีที่สิ้นสุดของนักศึกษา นักวิทยาศาสตร์และประชาชนทั่วไป

กรมอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี (2558, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยเป็นการประกาศภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

สรุป วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ คือ เพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้คงอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนโดยทั่วไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน และเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย

คุณค่าของอุทยานแห่งชาติ

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2557, หน้า 8) ได้กล่าวถึง คุณค่าอุทยานแห่งชาติ ดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ป่าไม้โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาถูกทำลายอย่างมาก ประชาชนต้องการที่ดินเพื่อการเกษตร การประกาศจัดตั้งพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ จึงเป็นมาตรการหนึ่งที่มีประสิทธิภาพเพราะมีกฎหมายที่เข้มงวด มีบทลงโทษรุนแรงมีการบริหาร มีอัตราค่าสิ่ง และงบประมาณที่จะดูแลได้อย่างใกล้ชิด

2. ด้านเศรษฐกิจ อุทยานแห่งชาติมีวัตถุประสงค์หลักอย่างหนึ่ง คือ เพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวและบริการ ซึ่งเป็นที่มาของรายได้ ของราษฎรในท้องถิ่น และเกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นหลัก ทำให้มีการกระจายรายได้ นอกจากนี้พื้นที่อุทยานแห่งชาติ ยังเป็นแหล่งอนุรักษ์ พันธุ์กรรมดั้งเดิมที่สามารถนำไปใช้ในการผสมพันธุ์พืชและสัตว์ เพื่อให้ได้พันธุ์แท้ที่ทนทานต่อโรคและแมลง และให้ผลผลิตสูง ทั้งช่วยรักษาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการเกษตร บางแห่งเป็นต้นน้ำที่สำคัญที่ระบายน้ำลงสู่ลำธารตอนล่าง

3. ด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัย อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ที่ไม่ถูกรบกวน จึงเป็นที่ที่นักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านนิเวศวิทยา ต้องการเพื่อการศึกษาวิจัยทางธรรมชาติ และเลือกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเป็นสถานีวิจัยในโครงการวิจัยที่สำคัญ ๆ ระดับชาติ และระดับโลก

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางด้านนันทนาการที่ประชาชนสามารถใช้เวลาว่างเที่ยวพักผ่อน ทำให้ร่างกายและจิตใจดีขึ้น เป็นที่มาของสติปัญญา ทำให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไปในทางที่ดี ดังจะพบว่า นักประพันธ์ นักกวี นักแต่งเพลง หรือแม้แต่พระพุทธเจ้าได้ใช้ป่าเป็นแหล่งผลิตผลงานอันอมตะ อุทยานแห่งชาติได้นำความเจริญสู่พื้นที่ใกล้เคียงมี ถนน ไฟฟ้า ประปา อุทยานแห่งชาติเป็น

แหล่งอนุรักษ์โบราณวัตถุ และโบราณสถานให้คงอยู่เพื่อเตือนใจประชาชนให้เห็นความสำคัญ และบทเรียนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวยังช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นให้แพร่หลาย ทำให้ประชาชนสำนึกถึงความสำคัญของ ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม บางครั้งการท่องเที่ยวมีส่วนช่วย เปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชน ในพื้นที่จากการเกษตรมาเป็นการค้าขาย และนำเที่ยวมากขึ้น

5. ด้านสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติถูกจัดขึ้นเพื่อรักษาภาวะแวดล้อมให้อยู่ในสภาพ ธรรมชาติเดิมมากที่สุด อุทยานแห่งชาติจึงเป็นพื้นที่ที่ช่วยรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม จึงเกิด ความมั่นคงแก่กระบวนการทางอุทกวิทยา ช่วยป้องกันการพังทลายของดิน ช่วยควบคุมสภาพ ภูมิอากาศช่วยรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ต่อสิ่งมีชีวิต ช่วยคุ้มครองรักษาประสิทธิภาพ ของระบบนิเวศให้ได้ผลผลิตยั่งยืนตลอดไป และเป็นแหล่งช่วยพัฒนาจิตของมนุษย์ส่งผลให้ลด ปัญหา สิ่งแวดล้อมทางด้านสังคมตามมา

6. ด้านความมั่นคงของประเทศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเหมือนคลังมหาสมบัติของ ประเทศ บางแห่งประกอบด้วย ป่าไม้และแร่ธาตุอย่างสมบูรณ์ ในยามวิกฤติเมื่อชาติต้องการใช้ ทรัพยากรดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประเทศ ก็สามารถนำมาใช้ได้

วิยะดา โตคติแพทย์ (2558, หน้า 5) กล่าวถึงคุณค่าของอุทยานแห่งชาติว่า อุทยาน แห่งชาติล้วนมีแต่ความงดงามและความพิเศษแต่ละแห่งแตกต่างกัน ทำให้เป็นแหล่งจัดกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการอันหลากหลายของนักท่องเที่ยว และมีคุณค่าที่สามารถเป็นสื่อชักนำ ให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจในการรักษาทรัพยากรและความงามตามธรรมชาติให้คงอยู่ ตลอดไป

สรุป อุทยานแห่งชาติมีคุณค่า 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความมั่นคงของ ประเทศ อุทยานแต่ละแห่งจะมีความงดงามแตกต่างกันไป จึงเป็นแหล่งจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ อย่างหลากหลาย รวมถึงยังเป็นแหล่งสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ ความรู้ ความเข้าใจ ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป

การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ได้กำหนดการคุ้มครองและดูแลและรักษา อุทยานแห่งชาติไว้ในหมวด 3 มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด ดำเนินการ ดังนี้ (อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี, 2558, หน้า 13-14)

1. ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงก่อนสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า

2. เก็บหาน้ำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
 3. นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
 4. ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย
 5. เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย บึง ท่วมท้นหรือเหือดแห้ง
 6. ปิดหรือทำให้เกิดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
 7. เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
 8. เก็บหรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้
 9. นำยานพาหนะเข้าออก หรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
 10. นำอากาศยานขึ้นลงในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
 11. นำหรือปล่อยปลุกสัตว์เข้าไป
 12. นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี
 13. เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
 14. ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ
 15. นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้
 16. ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง
 17. ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์
 18. ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่าง ๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น
 19. ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง
- มาตรา 17 ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น ๆ ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ลบลือนเสียหาย หรือไร้ประโยชน์

มาตรา 18 บุคคลซึ่งเข้าไปในเขตอุทยาน ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุวัติของรัฐมนตรี

มาตรา 19 บทบัญญัติในมาตรา 16 และมาตรา 17 มิให้ใช้บังคับแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการทัศนจรหรือการพักผ่อน หรือเพื่ออำนวยความสะดวกปลอดภัย หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุวัติของรัฐมนตรี

มาตรา 20 การจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 21 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 16 ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 22 ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่ หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติ ผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณีถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกัน หรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่ จะกระทำดังกล่าวแล้วอย่างไรอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเอง

หมวด 5 บทกำหนดโทษ

มาตรา 24 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 25 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (6) (7) (9) (10) (11) มาตรา 17 หรือมาตรา 18 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 26 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (2) (3) (4) หรือ (7) ถ้าปรากฏว่าสัตว์หรือทรัพย์สินที่เก็บหาหรือนำออกมีราคาเพียงเล็กน้อย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา 27 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (8) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) หรือ (19) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา 28 บรรดาความผิดตามมาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้

มาตรา 29 บรรดาอาวุธเครื่องมือ เครื่องใช้และยานพาหนะใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 16 (1) ฐานแผ้วถางหรือเผาป่า หรือมาตรา 16 (2) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ หรือตามมาตรา 16 (3) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์หรือจามมาตรา 16 (4) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย ให้รับเสียทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ดอกกรีก มารอด (2555) ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources conservation) ว่าหมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม ใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์ และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด

สำนักพิมพ์แม็ค (2558, หน้า 1) ได้กำหนดความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่าหมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี (2558, หน้า 11) กล่าวว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุดและใช้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์โดยทั่วถึงกันด้วย

สรุป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทอย่างฉลาด ทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดหายากหรือลดจำนวนน้อยลง จะต้องนำหลักของการสงวนมาใช้ และใช้อย่างประหยัด และการเพิ่มปริมาณทรัพยากรธรรมชาติให้เพียงพอ ก่อนที่จะนำไปใช้ต่อไปในอนาคต

ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2558, หน้า 2) ได้กำหนดความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ได้ 4 ประการ คือ

1. เป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบ และผลิตผล
2. เป็นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์และช่วยเกื้อกูลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้

3. เป็นแหล่งรองรับของเสีย และของเหลือเศษจากกระบวนการผลิตและการบริโภค

4. ให้ความรื่นรมย์แก่จิตใจของมนุษย์ เช่น ทิวทัศน์ ภูมิประเทศ ความงามของธรรมชาติ

สุรัตน์ วรรณ (2560, หน้า 32) ได้กล่าวว่าทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อ

การดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะมนุษย์ได้รับการบริการต่าง ๆ จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นต้นกำเนิดพืชพรรณสัตว์ป่าต่าง ๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ

สรุป ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งวัตถุดิบและให้ผลผลิตเพื่อการอุปโภค บริโภค ความรื่นรมย์ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ของมนุษย์

หลักการและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี (2558, หน้า 9) ได้กำหนดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยที่จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1. ให้เกิดสวัสดิภาพแก่สังคม (Human welfare)
2. ให้คงไว้ซึ่งคุณภาพ และปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ (Maintainance of the quantity and quality of natural resources)

พรชนัน สุขประเสริฐ และเกศวดี พุทธภูมิพิทักษ์ (2553, หน้า 35) ได้กล่าวถึง หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมและได้รับประโยชน์สูงสุด ควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

1. การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นควบคู่กันไป เพราะทรัพยากรธรรมชาติต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างแยกไม่ได้
2. การวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและคุณภาพชีวิตอย่างกลมกลืนตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศควบคู่กันไป
3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งประชาชนในเมือง ในชนบท และผู้บริหาร ทุกคนควรตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดยเริ่มต้นที่ตนเองและท้องถิ่นของตน ร่วมมือกันทั้งภายในประเทศและทั่วโลก
4. ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นการทำลายมรดกและอนาคตของชาติด้วย

5. ประเทศมหาอำนาจที่เจริญทางด้านอุตสาหกรรม มีความต้องการทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมากเพื่อใช้ป้อน โรงงานอุตสาหกรรมในประเทศของตน ดังนั้นประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายจึงต้องช่วยกันป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจ

6. มนุษย์สามารถนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ แต่การจัดการนั้นไม่ควรมุ่งเพียงเพื่อการอยู่ดีกินดีเท่านั้น ต้องคำนึงถึงผลดีทางด้านจิตใจด้วย

7. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทุกแห่งทุกมุม ทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยคำนึงถึงการสูญเสียอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วย

8. รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มทั้งทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่ทำได้ รวมทั้งจะต้องตระหนักเสมอว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

9. ต้องรักษาทรัพยากรที่ทดแทนได้ โดยให้มีอัตราการผลิตเท่ากับอัตราการใช้หรืออัตราการเกิดเท่ากับอัตราการตายเป็นอย่างน้อย

10. หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการผลิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่มาใช้ทดแทน

11. ให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้เสนอวิธีการไว้ดังนี้

1. การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งปริมาณและคุณภาพให้มีอยู่นานที่สุดโดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ เช่น การเลือกจับปลาที่มีขนาดโตมาใช้ในการบริโภค ไม่จับปลาที่มีขนาดเล็กเกินไป เพื่อให้ปลาเหล่านั้นได้มีโอกาสโตขึ้นมาแทนปลาที่ถูกจับไปบริโภคแล้ว

2. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเกือบเท่าเดิม บางครั้งอาจเรียกว่าพัฒนาก็ได้ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ควรมีการปลูกป่าขึ้นมาทดแทน จะทำให้มีพื้นที่บริเวณนั้นกลับคืนเป็นป่าไม้อีกครั้งหนึ่ง

3. การปรับปรุงและการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำแร่โลหะประเภทต่าง ๆ มาถลุงแล้วนำไปสร้างเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่มนุษย์เรามากยิ่งขึ้น

4. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ เช่น เศษเหล็กสามารถนำกลับมาหลอมแล้วแปรสภาพสำหรับการใช้ประโยชน์ใหม่ได้

5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นการนำเอาทรัพยากรอย่างอื่นที่มีมากกว่า หรือหาง่ายกว่า มาใช้ทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่หายากหรือกำลังขาดแคลน เช่น นำพลาสติกมาใช้แทนโลหะ ในบางส่วนของเครื่องจักรหรือยานพาหนะ

6. การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เพื่อเตรียมไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น การสำรวจแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย ทำให้ค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติเป็นจำนวนมาก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว อีกทั้งช่วยลดปริมาณการนำเข้าก๊าซธรรมชาติ จากต่างประเทศ

7. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่น ๆ ที่นิยมใช้กัน ของเทียมที่ผลิตขึ้นมา เช่น ยางเทียม ผ้าเทียม และผ้าไหมเทียม เป็นต้น

8. การเผยแพร่ความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ และรัฐควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการวางแผนจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างรัดกุม

9. การจัดตั้งสมาคม เป็นการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักพิมพ์แม็ค (2558, หน้า 3) ได้กล่าวถึงวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรง และทางอ้อม ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ซึ่งปฏิบัติได้ในระดับบุคคล องค์กร และระดับประเทศที่สำคัญ คือ

1.1 การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

1.2 การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถุงพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ใหม่โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

1.3 การบูรณะซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก

1.4 การบำบัดและการฟื้นฟู เป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ก่อนที่

จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่า ชายเลน เพื่อฟื้นฟูความสมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

1.5 การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ใบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น

1.6 การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คูคลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยทางอ้อมสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 การพัฒนาคุณภาพประชาชน โดยสนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องตามหลักวิชา ซึ่งสามารถทำได้ทุกระดับอายุ ทั้งในระบบโรงเรียนและสถานการศึกษาต่าง ๆ และนอกระบบโรงเรียนผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรัก ความหวงแหนและให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง

2.2 การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือทั้งทางด้าน พลังกาย พลังใจ พลังความคิดด้วยจิตสำนึกในความมีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มี ต่อตัวเรา เช่น กลุ่มชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียน นักศึกษา ในโรงเรียนและสถานการศึกษาต่าง ๆ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว เป็นต้น

2.3 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษา ให้คงสภาพเดิมไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.4 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย ค้นคว้าวิธีการและพัฒนาเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดการ กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี สารสนเทศมาจัดการวางแผนพัฒนา การพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้มีการประหยัด พลังงานมากขึ้น การค้นคว้าวิจัยวิธีการจัดการ การปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน เป็นต้น

2.5 การกำหนดนโยบายและวางแผนทางของรัฐบาล ในการอนุรักษ์และพัฒนา
สิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นหลักการให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ
ที่เกี่ยวข้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมทางตรงและทางอ้อม

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2558) ได้กำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
คือ การรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด (Wise use) การจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบอย่างเหมาะสม โดยจะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถ
ในการรองรับ (Carrying capacity) เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน (Sustain-able
utilization) เพราะหากมีการตัดวงใช้ ประโยชน์ที่มากเกินไป และขาดความระมัดระวัง
ในการใช้ ก็ย่อมจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นปัญหา
สิ่งแวดล้อมที่ย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ในที่สุด

สรุป หลักการและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย การใช้อย่าง
ประหยัด การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก การบูรณะซ่อมแซม การบำบัดและการฟื้นฟู การใช้สิ่งอื่น
ทดแทน การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการรักษาการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้มาตรการทางสังคม การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม การส่งเสริม
การวิจัย ค้นคว้าวิธีการ และพัฒนาเทคโนโลยี การกำหนดนโยบายและวางแผนทางการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐบาล การจัดตั้งสมาคม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องใช้อย่างชาญ
ฉลาด คำนึงถึงขีดความสามารถในการทดแทนและนำกลับมาใช้ใหม่ ใช้อย่างเป็นระบบ และไม่ใช่
มากเกินไปจนเกินขนาดจนกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงอยู่
ของมนุษย์เช่นเดียวกับอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งป่าไม้
ภูเขา น้ำตก และสัตว์ เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำจันทบุรี และที่สำคัญเป็นที่ตั้งของรอยพระพุทธรูป
พลวง ซึ่งเป็นที่นิยมและศรัทธาแก่บุคคลทั่วไป และนับวันจะมีประชาชนเข้ามาเพิ่มมากขึ้นทุกปี
ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ เกิดความเสียหาย ขาดผู้รับผิดชอบ
ดูแลหรือเป็นเจ้าของในการบริหารจัดการให้เกิดความเรียบร้อย จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนา
ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความหมายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กรมส่งเสริม
คุณภาพสิ่งแวดล้อม (2556, หน้า 24) ได้บัญญัติสิ่งแวดล้อมไว้ว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะ
ทางกายภาพและชีวภาพที่มีอยู่รอบตัว ซึ่งเกิดขึ้น โดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้น

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2550, หน้า 10) ได้กล่าวว่า ส่องแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นประกอบด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

จำลอง โพธิ์บุญ (2552, หน้า 1) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ชีวภาพ หรือสังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือธรรมชาติสร้างขึ้น

สำหรับความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิราภรณ์ คชเสณี และนันทนา คชเสณี (2558, หน้า 2) ได้อธิบายถึงการให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาจนำไปใช้ได้ในความหมายที่เหมือนกันกล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติล้วนเป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศเกิดความสมดุลแต่การร่อยหรอของทรัพยากรอย่างรวดเร็ว รวมทั้งกระบวนการผลิต การแปรรูปทรัพยากร และการใช้ทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นได้ก่อให้เกิดสารพิษในสิ่งแวดล้อมทำให้สิ่งแวดล้อมขาดความสมดุล ดังนั้น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีความหมายเดียวกัน

ศรีสุวรรณ เกษมสวัสดิ์ (2553, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดและประหยัดโดยใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อเอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์และคงไว้ ซึ่งปริมาณคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าว สามารถสรุปเป็นความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ว่า หมายถึง การสงวน บำรุง รักษา ปกป้องกัน รู้จักวิธีใช้สิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและได้ประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

ดอกรัก มารอด (2555, หน้า 192) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทั้งบนบก ในน้ำ และในอากาศ และมีบทบาทในการสร้างอากาศเพื่อการหายใจ และสร้างอาหารให้แก่สิ่งมีชีวิต
2. หากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปก็ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตที่เคยอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นเปลี่ยนแปลง อาจโดยการอพยพหลบหนีไปอาศัยอยู่ที่อื่น หรือล้มตายจากสูญพันธุ์
3. สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันในแง่ของการถ่ายทอดพลังงานในลักษณะของผู้ผลิต ผู้บริโภคและผู้ย่อยสลายและในลักษณะของการอยู่ร่วมกันก็จะอยู่แบบเกื้อกูลกัน บางลักษณะเบียดเบียนกัน

4. กระบวนการต่าง ๆ ตามธรรมชาติจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง อยู่ในสภาพสมดุลและเหมาะสมกับการดำรงอยู่ของสิ่งที่มีชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเฉพาะกับสิ่ง ๆ นั้น เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปกระบวนการเกิดตามธรรมชาติจะไม่เกิดขึ้น

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2550, หน้า 12) กล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสิ่งที่มีชีวิต ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น เช่น น้ำใช้เพื่อการบริโภคและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ อากาศใช้เพื่อการหายใจของมนุษย์และสัตว์ ดินเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตบนบก แสงแดดให้ความร้อนและช่วยในการสังเคราะห์แสงของพืช

2. สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ จะช่วยปรับให้สิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของมันได้ เช่น ช่วยให้ปลาอาศัยอยู่ในน้ำที่ลึกมาก ๆ ได้ ช่วยให้ต้นกระบองเพชรดำรงชีวิตอยู่ในทะเลทรายได้

3. สิ่งมีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม เช่น มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

4. สิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปตามการกระทำของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น เช่น เมื่อสัตว์กินพืชมีจำนวนมากเกินไปพืชจะลดจำนวนลง อาหารและที่อยู่อาศัยจะขาดแคลนเกิดการแก่งแย่งกันสูงขึ้นทำให้สัตว์บางส่วนตายหรือลดจำนวนลงระบบนิเวศก็จะกลับเข้าสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง

5. สิ่งแวดล้อม จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อม ในแง่ของการถ่ายทอดพลังงานระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ย่อยสลาย ในแง่ของการอยู่ร่วมกันเกื้อกูลกันหรือเบียดเบียนกัน มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมได้มากมาย ในลักษณะที่แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เช่น ใช้ประโยชน์จากดินเพื่อการเพาะปลูก ใช้ประโยชน์จากทุ่งหญ้าเพื่อการเลี้ยงสัตว์ใช้ประโยชน์จากเหมืองแร่เพื่อการอุตสาหกรรม

สรุป สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในลักษณะของความสัมพันธ์กันเกี่ยวเนื่องต่อกันเป็นลูกโซ่ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างเป็นระบบ

ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2555, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพทางสังคม ความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์แต่ละชาติ การพัฒนาประเทศ ดังนั้นรัฐบาลทุกประเทศจึงต้องหา

แนวทาง และวิธีการที่จะให้ประชากรและหน่วยงานของรัฐร่วมกันรับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม

2. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ประเพณี ทิวทัศน์ที่สวยงามเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์
หรือวัฒนธรรมของชาติ บ่งบอกถึงนิสัยใจคอของคนในชาติ ดังนั้นเราจึงควรอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้
เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรมของประเทศ

3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องกระทำและ
มีการติดตามผลกันอยู่ตลอดเวลา เพราะมีผลต่อการอยู่รอดของมนุษย์และการดำรงชีวิตอยู่อย่างมี
คุณภาพ การรักษาคุณค่าของธรรมชาตินอกจากจะทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีในอนาคตแล้วยังเป็น
ตัวกำหนดภาวะเศรษฐกิจของประเทศชาติด้วย

คณิงกรณ วังเวียน (2554, หน้า 49) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากร
และสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่มาของสินค้าสาธารณะ
หลากหลายชนิดที่สังคมได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อระบบของการผลิต
อาหารและดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ การที่สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งอำนาจประโยชน์ต่าง ๆ เช่น
อากาศบริสุทธิ์ แหล่งน้ำบริสุทธิ์ แหล่งนันทนาการกลางแจ้ง ทำให้สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากร
ธรรมชาติเป็นเสมือนทรัพย์สินที่มีค่าของสังคมที่ควรอนุรักษ์ไว้

จันทนา อินทปัญญา (2553, หน้า 20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และ
การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สรุปความสำคัญได้ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความจำเป็นต่อการยังชีพและการพัฒนาได้ถูกทำลายมากขึ้น
ทุกที ในขณะที่ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นตลอดเวลา
2. การขาดการจัดการและประสานงานที่ดี ก็ทำให้เกิดปัญหาในด้านการทำลาย
สิ่งแวดล้อมและทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง
3. การกระทำของมนุษย์และการพัฒนาต่าง ๆ ส่งผลให้โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมได้
ถูกทำลายอย่างมาก

พนม โนนพิมาย (2558, หน้า 24) กล่าวว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ทุกคน
ต้องให้ความสำคัญ เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุน
ซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยง
มิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและ
ไม่มีชีวิต รวมทั้งเป็นวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกัน ไปทั้งระบบ ดังนั้น สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ
เป็นเสมือนทรัพย์สินที่มีค่าของสังคมที่ควรอนุรักษ์ไว้

สรุป ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ช่วยส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพทางสังคม ความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์ การพัฒนาประเทศทำให้เกิดทิวทัศน์สวยงาม แสดงความเป็นเอกลักษณ์หรือวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งมีผลต่อการอยู่รอดของมนุษย์และความสมดุลของธรรมชาติ ที่จะส่งผลต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง

วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี (2558, หน้า 12) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์ และระบบสนับสนุนการดำรงชีวิต เป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุ อาหารพืช ตลอดจนการทำน้ำให้สะอาด

2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นกับโครงการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันพันธุ์พืช สัตว์เลี้ยง และจุลินทรีย์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรมนานาชาติที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ

3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศน์เพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม และอุตสาหกรรมหลักต่าง ๆ

4. เพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้ไปยังอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

สรุป วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศน์ เพื่อประโยชน์ในการยังชีพ และเพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรมและทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นมรดกไปยังบุคคลในภายหน้า

หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกษม จันทรแก้ว (2558, หน้า 82-84) ได้กล่าวถึงหลักหรือวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ จะต้องอาศัยหลักการหรือวิธีการ ดังนี้

หลักการที่ 1 ใช้แบบยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภททุกกลุ่มต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน (Sustainable utilization) ซึ่งต้องมีการวางแผนการใช้ตามสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดของทรัพยากรปริมาณ

การเก็บเกี่ยวเพื่อการใช้ ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้ และกำจัดบำบัดของเสียและมลพิษให้หมดไปหรือน้อยจนไม่มีพิษมีภัย

หลักการที่ 2 การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรมเพราะใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เก็บเกี่ยวมากเกินไป ความสามารถในการปรับตัวของระบบ มีสารพิษเกิดขึ้น เก็บเกี่ยวบอยเกินไป และไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีขึ้นก่อน จนทรัพยากร/ สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ตั้งตัวได้ จึงสามารถนำมาใช้ได้ในโอกาสต่อไป อาจใช้เวลาฟื้นฟู การกำจัด การบำบัดหรือการทดแทน เป็นปี ๆ

หลักการที่ 3 การสงวนของหายาก ทรัพยากรบางชนิด/ ประเภทมีการใช้มากเกินไป หรือมีการแปรสภาพเป็นสิ่งอื่นทำให้บางชนิดของทรัพยากร/ สิ่งแวดล้อมหายาก ถ้าปล่อยให้มี การใช้เกิดขึ้นแล้ว อาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ จำเป็นต้องสงวนหรือเก็บไว้ เพื่อเป็นแม่พันธุ์หรือเป็นตัวแม่บทในการผลิตให้มากขึ้น จนแน่ใจว่าได้ผลผลิตปริมาณมากพอแล้ว ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

หลักการอนุรักษ์ทั้ง 3 หลักการนี้ มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน กล่าวคือต้องใช้ร่วมกัน ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต้องพิจารณาให้คิดว่าจะมีทรัพยากรใช้ตลอดไปหรือไม่ ถ้าใช้แล้วมี สิ่งใดที่มีความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประเภทใดที่เกิดขึ้น หรือถ้าสิ่งใดใช้มากเกินไปจำเป็นต้องสงวนหรือเก็บรักษาเอาไว้ จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนทั้ง 3 หลักการจะผสมผสานกันเสมอ และเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์อย่างยั่งยืน ซึ่งการที่จะให้เกิดสิ่งดังกล่าวได้ต้องอาศัยหลักหรือวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง เห็น ได้ยิน/ ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวก และความปลอดภัย รวมไปถึงพลังงาน เหล่านี้ต้องเป็นเรื่องการใช้ อย่างยั่งยืน

2. การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลน ในบางเวลาหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์เกิดขึ้น บางครั้งอาจเก็บกักเอาไว้เพื่อนำไปใช้ ประโยชน์ในปริมาณที่ควบคุมได้

3. การรักษา/ ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไป/ ไม่ทำงานตามพฤติกรรม/ เสื่อมโทรม/ เกิดปัญหา เป็นจุด/ พื้นที่เล็ก ๆ สามารถให้ฟื้นคืนสภาพเดิมได้ อาจใช้ เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นช่วยให้ดีเหมือนเดิม จนสามารถนำมาใช้ได้

4. การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ให้สิ่งเหล่านั้นเป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้ เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยเสมอ

5. การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การที่ต้องพัฒนาเพราะต้องการเร่งหรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้เทคโนโลยีและการวางแผนที่ดี

6. การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่จะเกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ รวมไปถึงการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดให้ด้วย การป้องกันต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผนเช่นเดียวกับวิธีการอนุรักษ์อื่น ๆ

7. การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

8. การแบ่งเขต หมายถึง ทำการแบ่งเขตหรือแบ่งกลุ่ม/ ประเภท ตามคุณสมบัติของทรัพยากรสาเหตุที่สำคัญเพราะวิธีการให้ความรู้ หรือกฎระเบียบที่นำมาใช้ไม่ได้ผล หรือต้องการจะแบ่งเขตให้ชัดเจนเพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผล เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การควบคุมมลพิษ ฯลฯ อย่างไรก็ตามการแบ่งเขตนี้จะต้องมีการสร้างมาตรการกำกับด้วย มิฉะนั้นจะไม่เกิดผล

หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้ง 8 วิธีดังกล่าว อาจนำมาใช้เพียงหนึ่งหรือมากกว่านั้นหรือทุกวิธี ในการนำไปสู่การวางแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของ ศรีสุวรรณ เกษมสวัสดิ์ (2553, หน้า 15-16) คือ การอนุรักษ์ทางตรงหรือมาตรการทางตรง และการอนุรักษ์ทางอ้อมหรือมาตรการทางอ้อม

การอนุรักษ์ทางตรงหรือมาตรการทางตรง ประกอบด้วย

1. การปกป้องรักษา การคุ้มครอง (Reservation) หมายถึง การรักษาทรัพยากรนั้นไว้ให้คงสภาพเดิมตามธรรมชาติ มีการจำกัดการใช้ ป้องกันมิให้ถูกทำลาย เช่น การเขียนป้ายห้ามวิธีการคุ้มครองหรือปกป้องรักษานี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งสำหรับในอนาคต ทรัพยากรที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์โดยวิธีนี้ได้แก่ ทิวทัศน์ สิ่งมีค่าทางประวัติศาสตร์

2. การบูรณปฏิสังขรณ์ การซ่อมแซมหรือการสร้างขึ้นใหม่ (Resseveration) เป็นวิธีที่ใช้อย่างกว้างขวางกับทรัพยากรทุกชนิดยกเว้นแร่ธาตุ รวมถึงทรัพยากรดิน ป่าไม้ สัตว์ป่าสามารถบูรณะให้คืนสู่สภาพเดิมหรือสภาพที่เหมาะสมได้

3. การปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติ (Benefaction) ถือเป็นหลักการให้ผลผลิตสูงกว่าระดับธรรมชาติ เช่น การปรับปรุงหาดทรายให้ปลูกพืชได้

4. การผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้มีใช้ระยะเวลานานและสำหรับคนจำนวนมากที่สุดด้วย

5. การนำกลับมาใช้ใหม่ (Re-use) เป็นการนำทรัพยากรที่หมดสภาพมาดัดแปลงแก้ไขหรือนำมาทำใหม่

6. นำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน (Substitution) วิธีการนี้ใช้หลักที่ว่าใช้ทรัพยากรที่บูรณะได้ แทนทรัพยากรที่บูรณะไม่ได้ ใช้ทรัพยากรที่มีมาก แทน ทรัพยากรที่มีน้อย ใช้ทรัพยากรที่หาง่าย แทนทรัพยากรที่หายาก

7. การตรวจสอบปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดรู้จัก ทรัพยากรนั้น ๆ ก่อนกล่าวคือ ต้องรู้จักธรรมชาติ ต้นกำเนิด ปริมาณ ความสำคัญและคุณภาพ ก่อนเพื่อจะใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การอนุรักษ์ทางอ้อมหรือมาตรการทางสังคม ประกอบไปด้วย

1. สาธารณชนให้ความร่วมมือ เช่น การดำเนินงานในรูปขององค์กร สมาคมชมรม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร

2. การใช้กฎหมายควบคุม กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การอนุรักษ์ ทรัพยากรเกิดผลดีในเรื่องกฎหมายนี้ รัฐบาลต้องทำให้รัดกุมหรือต้องพิจารณาออกกฎหมาย ที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เห็นแก่ตัวใช้เป็นเครื่องมือทำลายประโยชน์ของส่วนรวมได้ รวมทั้งกฎหมาย นั้นต้องทันต่อเหตุการณ์ด้วย

3. การศึกษา วิธีนี้จำเป็นอย่างยิ่งเพราะการทำให้คนมีความรู้ย่อมช่วยให้การอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเกิดผลดีแม้จะต้องใช้เวลาตามที่ตาม คนทุกคนในสังคมควรได้รับรู้และเข้าใจ ในเรื่องของทรัพยากร ตระหนักถึงปัญหาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับทรัพยากร และเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรโดยสอดแทรกความรู้เรื่องนี้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ตลอดจนการให้ความรู้แก่ ประชาชนโดยทั่วไปให้ทั่วถึง โดยการแนะนำชักชวนทางสื่อมวลชน การฝึกอบรมนอกหลักสูตร ต่าง ๆ อันจะเป็นการที่จะทำให้ประชากรทั่วไปสนใจในการอนุรักษ์ ช่วยทำให้การอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบรรลุเป้าหมาย

นอกจากนี้ วินัย วิระวัฒนานนท์ (2556, หน้า 23-24) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. การสำรวจค้นหา (Survey and identify) เป็นการสำรวจค้นหาทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำมาใช้ได้

2. การรักษาป้องกัน (Maintenance and protection) เป็นการรักษาปกป้องไม่ให้ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายหรือเกิดมลพิษ

3. การใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Wise use) โดยใช้อุฏูประเภทที่ใช้ให้เหมาะสมกับ ศักยภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ใช้ให้น้อยแต่เกิด ประโยชน์สูงสุดใช้ได้นานที่สุด และให้คนจำนวนมากได้รับประโยชน์ด้วย

4. รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพรองลงมา (Audience of the best) เลือกใช้ทรัพยากรตามความจำเป็นและความเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพสูงสุด

5. รู้จักปรับปรุงคุณภาพ (Improvement) โดยการปรับปรุงคุณภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นให้ดีขึ้นเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้

6. การดัดแปลงของเก่าเป็นสิ่งใหม่ โดยนำของเสียหรือของเหลือมาผ่านกระบวนการผลิตเพื่อใช้ใหม่ เช่น ทำขยะเป็นปุ๋ย เป็นต้น

7. การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทนเพื่อประหยัดทรัพยากรที่ใช้แล้วสิ้นเปลือง กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2556, หน้า 49-51) ได้เสนอหลักพื้นฐานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่

1. การปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้สำหรับรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่ตนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง

2. รัฐบาลมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในการออกนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในการคุ้มครอง ดูแล จัดการการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

3. ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติชนิดต่าง ๆ จะมีประโยชน์หลายทาง รัฐหรือท้องถิ่นควรมีการจัดการ ดูแล ประสานการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ในทางที่ควรจะเป็น

4. จัดระบบและวางแผนในการใช้ทรัพยากร โดยจะต้องมีการสำรวจและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในอนาคต ตามอัตรากำลังเพิ่มขึ้นของประชากร เพื่อที่จะได้จัดระบบและวางแผนการจัดการให้มนุษย์มีใช้ตลอดไปโดยไม่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกประเภท มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน การใช้ทรัพยากรไม่ควรให้กระทบต่อทรัพยากรอื่น เพราะสิ่งมีชีวิตย่อมมีความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ

จากการให้ความหมายและหลักการในการอนุรักษ์และ ถึงแม้ว่า การอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็เป็นเรื่องเดียวกันแต่ จากแนวคิดพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาค้นคว้าเห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมนุษย์จึงควรตระหนักถึงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ที่ได้แสดงและกระทำต่อสิ่งแวดล้อมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยความมุ่งมั่นที่จะปกป้อง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพที่ดี แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ และป้องกันปัญหาใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาค้นคว้า

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกษม จันทร่แก้ว (2558, หน้า 100) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลน หรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย
2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึง ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย
3. หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (ซ่อมแซม ปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเปล่า หรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2555, หน้า 5) ได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

1. การให้การศึกษาศึกษาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเองต่อสิ่งแวดล้อม ในอันที่จะให้เขาสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
2. การปรับปรุงคุณภาพ เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและสภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรม
3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ คือ ไม่บริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ๆ ให้คุ้มค่าที่สุด
4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ คือ การนำวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ชำรุดหรือเสื่อมสภาพแล้วมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยการหลอมใหม่ หรือย่อยแล้วไปผลิตใหม่
5. การใช้สิ่งทดแทน ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ได้ดีในอดีตเริ่มร่อยหรอลง เนื่องจากความต้องการในการบริโภคมีสูง จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีคุณภาพคล้ายคลึงกันมาแทนทรัพยากรเดิมที่กำลังจะหมดไป เช่น นำเอาพลังงานจากดวงอาทิตย์ พลังงานน้ำ หรือพลังงานจากคลื่นในทะเลมาใช้แทนน้ำ เป็นต้น
6. การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา ทรัพยากรธรรมชาติชนิดเดียวกันอาจมีคุณภาพที่แตกต่างกันไป เช่น ไม้ มนุษย์นิยมนำไม้เนื้อแข็งมาใช้ประโยชน์ เพราะมีความแข็งแรงทนทาน

แต่เมื่อไม้เนื้อแข็งมีปริมาณลดลง จึงหาแนวทางในการแก้ปัญหา คือ ใช้ไม้ที่มีคุณภาพรองลงมา โดยหาวิธีการในการรักษาคุณภาพของไม้ให้ทนทาน เช่น นำไปอบน้ำยา หรืออบน้ำยา เป็นต้น

7. การป้องกัน เป็นวิธีการจัดการโดยตรงเกี่ยวกับการป้องกันไม่ให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่อยหรอและเสื่อมโทรมลงเร็วเกินไป หรือป้องกันมลพิษไม่ให้แปดเปื้อนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัย รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในกรณีที่บรรยากาศมีก๊าซพิษหรือสารพิษเจือปน น้ำไม่สะอาด ไม่สามารถใช้บริโภคได้เพราะมีสิ่งแปลกปลอมขึ้นในรูปของสารพิษและเชื้อโรค สิ่งเหล่านี้ย่อมอยู่ในสิ่งแวดล้อม

สรุป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยที่สุด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญ เพราะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งชุมทรัพย์ที่สามารถนำมาพัฒนาประเทศและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรได้เป็นอย่างดี

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

ความหมาย

วิกิพีเดีย (2559, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของศาสนสถานว่า หมายถึง สถานที่ทางศาสนา ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เช่น ที่ดิน เสนาสนะ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

กรมการศาสนา (2557, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของศาสนสถานว่า หมายถึง สำนักอันเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา สำนักอันเป็นที่อยู่อาศัยของนักบวชและปุชนิยสถานทางศาสนา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของศาสนสถานว่า หมายถึง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ ใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา

ทรูปลูกปัญญา (2559, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของศาสนสถานว่า หมายถึง สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนาหรือศาสนพิธี เช่น ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา คือ วัด ซึ่งประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ศาสนาคริสต์ มีโบสถ์ วิหาร ศาสนาอิสลาม มีสุเหร่า หรือมัสยิด นอกจากนี้ แต่ละศาสนายังมีสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายประจำศาสนา เช่น พระพุทธศาสนามีสัญลักษณ์ เป็นธรรมจักร พระพุทธรูป ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก สัญลักษณ์เป็นไม้กางเขน และศาสนาอิสลามมีสัญลักษณ์เป็นพระจันทร์ครึ่งซีกกับดาว เป็นต้น

วันสันต์ ชีวะสาธน์ (2552, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของศาสนสถานในพระพุทธศาสนา หมายถึง วัดเป็นสถานที่ประดิษฐาน พระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์

สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นศูนย์กลางสังคมของพุทธศาสนิกชนและเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณีในพระพุทธศาสนาเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนา ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการหรือเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ ้วควาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น

สุนีย์ มีผลกิจ และวิเชียร มีผลกิจ (2559, หน้า 41) ได้กล่าวว่า ศาสนสถานในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของศาสนาพุทธ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “พุทธสถาน” ซึ่งหมายถึง อาคารสถานที่ที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาและถูกกำหนดขอบเขตอย่างแน่นอน สำหรับที่ตั้งของอาคารต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบของวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เสนา หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ และที่พำนักของพระสงฆ์ เป็นต้น

สรุป ศาสนสถาน หมายถึง สิ่งก่อสร้าง หรือสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา สำหรับศาสนสถานในพระพุทธศาสนา หมายถึง วัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ กุฏิ ที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือสถานที่ที่เป็นอนุสรณ์ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่ชาวพุทธนิยมไปกราบไหว้

ศาสนสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะแบ่งได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพ และวัดอุ้มงคล ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้านสถานที่ปฏิบัติธรรม (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556, หน้า 4)

กรรณิกา คำดี (2558, หน้า 179) ได้กล่าวถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถานว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแสดงถึงอารยธรรมท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ (2550) ได้กล่าวถึง ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวด้านเกจิอาจารย์ หมายถึง วัดที่เป็นที่พำนักของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพและเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน
2. แหล่งท่องเที่ยวด้านรูปเคารพและด้านวัดอุ้มงคล หมายถึง วัดซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมือง รูปหล่อ หุ่นขี้ผึ้งของพระเกจิอาจารย์ที่มีรณภาพไปแล้ว

3. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม หมายถึง วัดซึ่งมีที่ตั้งอาคาร สิ่งปลูกสร้างที่สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือที่เชี่ยวชาญ มีความชัดเจนทางศิลปะ และประสบการณ์ มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ตามยุคสมัย เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ หอไตร หอระฆัง รวมไปถึง ปราสาท และพระธาตุ เป็นต้น

4. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถานที่ปฏิบัติธรรม หมายถึง วัดที่จัดบริบทของวัดให้อื้อต่อการปฏิบัติธรรมและมีหลักการเผยแพร่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาที่ดีได้รับความสนใจ จากพุทธศาสนิกชนหลังไหลเข้าไปศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก

สำหรับศาสนสถานที่จะดึงดูดใจในการท่องเที่ยวเชิงพุทธจะต้องเป็นสถานที่ที่มีคุณค่า สาระที่เป็นแก่นแท้ของชาวพุทธ อันจะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและประทับใจ จะต้องมียุคองค์ประกอบ ดังนี้

1. คุณค่าและความศรัทธาต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ
2. คุณค่าทางกายภาพ
3. คุณค่าทางสังคม

สรุป ศาสนสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ จะแบ่งออกเป็น 4 ด้าน หรือ 4 ประเภท คือ ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้านสถาปัตยกรรมและกิจกรรมและด้านอาคารสถานที่ ศาสนสถานที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนให้ความสนใจและประทับใจ จะต้องมียุคคุณค่า ด้านความศรัทธา คุณค่าทางกายภาพ และคุณค่าทางสังคม

การประเมิน

ความหมายของการประเมิน

สุภวัณย์ พลายน้อย (2552, หน้า 3) กล่าวว่า การประเมินผล อาจเหมือนหรือแตกต่างกัน ก็ได้ แล้วแต่ให้ความหมายเพราะในหลายครั้ง พบว่า มีผู้ใช้คำว่า “ประเมิน” และ “ประเมินผล” ในความหมายเดียวกัน แต่ผู้ที่อธิบายว่ามีความหมายแตกต่างกันอธิบายว่า การประเมินมีความหมาย กว้างกว่า “การประเมินผล” เพราะมิได้เจาะจงเฉพาะ “ผล” เท่านั้น นอกจากนี้คนส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการประเมินในลักษณะของการประเมินผลได้ เช่น ผลการสอบ ผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งในปัจจุบัน ทุกอย่างมุ่งเน้น “ผลงาน” นำหนักของการประเมินไปอยู่ที่ “ผล” แต่หลักในการประเมินที่นิยมในปัจจุบันนั้น จะประเมินทั้ง “เหตุ” และ “ผล” รวมทั้งผลสืบเนื่อง/ ผลกระทบ ไม่ว่าจะเรียกว่า “ประเมิน” หรือ “ประเมินผล” ก็ตาม เพราะการประเมินไม่ได้ต้องการตัดสินหรือพิสูจน์ว่าสำเร็จหรือล้มเหลวเท่านั้น แต่ต้องการใช้ประโยชน์จากการประเมินในการพัฒนาปรับปรุง อีกด้วยการประเมินจึงต้องประเมิน “เหตุ” ที่นำไปสู่ “ผล”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 81) กล่าวว่า “การประเมิน” หรือ “การประเมินผล” มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Evaluation” ซึ่งหมายถึง กระบวนการรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำอื่น ๆ เช่น การวิจัย (Research) การวัดผล (Measurement) การตรวจสอบรายงาน (Appraisal) การควบคุมดูแล (Monitoring) การประมาณการ (Assesment) และการพิจารณาตัดสิน (Judgment) เป็นต้น ซึ่งคำดังกล่าวอาจสรุปเป็นความหมายหรือคำจำกัดความร่วมกันได้ว่าเป็นการประมาณค่า หรือการประมาณผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโดยอาศัยที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีการสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่น ๆ แล้วทำการวิเคราะห์ เพื่อตัดสินว่าการดำเนินงานนั้นมีคุณค่า หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้นมากน้อยเพียงใด

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556, หน้า 4) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่นักประเมิน พิจารณาตัดสินใจ (Judgement) เกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งที่ประเมินโดยใช้การเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการวัด (Measurement) กับเกณฑ์ (Criteria) ที่กำหนดไว้

ยุวดี เปรมวิชัย (2550, หน้า 32) ได้ให้ความหมายของการประเมิน หรือการประเมินผลว่า หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกวัดโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ จุดเน้นของการประเมินอยู่ที่ความยุติธรรมและความเหมาะสมของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินที่มีความโปร่งใสและเปิดเผย นอกจากนี้ การประเมินผลที่ดีต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่มีความตรง และเชื่อถือได้ ซึ่งได้มาจากกระบวนการวัดผลที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถให้ผลการวัดที่ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

สรุป การประเมินหรือการประเมินผล หมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดหลายอย่าง มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อตัดสินคุณค่า หรือตรวจสอบผลการดำเนินงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ประเภทของการประเมิน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 (2556, หน้า 4) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2555, หน้า 18) และสรรพวงษ์ ลิ้มปรีธารงกุล (2559, หน้า 1) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ การประเมินเชิงปริมาณและการประเมินเชิงคุณภาพแต่ละกลุ่มประกอบด้วย แนวทางการประเมินแบบต่าง ๆ อีกหลายแบบ ในที่นี้จะเสนอการประเมินที่ใช้กันมากในปัจจุบัน ดังนี้

1. การประเมินเชิงปริมาณ

การประเมินเชิงปริมาณ หรือการประเมินเชิงระบบ (Quantitative or Systematic evaluation) เป็นการแสวงหาคำตอบสำหรับการประเมินโดยกระบวนการที่มีระบบที่อิงปรัชญา

ปฏิฐานนิยม (Positivism) ให้ความสำคัญกับการวัดและการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่เป็นปรนัย โดยใช้เครื่องมือที่มีมาตรฐาน มีการควบคุมความแปรปรวนจากตัวแทรกซ้อน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการประเมิน รูปแบบการประเมินที่สำคัญ ได้แก่ การประเมินอิงวัตถุประสงค์ (Objective based evaluation) การประเมินความแตกต่าง (Discrepancy evaluation) การประเมินความต้องการจำเป็น (Need assessment) การวิเคราะห์ประสิทธิผล-ต้นทุน (Cost-effectiveness analysis) และการวิเคราะห์ประโยชน์-ต้นทุน (Cost-benefit analysis) การประเมินการฝึกอบรมและพัฒนา (Training and development evaluation) การประเมินเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-free evaluation) รูปแบบการประเมินเน้นการตัดสินใจ การประเมินแบบขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (Theory-driven evaluation) การประเมินอิงทฤษฎี ความเปลี่ยนแปลง (Theory of change approach to evaluation)

2. การประเมินเชิงคุณภาพ

การประเมินเชิงคุณภาพ หรือการประเมินเชิงธรรมชาติ (Qualitative or naturalistic evaluation) เป็นการแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามการประเมินโดยกระบวนการมีระบบ ที่อิงปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenologism) และ โครงสร้างนิยม (Constructivism) โดยให้ความสำคัญกับความหมายของปรากฏการณ์ในภาพรวม และการรวบรวมสารสนเทศ จากภาคสนามด้วยวิธีการตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลอาจจะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และการวิเคราะห์เนื้อหา โดยไม่ใช่สถิติวิเคราะห์จุดเน้น การประเมินเชิงคุณภาพอยู่ที่คุณค่าและมุมมองของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน โดยไม่เน้นการเปรียบเทียบกับเกณฑ์เหมือนการประเมินเชิงปริมาณ รูปแบบการประเมินที่สำคัญ ได้แก่ การประเมินแบบตอบสนอง (Responsive evaluation) การประเมินยุคที่สี่ (Fourth generation evaluation) รูปแบบการประเมินแบบกึ่งกฎหมาย (Quasi-legal model of evaluation) การประเมินอิงความเชี่ยวชาญ (Experties based evaluation) การประเมินอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholde- based evaluation)

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ข, หน้า 82) ได้แบ่งการประเมินเป็น 4 ประเภท แบ่งตามบทบาท จุดมุ่งหมายและวิธีการวัดและประเมินตัวชี้วัด

1. การประเมินเพื่อจัดวางตำแหน่ง (Placement assesment) เป็นการประเมินเพื่อต้องการข้อมูลที่แสดงความพร้อม ความสนใจ ระดับความรู้ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อนำข้อมูลไปใช้กำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนและออกแบบให้เหมาะสมกับกิจกรรมหรือการเรียนรู้

2. การประเมินเพื่อวินิจฉัย (Diagnostic assessment) เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาค้นหาสาเหตุของปัญหาหรืออุปสรรคเป็นรายบุคคล

3. การประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative assessment) เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

4. การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ (Summative assessment) มักเกิดขึ้นเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ตามตัวชี้วัด และยังใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับ การประเมินก่อนเรียน ทำให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553 ก, หน้า 81) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินผลภายใน (Internal evaluation) และการประเมินผลภายนอก (External evaluation) ดังนี้

1. การประเมินผลภายใน (Internal evaluation) คือ กระบวนการประเมินผล การดำเนินงานของหน่วยงานที่กระทำโดยบุคคลในหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด ถือเป็น กระบวนการตรวจสอบการทำงานของตนเอง (Self-evaluation) และควรทำเป็นกิจกรรมหนึ่งในขั้นตอนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีขั้นตอน และมาตรฐานการประเมินภายใน ดังนี้

ขั้นตอนการประเมินผลภายใน

1) ศึกษาหรือกำหนดนโยบายทิศทางการดำเนินงานของหน่วยงานเพื่อใช้เป็นเป้าหมายของการประเมินผล

2) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านการประเมิน ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ องค์กรหรือหน่วยงาน

3) วางแผนการประเมิน ประกอบด้วย

3.1) กำหนดเป้าหมายของการประเมิน

3.2) กำหนดวิธีการประเมิน

3.3) เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

3.4) วางแผนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและรายงานผล

4) ลงมือทำการประเมิน

5) กระตุ้นกำกับการประเมินให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

6) รายงานผลการประเมิน สรุปจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กรหรือรายงาน เผยแพร่ให้ ผู้เกี่ยวข้องทราบ

7) ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่เป็นจุดอ่อน

8) ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

มาตรฐานของการประเมินผลภายใน

การประเมินผลภายในประกอบด้วยมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility standard) ผลการประเมินต้องให้ได้ข้อมูลที่ผู้ใช้ผลการประเมินอยากรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standard) ใช้ประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง ประหยัดคุ้มค่าและเหมาะสม มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety standard) ข้อมูลที่ได้ต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดได้จริง มีความครบถ้วนสมบูรณ์ตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดแหล่งข้อมูลเชื่อถือได้ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิธีการวิเคราะห์และการเสนอผลการประเมินถูกต้องและมีความเป็นปรนัย การนำมาตรฐานการประเมินภายในไปใช้ในการประเมินระบบของแผนงาน โครงการ หรือการประเมินเพื่อพัฒนารูปแบบต่าง ๆ สามารถนำมาตรฐานการประเมินทั้ง 4 ด้านตามแนวคิดของคณะกรรมการด้านมาตรฐานสำหรับการประเมินผลทางการศึกษา (Joint committee on standards for educational evaluation) ประเทศสหรัฐอเมริกา (เนติ เกลยวาทศ, 2556, หน้า 5)

2. การประเมินภายนอก (External evaluation) คือ กระบวนการตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน ซึ่งกระทำโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นนักประเมิน โดยอาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของหน่วยงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานและเป็นหลักประกันคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงานว่าได้มาตรฐานหรือไม่เพียงใด ซึ่งมีวัตถุประสงค์และหลักการประเมินภายนอก ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550, หน้า 3)

วัตถุประสงค์ของการประเมินภายนอก

- 1) เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานขององค์กรตามมาตรฐานที่กำหนด
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งจะช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา สาเหตุของปัญหา

และเงื่อนไขความสำเร็จ

- 3) เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาองค์กร
 - 4) เพื่อส่งเสริมให้องค์กรมรณาพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
 - 5) เพื่อรายงานผลการประเมินองค์กรต่อองค์กรต่าง ๆ หรือสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง
- หลักการของประเภทภายนอก

1) เป็นการประเมินเพื่อมุ่งพัฒนา ไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการตัดสิน การจับผิด หรือการให้คุณ-ให้โทษ

2) ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability)

- 3) มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพการปฏิบัติงานขององค์กรกับจุดมุ่งหมาย และหลักการขององค์กร โดยมีเอกภาพเชิงนโยบายแต่ยังมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- 4) มุ่งเป็นในเรื่องการส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับและควบคุม
- 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและการพัฒนาองค์กรจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

คณิงภรณ์ วงเวียน (2554, หน้า 44) กล่าวถึงมาตรการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินเป็นปรัชญาการประเมินที่ได้มีการสร้างโมเดล หรือรูปแบบของการประเมินที่มีข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยสามารถจัดเป็นแนวคิดในการประเมินที่สำคัญเป็น 2 ขั้ว คือ การประเมินที่ต้องการตัดสินใจ (Decision-oriented evaluation) และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า (Value-oriented evaluation) สำหรับการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินมีแนวคิด 2 ขั้ว ในการใช้วิธีการที่แตกต่างกัน คือ วิธีเชิงระบบ (Systematic approach) และวิธีเชิงธรรมชาติ (Naturalistic approach) ซึ่งในการประเมินที่เหมาะสมด้วย

สรุป ประเภทของประเมินที่ใช้กันมาก ได้แก่ การประเมินเชิงปริมาณ และการประเมินเชิงคุณภาพ แบ่งตามบทบาทหน้าที่ บทบาท จุดมุ่งหมาย และวิธีการประเมินแบ่งได้ 4 ประเภท ได้แก่ การประเมินเพื่อจัดตำแหน่ง การประเมินเพื่อวินิจฉัย การประเมินเพื่อการสนทนา และการประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ แบ่งการประเมินตามลักษณะการประเมินแบ่งได้ 2 ประเภท คือ การประเมินภายใน และการประเมินภายนอก และแบ่งตามคุณค่าได้ 2 ประเภท คือ การประเมินที่ต้องการตัดสินใจ และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำหลักการประเมินภายในตามแนวคิดของคณะกรรมการด้านมาตรฐานสำหรับการประเมินผลทางการศึกษา (Joint committee on standard for education evaluation) ประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อประเมินยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เป็นไปตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสมและด้านความถูกต้อง ดังนี้

ด้านความเป็นประโยชน์ จะประเมินความต้องการ ความสนใจของผู้นำข้อมูลไปใช้ โดยมีสารสนเทศที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน

ด้านความเป็นไปได้ จะประเมินกระบวนการโดยประเมินการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการปฏิบัติตามแผนที่กำหนด ทำให้ผลการประเมินมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

ด้านความเหมาะสม จะประเมินความเหมาะสมกับสภาพการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

ด้านความถูกต้อง จะประเมินความสอดคล้องของวิธีการกับวัตถุประสงค์ของ
การประเมิน โดยมีสารสนเทศเชื่อถือได้ และกระบวนการประเมินเป็นไปตามลำดับขั้นตอน
มีการรายงานที่ชัดเจน ตรวจสอบได้

ความเป็นมาของศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญอยู่ในพื้นที่ที่เป็นป่าเขาตั้งอยู่ในบริเวณเขาคิซมัญญหรือ
เขาพระบาทพลวง มีอาณาเขตอยู่ในอำเภอมะขาม และอำเภอเขาคิซมัญญ จังหวัดจันทบุรี
ประกอบด้วย ภูเขา ทิวทัศน์ที่งดงาม มียอดเขาสูงสุดอยู่ในระดับความสูง 1000 เมตร มีสภาพ
ธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกกระทิง และปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับตำนาน
ทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปบนยอดเขาคิซมัญญ
มีเนื้อที่ประมาณ 58.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 36,444: 05 ไร่ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและลักษณะ
ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบนอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ดังนี้ (อุทยานแห่งชาติ
เขาคิซมัญญจังหวัดจันทบุรี, 2558, หน้า 3)

ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ. 2500 นายกนิยมไพโรสมาคม ได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
และสหกรณ์ เห็นสมควรให้สงวนป่าเขาคิซมัญญท้องที่จังหวัดจันทบุรี ไว้เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์
และจัดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงให้ป่าไม้เขตศรีราชาประสานงานกับป่าไม้จังหวัด
จันทบุรีดำเนินการ ซึ่งได้มีประกาศให้ป่าแห่งนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 49
(พ.ศ. 2508) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 82 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2508
ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติประชุมเมื่อ วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2502 ให้กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ดำเนินการจัดตั้งป่าเขาคิซมัญญ ท้องที่จังหวัดจันทบุรีและป่าอื่น ๆ รวม 14 ป่า ให้เป็น
อุทยานแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2517 ให้นายสมพล วรรณกุล นักวิชาการป่าไม้เอก ไปดำเนินการสำรวจ
หาข้อมูลเบื้องต้นป่าเขาคิซมัญญเป็นลำดับที่ 13 ของป่า ที่คณะรัฐมนตรีกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ
ผลการสำรวจพบว่าสภาพป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ ผลการสำรวจ พบว่า
สภาพป่าตามกฎหมายเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ภูเขาสลับซับซ้อน มีสภาพทางธรรมชาติสวยงาม
ประกอบด้วย ถ้ำ น้ำตกและมีสัตว์ป่าชุกชุมเหมาะกับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติตามรายงาน
การสำรวจ ลงวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2518

กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ จึงได้เสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ได้มีมติการประชุมครั้งที่ 2/ 2518 เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2518 เห็นสมควรให้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ป่าเขาคิชฌกูฏให้เป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงได้ดำเนินการขอเพิกถอนป่าเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติออกจากป่าสงวนแห่งชาติโดยมีประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 108 ลงวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2519 และดำเนินการจัดตั้งป่าเขาคิชฌกูฏเป็นอุทยานแห่งชาติโดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาคิชฌกูฏ ในท้องที่ตำบลตะเคียนทอง ตำบลฉนวน ตำบลพลวง และตำบลวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติในปีพ.ศ. 2520 ซึ่งประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ตอนที่ 38 ลงวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 14 ของประเทศไทย

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาชัน เนื่องจากการคั่นตัวของเปลือกโลก หินฐานเป็นหินอัคนีพวกหินแกรนิต ยุคจูแรสสิก มีอายุประมาณ 135-180 ล้านปี ทางทิศตะวันออกจะมีความลาดชันมาก แนวสันเขาวางตัวไปในแนวตะวันตกเฉียงเหนือถึงตะวันออกเฉียงใต้เชิงเขา ด้านตะวันออกเฉียงใต้มีความลาดชันน้อย มียอดเขาพระบาทเป็นภูเขาสูงสุด สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,085 เมตร มีที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเพียงเล็กน้อย บนเขาพระบาทมีหินก้อนใหญ่ ลักษณะกลมเกลี้ยงกระจายอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณรอยพระพุทธบาทมีหินก้อนใหญ่มาก สามารถมองเห็นได้จากพื้นราบนอกเขตอุทยานแห่งชาติที่อกเขาสูงในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นแหล่งต้นน้ำธารของลำห้วยที่สำคัญ เช่น คลองกระทิง คลองตะเคียน คลองทุ่งพล คลองพลวง เป็นต้น ลำน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของแม่น้ำจันทบุรี

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยช่วงตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวเย็น ท้องฟ้าโปร่ง ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคมตุลาคม จะมีความชื้นในอากาศสูงเกิดเมฆและฝนตกหนัก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 2,900 มิลลิเมตร ช่วงฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เดือนเมษายน เป็นช่วงเวลาที่อากาศเปลี่ยนเป็นร้อนชื้น เนื่องจากอิทธิพลจากลมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27 องศาเซลเซียส

พืชพรรณและสัตว์ป่า

ระบบนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏสามารถแบ่งออกได้หลัก ๆ 2 ประเภท คือ ป่าดิบชื้น ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติ พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ได้แก่ ยางแดง

กระบอก หย่อง มะก้อ บุนนาค ลูกคิ่ง สารภี เนียนดำ มะไฟ จิกคง มะซาง ดีหมี เลือดควาย ส้ารอง กระบอกกรัง ฯลฯ ป่าดิบเขา จะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 800 เมตรขึ้นไป หรือจะพบเฉพาะ บริเวณยอดเขา เช่น เขาพระบาทพลวง พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ มะก้อ กระบอกกรัง สารภี บุนนาค ทำมัง พิมสารป่า พลอง คอหีบ ชันใบใหญ่ รง พลับ อบเชย และดีหมี เป็นต้น ในส่วนของสัตว์ป่า เนื่องจากสภาพป่าอยู่ในเขตเทือกเขาสูงชัน และประกอบด้วยราษฎรที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับ อุทยานแห่งชาติไม่ลัดถอบ ลำสัตว์ เพราะมีอาชีพที่เป็นหลักแหล่งและทำรายได้ดีอยู่แล้ว คือ การทำ สวนผลไม้ สัตว์ป่า จึงยังมีชุกชุม ได้แก่ ช้าง กระทิง เสือปลา หมิวาย กวางป่า เก้ง เลียงผา หมูป่า ชะนิมกภู เม่นใหญ่ อีเห็นข้างลาย พังพอนเล็ก กระต่ายป่า กระแต กระรอกหลากสี ค้างคาวแม่ไก่ ภาคกลาง นกกระทาทู่ง ไก่ฟ้าหลังขาวจันทบูรณัม ไก่ป่า นกกวาง นกเขาเปล้า นกกระปูดใหญ่ นกตะขาบทุ่ง นกกก นกปรอดเหลืองหัวจุก นกแซงแซวหางปัด นกกางเขนดง นกกินเปลือกเหลือง เต่าเหลือง จิ้งจกหางหนาม ตุ๊กแกบ้าน กิ้งก่าหัวแดง แย้ ตะกวด จิ้งเหลนบ้าน งูหลาม งูเขียวหางไหม้ ท้องเหลือง คางคกบ้าน กบบัว ปาดบ้าน อึ่งอ่าง ฯลฯ ตามลำห้วยลำธารต่างจะพบปลาตะเพียนทราย ปลาชิวหางแดง ปลาสร้อยนกเขา ปลาช่อนทราย ปลาติดหิน ปลาแคดเหลือง ปลาแป้น ปลาหมอไทย ปลานู ปลากะทิง และปลากะตุงเหว เป็นต้น

สถานที่ที่น่าสนใจ

สถานที่ที่น่าสนใจและมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่

1. น้ำตกกระทิง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาศิขมกภู มีความสูงถึง 13 ชั้น แต่ละชั้น

มีความสวยงามแบบต่าง ๆ กัน และมีแอ่งน้ำในสระอาดลงเล่นได้ แต่ละชั้นมีพืชจำพวก มอส เฟิร์น ขึ้นปกคลุมเต็มทั้งสองข้างลำธารเขียวชะอุ่ม เมื่อไม้ผลัดใบ ใบไม้สีเหลืองแกมแดง โรยใบ ปูทางเดิน สวยงามยิ่ง น้ำตกกระทิง อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยาน 100 เมตร

2. ยอดเขาพระบาท เขาพระบาทอยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 16.5 กิโลเมตร ไปทางด้านวัดพลวง และต้องเดินเท้าขึ้นสู่ยอดเขาอีกประมาณ 6.5 กิโลเมตร บริเวณด้านบนของ เขาพระบาทนี้หรือศิขมกภูนี้มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทางธรณีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับตำนาน พระพุทธศาสนา อาทิเช่น ศิลาเจดีย์ รอยพระพุทธรบาท หินรูปบาตรคว่ำ ถ้ำฤาษี ลานแข่งรถ พระอินทร์ หินรูปคล้ายเต่าและช้างขนาดยักษ์ บนยอดเขาพระบาท ซึ่งมีอากาศเย็นสบายนั้นสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเทือกเขา สระบาป เขาสุกิม เกาชนมสาว และตัวเมืองจันทบุรี ได้อย่างชัดเจน ในช่วงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ถึงแรม 15 ค่ำ เดือน 4 ของแต่ละปี จะมีงานเทศกาลนมัสการรอย พระพุทธรบาท ซึ่งเป็นช่วงวันมาฆบูชา ซึ่งประชาชนจะขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรบาททั้งกลางวัน และกลางคืนเป็นจำนวนมาก

3. น้ำตกคลองช้างเซ อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 12.5 กิโลเมตร เป็นน้ำตก

ที่สูงมากและมีน้ำไหลตลอดปี บริเวณใกล้ธารน้ำตกมีสถานที่กางเต็นท์พักแรม และเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ต้องมีเจ้าหน้าที่นำทางและดูแลความปลอดภัย น้ำตกตั้งอยู่ในหุบเขาบนเส้นทางขึ้นสู่ยอดเขาพระบาทเดินเท้าจากหน่วยพิทักษ์ อช.ที่ 1 (เขาพระบาท) ระยะทาง 2 กิโลเมตร

4. น้ำตกคลองกระสือ เป็นธารน้ำตกขนาดใหญ่เหมาะแก่การลงเล่นน้ำและพักผ่อนบรรยากาศสงบร่มรื่น อยู่บริเวณที่ทำการหน่วยพิทักษ์ฯ ที่คก. 2 (คลองไพบูลย์) ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 8 กิโลเมตร

5. เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีอยู่หลายเส้นทาง มีจุดที่น่าสนใจแตกต่างกันออกไป นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่ทำการอุทยานฯ

ความเป็นมาของศาสนสถานบนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

เขาคิชฌกูฏตั้งอยู่ที่ความสูงเหนือจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,000 เมตร มีก้อนหินขนาดใหญ่ปรากฏอยู่จำนวนมาก แต่มีก้อนหนึ่งที่มีขนาดใหญ่มาก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เมตร ความใหญ่ของก้อนหินนี้ ทำให้เกิดเป็นลานหินที่คนสามารถขึ้นไปอยู่รวมกันได้กว่า 100 คน และบนลานหินนี้มีรอยคล้ายรอยเท้าขนาดใหญ่ กว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ซึ่งพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นรอยพระพุทธรูปและนอกจากนั้นยังมีหินอีกก้อนหนึ่งรูปร่างมนกลมคล้ายบาตรคว่ำตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับรอยพระพุทธรูปนั้น ก้อนหินนี้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 เมตร สามารถมองเห็นได้จากพื้นราบด้านล่าง ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร ชาวบ้านเรียกก้อนหินก้อนนี้ว่าหินรูปบาตร หรือหินลูกบาตร ซึ่งหมายถึง บาตรของพระพุทธรูป การที่หินลูกบาตรซึ่งเป็นก้อนหินขนาดใหญ่สามารถตั้งอยู่ได้บนลานหิน ซึ่งเป็นก้อนหินอีกก้อนหนึ่ง จึงสอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า พระพุทธรูปเจ้าเสด็จมา ณ สถานที่แห่งนี้และพุทธสาวกได้ตามเสด็จด้วย ซึ่งมีสัญลักษณ์ปรากฏให้เห็นเป็นรอยพระพุทธรูปและบาตรต่าง ๆ รวมทั้งหินและรอยอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (โครงการเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง, 2557) โดยมีเรื่องเล่าความเป็นมา ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2397 นายตั้งและคณะได้ขึ้นไปบนเขาและสร้างที่พักชั่วคราวเอาไว้อาศัยในตอนกลางคืนเพราะต้องพักค้างหลายวัน ส่วนในตอนกลางวันก็จะออกไปหาไม้กฤษณาเพื่อเอาลงจากเขามาขาย วันหนึ่งพากันกลับที่พักไม่ถูกต่างพากันเดินวนอยู่บนเขาหลายรอบเดินวนไปมาหลายรอบจนเหนื่อยอ่อน จึงพากันไปพักที่ลานหินกว้างใหญ่ เพื่อนของนายตั้งคนหนึ่งได้ถอนหญ้าเพื่อนอนพักผ่อนก็พบแหวนวงใหญ่ขนาดสวมหัวแม่เท้าได้เป็นแหวนทำด้วยนาค จึงช่วยกันถอนหญ้าหวังว่าจะพบโชคกลางอีก แต่ไม่พบอะไร นอกจากหินแผ่นหนึ่ง มีพื้นที่เป็นรอยรูปก้นหอย เมื่อลงจากเขาได้นำแหวนวงดังกล่าวไปให้เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีดู และเล่าเรื่องที่พบรอยเท้าขนาดใหญ่ให้เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีฟัง เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีจึงได้ขึ้นไปดู

ด้วยตนเอง ก็เป็นความจริง และเมื่อตรวจดูทั่วบริเวณก็พบสิ่งแปลกและมหัศจรรย์หลายอย่าง เช่น รอยพระบาทที่จมอยู่บนแผ่นดินแผ่นดินใหญ่อยู่บนยอดเขาสูงสุด คนสามารถนั่งบนแผ่นดินนั้น ได้กว่าร้อยคน ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของรอยพระพุทธรบาทมีหินกลมก้อนหนึ่งขนาดใหญ่มาก ต่อมาเรียกว่าหินลูกพระบาท บางคนเรียกหินลูกบาท หรือหินรูปบาตรที่ตั้งอยู่บนแผ่นดินที่มี ลักษณะลาดเอียง แต่ไม่กลิ้ง หรือหล่นลงมา ซึ่งไม่น่าจะตั้งอยู่ได้ มองดูคล้าย ๆ ลอยอยู่เฉย ๆ คนก่อน ๆ เล่าต่อกันมาว่าเคยมีคนเอาค้ำยสายสิญจน์มากลึงที่กั้นหินลูกพระบาทแล้วรวบปลายค้ำยสายสิญจน์สองด้านเข้าหากัน แล้วดึงสายสิญจน์มาหาตัวปรากฏว่า ค้ำยสายสิญจน์เส้นนั้นสามารถผ่าน กั้นหินลูกพระบาทมาได้ โดยไม่ติดอะไรเลย และที่ใกล้ ๆ กับรอยพระพุทธรบาทห่างประมาณ 5 เมตร มีรอยพระหัตถ์ไปรับหินก้อนขนาดใหญ่อีกก้อนหนึ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกับหินลูกพระบาท และที่หินก้อนนี้เมื่อมองสูงขึ้นไปประมาณ 15 เมตรก็จะมองเห็นรอยเท้าขนาดใหญ่ เรียกว่ารอยเท้า พญามาร และเมื่อมองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือห่างจากหินลูกดังกล่าว 15 วา จะมีหิน อีกลูกหนึ่งข้างบนเป็นลานจะมองเห็นเป็นรอยรถหรือรอยเกวียน และที่หินก้อนนี้มองไปทาง ทิศเหนือก็จะเห็นถ้ำด้านบนหลังถ้ำจะมองเห็นเป็นรูปเต่าคล้ายเต่าปลวก และเมื่อมองไปทาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของรอยพระพุทธรบาทก็จะเห็นถ้ำข้างเพราะลักษณะของหินที่มีถ้ำคล้ายข้าง และเมื่อมองเลยถ้ำข้างออกไปก็จะเห็นอีกก้อนหนึ่งเรียกว่าห้างฝรั่ง เพราะฝรั่งไปสร้างห้างสอง กล้องเพื่อทำแผนที่และจากจุดเดิมมองมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยังมีถ้ำอีกถ้ำหนึ่งเรียกกันว่า ถ้ำสำเภา เนื่องจากข้างบนถ้ำมีหินขนาดใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายเรือสำเภา และพื้นด้านล่างของ แผ่นหินที่มีรอยพระพุทธรบาท มีถ้ำอีกถ้ำหนึ่ง เรียกว่าถ้ำดาอาณี สาเหตุที่เรียกเขาที่มีรอยพระพุทธร บาทตั้งอยู่ว่า เขาศิขณภูเพราะในสมัยพระพุทธรบาทกรุงราชคฤห์ประเทศอินเดีย มีภูเขาลูกหนึ่ง ชื่อว่าเขาศิขณภู อันเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องพระพุทธศาสนา ซึ่งการเดินทางของคนไทยที่จะไป นมัสการสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งรอยพระพุทธรบาทในประอินเดียนจะลำบากมากโดยเฉพาะรอยเท้า ของพระพุทธรบาทที่ใช้เดินไปสร้างความสำเร็จให้คนได้พบเห็นกราบไหว้ อันจะเป็นสิริมงคล แก่ผู้พบเห็น พระครูธรรมสรคุณ หรือท่านพ่อเขียน เจ้าอาวาสวัดกระทิงจึงเปรียบรอยพระพุทธรบาท บนเขาพระบาทพลวงนี้ เป็นรอยเท้าที่อยู่บนเขาศิขณภูในประเทศอินเดีย และต้องการให้ พุทธศาสนิกชนที่มีความมุ่งมั่นจะไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทไม่ต้องเดินทางไปประเทศอินเดีย เพียงแต่มานมัสการรอยพระบาทบนเขาพระบาทพลวง ก็จะได้บุญเช่นเดียวกัน ท่านพ่อเขียนจึงได้ เสนอให้ใช้ชื่อเขาศิขณภูในปี พ.ศ. 2515 และได้พัฒนาเส้นทางการเดินทางไปนมัสการ รอยพระพุทธรบาทให้มีความสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่ขึ้นไป นมัสการจะขึ้นไปด้วยความศรัทธาและมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น การบนบานให้ค้าขาย

เจริญรุ่งเรือง เรื่องการขอให้มียศตำแหน่งเพิ่มขึ้น และส่วนมากก็จะประสบความสำเร็จตามคำบนบานศาลกล่าว ผู้คนจึงหลงใหลเพิ่มมากขึ้นทุกปี แม้ว่าจะบางคนอายุ 70-80 ปี ก็ยังเดินเท้าขึ้นไปนมัสการ และมีเรื่องเล่ากันว่าบางคนที่ยืนไปนอกจากจะไม่ศรัทธาแล้วยังแสดงพฤติกรรมดูถูกก็จะถูกลงโทษ เช่น หัวเราะเยาะเย้ย ถูกคนที่ไปกราบหิณลูกพระบาท และยังไม่รู้เรื่องทำไปบนแผ่นดินที่มีรอยพระพุทธรบาทโดยไม่ยอมฟังเสียงทักท้วงจากพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาในรอยพระพุทธรบาท ต่อมาชายผู้นั้นได้นอนทางทิศใต้ของรอยพระพุทธรบาทแล้วกลับไป เขาฝันว่าวิ่งลงมาจากที่สูงแต่ใช้หลังวิ่งพอดิ้นขึ้นมา พบว่า ตัวเองศิรษะแตกเนื่องจากกิ้งกิ้งตกลงจากแผ่นดินสลบไปหลายชั่วโมง และหลังจากได้รับการปฐมพยาบาลเสร็จก็รีบไปขอขมารอยเท้าพระพุทธรบาท อีกรายหนึ่งเป็นสาววัยรุ่นได้ไต่รอยเท้าขึ้นไปที่ยอดพระพุทธรบาทโดยไม่ฟังเสียงทักท้วงจากคนที่พบเห็น ขณะนั้นเองได้มีลมกรรโชกอย่างแรงได้พัดหอบเอาเด็กสาวผู้นั้นไปชนก้อนหินสลบไปหลายชั่วโมงในทางกลับกัน บุคคลที่ยืนไปด้วยความศรัทธาหรือขึ้นเขาศิษณภูไปด้วยความเคารพก็จะพบแต่สิ่งดี ๆ เช่น เมื่อ 20 ปีมาแล้ว มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อหลวงตามุขประจําอยู่สำนักวัดแกรง ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีได้ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทพร้อมกับศาสนิกชนทั่วไป เผอิญเดินหลบสี่ก้าพลัดตกจากเขาลงมาประมาณ 10 วา เหมือนปาฏิหาริย์ร่างกายไม่เป็นอะไรเลย อีกรายเป็นแม่ชีถือศีลกินเจประจำอยู่เขาสามมุก จังหวัดชลบุรี ได้เดินทางมานมัสการรอยพระพุทธรบาทได้เห็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งมหัศจรรย์หลายอย่าง ก็คิดอยากอยู่บนยอดเขานี้ตลอดไปไม่ยอมลงจากเขา ลูกหลานจึงสร้างกุฏิให้อยู่ 1 หลัง อยู่คนเดียวนาน 4 เดือนโดยไม่ได้รับอันตรายจากสัตว์ป่า และทุกปีก่อนช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ถึง แรม 15 ค่ำ เดือน 4 ของแต่ละปี จะมีการทำพิธีเปิดป่าโดยท่านอาจารย์เขียน เจ้าอาวาสวัดกระทิงจะเป็นองค์ประธานในพิธี ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้สัตว์ทุกชนิดไม่เข้ามารบกวน หรือเข้ามาทำร้ายนักแสวงบุญ หรือนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทบนเขาศิษณภู ในบริเวณอาณาเขตที่ทำพิธีเปิดป่า และหลังจากเสร็จสิ้นช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ท่านอาจารย์เขียน ก็จะทำพิธีปิดเขา เพื่อให้สัตว์ป่าได้เข้ามาอาศัยและหากินตามปกติ ความมหัศจรรย์ดังกล่าวได้สร้างแรงศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศและต่างประเทศได้ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากหลักร้อยเป็น หลักพัน หลักหมื่น และหลักแสนคน โดยในปี พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมามีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวได้ขึ้นไปบนเขาศิษณภูเพื่อเที่ยวชมและนมัสการรอยพระพุทธรบาทไม่ต่ำกว่า 800,000 คน หรือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมาได้มีประชาชนขึ้นเขาไม่ต่ำกว่า 10 ล้านคน (พระครูธรรมสรคุณ, ม.ป.ป., หน้า 10-11, นาคินทร์ พ.ภักดี, 2558, หน้า 4)

สถาปนารมณมัสการรอยพระพุทธบาท

รอยพระพุทธบาทตั้งอยู่ที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีอาณาเขตพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในอำเภอเขาคิชฌกูฏและส่วนหนึ่งอยู่ในอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

การเดินทางมณมัสการรอยพระพุทธบาท โดยใช้เส้นทางสุขุมวิทถึงสี่แยกเขาไร่ยา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ให้ไปทางน้ำตกกระทิง หรือถนนบาราศนราดูล จากทางสี่แยกเขาไร่ยาไปถึงวัดกระทิงประมาณ 20 กิโลเมตร เลี้ยวกระทิงไปประมาณ 400 เมตร ถึงแยกขวามือไปวัดพลวง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร เมื่อถึงวัดพลวงจะเป็นจุดเริ่มต้นขึ้นไปยังยอดเขา ซึ่งแบ่งเป็นจุดเริ่มต้นขึ้นไปยังยอดเขา ซึ่งแบ่งเป็นช่วงระยะการเดินทางโดยรถยนต์ได้ 4 ช่วง ดังนี้ (อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี, 2558)

ช่วงที่ 1 ลานจอดรถวัดพลวง เป็นสถานที่จอดรถสำหรับขึ้นเขาคิชฌกูฏ ซึ่งเป็นรถขับเคลื่อนสี่ล้อ คันหนึ่งจะกำหนดให้นั่ง 10 คน ราคาค่ารถไปลงลานจอดรถช่วงที่ 2 ราคาคนละ 50 บาท ต่อครั้งไปกลับของช่วงนี้รวมเป็น 100 บาท และทางวัดไม่อนุญาตให้บุคคลทั่วไปนำรถส่วนตัวขึ้นไปเองเพราะเส้นทางลาดชันและบางช่วงการหลบหลีกกันจะต้องอาศัยความชำนาญและข้อตกลงในการใช้เส้นทางและจับขั้วร่วมกันบนเขาคิชฌกูฏเท่านั้นบุคคลอื่นไม่สามารถรู้ได้

ช่วงที่ 2 เป็นลานจอดรถอยู่ระหว่างกลางเขานักท่องเที่ยวหรือนักแสวงบุญจะต้องลงจากรถที่ขึ้นมาจากช่วงที่ 1 เพื่อเปลี่ยนถ่ายรถรับคนขึ้นเขาจากช่วงที่ 2 ไปสู่จุดสิ้นสุดการเดินทางโดยรถยนต์ ค่ารถคนละ 50 บาท ไปกลับ เท่ากับ 100 บาท รถยนต์ที่ใช้ก็เป็นรถขับเคลื่อนสี่ล้อ เช่นเดิม และกำหนดการบรรทุกคนคันละ 10 คน เช่นกัน

ช่วงที่ 3 เป็นจุดสิ้นสุดการเดินทางโดยรถยนต์ทุกคนต้องเดินเท้าต่อไปอีกประมาณ 1.2 กิโลเมตร สำหรับคนที่มิจิตใจศรัทธาหรือต้องการขึ้นไปบนยอดเขาแต่ไม่มีแรงที่จะเดินขึ้นเขาก็จะมีแคร่แบกบริการ ระหว่างการเดินทางในช่วงนี้จะมีวิวสวย ๆ ให้ดูชม เพราะเป็นเทือกเขาที่อุดมสมบูรณ์ มองไปทางไหนก็จะมีสีเขียวสวยงามสบายตา บางวันจะมีหมอกจาง ๆ ระหว่างเดินทางขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ เดินไปประมาณ 800 เมตร จะมีสะพานเดินที่สร้างขึ้นเป็นทางยาว มีระฆังเหล่านี้ระหว่างเดินทางกลับลงจากเขา และระหว่างทางจะมีจุดพักชมวิวเป็นระยะ ๆ

ช่วงที่ 4 เริ่มนับจากสิ้นสุดการเดินทางจากสะพาน ซึ่งจะต้องเดินต่อไปอีกประมาณ 400 เมตร ผ่านประตูสวรรค์ มีลักษณะเป็นหินขนาดใหญ่อยู่ใกล้กัน มีช่องทางเดินอยู่ใต้ส่วนโค้งของหิน ซึ่งต้องเดินแบบก้มหัว หรือย่อตัวเรียกว่าการลอดประตูสวรรค์ บริเวณช่วงนี้มีที่ให้นั่งพัก มีร้านขายน้ำ เครื่องดื่ม ผ้าเย็น

ช่วงที่ 5 เป็นช่วงสุดท้ายที่นับจากประตูสวรรค์ไปสู่ลานพระพุทธรูป กล่าวคือ เมื่อผ่านประตูสวรรค์ก็ไม่ไกลนักก็จะถึงลานใหญ่มีโรงทาน ลานทำบุญบูชาวัตถุมงคลและพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรจากนั้นก็เป็นลานพระพุทธรูป หินบาตรคร่ำ ถ้าพระฤาษี ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางขึ้นต้นของการเดินทางขึ้นเขาคิชฌกูฏ บางคนอาจจะเดินต่อไปจนถึงผ้าแดง ซึ่งนักท่องเที่ยวมักนิยมไปกันเพราะเชื่อว่าได้มาถึงยอดเขาคิชฌกูฏอย่างแท้จริง

สำหรับการเดินทางด้วยเท้าหรือไม่ใช้พาหนะอื่นใด ส่วนมากจะเดินในเวลากลางคืน เพราะอากาศเย็นสบาย ซึ่งจะมีคนเดินทางตลอดทั้งคืน เส้นทางของการเดินเท้าจะแยกคนละส่วนหรือคนละเส้นทางกับทางรถยนต์ เส้นทางเดินด้วยเท้าจะลัดเลาะไปตามแนวชายป่าใกล้ ๆ กับเส้นทางโดยรถยนต์ และมีไฟส่องสว่างเพื่ออำนวยความสะดวกจนถึงยอดเขา

สรุป สภาพการมานมัสการรอยพระพุทธรูป สามารถเดินทางได้ 2 รูปแบบ คือ การเดินทางด้วยเท้าจากลานจอตลอดวัดพลวงไปถึงยอดเขา ระยะทาง 9.20 กิโลเมตร และการเดินทางโดยรถยนต์ ซึ่งแบ่งระยะทางเป็น 5 ช่วง โดยช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 เป็นการเดินทางโดยรถยนต์ ช่วงที่ 3 ถึงช่วงที่ 5 เป็นการเดินทางด้วยเท้า ดังนี้ ช่วงที่ 1 จากลานจอตลอดถึงกลางเขาค่าโดยสารไปกลับ 100 บาท ช่วงที่ 2 จากลานจอตลอดกลางเขาถึงลานเดินเท้าขึ้นสู่ยอดเขา ราคาค่าโดยสารไปกลับ 100 บาท ช่วงที่ 3 การเดินเท้าจากลานจอตลอดช่วงที่ 2 ถึงสะพานจุดชมวิว ช่วงที่ 4 จากสะพานถึงบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่าประตูสวรรค์ และช่วงที่ 5 จากประตูสวรรค์ถึงลานพระพุทธรูป

สภาพปัจจุบันปัญหาของพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

เมื่อปี พ.ศ. 2520 ทางกรมได้ประกาศให้เขตพื้นที่ ที่พักสงฆ์วัดกะทิง เป็นเขตป่าอนุรักษ์ ซึ่งมีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์ป่า เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว ที่พักสงฆ์วัดกะทิง จึงบริหารจัดการอยู่ในกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ของกรมอุทยานฯ เป็นต้นมา การพัฒนาที่พักสงฆ์มีความเจริญขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2549 เพื่อให้การบริหารทางด้านต่าง ๆ มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน พระครูธรรมสรคุณ (หลวงพ่อเขียน ขยธสโร) และมูลนิธิคณะผู้ดำเนินการจัดงานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาคิชฌกูฏ จันทบุรี คณะกรรมการมูลนิธิฯ ทั้งสองมูลนิธินี้ ได้ช่วยงานที่พักสงฆ์มาอย่างมีขั้นตอนในหลาย ๆ ด้าน และการบริหารจัดการทางด้านอื่น ๆ จนที่พักสงฆ์วัดกะทิงมีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้ก่อสร้างอาคารห้องสมุดเฉลิมราชกุมารีฯ อาคารเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพราชสุทาสยามบรมราชกุมารีฯ จนสำเร็จเมื่อปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2549 และสร้างห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารีฯ อำเภอเมือง จังหวัดตาก เมื่อปี พ.ศ. 2550 จนมีความสำเร็จและยังทำคุณประโยชน์ให้แก่วัดต่าง ๆ ในชนบทตามจังหวัดในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ และสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาให้แก่โรงเรียนตามชนบท

อีกหลายจังหวัดจนเป็นที่เลื่องลือมาอย่างกว้างขวาง และเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้มีศรัทธาในทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ทั่วไป

ต่อมาปี พ.ศ. 2552 หลวงพ่อเขียน ขนธสโร ประธานที่พัทสงฆ์วัดกะทิงได้เห็นความสำคัญของพี่น้องประชาชนที่มีความศรัทธาเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและรวดเร็วจากทั่วทุกสารทิศ พระครูธรรมสรคุณ (หลวงพ่อเขียน ขนธสโร) ในฐานะประธานมูลนิธิคณะผู้ดำเนินการจัดงานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ จันทบุรี และมูลนิธิพระครูธรรมสรคุณ (หลวงพ่อเขียน ขนธสโร) วัดกะทิง จึงขอให้คณะกรรมการมูลนิธิฯ ทั้งสองมูลนิธิฯ ช่วยดำเนินการเสนอเรื่องต่อกรมอุทยานแห่งชาติฯ เพื่อขอเข้าร่วมโครงการพุทธอุทยานฯ ที่พัทสงฆ์ช่วยงานป่าไม้ เนื่องจากที่พัทสงฆ์ดังกล่าวมีสิทธิและ มีความชอบธรรมที่จะเสนอเพื่อขอเข้าร่วมโครงการดังกล่าวตามมติคณะรัฐมนตรี เพื่อให้การจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏ ในเดือน 3 ขึ้น 1 ค่ำของทุกปี มีความศรัทธาต่อพี่น้องประชาชนทั่วทุกภาคโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ดังนั้น จึงได้เชิญเจ้าอาวาสจากวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ เข้าร่วมเป็นกรรมการโครงการฯ ได้แก่ 1) เจ้าอาวาสวัดปึก 2) เจ้าอาวาสวัดทุ่งตาอินท์ 3) วัดกะทิง 4) เจ้าอาวาสวัดคลองเจริญ 5) เจ้าอาวาสวัดซัดตาพุด 6) เจ้าอาวาสวัดทุ่งสะพาน 7) เจ้าอาวาสวัดขุ่น 8) เจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง 9) วัดศรีภูมิวนาราม ทำให้ต้องมีคณะกรรมการถึง 9 วัด หลวงพ่อเขียนกล่าวว่า เลข 9 เป็นเลขมงคล

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่พัทสงฆ์วัดกะทิงได้รับอนุมัติให้เข้าร่วมโครงการพุทธอุทยานฯ ที่พัทสงฆ์ช่วยงานทางด้านป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี ตามวัตถุประสงค์ เป็นครั้งแรก ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้อนุมัติให้โครงการระยะแรกเป็นเวลา 5 ปี โดยเริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2554 สิ้นสุดโครงการถึงปี พ.ศ. 2558

ประเด็นของปัญหา

อภิชาติ อินทรโชติ (2559, หน้า 8) ได้กล่าวถึงประเด็นปัญหา ดังนี้ เมื่อวันที่ 28 เมษายน ปี พ.ศ. 2555 เวลา 12.29 น. พระครูธรรมสรคุณ (หลวงพ่อเขียน ขนธสโร) ประธานที่พัทสงฆ์วัดกะทิง ได้มรณภาพ จากอาการป่วย ณ โรงพยาบาลจุฬาฯ กรุงเทพมหานคร จึงเกิดการสืบสวนขึ้นภายในวัดกะทิง คณะกรรมการวัดกะทิงจึงขอเสนอแต่งตั้ง พระครูวิโรจน์ธรรมานุกูล ทำหน้าที่ตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดกะทิงและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดกะทิงในเวลาต่อมา ภายหลังพระราชันท์โมลี (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี) สั่งปลดพระคุณวิโรจน์ธรรมานุกูลออกจากรักษาการฯ เมื่อ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2557 โดยกล่าวว่ามีการทุจริตและทำให้วัดกะทิงเกิดความเสียหาย แล้วได้แต่งตั้ง พระครูปริยัติธรรมานุกูล เจ้าอาวาสวัดใหม่เมืองจันทร์ มาดำรงตำแหน่ง รักษาการเจ้าอาวาสวัดกะทิง แต่ชาวบ้านไม่ยินดีเนื่องจากเป็นพระที่อยู่ไกลถึงในเมือง ชาวบ้านจึงขอให้แต่งตั้งใหม่โดยใช้พระในวัดกะทิงเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากเจ้าคณะปกครองด้วยประการใด ๆ

ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2556 ถึงปี พ.ศ. 2558 เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จึงเข้ามาบริหารจัดการทางด้านต่าง ๆ ของที่พัทธสงฆ์วัดกะทิง ในนามคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากเห็นว่าในแต่ละปีที่พัทธสงฆ์วัดกะทิงสามารถสร้างแรงศรัทธาแก่สาธุชนทั่วทุกสารทิศขึ้นมาอย่างน่าภูมิใจคณะสงฆ์จึงเข้ายึดโครงการเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ โดยใช้ชื่อวัดกะทิง ดำเนินโครงการแต่บริหารงานในนามคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีพระครูปริยัติธรรมมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดใหม่เมืองจันทน์ ในฐานะตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดกะทิงและรักษาการประธานที่พัทธสงฆ์วัดกะทิงเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องในระบบราชการและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่พัทธสงฆ์วัดกะทิง

ต่อมา เมื่อพระราชจันทโมลี (เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี) ได้มีหนังสือถึง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่จ.จันทบุรี 19/ 2558 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 เพื่อขอให้วัดในเขตปกครองสงฆ์ จังหวัดจันทบุรี เข้าร่วมโครงการพุทธอุทยานฯ โดยให้พระครูปริยัติธรรมมานุสิฐ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกะทิง โดยใช้ชื่อวัดกะทิงออกหนังสือ ที่ รก.5/ 2558 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 เพื่อยินยอมให้เปลี่ยนโครงการพุทธอุทยานฯ จากเดิมเป็นที่พัทธสงฆ์วัดกะทิง มาเป็นที่พัทธสงฆ์เขาคิชฌกูฏ โดยอ้างว่าเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์จริงของการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ และให้พระครูประคิษฐ์ ศาสนการ เจ้าอาวาสวัดทุ่งตาอินต์ เป็นประธานที่พัทธสงฆ์ดังกล่าว การกระทำเช่นนี้ก็เพียงเพื่อหวังเป็นเจ้าของการจัดงานนมัสการรอยพระพุทธรบาทร่วมกันในแต่ละปี เท่านั้น

การกระทำดังกล่าว จึงกลายเป็นการใช้อำนาจปฏิบัติโดยมิชอบ เป็นการโยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของวัดกะทิงไปให้ผู้อื่นอย่างชัดเจน เนื่องจากโครงการพุทธอุทยานฯ เป็นโครงการของเจ้าหน้าที่รัฐ ร่วมกับที่พัทธสงฆ์วัดกะทิงเท่านั้น มิใช่โครงการของคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี หรือของวัดต่าง ๆ ที่ร่วมโครงการดังกล่าวด้วยประการใด ๆ การออกหนังสือยินยอมโยกย้ายถ่ายเทหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นหนังสือสั่งการออกมาในฐานะวัดกะทิงจึงทำให้เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบโดยตรงเข้าใจผิดโดยคิดว่าวัดกะทิงขอสละสิทธิ์หรือไม่เอาที่พัทธสงฆ์ดังกล่าวนี้แล้ว จึงทำให้วัดกะทิงได้รับความเสียหายอย่างมหาศาล เนื่องจากที่พัทธสงฆ์ดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ทั้งสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่มี ล้วนแต่เป็นทรัพย์สินของวัดกะทิง การกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นการทำให้วัดกะทิงเสียหายแล้ว ยังทำให้มูลนิธิฯ ทั้งสองมูลนิธิฯ ของวัดกะทิงได้รับความเสียหายไปด้วย และทำให้มูลนิธิคณะผู้ดำเนินการจัดงานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทเขาคิชฌกูฏ จันทบุรี ซึ่งคณะกรรมการมูลนิธิฯ มีข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของมูลนิธิดังกล่าว เพื่อรณรงค์จัดตั้งกองทุนทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวายแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำหรับเป็นกองทุนสนับสนุนพระราชกรณียกิจในงานด้านการศึกษาตามโครงการพระราชดำริตามข้อบังคับของมูลนิธิฯ

การให้ข้อมูลต่อกรมอุทยานฯ ของเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี โดยกล่าวว่าที่พักรักษาตัวดังกล่าว เป็นที่พักรักษาตัวจากวัดต่าง ๆ ที่ใช้ร่วมกันในกรณีที่มีการจัดงานประเพณีมัสการรอยพระพุทธรูปบาท เท่านั้น ซึ่งมีใช้ที่พักรักษาตัวของวัดหนึ่งวัดใด การให้ข้อมูลเช่นนี้ของเจ้าคณะจังหวัดจึงเป็นการให้ ข้อมูลที่ไร้หลักฐาน เนื่องจากข้อเท็จจริง โครงการพุทธอุทยานฯ จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีที่พักรักษา วัดกะทิงอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ความชัดเจน โปร่งใสและความถูกต้อง ในการกระทำดังกล่าวเพื่อให้คณะสงฆ์มีความเข้าใจอย่างถูกต้องสมควรให้ตั้งคณะกรรมการสอบ ข้อเท็จจริงในกรณีดังกล่าว เนื่องจากวัดกะทิงและมูลนิธิฯ ทั้งสองแห่ง ได้รับความเสียหายที่ตาม ข้อบังคับของมูลนิธิฯ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามข้อบังคับของมูลนิธิมาเป็นเวลากว่า 3 ปี เพราะเหตุที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคณะสงฆ์ (และความร่วมมือของเจ้าหน้าที่) นั่นเอง (อภิชาติ อินทโชติ, 2559, หน้า 8) นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจากเดิม จัด 15 วัน ตามแบบปกติทั่วไป ต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น 30 วัน เพิ่มขึ้นเป็น 45 วัน และสุดท้ายเพิ่มเป็น 60 วัน โดยเริ่มตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ถึง วันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 เนื่องจากมีประชาชนจำนวนมากที่เดินทาง มานมัสการรอยพระพุทธรูปบาท ทำให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่ออุทยานแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาขยะบนเขา ปัญหาน้ำเสีย ปัญหานักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากเกินการรองรับของ สาธารณูปโภค โดยเฉพาะปัญหาขยะที่มีจำนวนมาก อาทิเช่น ถุงพลาสติก ขวด เศษอาหาร ตลอดจน เศษดอกไม้ รูปเทียน ซึ่งขยะเหล่านี้ปรากฏให้เห็นตลอดระยะเวลาจัดงาน โดยมีสาเหตุมาจาก จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินอัตราการรองรับและความยากลำบากในการจัดเก็บเพราะพื้นที่เป็น ยอดเขาสูง จากการสำรวจข้อมูลโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏในปี พ.ศ. 2547 พบว่า มีการเก็บขยะออกจากพื้นที่ 120 ตัน แต่ยังมีขยะตกค้างอยู่อีกเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถกำจัด ได้หมด กลายเป็นปัญหาของเขตอุทยานแห่งชาติอีกประการหนึ่งที่รอการปรับปรุงแก้ไข (โครงการ ส่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง, 2557)

สรุป ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนเขาพระบาทในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ มีความสำคัญเพราะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มีต้นไม้ที่สำคัญทางเศรษฐกิจหลายประเภท จำนวนมาก เช่น ตะเคียน มะค่า ยางแดง กันเกรา กฤษณา สำรอง เป็นต้น พื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ดังกล่าวยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสำคัญอีกหลายชนิด อาทิเช่น เสือโคร่ง เก้ง กวาง กระตัง ช้าง เลียงผา ไก่ป่าสายพันธุ์ต่าง ๆ และนกอีกหลายชนิด และที่สำคัญอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ยังเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีน้ำตกหลายแห่งที่ทำให้เกิดแม่น้ำจันทบุรีที่ไหล ไปยังพื้นที่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งประชาชนได้นำไปใช้เป็นอุปโภคบริโภคและ ทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะสวนผลไม้ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีและของประเทศไทย นอกจากนี้บนเขาพระบาท ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ยังเป็นที่ตั้งของหินลูกบาตร

และรอยพระพุทธรูป ซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวจันทบุรีถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นศาสนสถานสำคัญของพุทธศาสนิกชน โดยประชาชน นักท่องเที่ยวและศาสนิกชนได้ขึ้นไปท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติและนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาพระบาทมากขึ้นทุกปี จำนวนคนที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดธุรกิจการค้าประเภทต่าง ๆ รถยนต์รับจ้างขึ้นเขา ส่งผลให้เกิดขยะ ผลพิษทางอากาศจากการเผาขยะ และจากท่อไอเสียรถยนต์ เกิดเสียงดังจากเครื่องขยายเสียงและรถยนต์ ขยะและมลพิษต่าง ๆ ได้ทำลายบรรยากาศความเป็นธรรมชาติและรบกวนสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะเส้นทางเดินทางจากพื้นล่างขึ้นไปสู่เขาพระบาทพลวง ซึ่งถ้าไม่ได้รับปกป้องดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่เป็นธรรมชาติแล้ว จะส่งผลกระทบต่อป่าต้นน้ำที่อาจจะทำลายไปได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจากที่มีประชาชน นักท่องเที่ยวและศาสนิกชนขึ้นไปท่องเที่ยวบนเขาพระบาทพลวงจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแย่งผลประโยชน์ที่เป็นรายได้จากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การแย่งเส้นทางใช้รถยนต์โดยสารการค้าขายต่าง ๆ ตลอดเส้นทางเดินทางขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูป และหินลูกบาทบนเขาพระบาทพลวงในช่วง 2 เดือนของเทศกาลขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปของทุกปี เหตุการณ์ทั้งหมดเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทับซ้อนกันระหว่างองค์กรของสงฆ์ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ประชาชนโดยรวมบนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้ประกอบการค้า รวมถึงบริษัทจัดท่องเที่ยวต่าง ๆ มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกปีจนกลายเป็นการทะเลาะวิวาทปิดกั้นเส้นทางคมนาคม มีการประท้วงและลอบทำร้ายกันจนกลายเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งและแตกแยกสามัคคีของประชาชนในพื้นที่ เกิดความขัดแย้งกันเองในองค์กรสงฆ์กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ต่อให้เกิดปัญหาในทุกสถานการณ์ของการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เกิดจากไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมีผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมการนมัสการรอยพระพุทธรูปบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิเช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลพลวงที่ว่าการอำเภอเขาคิชฌกูฏ คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ หน่วยงานและองค์กรดังกล่าวไม่ได้รับฉันทามติ จากทุกฝ่ายหรือการได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายให้เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการทั้งระบบ แต่ในทางกลับกันกลับแย่งชิงและกีดกันซึ่งกันและกันเพื่อรวบเอาผลประโยชน์ทุกชนิดทุกประเภทและทุกกิจกรรมเป็นของตน จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งขาดเจ้าภาพหลักในการจัดระบบการบริหารจัดการส่งผลให้สภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเต็มไปด้วยขยะ มลพิษจากควันไฟ ความอึกทึกครึกโครมจากเครื่องขยายเสียง น้ำเน่าเสีย เป็นต้น สภาพปัญหาดังกล่าวได้ทำลายภาพลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ก็เสียหาย และเป็นรอยค้างของทุกองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเทศกาล
ขึ้นเขานมัสการรอยพระพุทธรูปบาทบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
ซึ่งปัญหาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีหน่วยงานหรือองค์กรที่มีศักยภาพเพียงพอในการบริหาร
จัดการ และมีการใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา อันจะเป็นประโยชน์
ต่อภาพลักษณ์ในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาประเด็นปัญหา การบริหารจัดการเพื่อการนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทใน
เขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่ผ่านมา และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการศาสนสถานในรูปแบบ
ต่าง ๆ ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
ศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
ของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรทางศาสนา และชุมชนในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ ที่จะส่งผล
กระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้แก่
นักท่องเที่ยวและ นักแสวงบุญต่าง ๆ ได้ท่องเที่ยวและนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาคิชฌกูฏอย่างมี
ความสุข โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป
บนเขาคิชฌกูฏได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทั้งด้านการอนุรักษ์
การส่งเสริม การท่องเที่ยว และการแบ่งปันผลประโยชน์ให้เป็นธรรมต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

อนุกุล ศิริพันธุ์ (2551) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ
ทางพระพุทธศาสนา ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึง ศรัทธาทงพระพุทธศาสนาของ
ชาวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีการผนวกรวมเข้ากับพิธีกรรมที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี
ตามเรื่องเล่าต่าง ๆ แฝงอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดหมู่บ้านกับชุมชน อาทิ ทุกวันธรรมสวนะ
(วันศีล) แต่ละวัดจะมีพิธีที่คล้ายกัน คือ “การใส่ข้าวพระเจ้า” “การใส่ข้าวผีเจ้าวัด” และ “การใส่ข้าว
ท้าวทั้งสี่” เพื่อให้เทวดาประจำวัดได้รับถวายอาหารอย่างเดียวกับที่ชาวบ้านบริโภคร เพื่อเป็นสื่อ
ในการล่วงรู้การประพฤติปฏิบัติตนของชาวบ้าน และสามารถคลั่งคลั่งในสิ่งที่ชาวบ้านปรารถนา
อีกทั้งในชุมชนมีการจัดประเพณีเข้ากรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่พระสงฆ์อยู่จำวัด เพื่ออุทิศส่วนกุศล
แก่ผีในป่าช้า ทำให้ความชั่วร้ายภายในชุมชนถูกปิดเป่าให้หมดไป ควบคู่กับการแฝงคติการอนุรักษ์
ป่าไม้ในชุมชน

ธีรพันธุ์ จุฬากาญจน์ (2551) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมและเรื่องเล่าเพื่อสร้างอุดมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า เพื่อสร้างอุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการรวบรวมศึกษาความหมายทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างชาวคีรีวงกับทรัพยากร ผ่านบทบาทของผู้อาวุโสภายในชุมชนและได้นำเสนอข้อมูลต่อโรงเรียน เพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ถ่ายทอดสู่เยาวชนโดยการจัดค่ายต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน เช่น ค่ายลูกขุนน้ำให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวในชุมชนค่ายมีคฤเทศก์น้อยเพื่อฝึกให้เยาวชนบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนด้วยตนเอง ค่ายอบรมโยมกน้อยเพื่อให้เด็ก ๆ สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนตัวเองสู่สาธารณะได้ฝึกให้เยาวชนกล้าแสดงออกในการจัดทำค่ายละคร พร้อมไปกับการฝึกความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก ๆ โดยนำข้อมูลที่สืบค้นได้มานำเสนอในรูปแบบละคร สื่อถึงความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับป่าอิกทั้งกระบวนการวิจัยกระตุ้นให้คนในชุมชนทุกกลุ่ม ตื่นตัวมาร่วมให้ข้อมูลและร่วมกิจกรรมประกอบกับทางอำเภอช่วยสนับสนุนกิจกรรม โดยหวังว่าจะเป็นแนวทางของการสร้างความสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ

วงศ์ประวิทย์ น้อมนำทรัพย์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกต ร่วมกับการใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม พร้อมกับลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษารวม และตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวในวัด จำนวน 8 แห่ง โดยใช้แบบรายการศึกษาชุมชน และแบบตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวชาวไทย การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนแต่ละภาคส่วน ภาคส่วนละ 100 คน จำนวนทั้งสิ้น 400 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา บรรยากาศจะต้องสงบร่มรื่น และต้องเหมาะกับการพักผ่อนหย่อนใจ และให้ความสงบทางใจ 2) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ พระพุทธรูปสมัยทวารวดี 3) ทรัพยากรประเพณีควรให้ความสำคัญกับการจัดงานประเพณีของวัดแต่ละวัด และมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา 4) ทรัพยากรด้านบริเวณ สถานที่ที่จำเป็นต้องจัดให้มี คือ สถานที่จอดรถเพียงพอ ห้องสุขาที่สะอาด และจำนวนเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว 5) ศักยภาพการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี 6) โอกาสการได้รับการสนับสนุนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลกมีความเป็นไปได้

ในระดับสูง 7) ความสำเร็จในการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเกิดจากการร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน ชุมชนและนักท่องเที่ยว 8) ประโยชน์ที่ได้รับ ชุมชนวัด มีรายได้จากการท่องเที่ยว 9) ประโยชน์ที่วัดให้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวคือการจัดกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน

ศักดิ์ชาย สายสิงห์ และเกศินี ศรีวงศ์ษา (2554) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การทำนุบำรุงศาสนสถานและโบราณสถาน : อำนาจและวิธีการ การเก็บข้อมูลใช้การสำรวจ สัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานคร และข้อมูลจากการจัดประชุม คณะกรรมการอนุรักษ์โบราณสถาน กรมศิลปากรของการวิจัย พบว่า ความจำเป็นในการปฏิสังขรณ์โบราณสถานเกิดจากโบราณสถานเก่าชำรุดทรุดโทรม พื้นที่ในบริเวณวัดมีพื้นที่จำกัด จำเป็นต้องรื้อหรือปรับโครงสร้างใหม่ ผู้อุปถัมภ์วัดต้องการสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ที่มีขนาดใหญ่จำเป็นต้องรื้ออาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นโบราณสถานเดิมทิ้ง การประดับตกแต่งในอาคารโบราณสถานใช้การประดับตกแต่งทั้งการใช้ภาพสี ตามยุคสมัยใหม่ และตามเหตุการณ์สมัยนิยม ประเด็นความขัดแย้งที่พบ คือ ขัดแย้งกับกรมศิลปากรในกรณีที่โบราณสถาน หรือศาสนสถานถูกปรับปรุงรื้อทิ้ง หรือคัดแปลงตกแต่งโดยไม่ได้แจ้งให้กรมศิลปากรทราบ ด้วยเหตุผลที่ว่า กรมศิลปากรไม่มาดูแล และไม่มุ่งให้ทางวัดมาบูรณะปฏิสังขรณ์ให้คงอยู่ในรูปแบบเดิม การทำเรื่องติดต่อกับกรมศิลปากรล่าช้า และเกิดความขัดแย้งในการปรับปรุงหรือแก้ไข กรมศิลปากรยึดกฎหมายและกฎระเบียบเป็นหลัก ในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปรับปรุง แก้ไข ซ่อมแซม ตลอดจนการรื้อทำลาย แต่วัดยึดความสะดวกสบายเพื่อให้มีสถานที่เพียงพอในการทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ สำหรับบทบาทหน้าที่ของวัดที่พึงกระทำได้แก่ การตกแต่งรูปทัศนียภาพให้สะอาดสวยงาม สงบ ไม่ควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว แต่ควรให้ความสำคัญกับการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาหรือเพื่อพัฒนาจิตใจ การปรับปรุงแก้ไข การรื้อ และการก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ต้องแจ้งให้กรมศิลปากรทราบก่อนดำเนินการทุกครั้ง การทำนุบำรุงศาสนสถานและโบราณสถาน มีดังนี้ 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่ามรดกวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและผู้ดูแลวัด ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในความสำคัญของโบราณสถานทั้งในด้านจิตใจและประวัติศาสตร์ 2) ปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของกรมศิลปากรเพื่อการพัฒนาศาสนสถานและโบราณสถาน ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจ การประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน และศาสนสถานภายในวัดแต่ละแห่งได้ตระหนักเห็นความสำคัญมากกว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด 3) เป็นการมีส่วนร่วมและเพิ่มบทบาทของชุมชนโดยรอบวัดให้มีบทบาทในการพัฒนาและอนุรักษ์อย่างถูกต้องเหมาะสม 4) ปรับทัศนคติ

ในการดูแลโบราณสถานในศาสนสถานใหม่โดยเน้นถึงควมมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของมากกว่ากรมศิลปากร วัด เจ้าอาวาสวัด หรือคณะกรรมการวัดเพราะโบราณสถานเหล่านั้นมีมาก่อน พระมหากษัตริย์ เจ้านายและขุนนางในอดีต หรือชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นผู้ที่เข้ามาอยู่ มาดูแลวัดเปรียบเสมือนผู้อาศัย ขั้นตอนการบูรณะปฏิสังขรณ์ การสร้างใหม่ การเปลี่ยนรูปแบบควรดำเนินการในรูปของคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น กรมศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญดังนี้ 1) จัดประชุมหาข้อยุติ 2) จัดทำข้อตกลงในขอบเขตของการใช้งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง รูปแบบ และวิธีการบูรณะปฏิสังขรณ์ หรือสร้างใหม่ โดยเน้นจารีตประเพณี และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ในด้านการฟื้นฟูวัดให้กลับมาเป็นศาสนสถานสถานที่อันควรแก่การศรัทธา แหล่งหาความสงบร่มเย็น ด้วยการรักษาความสะอาด ฟื้นฟูและรักษารูปแบบศิลปกรรมแบบดั้งเดิม มีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเกี่ยวกับการเข้ามาพักอาศัยของบุคคลภายนอก จัดสถานที่ค้าขายให้เป็นระเบียบ จัดระเบียบการถวายเครื่องพุทธบูชา ควรเน้นเฉพาะพระพุทธรูป ส่วนสิ่งสักการบูชาที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ ควรนำออกนอกเขตวัด เช่น พระพิฆเนศ เจ้าแม่กวนอิม รูปปั้นต่าง ๆ เป็นต้น ควรมีกฎเกณฑ์การถวายผ้าหรือของใช้บางสิ่งที่ไม่เหมาะสมให้แก่พระภิกษุหรือบวชพระพุทธรูปการทำกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณี และการท่องเที่ยวชมศาสนสถานเป็นสิ่งที่ไม่ได้ ดังนั้นควรสร้างระเบียบในการเข้าถึงให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ผู้ดูแลวัดต้องสร้างกฎระเบียบกฎเกณฑ์ และให้มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดไม่ควรใช้วัดเป็นที่แสวงหาปัจจัยด้านต่าง ๆ และนักท่องเที่ยวต้องมีระเบียบวินัยในการท่องเที่ยว มีกฎเกณฑ์เป็นกรณีพิเศษ เพราะเป็นศาสนสถานการส่งเสริมให้วัดหรือศาสนสถานเป็นสิ่งท่องเที่ยวสามารถทำได้แต่ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมเช่นกันและสุดท้ายควรเพิ่มมูลค่าทางวิชาการของการเที่ยวชมวัด หรือศาสนสถานไม่ใช่เพื่อให้เกิดความศรัทธาเพียงอย่างเดียว

นางลักษณ์ ลิมทวิกุล และเวป้า วันสุตเชินต์ (2557) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศาสนสถาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2555-31 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา/ความต้องการ ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพ ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลอีหม่าน ผู้นำชุมชน ผู้แทนวัด จำนวน 20 คน ระยะที่ 3 การวางแผนร่วมกับภาคเครือข่ายเพื่อพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพตามสภาพปัญหาในพื้นที่ ความต้องการของพื้นที่ ระยะที่ 4 การดำเนินกิจกรรมพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพตามสภาพ

ปัญหาและความต้องการของพื้นที่โดยการให้องค์การต่าง ๆ มีส่วนร่วม และระยะที่ 5 ประเมินผล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินเกณฑ์มาตรฐานศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพ วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้สถิติและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ผลการพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมจังหวัดนครราชสีมา ที่เป็นวัดผ่านเกณฑ์การประเมินศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 96.89 มัธยมผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับดี คิดเป็น ร้อยละ 90.12 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จของการพัฒนาศาสนสถานเกิดจากการมีส่วนร่วม ของชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ตัวแทนอาสาสมัคร สาธารณสุขหมู่บ้าน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลอหิมาณและตัวแทนวัด

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ประยูร สุขะใจ, และพระมหานภควเตชรมุโม (2552) ได้วิจัยเรื่อง ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาค้นหาสถานที่สำคัญ ประวัติ ความสำคัญ และการบริหาร การอนุรักษ์ศาสนสถานและ การท่องเที่ยวของคนไทยและคนต่างชาติในกรุงเทพมหานคร การศึกษาวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงเอกสารด้วยการเก็บข้อมูลภาคสนาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร จำนวน 40/ วัด เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 40 คน/ รูป จากเจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือเจ้าหน้าที่ลูกจ้าง ผู้เกี่ยวข้องศาสนสถาน และผู้มีความรู้ของวัดที่มีศาสนสถานการท่องเที่ยว ที่สำคัญนั้น ๆ ผลการวิจัย พบว่า ศาสนสถานที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ คือ วัดที่มีพระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปราสาท พระวิหารหลวง ความสำคัญของศาสนสถาน คือ เป็นวัดธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย ประวัติและความสำคัญของ ศาสนาจะต้องเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ แสดงถึงความศรัทธาและประวัติศาสตร์ เกี่ยวข้องกับ ความเชื่อของการสร้างศาสนสถาน สำหรับการบริการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ วัดที่มีคนหรือนักท่องเที่ยวเยี่ยมชม เจ้าอาวาสวัดจะเป็นผู้ดูแลและควบคุม การบริหารจัดการด้วยตนเอง ส่วนวัดขนาดใหญ่และมีคนหรือนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมมากจะบริหาร จัดการโดยการมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแลหรือดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการ และจากการศึกษา พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมาก ข้อเสนอที่วัดควรดำเนินการคือ รักษาวัดให้ สะอาดร่มรื่นเป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจ และเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันงดงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ

โชติมา จตุรวงศ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในศาสนสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารจัดการและแนวทางแก้ไขปัญหา

ในการบริหารจัดการโบราณสถาน ในศาสนสถานของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า มรดกวัฒนธรรมในศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ส่วนมากไม่ได้รับการอนุรักษ์และรักษาโบราณสถาน ขาดการดูแลอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ ถูกละเลยและไม่ได้รับความสนใจอย่างจริงจัง จากผู้มีหน้าที่ดูแลศาสนสถาน ทำให้โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในศาสนสถานนั้น ๆ ถูกลดคุณค่าและความสำคัญบางวัดได้ทำการรื้อถอนก่อสร้างเพิ่มเติมสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ แนวทางแก้ไขสิ่งที่ควรทำเป็นอันดับแรก คือ การให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดูแลพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จนนำไปสู่การปฏิรูปการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมกับบริบทให้มากที่สุด

บุญชัย สันติกโร (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการให้ศาสนสถานที่สำคัญของวัดเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยว โดยรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว โดยรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว เจ้าอาวาสวัด ตัวแทนจากกรมศิลปากร และชุมชน โดยรวมวัดที่เป็นที่ตั้งศาสนสถาน ผลการวิจัยให้ศาสนสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้ 1) ด้านโครงสร้าง ศาสนสถานควรมีสถานที่จอดรถที่เพียงพอ มีห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอให้บริการ มีที่นั่งพักผ่อนนอกอาคารให้กับนักท่องเที่ยว 2) ด้านบุคลากรศาสนสถานควรมีจัดบุคลากรที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ให้คำแนะนำกับนักท่องเที่ยว 3) ด้านการบริหารองค์กร เจ้าอาวาสควรให้ประชาชนในท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการ ตั้งคณะกรรมการวัดเป็นวาระสองปี 4) ด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวศาสนสถานควรประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปตัดหญ้าให้เดือนละครั้ง 5) ด้านหัวใจของแหล่งท่องเที่ยว ศาสนสถานควรนำเสนอให้ชัดเจนว่า ศาสนสถานใดเป็นหัวใจหลักของศาสนสถานแห่งนี้ 6) ด้านการประชาสัมพันธ์ ศาสนสถานควรทำเอกสารประชาสัมพันธ์เป็นสองภาษา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และควรมีเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว 7) ด้านการให้บริการ ศาสนสถานควรมีที่สำหรับการกราบนมัสการพระ สนทนาธรรมและประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เป็นสัดส่วน พร้อมทั้งมีเอกสารแนะนำการใช้ภาษาเฉพาะในการสนทนา 8) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลควรกำหนดกิจกรรม เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกับศาสนสถาน

กรรณิกา คำดี (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความคาดหวังที่มีต่อการท่องเที่ยวแนวทางของศาสนาของนักท่องเที่ยว

ชาวบ้านในชุมชนและพระภิกษุในวัดป่าศาลวัน จังหวัดนครราชสีมาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยว จำนวน 16 คน พระ 3 รูป คนในชุมชน 6 คน รวม 25 คน วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธีผลการวิจัย พบว่า 1) มุมมองของพระภิกษุที่มีต่อการท่องเที่ยวภายในวัด คือ พระภิกษุต้องการให้เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นหลัก และพักผ่อนหย่อนใจเป็นเรื่องรอง 2) ความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อนักท่องเที่ยวอยากให้นักท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรมโดยให้ปฏิบัติตามครูบาอาจารย์ 3) ความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อชุมชนและชาวบ้านอยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือวัดอยากให้ปฏิบัติตามข้อวัตรอยากให้มาทำบุญตามประเพณี อยากให้สนับสนุนกิจกรรมของวัด มุมมองของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวภายในวัดมี 2 แนวคิด แนวคิดที่ 1 เห็นด้วย ส่วนแนวคิดที่ 2 ไม่เห็นด้วย เพราะวัดควรเป็นที่ประกอบศาสนกิจและศาสนพิธี สำหรับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวัด วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ หลักธรรม คำสอนของศาสนา อยากรักษาธรรม โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติ การทำสมาธิ การภาวนา ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนและชาวบ้าน ชุมชนควรให้ความร่วมมือเมื่อสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว มุมมองของชุมชนและชาวบ้านเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในวัด ชุมชนเห็นด้วยกับการท่องเที่ยวแนวพุทธ และท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจ ความคาดหวังของชุมชนและชาวบ้านที่มีต่อวัด วัดควรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ของผู้ใหญ่และเยาวชน ความคาดหวังของชุมชนและชาวบ้านที่มีต่อนักท่องเที่ยวอยากให้นักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎของวัด และช่วยรักษาสภาพแวดล้อม ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรเปิดโอกาสให้ผู้นำและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ ควรจัดหาสิ่งของพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนา ควรจัดแบ่งเขตบริเวณท่องเที่ยวและร้านค้า ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ควรมีการสร้างสื่อต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายยิ่งขึ้น โดยการจัดทำวิดีโอข้อมูลประวัติสถานที่ท่องเที่ยว คู่มือ การท่องเที่ยว ควรมีมัคคุเทศก์พาทมสถานที่ และอธิบายประวัติความเป็นมา ประโยชน์ ความสำคัญของสถานที่ ควรมีห้องสนทนาธรรมให้พระสนทนาธรรมะด้วยภาษาง่าย ๆ เข้าใจได้ไม่ยาก

ภูวนิดา คุณผลิน (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครแบบบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการบูรณาการหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพฯ ปัญหาและอุปสรรคตลอดจน แนวโน้มและข้อเสนอแนะในกระบวนการบูรณาการหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพฯ เพื่อสร้างเป็นรูปแบบกระบวนการบูรณาการที่เหมาะสม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก แบ่งเป็นกระบวนการบูรณาการในระดับมหภาค ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงลึก

โดยใช้เทคนิคเดลฟาย จากการรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและผู้แทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จำนวน 30 คน และกระบวนการบูรณาการในระดับจุลภาค ด้วยการศึกษาแบบกรณีศึกษา ได้แก่ กรณีที่ 1 การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรณีที่ 2 การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ กรณีศึกษาชุมชนคลองแสนแสบ และกรณีที่ 3 การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบกระบวนการบูรณาการมีแนวโน้มความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด คือ ปัจจัยตัวเร่งการบูรณาการด้านการท่องเที่ยว คือ นโยบายของรัฐบาล ส่วนรูปแบบกระบวนการมีแนวโน้มความน่าจะเป็นในระดับมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ควรเชื่อมโยงกับนโยบายแผนการตลาดของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และแผนการตลาดของกลุ่ม สมาคมของเอกชน มีการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติที่ประธานคณะกรรมการมีความเป็นผู้นำ และมีอำนาจตัดสินใจ และการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการท่องเที่ยว และมีปัจจัยตัวเร่ง 6 ด้าน คือ สื่อมวลชน ผู้นำในองค์กรหรือท้องถิ่น งบประมาณ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว และภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว โดยโมเดลกระบวนการบูรณาการมี 2 ระดับ คือ “โมเดลกระบวนการบูรณาการระดับมหภาค” ที่เน้นการบูรณาการในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และ “โมเดลกระบวนการบูรณาการระดับจุลภาค” เน้นการบูรณาการระดับพื้นที่ ประกอบด้วย การประเมินความต้องการ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการกำหนดพันธกิจและภารกิจ กระบวนการมีส่วนร่วม การตั้งวัตถุประสงค์ การบูรณาการ แผนการปฏิบัติการ และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

โกศล ศรีประสานส์ (2550) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ จังหวัดพังงา พบว่า

1. ข้อมูลส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 35.64 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 34.04 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 40.96 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 79.26 พักอาศัยอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ ร้อยละ 86.17 ไม่เคยเป็นผู้นำกลุ่ม ร้อยละ 79.79 ไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 74.47 ร้อยละ 35.46 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้านมากที่สุด ร้อยละ 59.57 ไม่เคยติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากร ร้อยละ 20.50 คิดว่าการท่องเที่ยวมีประโยชน์และแหล่งท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ ร้อยละ 47.60 ความเดือดร้อนที่นักท่องเที่ยวได้รับ คือ กฎระเบียบมาก
2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมน้อย ทั้งในด้านการวางแผนและการตัดสินใจ

3. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุด

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ร้อยละ 22.61 ไม่ทราบเป้าหมายของการอนุรักษ์ ร้อยละ 25.05 เสรอให้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น โดยให้รัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมวางแผน

จันทนา อินทปัญญา (2553) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบวนอุทยานเขาหลวง จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องดำเนินการสร้างเครือข่าย 6 เครือข่าย ได้แก่ 1) เครือข่ายอาสาสมัครป้องกันและดับไฟป่าในพื้นที่วนอุทยานเขาหลวง 2) เครือข่ายป่าชุมชน 3) เครือข่ายปราชญ์พื้นบ้านด้านสมุนไพร 4) เครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) เครือข่ายราษฎรอาสาสมัครนำเที่ยวป่าศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และ 6) การพัฒนาความเป็นอยู่และการแก้ไขปัญหาความยากจน สำหรับผลการดำเนินงานในภาพรวมได้สะท้อนให้เห็นความสำเร็จในการสร้างเครือข่าย โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ คุณสมบัติผู้นำเครือข่าย คุณสมบัตินักสังคมศาสตร์ ความเข้มแข็งของชุมชน ความพร้อมในการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ความพร้อมในด้านงบประมาณ และการสนับสนุนจากหน่วยงาน ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบการวิจัย ควรให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานของเครือข่าย แต่ละเครือข่ายจัดประชุมเป็นระยะเพื่อร่วมกันตรวจสอบและแก้ไขปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงร่วมกันสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การสร้างความสามัคคีในหมู่คณะเพื่อให้กระบวนการกลุ่มสามารถเดินไปได้ด้วยดี

วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์ (2552) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม วัดพระพุทธรูปมหาธาตุวรวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทการท่องเที่ยว พฤติกรรม ความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่วัดพระพุทธรูปมหาธาตุวรวิหาร และสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของวัดพระพุทธรูปมหาธาตุวรวิหาร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะจง การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก การจัดเวทีถอดบทเรียน และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย พบว่า วัดพระพุทธรูปมหาธาตุวรวิหารมีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ มีรอยเท้าพระพุทธบาทเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวหนึ่งเดียวในโลก คือ ประเพณีตักบาตรดอกไม้มียอกลักษณะของท้องถิ่น คือ ดอกเข้าพรรษา และชุมชนไม้ตะพุด รวมทั้งการเดินทางสะดวก

อยู่ใกล้กรุงเทพฯ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พอใจในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และปัญหาที่พบ คือ มีร้านค้าให้บริการน้อย ไม่มีป้ายบอกทางชัดเจน และแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม วัดพระพุทธรูปมหาธาตุวชิหาร อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี มีวิสัยทัศน์ คือ “ ส่งเสริมและสืบสานประเพณีอันดีงามเพื่อความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เข้มแข็งของชุมชน” มีพันธกิจ 5 ข้อ และมี 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 2) ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ชุมชนเข้มแข็งมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน 4) ส่งเสริมการให้บริการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 5) การบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยผลการทดลองในยุทธศาสตร์ที่ 3 และ 4 ภายใต้โครงการอบรมและส่งเสริมการปลูกดอกเข้าพรรษา และโครงการส่งเสริมอาชีพพระยาศันสำหรับประชาชน หลักสูตรการวางแผนไทย จากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนากองเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ยอมรับว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความเหมาะสมและนำไปใช้จริง

สุขน อินทเสมอ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนากองเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์: กรณีศึกษาตำบลปากน้ำปราณ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทการท่องเที่ยว พฤติกรรม ความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ตำบลปากน้ำปราณ รวมทั้งสร้างและประเมิน ยุทธศาสตร์การพัฒนากองเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กรณีศึกษาตำบลปากน้ำปราณ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะจง การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพร้อมด้วยเทคนิค AIC และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย พบว่า ตำบลปากน้ำปราณมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศมาก ทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมและสิ่งที่สร้างขึ้น และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ การเดินศึกษาธรรมชาติ การปลูกป่าชายเลนในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาที่พบ คือ การกำจัดขยะ การระบายน้ำเสียลงสู่น้ำปราณบุรี สถานที่จอดรถและห้องสุขาสาธารณะไม่เพียงพอ ไม่มีป้ายบอกทางชัดเจน สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนา กองเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กรณีศึกษาตำบลปากน้ำปราณ มีวิสัยทัศน์ คือ “พัฒนากองเที่ยวเชิงนิเวศ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) ส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน

3) การบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งผลการประเมินยุทธศาสตร์ดังกล่าวจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว สรุปได้ว่า มีความเหมาะสมระดับมาก สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

คณิงกรณ วงเวียน (2554) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด 3) สร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ผลการวิจัย พบว่า 1) เกาะเสม็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าไม้ มีความสวยงามและจุดเด่นในด้านหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลใส มีอ่าวต่าง ๆ มากมาย และเป็นสัญลักษณ์ของวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี มีความเหมาะสมของกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการทางท่องเที่ยว การจัดการทางท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมทางท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้มาท่องเที่ยวที่เกาะเสม็ดส่วนมากอยู่ระหว่าง 200,001-500,000 คน/ปี 2) เกาะเสม็ดมีปัญหาด้านมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม เช่น การกำจัดขยะ การจัดการน้ำเสีย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ความขัดแย้งด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดินและปริมาณน้ำจืดไม่เพียงพอ ส่วนอุปสรรคคือ ขาดการบริหารในการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ งบประมาณในการบริหารจัดการท่องเที่ยว และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ไม่เพียงพอ ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ขาดการวางผังพื้นที่เฉพาะในการพัฒนา/อนุรักษ์เกาะเสม็ด และขาดหน่วยงานหลักหรือกลไกการประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่เกาะเสม็ดอย่างจริงจัง 3) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง มีวิสัยทัศน์ คือ “เกาะเสม็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลที่ได้มาตรฐานและยั่งยืน ในภาคตะวันออกของไทย” ประกอบด้วย 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว 2) เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบสาธารณูปโภค 3) พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งในการประเมินยุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของเกาะเสม็ด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

เพ็ญประภา เพชรบูรณิน (2557) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่ปกป้องพันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจาก

พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬารักษ์ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ ความต้องการ การมีส่วนร่วมของเยาวชน ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกของเยาวชน เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมและเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยระดม ความคิดเห็นจากกลุ่มตัวแทนของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ พื้นที่ปกปักพันธุกรรมพืชเชื้อนจุฬารักษ์ จังหวัดชัยภูมิ ในการเสนอหัวข้อการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนที่ต้องการมากที่สุด คือ คุณค่าของ สมุนไพรในท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์ การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การจัดการและการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม การสำรวจและการศึกษาธรรมชาติ ผลการติดตาม และประเมินผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการให้เยาวชนมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน คือ การเปิด โอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับทราบ ข้อมูลที่ถูกต้องและให้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ตลอดจนการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่จะทำให้เยาวชนเกิดความหวงแหนและมีจิตสำนึกอยากรักษาไว้ในพื้นที่ที่สุด

ณัฐวรรณ สุนทรวิริทธิ์ และกาญจนา สุขามุรณ (2556) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคี: กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึก ของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาถึงการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วม การบำรุงรักษา มีอิทธิพล ต่อการพัฒนาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวัดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา แม่น้ำ ลำคลอง การชักชวนให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเนื่อง ในวันสำคัญ และการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อเสนอข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะและวิธีการในการพัฒนาแหล่งน้ำ และเมื่อวัดผลการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม พบว่า การบำรุงรักษามีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเลย คือ การมีจิตสำนึก แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมี การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจความหมายและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้จักหวงแหน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำรงอยู่คู่ชุมชนและพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การศึกษาเชิงปริมาณโดยศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สร้างแบบสอบถามและสรุปประเด็นสำคัญ การศึกษาเชิงคุณภาพโดยนำเอาประเด็นสำคัญมากำหนดเป็นหัวข้อหลัก เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) นำผลการสัมภาษณ์มาสร้างเป็นข้อสรุปยุทธศาสตร์ นำยุทธศาสตร์ไปศึกษาความเป็นไปได้โดยใช้การประชุมอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) ปรับปรุงแก้ไขยุทธศาสตร์ตามความเห็นของการอภิปรายกลุ่ม นำร่างยุทธศาสตร์ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินร่างยุทธศาสตร์โดยใช้แบบประเมิน โดยกำหนดรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ 2) เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และ 3) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏไปใช้ โดยแบ่งการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างยุทธศาสตร์และขั้นตอนที่ 4 การศึกษาความเป็นไปได้ ดังนี้

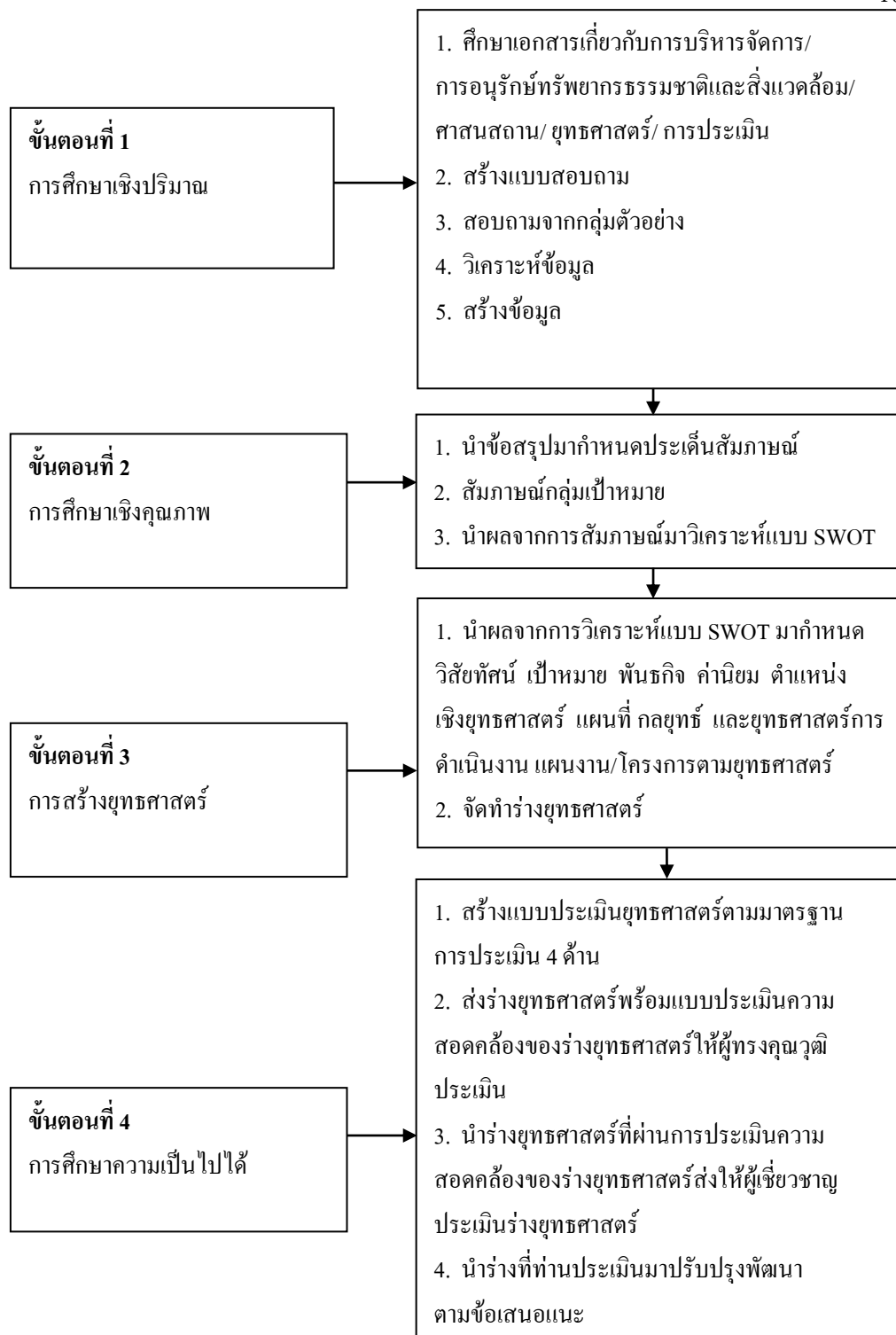
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณโดยศึกษาปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปทอพลวงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวและการสักการะศาสนสถาน การกำหนดยุทธศาสตร์ การประเมินและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำผลการศึกษาประเด็นปัญหาและจากเอกสาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสอบถามใช้สอบถามเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามมาสรุปประเด็นสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพโดยนำประเด็นสำคัญมากำหนดเป็นหัวข้อหลัก ในการจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ถึงพฤติกรรมของประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรม ทางศาสนา นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แบบ SWOT

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างยุทธศาสตร์ ดำเนินการโดยนำข้อสรุปที่ได้จากการสอบถามถึง สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปท่องเที่ยวและนมัสการ รอยพระพุทธบาทในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และผลการวิเคราะห์แบบ SWOT มาสร้างร่าง ยุทธศาสตร์ การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และ นำร่างยุทธศาสตร์ไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้าและประชาชนในท้องถิ่น ได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นโดยการจัดชุมชน อภิปรายกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาความเป็นไปได้โดยนำร่างยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะที่ได้ จากการอภิปรายกลุ่มแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเป็นไปได้ของร่างยุทธศาสตร์การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยใช้แบบประเมินของ การประเมินภายใน ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility standard) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standard) ด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) และด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard)

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ตามขั้นตอนการวิจัย ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อใช้ในการตอบแบบสอบถาม 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างยุทธศาสตร์ เพื่อใช้ในการประชุมอภิปรายกลุ่ม และ 4) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ หรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากร จำนวน 10 อำเภอ กำหนดประชากรแต่ละอำเภอในสัดส่วน 1000:1 แล้วคัดประชากรเข้ากลุ่มอาชีพ โดยกำหนดให้ทุกกลุ่มมีอาชีพ มีทุกอาชีพ อาชีพอย่างน้อย 1 คน ตามสัดส่วนของประชากร รวมประชากร 305 คน ดังนี้

ตารางที่ 1 การกำหนดสัดส่วนประชากรจำแนกตามอำเภอในจังหวัดจันทบุรี

อำเภอ	จำนวนประชากร	สัดส่วน 1000:1	กำหนดประชากรตามกลุ่มอาชีพ				
			เจ้าหน้าที่รัฐ	นักท่องเที่ยว	พระภิกษุ	ผู้ประกอบการค้า	ประชาชน
เมืองจันทบุรี	44,870	45	9	9	9	9	9
ขลุง	25,249	25	5	5	5	5	5
ท่าใหม่	47,947	48	12	9	9	9	9
โป่งน้ำร้อน	20,720	21	5	4	4	4	4
มะขาม	29,827	30	6	6	6	6	6
แหลมสิงห์	14,397	14	3	3	2	3	3
สอยดาว	37,905	38	10	7	7	7	7
แก่งหางแมว	41,831	42	10	8	8	8	8
นายายอาม	30,395	30	6	6	6	6	6
เขาคิชฌกูฏ	12,466	12	4	2	2	2	2
รวม	305,607	305	70	59	58	59	59

หมายเหตุ ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ข้อมูล เมษายน 2560

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น ที่อาศัยหรือปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 169 คน ได้มาโดยใช้ตารางการสุ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จำแนกตามกลุ่มอาชีพที่กำหนดไว้ในแต่ละอำเภอ ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามอำเภอและกลุ่มอาชีพ

อำเภอ	ประชากร						กลุ่มตัวอย่าง					
	เจ้าหน้าที่รัฐ	นักท่องเที่ยว	พระภิกษุ	ผู้ประกอบการค้า	ประชาชน	รวม	เจ้าหน้าที่รัฐ	นักท่องเที่ยว	พระภิกษุ	ผู้ประกอบการค้า	ประชาชน	รวม
เมืองจันทบุรี	9	9	9	9	9	45	5	5	5	5	5	25
ขลุง	5	5	5	5	5	25	3	3	3	3	3	14
ท่าใหม่	12	9	9	9	9	48	7	5	5	5	5	26
โป่งน้ำร้อน	5	4	4	4	4	21	2	2	2	2	2	11
มะขาม	6	6	6	6	6	30	3	3	3	3	3	16
แหลมสิงห์	3	3	2	3	3	14	2	2	1	2	2	7
สอยดาว	10	7	7	7	7	38	5	4	4	4	4	21
แก่งหางแมว	10	8	8	8	8	42	6	5	5	5	5	23
นายายอาม	6	6	6	6	6	36	3	3	3	3	3	20
เขาคิชฌกูฏ	4	2	2	2	2	12	2	1	1	1	1	6
รวม	70	59	58	59	59	308	38	33	32	33	33	169

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยในจังหวัดจันทบุรีและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำองค์กร สมาคม ชุมชน หรือหน่วยงานและเคยขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 10 อำเภอ อำเภอละ 10 คน รวม 100 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากอำเภอละ 10 คน รวม 100 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยนำชื่อประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของแต่ละอำเภอมาเขียนลงในกระดาษแล้วพับใส่กล่องแต่ละอำเภอ หลังจากนั้นทำการสุ่มหยิบกระดาษที่มีรายชื่อจากกล่องของแต่ละอำเภอ อำเภอละ 5 ชื่อ จนครบ 10 อำเภอ แล้วกำหนดให้รายชื่อที่หยิบได้เป็นกลุ่มตัวอย่างได้กลุ่มตัวอย่าง 50 คน

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างยุทธศาสตร์

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยหรือปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 ตำบล ตำบลละ 10 คน โดยมีเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion criteria) รวม 50 คน ด้วยการกำหนดคุณลักษณะ ดังนี้

3.1.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ได้แก่

- 1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
- 2) สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี
- 3) สำนักงานส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดจันทบุรี
- 4) สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี
- 5) สำนักงานตำรวจภูธรเขาคิชฌกูฏ
- 6) องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเขาคิชฌกูฏ

3.1.2 นักท่องเที่ยว และเคยขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาทไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

3.1.3 พระภิกษุที่จำวัดอยู่ในอำเภอเขาคิชฌกูฏและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าคณะตำบลเคยขึ้นไปปฏิบัติศาสนกิจบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

3.1.4 ผู้ประกอบการค้าที่เคยเปิดร้านค้าชั่วคราวตามแนวเส้นทางการเดินทางขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาท ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

3.1.5 ประชาชนในท้องถิ่น คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ และมีฐานะทางสังคม เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น และเคยขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจาก ตำบลละ 10 คน รวม 50 คน แล้วดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยนำชื่อประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของแต่ละตำบลมาเขียนลงในกระดาษและพับใส่กล่อง แต่ละตำบล หลังจากนั้นทำการสุ่มหยิบกระดาษที่มีรายชื่อจากกล่องของแต่ละตำบล ตำบลละ 5 ชื่อ จนครบ 5 ตำบล กำหนดให้รายชื่อที่หยิบได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่าง 25 คน

4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ประเมินยุทธศาสตร์

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญได้เลือกจากผู้บริหารในหน่วยงาน ที่จะศึกษา ผนวกกับกลุ่มนักวิชาการเพราะกลุ่มนักวิชาการเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดหลายรูปแบบ เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะศึกษานั้นน่าจะได้รายละเอียด ในแง่ที่เป็นนักวิชาการ ส่วนอัตราส่วน หรือสัดส่วนระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้กำหนดขึ้นอยู่กับเน้นตรงไหนก็เลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกจากคนที่มีความรู้ลึกและ มีความสามารถเป็นเลิศในเรื่องที่จะศึกษาอย่างแท้จริง อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาแล้ว เป็นเวลานาน เป็นผู้มีความรู้ที่รับผิดชอบ หรือมีประสบการณ์ตรงกับประเด็นปัญหาที่ศึกษา (ณัฐรัฐ ธนติกร, 2549, หน้า 122) ดังนั้น ในการศึกษาค้างนี้ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 21 คน ประกอบด้วย

4.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 7 คน โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือก คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่ในระดับหัวหน้าอุทยาน แห่งชาติ หรือระดับหัวหน้าป่าไม้อำเภอ สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนา 7 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ต้องปฏิบัติ หน้าที่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี หรือพระภิกษุที่ปฏิบัติหน้าที่เจ้าคณะอำเภอ

4.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ 7 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นครูอาจารย์ หรือบุคลากรทางการศึกษา หรือผู้มีผลงานเชิงประจักษ์ในฐานะ วิทยากร หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์ให้แก่หน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ และ มีวุฒิทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์ ดังนี้
 - 1.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ใช้สอบถามเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ ได้แก่ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ ได้แก่ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ที่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งใช้สอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1.1.1 นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา (Structural content) และความตรงของเนื้อหา (Content validity) และข้อคำถามโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruency: IOC)

1.1.2 นำแบบสอบถาม มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1.1.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมาทดลองใช้ (Try-out) กับประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยทดลองใช้แบบสอบถามที่ถามเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น กลุ่มละ 6 คน รวม 30 คน แล้วนำแบบสอบถามแต่ละชุดมาทดสอบ

ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal consistency method) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .951 ซึ่งผลของค่าความเชื่อมั่นสูงกว่า 0.7 จึงถือได้ว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสูงและเป็นเครื่องมือในการวิจัยที่ได้มาตรฐาน ผู้วิจัยจึงนำแบบสอบถามไปใช้จริงในการเก็บข้อมูล

1.2 แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์ เป็นแบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประเมิน ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยลักษณะคำถามให้ตอบเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ ได้แก่ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด รวมทั้งคำถามปลายเปิดที่เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และการสร้างยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้ประเมิน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 21 คน จำแนกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 7 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนา จำนวน 7 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ จำนวน 7 คน

2. เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบการอภิปรายกลุ่ม ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 10 อำเภอ อำเภอละ 5 คน รวม 50 คน

ในการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้นำแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา และความตรงของเนื้อหาและข้อคำถามให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ แล้วนำแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย และนำเสนอแก่คณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อคำถาม จากนั้นได้นำแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับปรุงเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่จะนำไปใช้จริงในการเก็บข้อมูล

2.2 แบบอภิปรายกลุ่ม เป็นแบบเสนอประเด็นของการอภิปรายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม ประกอบด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ ตำบลละ 5 คน 5 ตำบล เท่ากับ 25 คน การตรวจสอบคุณภาพของแบบอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้นำแบบเสนอประเด็นของการอภิปรายกลุ่ม เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความครอบคลุมเนื้อหา ประเด็นที่ใช้ในการอภิปราย แล้วนำผลของการตรวจสอบ พร้อมข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของประเด็นการอภิปราย จากนั้นได้นำประเด็นอภิปรายมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์อีกครั้งก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 แบบสอบถาม ใช้สอบถามความคิดเห็น เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นในอำเภอต่าง ๆ จำนวน 10 อำเภอ ของจังหวัดจันทบุรี จำนวน 169 คน เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1.2 แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์ ใช้ประเมินร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ และด้านการศาสนา จำนวน 21 คน

2. การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่นในอำเภอต่าง ๆ จำนวน 10 อำเภอ ของจังหวัดจันทบุรี จำนวน 50 คน

2.2 แบบอภิปรายกลุ่ม โดยผู้ร่วมอภิปราย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนที่อาศัยหรือปฏิบัติงานในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จำนวน 25 คน ซึ่งจัดประชุมอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในวันที่ 15 ตุลาคม 2560 ณ วัดกะทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1. การหาค่าร้อยละ (Percentage หรือ %) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลในคำถามแบบเลือกตอบ (Check list)

2. การหาคะแนนเฉลี่ย (Mean หรือ \bar{X}) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลในคำถามที่ให้ตอบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) โดยผู้วิจัยได้ทำการแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean) ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถาม 5 ระดับ ดังนี้ (Best & Kahn, 1993, p. 247)

- 5 หมายถึง ระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับมาก
- 3 หมายถึง ระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับน้อย
- 1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นของแบบสอบถามและแบบประเมินยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ครั้งนี้ ได้กำหนดค่าคะแนนในแบบสอบถามเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, หน้า 117)

- 4.51-5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 3.51-4.50 หมายถึง มาก
- 2.51-3.50 หมายถึง ปานกลาง
- 1.51-2.50 หมายถึง น้อย
- 1.00-1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

3. การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation หรือ *SD*) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ ที่แสดงถึงความแตกต่างของข้อมูลที่เก็บมาจากกลุ่มตัวอย่างโดยจัดกลุ่มอยู่ในรูปของตารางแจกแจงความถี่

สถิติที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรงของแบบสอบถามและแบบประเมินโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะของกลุ่มพฤติกรรม (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ
2. การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient) ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation) ทั้งนี้โดยเลือกที่มีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .20 ขึ้นไปใช้เป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม

3. การหาค่าความเชื่อมั่นทั้งของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient alpha) ของครอนบาค (Cronbach) โดยกำหนดเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ .75 ขึ้นไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนา และการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ตอนที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ผลการศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยได้ลงภาคสนามเก็บข้อมูลจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรีที่เคยขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรมทางศาสนาบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ 3) แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การเสนอผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แบ่งตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

หลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยรวม 5 กลุ่ม ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ในหน่วยงานราชการ จำนวน 10 คน จาก 10 หน่วยงาน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ 1 คน ป่าไม้อำเภอสอยดาว 1 คน ป่าไม้อำเภอโป่งน้ำร้อน 1 คน องค์การบริหารส่วนตำบลพลวง 1 คน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจันทบุรี 1 คน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอขลุง 1 คน สถานีตำรวจภูธรอำเภอแก่งหางแมว 1 คน วัฒนธรรมอำเภอนายายอาม 1 คน ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี 1 คน ทางหลวงอำเภอท่าใหม่ 1 คน ได้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ แบ่งตามประเด็น ได้ดังนี้

1.1 พฤติกรรมของประชาชนและนักท่องเที่ยว

1) สิ่งจูงใจให้ประชาชนเดินทางเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มากที่สุด คือ รอยพระพุทธรบาท รองลงมา คือ ความเป็นธรรมชาติและจะมากันมากกว่า 2 ครั้ง

2) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะไปในช่วงเวลากลางวัน เป็นการเดินทางแบบเข้าไปเย็นกลับ ไม่พักค้างในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เพราะมีเวลาจำกัด รองลงมา คือ มีรายการท่องเที่ยวต่อ

3) การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์โดยสาร เพราะสะดวกรวดเร็ว รองลงมา คือ ตื่นตื่นหวาดเสียว

4) การเดินทางไปที่ท่องเที่ยวหรือนันทนาการสถานบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากไปกับครอบครัวเพราะเป็นความสัมพันธ์ของครอบครัว รองลงมา ไปกับเพื่อนเป็นหมู่คณะ เพราะประหยัดค่าใช้จ่าย

5) ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากนำน้ำดื่มติดตัวไปเพราะใช้ดื่มแก้กระหายในช่วงเดินเท้า รองลงมา คือ เสื้อคลุมเพราะใช้ป้องกันแดด ลม และฝน

6) การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้ซื้อดอกไม้ รูปเทียน เพราะใช้ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ รองลงมา คือ ทำบุญ เพราะเป็นความศรัทธาและเป็นค่าอาหารเนื่องจากต้องอยู่บนเขาเป็นเวลานาน

7) การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวหรือนันทนาการสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหารเพราะสะดวกรวดเร็ว

8) ประชาชนที่ขึ้นไปท่องเที่ยวหรือนันทนาการสถานบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อย การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับแรก คือ ทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ให้ รองลงมา คือ ไม่ทำลายต้นไม้หรือเด็ดดอกไม้

9) ขยะที่พบเห็นส่วนมากอันดับแรก คือ ดอกไม้ รูปเทียน เกิดจากคนนำไปกราบไหว้ สิ่งของตนเองเชื่อถือ เพราะความศรัทธาของแต่ละคน รองลงมา คือ ขวดน้ำพลาสติกและกล่องโฟม เกิดจากคนนำไปดื่มกินระหว่างการเดินทางที่ทิ้งเป็นขยะเนื่องจากไม่มีภาชนะใส่ขยะ

10) เมื่อประชาชนขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงอันดับแรกที่ประชาชนประทับใจ คือ บรรยากาศและธรรมชาติบนยอดเขา เพราะสวยงาม รองลงมา คือ อากาศดีเพราะไม่มีมลพิษ ทางกลิ่นมารบกวน สำหรับสิ่งที่ประทับใจน้อยที่สุด อันดับแรก คือ เส้นทางเดินบนเขาคับแคบ ทำให้เดินไม่สะดวก รองลงมา คือ คนมากทำให้อึดอัดการเดินทางไปยังจุดหมายช้ามาก

1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

1) อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรก คือ รถโดยสารขึ้นเขามีน้อย ส่งผลให้เสียเวลาในการเดินทาง รองลงมา คือ เส้นทางคับแคบทำให้เดินทางไม่สะดวก

2) ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบเห็นบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรก คือ ขยะมากทำให้การเดินทางทำลำบาก เกิดจากคนนำไปกราบไหว้ สิ่งของตนเองนับถือตลอดทางเดิน รองลงมา คือ ห้องน้ำไม่สะอาดเกิดจากคนใช้มีมากแต่คนทำความสะอาดมีน้อย

3) อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยว หรือนมัสการศาสนสถาน ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรก คือ การแบ่งผลประโยชน์ไม่ลงตัว รองลงมา คือ ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี ขาดความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง และคนทำงานมีน้อย

4) สภาพการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรก คือ การทำงานไม่เป็นเอกภาพ รองลงมา คือ ทำงานไม่เป็นระบบและปริมาณคนทำงานกับปริมาณไม่สัมพันธ์กัน

5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปมีน้อยมาก

1.3 แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปในปีต่อไปที่ประชาชนอยากเห็นมากที่สุดอันดับแรกคือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รองลงมา คือ สวยงามและคงความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด

2) ข้อเสนอแนะ การแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เกิดความยั่งยืนมากที่สุด อันดับแรกคือ ให้มีคณะกรรมการจาก

หลายฝ่ายเป็นผู้บริหารจัดการ รองลงมา คือ ให้อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้รับผิดชอบฝ่ายเดียว หรือมอบหมายให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งรับผิดชอบดูแลทั้งหมด

3) ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมากให้ศึกษา ปัญหาแล้วนำปัญหามาวางแผนการแก้ไขปัญหาและพัฒนา รองลงมาตามลำดับ คือ จัดตั้งคณะทำงาน รวบรวมปัญหา กำหนดปัญหาแต่งตั้งคณะทำงานให้เหมาะสมกับภารกิจ

4) เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีความสวยงาม อันดับแรกคือ แผนการทำงาน รองลงมาคือ คน และงบประมาณ

5) รูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่ควรจะเป็น อันดับแรก คือ รูปแบบของคณะกรรมการจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะลดความขัดแย้ง รองลงมา คือ ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบเกี่ยวกับป่าไม้ หรือองค์กรเอกชนรับผิดชอบเพียงองค์กรเดียว เพราะจะทำให้การปฏิบัติงานเป็นเอกภาพรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. นักท่องเที่ยว/ผู้มีความศรัทธาในศาสนสถาน

นักท่องเที่ยวและผู้มีความศรัทธาในศาสนสถานที่ได้ให้การสัมภาษณ์ครั้งนี้

เป็นนักท่องเที่ยวและผู้มีความศรัทธาในศาสนสถาน จำนวน 10 คน จาก 10 อำเภอ ในจังหวัด จันทบุรี อำเภอละ 1 คน ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ แบ่งตาม ประเด็นได้ดังนี้

2.1 พฤติกรรมของประชาชนและนักท่องเที่ยว

1) สิ่งจูงใจที่ทำให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมากที่สุด คือ รอยพระพุทธรบาท รองลงมา คือ ความสวยงามของธรรมชาติ และส่วนมากมักกันไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

2) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทหลวงส่วนมากจะไปกลางวันและไม่พักค้าง เหตุผลอันดับแรกคือ มีรายการเที่ยวต่อและมีเวลาน้อย รองลงมา คือ ที่พักค้างมีน้อย สำหรับคนที่พักค้างเหตุผลอันดับแรกคือ ไม่มีรถลงจากเขาต้องคอยคิวข้ามคืน รองลงมา คือ ตั้งใจอยู่สวนมนต์ ภาวนา

3) การเดินทางขึ้นเขาพระบาทหลวงส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์ เหตุผลอันดับแรก คือ สะดวกรวดเร็ว รองลงมา คือ หวาดเสียวตื่นเต้น สำหรับผู้ที่เดินทางเท้า เหตุผลอันดับแรก คือ ต้องการเห็นธรรมชาติ รองลงมาคือ ต้องการความเป็นส่วนตัว และทดสอบสมรรถภาพตนเอง

4) การเดินทางไปท่องเที่ยว หรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทหลวง ส่วนมากไปกับครอบครัว เหตุผลอันดับแรก คือ ประหยัด รองลงมา คือ สร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว สำหรับคนที่เดินทางไปสองคนกับคนรักเหตุผลคือ ต้องการความเป็นส่วนตัว สำหรับคนที่เดินทาง

โดยคนเดียวมีน้อยที่สุด เหตุผล คือ ต้องการแสวงบุญโดยตรงและบางคนต้องการศึกษาธรรมชาติ และจุดชมวิวโดยไม่ต้องกังวลกับคนอื่น ๆ

5) ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากนำน้ำดื่มติดตัวขึ้นไปเป็นอันดับแรก เพราะใช้ดื่มระหว่างเดินทางบนเขา รองลงมา คือ เสื้อคลุมเพราะต้องการใช้สำหรับป้องกันลม ฝน และแดด

6) การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้จ่ายซื้อดอกไม้รูปเทียน เพราะนำไปไหว้ศาสนสถานที่ตนเองเคารพนับถือ รองลงมา คือ ซื้ออาหาร ทำบุญ และเครื่องรางของขลัง

7) การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยว หรือนมัสการศาสนสถาน บนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหาร เหตุผลสะดวกรวดเร็วไม่ต้องพกพา

8) ประชาชนที่ขึ้นไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อย การมีส่วนร่วมอันดับแรก คือ ทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้

9) ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมากคือ ดอกรูปเทียนเกิดจากคนนำไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ รองลงมา คือ ขวดน้ำพลาสติกที่ประชาชนนำขึ้นไปดื่มระหว่างการเดินทางบนเขาพระบาทพลวง

10) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงแล้ว จะประทับใจกับบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ทิวทัศน์สวยงาม และความแปลกของหินที่เป็นรอยพระบาทและหินรูปบาตร สำหรับสิ่งที่ประทับใจน้อยที่สุดอันดับแรก คือ การให้บริการไหว้รอยพระบาทและหินรูปบาตร เพราะคนมาก รองลงมา คือ การจัดการไม่ดี

2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

1) อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ รถขึ้นเขามีน้อยต้องคอยรอนาน รองลงมาคือ พื้นที่คอยรถแคบทำให้อึดอัด

2) ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบเห็นบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ การให้บริการรถยนต์โดยสารขึ้นเขา เกิดจากกรณีไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้บริการ รองลงมาคือ ขยะมากซึ่งเกิดจากการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และคนเก็บขยะมีน้อย

3) อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ ไม่มีเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจน รองลงมา คือ ขาดความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง ขาดการวางแผนและเตรียมความพร้อมต่างฝ่ายต่าง มุ่งผลประโยชน์

4) สภาพการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ที่พบเห็นมากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ ต่างคนต่างทำไม่มีเจ้าภาพรับผิดชอบ รongลงมา คือ แนวทางการบริหารจัดการไม่ชัดเจน การทำงานไม่เป็นระบบ

5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาท ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทมีน้อยจนถึงน้อยมาก

2.3 แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทในปีต่อไป ที่ประชาชนอยากเห็นมากที่สุดอันดับแรก คือ การให้บริการรถยนต์ที่เพียงพอไม่ต้องคอยนาน รongลงมา คือ การจัดการให้ประชาชนได้ไหว้รอยพระพุทธรบาทและหินรูปบาตรได้อย่างสะดวก ไม่ต้องเบียดหรือแย่งกัน การดูแลรักษาเขาพระบาทพลวงให้มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

2) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เกิดการยั่งยืน ควรทำดังนี้ อันดับแรกให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมบริหารจัดการและวางแผนการดำเนินงาน รongลงมา คือ กำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงและมีการศึกษาปัญหาและนำปัญหามาวางแผนแก้ไข

3) ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมากให้มีการกำหนดกิจกรรมและมอบหมายให้บุคคลปฏิบัติที่ชัดเจน รongลงมา คือ จัดทำแผนงานที่ชัดเจน โดยระบุว่า จะทำอะไร เมื่อไร โดยใคร

4) เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีความสวยงามและน่าสนใจ อันดับแรก คือ คนและเงิน รongลงมา คือ การใช้แผนงาน โครงการและการใช้วิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

3. พระภิกษุ

3.1 พฤติกรรม

1) สิ่งจูงใจที่ทำให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมากที่สุด คือ ความศรัทธาที่มีต่อรอยพระพุทธรบาทและส่วนมากจะมากันมากกว่า 5 ครั้ง

2) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงมีทั้งกลางวันและกลางคืนพอ ๆ กัน เหตุผลที่พักค้าง ส่วนมากจะตั้งใจทำกิจกรรมทางศาสนา รongลงมาคือ อยู่คอยรถตามบัตรคิว สำหรับกลุ่มไม่พักค้างเหตุผลอันดับแรก คือ มีเวลาน้อยเนื่องจากเสียเวลากับการคอยรถ

3) การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์ เหตุผลอันดับแรก คือ สะดวก รวดเร็ว รongลงมา คือ ความตื่นเต้น สำหรับการเดินทางโดยเท้า เหตุผลอันดับแรกคือ ไม่อยากคอยรถนาน รongลงมา คือ ตั้งใจเดินทำสมาธิ

4) การเดินทางไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง อันดับแรกส่วนมากจะไปเป็นหมู่คณะกับครอบครัว รองลงมา คือ ไปกับกลุ่มเพื่อนเพราะต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย สำหรับคนที่ไปคนเดียวเหตุผล คือ ตั้งใจไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบำเพ็ญบุญ

5) ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะนำน้ำดื่มติดตัวขึ้นไปเป็นอันดับแรก เพราะใช้ดื่มระหว่างการเดินทางบนเขาพระบาทพลวง รองลงมา คือ เสื้อผ้า สำหรับคนพักค้างเพื่อใช้เปลี่ยน

6) การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะใช้จ่ายเพื่อซื้อดอกไม้รูปเทียนเป็นอันดับแรกเพราะต้องการนำไปไหว้สิ่งของตนเองเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รองลงมา คือ เครื่องรางของขลัง ทำบุญและอาหาร

7) การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหาร เป็นอันดับแรกเพราะสะดวกรวดเร็ว รองลงมา คือ นำติดตัวขึ้นไปเพราะมีเงื่อนไขในการรับประทานอาหาร เช่น แพ้ผงชูรสหรือรับประทานเฉพาะอาหารมังสาวิรัติ

8) ประชาชนที่ขึ้นไปเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากพอสมควร โดยทิ้งขยะในที่จัดไว้ให้เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ไม่ทำลายต้นไม้หรือเด็ดดอกไม้

9) ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อันดับแรกคือ ดอกไม้รูปเทียนเกิดจากประชาชนนำไปไหว้สิ่งของตนเองนับถือ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปบนเขาพระบาทพลวง รองลงมา คือ ขวดน้ำ ถุงพลาสติกและกล่องโฟม เกิดจากประชาชนนำขึ้นไปดื่มกินระหว่างการเดินทางบนเขาและไม่เก็บไปทิ้งในที่จัดไว้ให้

10) เมื่อประชาชนขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงแล้วจะประทับใจกับรอยพระพุทธรูปเป็นอันดับแรกเพราะศรัทธาและเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ รองลงมา คือ มีจุดชมวิวหลายแห่ง สำหรับสิ่งที่ประชาชนประทับใจน้อยที่สุด อันดับแรกคือ การให้บริการเพื่อการกราบไหว้รอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตรเพราะพื้นที่น้อยคนมากทำให้เกิดการเบียดเสียดกัน รองลงมา คือ การใช้เครื่องขยายเสียง เพราะมีหลายเครื่องหลายจุดบนเขาเสียงดังแข่งกัน

3.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรกคือ รถให้บริการมีไม่เพียงพอส่งผลให้เสียเวลามาก รองลงมา คือ ที่พัก

สำหรับคอยรถไม่ต้องเดินหรือหาที่พักใกล้ ๆ กับจุดบริการบริเวณคอยรถ มีกลิ่นเหม็นสกปรก เกิดจากขยะเยอะ ไม่มีคนจัดเก็บให้ทันเวลา

2) ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปอันดับแรกคือ การเดินทางโดยใช้ทางเท้าในช่วงบนของเขาพระบาทพลวงเดินได้ลำบากเนื่องจากทางเดินแคบไม่เพียงพอต่อปริมาณประชาชนทำให้แออัด รongลงมาคือ ขยะที่มีอยู่ทั่วไปทำให้เกิดกลิ่นเหม็น และไหลลงมาสู่ทางเดินเท้าเมื่อฝนตก

3) อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยว หรือนมัสการศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ ผลประโยชน์บนเขาพระบาทพลวงที่ต่างคนหรือแต่ละฝ่ายต้องการทำให้เกิดความขัดแย้งกัน รongลงมา คือ การให้ความร่วมมือของแต่ละฝ่ายมีน้อยทำให้การเตรียมงานไม่เป็นไปตามความคาดหวังของ กฝ่ายโดยรวม

4) สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ การทำงานไม่เป็นระบบ ขาดคนรับผิดชอบงานที่แท้จริง ไม่มีแผนงานที่บ่งบอกถึงการจะพัฒนา

5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปมีน้อยมาก ต่างคนต่างฝ่ายต่างทำไม่ประสานหรือร่วมมือกัน

3.3 แนวทางการแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปที่อยากเห็นในปีต่อไป อันดับแรกคือ เป็นระบบเป็นระเบียบ รongลงมา คือ ความสะอาด สวยงาม และมีบรรยากาศที่ดี

2) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เกิดความยั่งยืน อันดับแรก คือ ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง รongลงมา คือ แบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน เตรียมความพร้อมทุกด้าน มีการประชุมร่วมกัน

3) ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อันดับแรก คือ กำหนดกิจกรรมหรือภาระงานให้ชัดเจน รongลงมา คือ กำหนดบุคคลให้ตรงกับงาน จัดทำแผนงานให้ครอบคลุมงาน ให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด

4) เครื่องมือจะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีความสวยงามและน่าสนใจ คือ คน รongลงมา คือ เงิน และแนวทางการจัดการ

5) รูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ควรเป็นในลักษณะ ทุกฝ่ายร่วมมือกันวางแผนและทำงานร่วมกัน เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ให้มอบหมายให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งรับผิดชอบทั้งหมด

4. ผู้ประกอบการค้า

ผู้ประกอบการค้าที่ได้ให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นพ่อค้า แม่ค้า ในจังหวัดจันทบุรีที่เคยขึ้นไปขายของบนเขาพระบาทหรือบริเวณใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จำนวน 10 คน อำเภอละ 1 คน ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่แบ่งตามประเด็นได้ดังนี้

4.1 พฤติกรรมของประชาชนและนักท่องเที่ยว

1) สิ่งจูงใจที่ทำให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ คือ รอยพระพุทธรบาทส่วนมากจะมากันไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง

2) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะไปในช่วงเวลากลางวัน และจะไม่พักค้าง เหตุผลอันดับแรก คือ มีเวลาจำกัด รองลงมา คือ ที่พักมีไม่เพียงพอ

3) การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวง ส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์ เหตุผลอันดับแรกคือ สะดวกรวดเร็ว รองลงมา คือ ตื่นเต้น หวาดเสียว

4) การเดินทางไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะไปกับครอบครัว เหตุผลเพราะต้องการอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ กลุ่มเพื่อนเหตุผล คือ ต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย และเพื่อความสนุกสนานเป็นกันเอง

5) ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะนำน้ำดื่มติดตัวขึ้นไป เพราะใช้ดื่มระหว่างการเดินทาง รองลงมา คือ เสื้อคลุมหรือผ้าคลุมเพราะต้องการใช้ป้องกันแดดลมฝน

6) การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากใช้ในเรื่องการซื้อดอกไม้รูปเทียน เพราะนำไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองให้ความเคารพ รองลงมา คือ การทำบุญ และซื้อเครื่องรางของขลัง เพราะความศรัทธาและความเชื่อและการซื้ออาหารรับประทาน

7) การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหารบนเขาพระบาทพลวงเพราะสะดวกรวดเร็วไม่ต้องเก็บล้าง

8) ประชาชนที่ขึ้นไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยมากและส่วนมากใช้ชีวิตทิ้งลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ รองลงมา คือ ไม่ทำลายต้นไม้หรือทำร้ายสัตว์

9) ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมาก คือ ดอกไม้รูปเทียนเกิดจากประชาชนนำไปกราบไหว้สิ่งที่ตนเองนับถือ รองลงมาคือ ขวดน้ำพลาสติก ก่อขยะโฟม

และถุงพลาสติก เกิดจากประชาชนที่ดื่มกินน้ำและอาหารไม่ทิ้งลงในภาชนะที่จัดไว้ให้เนื่องจากภาชนะที่ใส่ขยะมีไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่

10) เมื่อประชาชนขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงจะประทับใจกับความสวยงามของป่าไม้และธรรมชาติ รองลงมาคือ อากาศบนยอดเขาเย็นสบายตลอดปี สำหรับสิ่งที่ประทับใจน้อยที่สุด คือ การจัดการให้ประชาชนกราบไหว้รอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตรเพราะไม่เป็นระบบไม่มีระเบียบทำให้อึดอัด

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการพระพุทธรูป อันดับแรกคือ รถขึ้นเขาน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนคน ทำให้เสียเวลากับการคอยรอรองลงมา คือ ที่พักรถโดยสารไม่มี ทำให้ต้องเบียดเสียดหาที่บังแดดบังฝน

2) ปัญหาและอุปสรรคที่พบเห็นบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ เส้นทางคับแคบเกิดจากคนมีจำนวนมาก รองลงมาคือ ห้องน้ำมีน้อยไม่เพียงพอต่อจำนวนคนแต่ละวัน ไม่มีสถานที่ปฐมพยาบาลคนป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุเบื้องต้น

3) อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือกันน้อย รองลงมา คือ ไม่มีการเตรียมความพร้อม ไม่มีแผนในการทำงาน

4) สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป อันดับแรกคือ การทำงานไม่เป็นระบบ รองลงมา คือ ไม่มีผู้รับผิดชอบแต่ละด้านที่ชัดเจน และขาดความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ

5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปมีน้อยมาก

4.3 แนวทางการแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ที่อยากเห็นในปีต่อไป อันดับแรกคือ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย รองลงมาคือ มีการจัดการทุกด้านให้พร้อมก่อนเปิดให้ขึ้นเขา และความสวยงามตามธรรมชาติ

2) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เกิดความยั่งยืนควรทำอันดับแรกคือ ให้ทุกฝ่าย

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป มีส่วนร่วมบริหารจัดการ รองลงมา คือ แบ่งเขตพื้นที่การบริหารจัดการ

3) ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีขั้นตอน ดังนี้ อันดับแรก จัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะดำเนินงาน รองลงมาคือ กำหนดปัญหาและวิธีการ แก้ปัญหา กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และมอบหมายงาน

4) เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้มีความสวยงาม และน่าสนใจ อันดับแรก คือ คนและเงินที่มีเพียงพอเพราะการทำงานทุกอย่างต้องใช้คนและเงิน รองลงมา คือ เครื่องจักรต่าง ๆ คู่มือการทำงาน

5) รูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่ควรดำเนินการเป็นอันดับแรกคือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมมือกันบริหารจัดการ รองลงมา คือ ให้อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏดูแลรับผิดชอบทั้งหมด หรือมอบให้องค์กรต่าง ๆ รับผิดชอบทั้งหมดเพียง องค์กรเดียว

5. ประชาชนในท้องถิ่น

ประชาชนในท้องถิ่นที่ได้ให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นประชาชนในจังหวัดจันทบุรีที่เคยขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงและเคยเข้าไปในพื้นที่อื่น ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จำนวน 10 คน อำเภอละ 1 คน ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่แบ่งตาม ประเด็น ได้ดังนี้

5.1 พฤติกรรมของประชาชนและนักท่องเที่ยว

1) สิ่งจูงใจที่ให้ประชาชนเดินทางเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อันดับแรก คือ รอยพระพุทธรูป รองลงมาคือ การไปไหว้พระและสวดมนต์ภาวนา หาเลขเพื่อซื้อหวย ส่วนมากจะไปกันไม่น้อยกว่า 1-2 ครั้งต่อไป และไปมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี

2) ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะไปช่วงกลางวัน เหตุผล อันดับแรก คือ กลางคืนจะไปพักผ่อนสถานที่ท่องเที่ยวที่อื่น รองลงมาคือ ได้เห็นทิวทัศน์และธรรมชาติ ส่วนคนที่ไปกลางคืน เหตุผลส่วนมากอันดับแรก คือ ต้องการมีเวลาอยู่บนเขานาน ๆ จะได้ไหว้พระและชมธรรมชาติให้ทั่วถึง

3) การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์ อันดับแรก เพราะสะดวกรวดเร็ว รองลงมาคือ ดินเดินหาลาดเสี่ยงต้องการเห็นธรรมชาติและทิวทัศน์ในเวลา กลางวันอายุมากเดินไม่ไหว สำหรับประชาชนที่เดินทางด้วยเท้า เหตุผลอันดับแรก คือ ไม่อยาก คอยรถนานทำให้เสียเวลา รองลงมา คือ ได้เดินกับคนที่รู้จักหรือได้อยู่กับคนที่ตนเองรัก และ

ส่วนมากจะไม่พักค้าง สำหรับคนที่พักค้าง เหตุผลอันดับแรกคือ ตั้งใจอยู่เพื่อต้องการสวมมนต์
ภาวนา รองลงมาคือ พักค้างด้วยความจำเป็นเพราะไม่มีรถกลับลงจากเขา

4) การเดินทางไปท่องเที่ยวหรืออนัมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมาก
ไปเป็นหมู่คณะเป็นอันดับแรก เพราะต้องการไปกับเพื่อนฝูง รองลงมา คือ ประหยัดค่าใช้จ่ายและ
สนุกสนานระหว่างเดินทาง การเดินทางรองลงมา คือ ไปกับครอบครัวเพราะต้องการทำบุญหรือ
เที่ยวด้วยกันในครอบครัว สำหรับการเดินทางคนเดียวส่วนมากจะเป็นผู้ที่ต้องการแสวงบุญ หรือ
มีจิตมุ่งมั่นที่จะไปกราบไหว้โดยตรง

5) ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากนำน้ำดื่มติดตัวขึ้นไปเป็นอันดับแรก
เพราะใช้ดื่มระหว่างการเดินทาง รองลงมา คือ เสื้อคลุมหรือผ้าคลุมเพื่อใช้ป้องกันลม แดด ฝน
และอากาศที่หนาว

6) การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้จ่ายเกี่ยวกับการซื้อดอกไม้รูป
เทียน เป็นอันดับแรก เพราะนำไปกราบไหว้ในสิ่งที่ตนเองเคารพศรัทธาและเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์
รองลงมา คือ อาหาร และทำบุญ ชื่อของที่ระลึก ล้อตเตอรี่และอื่น ๆ

7) การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวหรืออนัมัสการศาสนสถาน
บนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหารเป็นอันดับแรก เพราะสะดวกรวดเร็ว
รองลงมา คือ ซื้ออาหารประเภทขนมเพราะสามารถติดตัวและนำไปรับประทานได้ระหว่างการเดิน
เที่ยว

8) ประชาชนที่ขึ้นไปท่องเที่ยวหรืออนัมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง
มีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อย การมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ส่วนมากจะใช้วิธีการทิ้งขยะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้

9) ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติส่วนมากคือ ดอกไม้รูปเทียน เป็นอันดับแรก
เกิดจากประชาชนนำไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือทั่วไป รองลงมาคือ ขวดน้ำและ
แก้วน้ำพลาสติกและกล่องโฟม ซึ่งเกิดจากประชาชนนำติดตัวไปด้วยระหว่างการเดินทาง

10) ประชาชนขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงแล้วประทับใจกับการได้กราบไหว้
รอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตร รองลงมาคือ ความสวยงามของทิวทัศน์ตามธรรมชาติ สำหรับ
สิ่งที่ประชาชนประทับใจน้อยที่สุด ประการแรกคือ การให้บริการเข้านัมัสการรอยพระพุทธรูป
และหินรูปบาตร เพราะไม่เป็นระบบสับสนุนวุ่นวาย

5.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในเขต
อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการ รอยพระพุทธรบาท อันดับแรก คือ จำนวนรถมีน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนคนในแต่ละวัน ทำให้คายนาน รองลงมา คือ ที่พักผู้โดยสารมีน้อย ต้องคอยตามร้านค้า และได้ดั้นไม้ ทำให้อารมณ์หงุดหงิด เพราะอากาศร้อนหรือเปียกฝน การให้บริการรถโดยสารมีหลายช่วง ทำให้ต้องเสียเวลาคอยรถและเปลี่ยนรถ

2) ปัญหาและอุปสรรคที่พบเห็นบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการ รอยพระพุทธรบาท อันดับแรก คือ พื้นที่หรือเส้นทางการเดินเท้าคับแคบ ทำให้เดินไม่สะดวก เสียเวลาอากาศเสีย รองลงมา คือ ที่พักระหว่างการเดินทางมีไม่เพียงพอ ร้านค้ามากเสียงจากเครื่องขยายเสียงมีหลายเครื่องเสียงดังมาก

3) อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท อันดับแรก คือ การแบ่งผลประโยชน์ไม่ลงตัว รองลงมาคือ กลุ่มผลประโยชน์ไม่ให้ความร่วมมือกัน อิทธิพลของกลุ่มหรือฝ่ายต่าง ๆ กดดัน

4) สภาพการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท อันดับแรก คือ ไม่เป็นระบบ รองลงมา ไม่มีคน หรือกลุ่มฝ่ายรับผิดชอบงานที่ชัดเจน การทำงานซ้ำซ้อนกันไม่ประสานกัน

5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาทในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทมีน้อยมาก ต่างคนต่างทำในส่วนที่ตนเองได้ผลประโยชน์

5.3 แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1) อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏที่อยากเห็นในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทในปีต่อไป อันดับแรกคือ สะอาด สวยงาม รองลงมา คือ เป็นระเบียบเรียบร้อย มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก

2) ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เกิดความยั่งยืนอันดับแรกคือ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการให้ครบทุกด้าน รองลงมาคือ จัดหารถบริการให้เพียงพอ ขยายทางเดินห้ามขายสินค้าริมทางเดินและจัดหาภาชนะใส่ขยะให้เพียงพอ

3) ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อันดับแรก คือ ศึกษาปัญหา รองลงมาคือ นำปัญหามาวางแผนแก้ไขปัญหา มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ

4) เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้มีความสวยงามและน่าสนใจอันดับแรกคือ คนและเงิน เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ รองลงมาคือ แผนงานที่ดีเพราะจะทำให้การทำงานเป็นไปตามที่กำหนดไว้

5) รูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏที่ควรเป็น อันดับแรก คือ แบ่งงานให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบ เพราะช่วยลดความขัดแย้ง รองลงมาคือ ให้อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏรับผิดชอบดูแลเพียงหน่วยงานเดียวเพราะจะทำให้การทำงานราบรื่นเรียบร้อยและรวดเร็วขึ้น

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยรวมจากกลุ่มตัวอย่าง 50 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น จำแนกตามพฤติกรรมปัญหาและอุปสรรคแนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ สรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยว หรือมาทำกิจกรรมทางศาสนสถาน เขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น โดยรวม ส่วนมากมีความคิดเห็นใกล้เคียงกัน ดังนี้

1.1 สิ่งจูงใจให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ คือ ความศรัทธาที่มีต่อรอยพระพุทธรูป ความเป็นธรรมชาติและมีจุดชมวิวที่หลากหลาย ความตื่นเต้นและหวาดเสียวของการขึ้นเขาพระบาทพลวงโดยรถยนต์

1.2 ส่วนมากจะมากันอย่างต่ำ 2 ครั้ง สูงสุดถึง 7 ครั้ง เดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงโดยรถยนต์เพราะสะดวกรวดเร็วตื่นเต้นหวาดเสียว

1.3 การเดินทางไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะไปเป็นหมู่คณะของเครือญาติ กลุ่มเพื่อนเพราะประหยัดค่าใช้จ่าย รู้ใจกัน คอยช่วยเหลือกัน

1.4 ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะขึ้นไปช่วงเวลากลางวัน และไม่พักค้างเพราะมีเวลาจำกัด มีรายการท่องเที่ยวต่อ

1.5 ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะน่าน้ำดื่มติดตัวไปเพราะใช้ดื่มกินระหว่างเดินบนเขาและนำเสื้อคลุมหรือผ้าคลุมติดตัวไปเพราะใช้ป้องกันแดด ลม ฝน

1.6 การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้จ่ายเรื่องการจัดซื้อดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ เพราะศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

1.7 การหาอาหารรับประทานส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหารบนเขาพระบาทพลวง เพราะสะดวกรวดเร็วไม่เป็นภาระในการหอบหิ้วและเก็บล้าง

1.8 ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยมาก ส่วนมากมีส่วนร่วมโดยการทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ให้

1.9 ขยะที่พบเห็นบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากคือ ดอกไม้รูปเทียน เกิดจากคนนำไปไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ทั่วไปบนเขาพระบาทพลวง ตั้งแต่ทางเดินจนถึงยอดเขา เพราะมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่ตนเองนับถือ

1.10 ประชาชนที่ขึ้นไปถึงบริเวณยอดเขาพระบาทพลวงจะประทับใจกับความสดชื่นของอากาศ บรรยากาศและทิวทัศน์สวยงามมากที่สุด เพราะอยู่ที่สูงและคงความเป็นธรรมชาติมาก ส่วนที่ประชาชนประทับใจน้อยที่สุดคือ บริเวณที่ตั้งหินรูปบาตรและรอยพระพุทธรูปบาทค้ำแคบ เพราะคนมากและพื้นที่ที่ใช้มีจำกัดส่วนมากใช้เป็นที่ตั้งอาคารหลายหลังจึงเหลือพื้นที่น้อย

ตอนที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ดำเนินการ โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษา ตอนที่ 1 พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนสถานและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ด้วยรูปแบบ Mckinsey's 7-s model และรูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT analysis เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ การกำหนดเป้าประสงค์หลักขององค์กรและเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์แต่ละด้าน เพื่อยกร่างยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จากนั้นจึงตรวจร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยการจัดประชุมอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) นำผลการประชุมอภิปรายกลุ่มไปปรับปรุงร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการประเมินความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ไปใช้ ซึ่งได้ดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากตอนที่ 1 พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนสถานและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาเป็นข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยใช้รูปแบบ Mckinsey's

7-s model ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกโดยใช้รูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) ก่อนที่จะดำเนินการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคต่อไป ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ด้วยรูปแบบ 7s model ของ Mckinsey ได้วิเคราะห์ตามข้อมูลจากแผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2560 ของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และจากการสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น มีดังนี้

1.1 กลยุทธ์ (Strategy) หรือแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่ปรากฏในแผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2560 ของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ คือ 1) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ 2) พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ 3) พัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 4) เตรียมความพร้อมรองรับและปรับตัวผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 5) มีระบบเตือนภัยในพื้นที่อนุรักษ์ และ 6) พัฒนาความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติงานที่เน้นการควบคุมดูแล ป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ ทำร้ายสัตว์ป่าและพันธุ์พืช และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ตามปฏิทินการปฏิบัติงานปกติ ไม่ปรากฏแนวทางการดำเนินงานบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป และไม่มีกลุ่มใดได้จัดทำกลยุทธ์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นการ โดยเฉพาะ แต่จะกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเป็นภาพกว้าง ๆ เป็นรายการที่เป็นปัญหาเท่านั้น

1.2 โครงสร้าง (Structure) โครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยรวมทั้งอุทยานอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแล ของสำนักงานป่าไม้ จังหวัดจันทบุรี โดยมีหัวหน้าอุทยานเป็นผู้บริหารสูงสุด ของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีหน้าที่ ควบคุม กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี สำหรับโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ไม่มีผู้รับผิดชอบหรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดที่จะควบคุมดูแลบริหารจัดการทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปบนเขาพระบาทพลวง แต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป จะควบคุมดูแลตนเอง ไม่มีกลุ่มใด เป็นผู้กำหนดนโยบาย หรือนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน

1.3 แบบการบริหาร (Style) โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป มีกลุ่ม

ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดกิจกรรมนัมัสการรอยพระพุทธรูป ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี กลุ่มผู้ประกอบการรถยนต์รับจ้างรับนักท่องเที่ยว พ่อค้าประชาชน กลุ่มอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ กลุ่มประกอบการค้าบนเขาพระบาทพลวง กลุ่มผู้ประกอบการค้า นอกเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ องค์การบริหารส่วนตำบลพลวง วัดโดยรอบบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยและสาธารณูปโภค เป็นต้น การบริหารจัดการจะบริหารจัดการในกลุ่มตนเอง อย่างไม่เป็นทางการโดยมีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ควบคุมดูแลและปฏิบัติตามข้อตกลงที่แต่ละกลุ่มกำหนดขึ้น

1.4 ระบบงาน (System) ระบบงานในโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนัมัสการรอยพระพุทธรูป ประกอบด้วย 5 กลุ่ม หลักที่สำคัญ ได้แก่ สำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จะทำหน้าที่ในการตรวจนับจำนวนประชาชนทุกคนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงเพื่อจัดเก็บรายได้จากคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเป็นผู้จัดจำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน เครื่องรางของขลัง วานและสมุนไพร รวมทั้งการบริจาคเงินทำบุญเพื่อสักการะรอยพระพุทธรูป หินรูปบาตรและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ บนเขาพระบาทพลวง องค์การบริหารส่วนตำบลพลวงดูแลและให้บริการอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคบนพื้นราบก่อนขึ้นเขาพระบาทพลวง ตำรวจภูธรเขาคิชฌกูฏและป้องกันอำเภอเขาคิชฌกูฏ ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัย วัดพลวงและวัดกะทิง ให้บริการที่จอดรถโดยพาขึ้นเขาพระบาทพลวง เป็นต้น การปฏิบัติงานหรือการสั่งการผู้รับผิดชอบ หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้สั่งการโดยตรงถึงผู้ปฏิบัติงาน สำหรับการติดต่อสั่งการระหว่างกลุ่มมีน้อยและไม่ให้ความสำคัญกับข้อตกลงร่วมกัน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการท่องเที่ยวการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงอย่างแท้จริงการแก้ปัญหาจึงแก้ปัญหาตามสถานการณ์เป็นครั้งคราวไป โดยมีผู้อำนวยการบริหารจัดการระดับจังหวัดเป็นผู้ประสานงาน อาทิเช่น การผู้สูญเสียผลประโยชน์บางกลุ่มได้นำสิ่งกีดขวางมาปิดเขา หรือสภาพถนนขึ้นเขาชำรุดเดินทางโดยรถยนต์ขึ้นเขาไม่ได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงต้องลงมาเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันเป็นรายกรณีไป เป็นต้น

1.5 พนักงาน (Staff) หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนัมัสการรอยพระพุทธรูป ส่วนมากแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียจะจ้างบุคคลทั่วไปมาเป็นลูกจ้างชั่วคราวให้ดูแลรับผิดชอบกิจกรรม กิจกรรมและภาระงานที่กลุ่มตนเองรับผิดชอบ ซึ่งจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานทุกด้านมีน้อยไม่เพียงพอต่อประชาชน โดยเฉพาะงานด้านบริการ การดูแลรักษาความสะดวก ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.6 ทักษะ (Skill) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญบนเขาพระบาทพลวง จะปฏิบัติงานในเขตพื้นที่กลุ่มของตน โดยปฏิบัติงานตามลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายเป็นครั้งคราวในลักษณะของลูกจ้าง ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ หรือทักษะมากนัก เช่น การจำหน่ายสินค้า การประชาสัมพันธ์ การจัดเก็บขยะ การจัดหา น้ำดื่ม น้ำใช้ การซ่อมแซมปรับปรุงถนนหรือทางเดินที่ชำรุด ยกเว้น การขับรถยนต์ขึ้นเขาพระบาทพลวงจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องรถ เส้นทางบนเขาและการขับขีรถยนต์บนเขาพระบาทพลวง เป็นต้น

1.7 ค่านิยมร่วม (Shared value) อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ มีพื้นที่ครอบคลุมเขาพระบาทพลวง ซึ่งเป็นที่ตั้งของรอยพระพุทธรบาทและหินรูปบาตร ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือและศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ มีจุดชมวิวิวทิวทัศน์และความสวยงามของธรรมชาติหลายแห่ง มีต้นไม้และสัตว์ป่าหายากหลายชนิดให้ได้พบเห็น จึงเป็นที่นิยมของท่องเที่ยวและผู้มีความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี และประเทศชาติ ที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการค้าการท่องเที่ยวและการให้บริการด้านอื่น ๆ ของจังหวัดจันทบุรี ทำให้เศรษฐกิจในภาพรวมดีขึ้น

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในจาก 7 ปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท พบว่า โครงสร้างแบบการบริหาร และระบบการบริหารจัดการไม่มีรูปแบบแน่นอน การบริหารจัดการจะบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการในกลุ่มตนเอง และปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบ ไม่มีนโยบายหรือการกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการ พนักงานหรือผู้ปฏิบัติงานส่วนมากจะเป็นลูกจ้างชั่วคราวปฏิบัติงานพื้นฐานทั่วไป เช่น การประชาสัมพันธ์ การจำหน่ายสินค้า การให้บริการจึงไม่ได้ใช้บุคลากรที่มีความรู้หรือมีทักษะในการปฏิบัติงานขั้นสูงแต่อย่างใด

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้วยรูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ได้ศึกษาข้อมูลจากแผนพัฒนาอำเภอเขาคิซมัญญ ปี 2560 และจากข้อมูลที่ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ 1) สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม 2) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ 3) สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมาย 4) สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และ 5) สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม (Socialculture) จะเกี่ยวข้องกับลักษณะของประชากร อายุ เพศ การศึกษา ศาสนา สาธารณสุข ความปลอดภัย ศิลปวัฒนธรรม สถานภาพทางสังคม วิถีชีวิต ค่านิยมทางสังคม และปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ การวิเคราะห์จะวิเคราะห์สภาวะและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรูป หินรูปบาตรและศาสนสถานต่าง ๆ บนเขาพระบาทพลวงที่เชื่อว่าเป็นสถานที่หรือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสวยงาม ความราบรื่น อากาศเย็นสบาย และความสมบูรณ์ของป่าไม้ พรรณพืช และสัตว์ป่าหายากต่าง ๆ จึงเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี ทำให้ประชาชน นักท่องเที่ยว และมีความศรัทธาต่อศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ได้เข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจด้านการค้า การท่องเที่ยวและการบริการด้านต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัดจันทบุรี ผลที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและเขาพระบาทพลวงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีประชาชนนิยมไปเที่ยวมากขึ้นจึงกลายเป็นแหล่งหาผลประโยชน์จากกลุ่มและฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ จนเกิดกลายเป็นความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป

2.2 สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic) เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจของอำเภอเขาคิชฌกูฏได้แก่ การทำธุรกิจการค้าขายและธุรกิจบริการด้านต่าง ๆ อาทิเช่น โรงแรม ที่พัก การขนส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ การให้บริการรถยนต์โดยสารระหว่างอำเภอกับจังหวัด ร้านจำหน่ายอาหารของฝากและของที่ระลึก การให้บริการด้านปั้มน้ำมัน และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งการให้บริการหรือการทำธุรกิจการค้าต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและหรือการนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป มีความพร้อมและเพียงพอและการทำธุรกิจดังกล่าวนอกจากจะเอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน แล้วยังมีแนวโน้มจะเจริญเติบโต มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ธุรกิจการค้าและบริการดังกล่าวได้เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจด้านอื่น ๆ ทั่วทั้งจังหวัดจันทบุรี เช่น การจำหน่ายผลไม้ การจำหน่ายอัญมณีของระลึกและของฝากต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี เป็นต้น

2.3 สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมาย (Political and legal) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป จะเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด เพราะเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป เป็นแหล่งผลประโยชน์ที่หลายกลุ่มต้องการมาหาผลประโยชน์ อาทิเช่น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏต้องการรายได้จากประชาชนที่ต้องการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง องค์การ

บริหารส่วนตำบลพลวงต้องการเก็บรายได้เป็นภาษีบำรุงท้องถิ่นจากผู้ประกอบการค้า ซึ่งจะต้องใช้กฎหมายมาบังคับใช้ ผู้ประกอบการค้าต้องการได้ทำเลการค้าที่ดี ก็อาศัยอิทธิพลจากนักการเมืองระดับท้องถิ่น อำเภอและระดับจังหวัด จนเกิดความขัดแย้งกันเองในกลุ่มที่มีผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาท โดยผู้บังคับใช้กฎหมายก็จะใช้หลักการประนีประนอมเป็นหลักมากกว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นหลัก

2.4 สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (Technology) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ ส่วนมากจะใช้เทคโนโลยีประเภทการสื่อสาร ซึ่งมีการให้บริการจากบริษัทต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ ทำให้การติดต่อสื่อสารของประชาชนเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว และส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ (International) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลก หรือระหว่างประเทศ เช่น จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเล และยังเป็นทางผ่านไปสู่อเมริกานามและจีนได้อย่างสะดวกรวดเร็ว จึงทำให้จังหวัดจันทบุรีได้ทำการค้าการติดต่อและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศดังกล่าวมาอย่างยาวนานต่อเนื่อง ประชาชนทั้งสองฝ่ายมีการไปมาหาสู่กันเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวและศึกษาดูงานของชาวกัมพูชา เวียดนาม และจีน ส่งผลให้เศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศของจังหวัดจันทบุรีมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกด้านรูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาคของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ส่วนมากจะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ ยกเว้นสภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมายแต่ก็ไม่ใช่ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้

3. การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌฎุ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างและข้อมูลที่ได้จากการประเมินสถานการณ์ภายใน 7 องค์ประกอบขององค์การ (7's Mckinsey) เน้นหาจุดอ่อนจุดแข็ง และการประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วยรูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค เน้นหาโอกาส

และอุปสรรค มาทำการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ด้วย SWOT analysis model ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ในการพัฒนาการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

จุดแข็ง (Strength : S)	จุดอ่อน (Weakness : W)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ความศรัทธาในรอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตร 2. ทิวทัศน์สวยงามอากาศเย็นสบาย 3. การเดินทางโดยรถยนต์ขึ้นเดินเร้าใจ 4. ความสมบูรณ์ของป่าไม้และความหลากหลายของธรรมชาติ 5. การขึ้นเขามีหลายวิธีสามารถเลือกเดินเท้าหรือรถยนต์โดยสารที่มีบริการตลอด 24 ชั่วโมง 6. ค่าโดยสารรถยนต์สำหรับขึ้นเขาพระบาทพลวงไม่แพง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การบริหารจัดการไม่เป็นระบบ 2. ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง 3. นักท่องเที่ยวแต่ละวันมากเกินไปทำให้แออัด 4. รถโดยสารขึ้นเขามีน้อย 5. ทางเดินบนเขาคับแคบ 6. กลิ่นธูปควันเทียนมีมากทำให้อากาศเสีย 7. ดอกไม้ที่ใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธูปเทียนไปทำลายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม 8. ปัญหาเสียงดังจากเครื่องขยายเสียง 9. ขาดการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 10. การเก็บขยะไม่มีประสิทธิภาพ
โอกาส (Opportunities : O)	อุปสรรค (Threats : T)
<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นสถานที่ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี 2. มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์ 3. สามารถกำหนดทิศทางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดปี 4. สามารถพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทั้งระบบ 5. สามารถกำหนดทิศทางการบริหารจัดการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบการบริหารจัดการกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป 2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปขาดการประสานงานและขาดการตั้งเป้าหมายร่วมกัน 3. ไม่มีการกำหนดนโยบายแผนงาน กิจกรรม และการให้บริการล่วงหน้า ทำให้เกิดความไม่พร้อม 4. แต่ละกลุ่มทำงานซ้ำซ้อนกัน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

โอกาส (Opportunities : O)	อุปสรรค (Threats : T)
ให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม	5. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความขัดแย้งกัน
6. สามารถส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการบริการระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด	6. ไม่บังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบหรือการปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างจริงจัง

การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ

การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินสถานการณ์ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอกแล้วนำมากำหนดวิสัยทัศน์ภายใต้เงื่อนไขแห่งโอกาสและความสามารถขององค์กรที่มีอยู่เพื่อกำหนดพันธกิจโดยพิจารณาประเด็นสำคัญที่สมควรใช้เป็นข้อความกำหนดวิสัยทัศน์ และพันธกิจลงในแบบฟอร์มมาตรฐาน (สุวัฒน์ ศิริรินทร์, 2549, หน้า 34) ดังตารางที่ 4 และตารางที่ 5

ตารางที่ 4 การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ประเด็นพิจารณา	ความเห็น
สถานภาพขององค์กร	คณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวง
ประเภท ลักษณะ ขอบเขต การดำเนินการ	การให้บริการและจัดกิจกรรมการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญ
หลักสำคัญในการดำเนินการ	ให้เกิดประโยชน์และให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นพิจารณา	ความเห็น
ลักษณะของการบริหารจัดการ	การมีส่วนร่วมบริหารจัดการจากทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาล นมัสการรอยพระพุทธรบาท
ภาพลักษณ์ที่ต้องการ	การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติแบบมี ส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 5 การกำหนดพันธกิจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยาน
แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ	ผู้รับผลประโยชน์	ผลลัพธ์
อนุรักษ์ ฟื้นฟู ควบคุมการจัดสรร และการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน	อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ นักท่องเที่ยว ผู้มีความศรัทธาในศา สนสถาน ผู้ประกอบการค้าและ การให้บริการ	-
สร้างคุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถานที่เชื่อมโยง กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยการบริหารจัดการแบบมี ส่วนร่วม	ผู้มีส่วนร่วมบริหารจัดการ นักท่องเที่ยว ผู้มีความศรัทธา ในศาสนสถาน ผู้ประกอบการค้า ประชาชนในท้องถิ่น	-
พัฒนาความรู้ทักษะและ สมรรถนะในการให้บริการและการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	ผู้มีส่วนร่วมบริหารจัดการ ประชาชน นักท่องเที่ยว	-
สร้างความตระหนักถึง ความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถานให้เกิด ประโยชน์เชิงสังคมและเชิงพาณิชย์	ประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้มี ความศรัทธาในศาสนสถาน ผู้ประกอบการค้าและการ ให้บริการ	-

การกำหนดกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ

การกำหนดกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ ดำเนินการ โดยศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน (SWOT matrix) ปรากฏดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

		จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
		ภายใน	ภายนอก
		S 1-6	W 1-11
โอกาส (O)	ภายใน	กลยุทธ์เชิงรุก (S - O)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (W-O)
	ภายนอก	S 1 + O 1 S 2-4 + O 2-5 O 1-6 S 5-6 + O 6 (เป็นกลยุทธ์เติบโตกำหนดเป้าหมาย โดยใช้จุดแข็ง ประสานกับความได้เปรียบใน โอกาส)	W 1-3 + O 1-3, 05 W 4-10 + 04, 06 (เป็นกลยุทธ์ปรับเปลี่ยนหรือแก้ปัญหาคือจุดอ่อนภายในกำหนดเป้าหมายโดยใช้ความได้เปรียบในโอกาสมาปิดจุดอ่อน)
อุปสรรค (T)	ภายใน	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (S-T)	กลยุทธ์เชิงรับ (W-T)
	ภายนอก	S 1-4 + T 1-5 S 5-6 + T 6-7 (เป็นกลยุทธ์คงที่ที่กำหนดเป้าหมาย โดยใช้จุดแข็งหลบหลีกอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่าง ๆ)	W 1-2, W 9 + T 1-5 W 3-8, W 10 + T 5-7 (เป็นกลยุทธ์ตัดทอนกำหนดเป้าหมายโดยระมัดระวังจุดอ่อนและหลบหลีก อุปสรรคหรือข้อจำกัดต่าง ๆ)

จากตารางที่ 6 พบว่า ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ

เขาคิชฌกูฏ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก (S-0) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (S-T) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (W-0) และกลยุทธ์เชิงรับ (W-T) สามารถกำหนดเป้าหมายแต่ละด้านได้ดังนี้

กลยุทธ์เชิงรุก (S-0) เป็นกลยุทธ์เติบโต กำหนดเป้าหมายโดยใช้จุดแข็งประสานกับ ความได้เปรียบในโอกาส ได้แก่ จุดแข็งข้อที่ 1 (S1) รวมกับโอกาสข้อที่ 1 (O1) จุดแข็งข้อที่ 2-4 (S2-4) รวมกับโอกาสข้อที่ 2-5 (O2-5) จุดแข็งข้อที่ 5-6 (S5-6) รวมกับโอกาสข้อที่ 6 (O6)

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (S-T) เป็นกลยุทธ์คงที่ที่กำหนดเป้าหมายโดยใช้จุดแข็งหลบหลีก อุปสรรค หรือข้อจำกัดต่าง ๆ ได้แก่ จุดแข็งข้อที่ 1-4 (S1-4) รวมกับอุปสรรค ข้อที่ 1-5 (T1-5) จุดแข็งข้อที่ 5-6 (S5-6) รวมกับโอกาสข้อที่ 6-7 (T6-7)

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (W-0) ได้แก่ จุดอ่อนข้อที่ 1-3 (W1-3) รวมกับโอกาสข้อที่ 1-3 และ ข้อที่ 5 (O1-3, 5) จุดอ่อนข้อที่ 4-10 (W4-10) รวมกับโอกาสข้อที่ 4, ข้อที่ 6 (O4, O6)

และกลยุทธ์เชิงรับ (W-T) ได้แก่ จุดอ่อนข้อที่ 1-2, ข้อที่ 9 (W1-2, W9) รวมกับ อุปสรรคข้อที่ 1-5 (T1-5) จุดอ่อนข้อที่ 3-8 (W3-8) รวมกับจุดอ่อนข้อที่ 10 (W10) รวมกับ อุปสรรคข้อที่ 5-7 (T5-7)

การกำหนดกลยุทธ์หลัก

การกำหนดกลยุทธ์หลักของการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยใช้ตาราง SWOT evaluation model ตามแนวคิด ของสุวัฒน์ ศิริรินทร์ (2549, หน้า 50) ได้กำหนดการประเมินด้านปัจจัยภายใน (จุดแข็ง-จุดอ่อน) และการประเมินด้านปัจจัยภายนอก (โอกาส-อุปสรรค) ดังนี้

การประเมินด้านปัจจัยภายใน (จุดแข็ง-จุดอ่อน)

1. ที่ช่อง W (Weighing) คือ การประเมินระดับน้ำหนักของแต่ละปัจจัย ดังนี้
ปัจจัยจุดแข็ง-องค์กรสามารถใช้ประโยชน์จากจุดแข็งนั้นเพียงใด
ปัจจัยจุดอ่อน-องค์กรถูกเหนี่ยวรั้งจากจุดอ่อนนั้นเพียงใด
โดยระดับน้ำหนักของแต่ละปัจจัยเมื่อรวมกันแล้วต้องเท่ากับ 1.0
2. ที่ช่อง R (Rating) คือ การประเมินระดับของ จุดแข็ง-จุดอ่อน กล่าวคือ
ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งหลัก กำหนดคะแนน เท่ากับ 4
ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งรอง กำหนดคะแนน เท่ากับ 3
ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนรอง กำหนดคะแนน เท่ากับ 2
ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนหลัก กำหนดคะแนน เท่ากับ 1

การประเมินด้านปัจจัยภายนอก (โอกาส-อุปสรรค)

1. ที่ช่อง W (Weighing) คือ การประเมินระดับน้ำหนักของแต่ละปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยโอกาส-โอกาสนั้นให้ประโยชน์ต่อองค์กรเพียงใด
 ปัจจัยอุปสรรค-อุปสรรคนั้นสร้างปัญหาให้องค์กรเพียงใด
 โดยที่ระดับน้ำหนักของแต่ละปัจจัยเมื่อรวมกันแล้วต้องมีค่าเท่ากับ 1.0

2. ที่ช่อง R (Rating) คือ การประเมินระดับโอกาส-อุปสรรค กล่าวคือ
 ปัจจัยที่เป็นโอกาสหลัก กำหนดคะแนน เท่ากับ 4
 ปัจจัยที่เป็นโอกาสรอง กำหนดคะแนน เท่ากับ 3
 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรครอง กำหนดคะแนน เท่ากับ 2
 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหลัก กำหนดคะแนน เท่ากับ 1

การแปลผล

1. ช่อง WS (Weighing score) ทั้ง 2 ด้าน คือ ผลคูณระหว่างช่อง W กับ R รวมคะแนนที่ช่อง WS แต่ละด้านแล้วนำมาแปลผล ดังนี้
 2. ด้านปัจจัยภายใน
 - WS มีค่า < 2 หมายถึง ปัจจัยโดยรวมเป็นจุดอ่อน (W)
 - WS มีค่า > 2 หมายถึง ปัจจัยโดยรวมเป็นจุดแข็ง (S)
 3. ด้านปัจจัยภายนอก
 - WS มีค่า < 2 หมายถึง ปัจจัยภายนอกโดยรวมเป็นอุปสรรค (T)
 - WS มีค่า > 2 หมายถึง ปัจจัยภายนอกโดยรวมเป็นโอกาส (O)
 4. ความหมาย
 - S-O คือ ปัจจัยภายในเป็นจุดแข็ง ปัจจัยภายนอกเป็นโอกาส เท่ากับ กลยุทธ์เติบโต
 - S-T คือ ปัจจัยภายในเป็นจุดแข็ง ปัจจัยภายนอกเป็นอุปสรรค เท่ากับ กลยุทธ์คงที่

โดยพยายามนำจุดแข็งที่มีอยู่บรรเทาหรือหลีกเลี่ยงปัญหา อุปสรรค

 - W-O คือ ปัจจัยภายในจุดอ่อน ปัจจัยภายนอก เป็นโอกาส เท่ากับ กลยุทธ์ปรับเปลี่ยนโดยพยายามปรับเปลี่ยน หรือแก้ปัญหาคือจุดอ่อนภายใน
 - W-T คือ ปัจจัยภายในเป็นจุดอ่อน ปัจจัยภายนอกเป็นอุปสรรค เท่ากับ กลยุทธ์ตัดทอน

ตารางที่ 7 การใช้ SWOT evaluation model กำหนดกลยุทธ์หลักของการพัฒนาการบริหาร
จัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ด้านปัจจัยภายใน (S-W)				ด้านปัจจัยภายนอก (O-T)			
S	W	R	WS	W	R	WS	O
1. ความศรัทธาใน รอยพระพุทธรูปบาทและ หินรูปบาตร	0.10	4	0.40	0.15	4	0.60	1. เป็นสถานที่ด้าน การท่องเที่ยวของจังหวัด จันทบุรี
2. ทิวทัศน์สวยงาม อากาศเย็นสบาย	0.10	4	0.40	0.10	4	0.40	2. มีศักยภาพในการ พัฒนาให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิง อนุรักษ์
3. การเดินทางโดย รถยนต์ ดั้นดั้นเร้าใจ	0.10	3	0.30	0.10	3	0.30	3. สามารถกำหนดทิศทาง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตลอดปี
4. ความสมบูรณ์ของ ป่าไม้และความ หลากหลายของ ธรรมชาติ	0.10	3	0.30	0.10	4	0.40	4. สามารถพัฒนาระบบ การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ทั้งระบบ
5. การขึ้นเขามีหลายวิธี	0.03	3	0.09	0.10	4	0.40	5. สามารถกำหนดทิศ ทางการบริหารจัดการให้มี ประสิทธิภาพ
6. ค่าโดยสารรถยนต์ขึ้น เขาไม่แพง	0.02	3	0.06	0.05	4	0.20	6. สามารถส่งเสริมธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าและ การบริการระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ด้านปัจจัยภายใน (S-W)				ด้านปัจจัยภายนอก (O-T)			
W				T			
1. การบริหารจัดการไม่เป็นระบบ	0.10	1	0.10	0.05	1	0.05	1. ไม่มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบการบริหาร
2. ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง	0.10	1	0.10	0.05	2	0.10	จัดการ 2. ผู้เกี่ยวข้องขาดการประสานงานและตั้งเป้าหมายร่วมกัน
3. นักท่องเที่ยวแต่ละวันมากเกินไป	0.05	1	0.05	0.10	1	0.10	3. ไม่มีการกำหนดนโยบายและแผนงานล่วงหน้า
4. รถโดยสารขึ้นเขามีน้อย	0.05	2	0.10	0.05	2	0.10	4. การทำงานซ้ำซ้อน 5. ผลประโยชน์ทำให้เกิด
5. ทางเดินบนเขาคับแคบ	0.03	2	0.06	0.10	1	0.10	ความขัดแย้ง
6. กลิ่นรูปควันเทียนมีมากทำให้อากาศเสีย	0.02	2	0.04	0.05	2	0.10	6. ไม่บังคับใช้กฎหมายหรือข้อตกลงอย่างจริงจัง
7. ดอกไม้ถูกวางทั่วไป	0.02	2	0.04				
8. ปัญหาเสียงดังจากเครื่องขยายเสียง	0.03	2	0.06				
9. ขาดการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.10	1	0.10				
และสิ่งแวดล้อม	0.05	2	0.10				
10. การเก็บขยะไม่มีประสิทธิภาพ							
		1	2.30	1		2.85	

จากตารางที่ 7 พบว่า ด้านปัจจัยภายใน (S-W) ผลการประเมินมากกว่า 2 แสดงว่าปัจจัยภายในโดยรวมเป็นจุดแข็ง (S) และด้านปัจจัยภายนอก (O-T) ผลการประเมินมากกว่า 2 แสดงว่าปัจจัยภายนอกโดยรวมเป็นโอกาส (O) กลยุทธ์หลักที่ได้ คือ S-O หมายถึง ปัจจัยภายในเป็นจุดแข็ง ปัจจัยภายนอกเป็นโอกาส กลยุทธ์หลักที่ใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ คือ กลยุทธ์เติบโต โดยใช้จุดแข็งจกฉวยโอกาส

การยกย่องยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

การยกย่องยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจากการสอบถาม สัมภาษณ์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยรูปแบบ Mckinsey's 7s model รูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) การใช้เทคนิค SWOT analysis, SWOT matrix และ SWOT evaluation model มาประกอบการยกย่องยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ มีรายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์

คณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวงใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปแบบมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงการให้บริการ และการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเป็นสำคัญ

พันธกิจ

1. อนุรักษ์ ฟื้นฟู ควบคุม การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
2. สร้างคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. พัฒนาระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการสอดคล้องกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
4. พัฒนาศักยภาพที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้มีความรู้ทักษะ ในการบริหารจัดการ การให้บริการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
5. เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานและเครื่องมือให้เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่

6. สร้างความตระหนักให้กับประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการ รอยพระพุทธรูปได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ เศรษฐกิจและเชิงพาณิชย์

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดระบบการให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภคบนเขาพระบาท พลวงให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์ธุรกิจ
 4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ
 5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร
 6. ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม
- โดยมีรายละเอียดของยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น

เป้าประสงค์

1. ศาสนสถาน สวยงามโดดเด่น น่าเคารพศรัทธา อยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สมบูรณ์
2. เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย
3. บรรยากาศร่มรื่น อากาศบริสุทธิ์ มีจุดชมวิวน่าสนใจ

เป้าหมาย

1. หินรูปบาตรและรอยพระพุทธรูปทงความเป็นธรรมชาติ มีอาณาเขตที่ตั้งเป็นสัดส่วน
2. นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับพืช สัตว์ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่หลากหลาย
3. จุดชมวิวกุฏแห่งร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัยอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

ตัวชี้วัด

1. แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติพรรณไม้ สัตว์ป่า ลานจัดกิจกรรม จุดชมวิวกุฏ และศาสนสถานได้รับการพัฒนาปรับปรุง ซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานครบทุกแห่ง

2. ผู้เข้าไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติของแหล่งเรียนรู้ และการจัดอาณาเขตพื้นที่ของศาสนสถานอยู่ในระดับมาก

3. เส้นทางเดินเท้าและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการทางกาย ผู้พิการทางสายตา คนชรา สตรีมีครรภ์และเด็ก จัดสร้างได้ครบทุกแห่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ จุดชมวิว แหล่งท่องเที่ยว ตามธรรมชาติและศาสนสถาน

กลยุทธ์

1. พัฒนาเขาพระบาทพลวงให้โดดเด่น มีศาสนสถานเป็นที่เคารพศรัทธามีวัฒนธรรม ประเพณี การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะตัว
2. พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ และ สัตว์ป่าหายาก เช่น ต้นตำรอง กล้วยไม้เหลืองจินตบูรณ ต้นกฤษณา ไก่ฟ้า ปลาพลวง และสัตว์ ป่าต่าง ๆ
3. สร้างและพัฒนาศูนย์ข้อมูลนำเสนอความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สัตว์ป่า พันธุ์พืช และ สถานที่ที่น่าสนใจให้น่าสนใจด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายยิ่งขึ้น
4. ปรับปรุงตกแต่งและจัดทำทางเดินเท้าและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการและ คนชรา
5. จัดทำป้ายชื่อ สกulpture ไม้หายากให้ครอบคลุมไม่น้อยกว่า 3 ภาษา
6. จัดหาพื้นที่สำหรับใช้เป็นลานทำกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่พร้อมด้วยระบบ สาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดระบบให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

เป้าประสงค์

1. เส้นทางเดินรถและเดินเท้ามีความสะดวกปลอดภัยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
2. แหล่งประกอบการค้า และการบริการมีที่อยู่เป็นสัดส่วน
3. สถานที่อำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค มีเพียงพอต่อความต้องการสะอาด และปลอดภัย
4. การให้บริการด้านการสื่อสารโทรคมนาคมทั่วถึง

เป้าหมาย

1. มีป้ายบอกเส้นทาง ระยะทาง หรือป้ายเตือนวิธีการเดินทางไปสู่สถานที่หรือจุดหมาย ที่ชัดเจน มีขนาดพอเหมาะกับการมองเห็นอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทั่วพื้นที่
2. ปรับปรุงระบบไฟฟ้า สัญญาณ โทรศัพท์ ระบบอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้หรือจุดน่าสนใจ

3. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้สามารถรองรับการใช้งานอย่างเพียงพอกับจำนวนผู้ใช้ในแต่ละวัน
4. จัดทำพื้นที่ เส้นทางและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อผู้พิการและคนชราอย่างเหมาะสม
5. จัดหารถบริการนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน รวมทั้งกำหนดจุดรับส่งช่วงกำหนดระยะเวลา การให้บริการ จำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละวัน ได้เห็นและรับรู้อย่างชัดเจน
6. จัดสร้างสถานที่เพื่อการบริการด้านประชาสัมพันธ์ การปฐมพยาบาล การดูแลรักษาความปลอดภัยและการช่วยเหลือฉุกเฉินในสถานที่เดียวกัน

ตัวชี้วัด

1. ระบบไฟฟ้า สาธารณูปโภค สถานที่ จุดบริการด้านต่าง ๆ และป้ายต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้อยู่ในสภาพความสมบูรณ์และพร้อมจะใช้งานครบทุกแห่งและทุกแห่งผ่านเกณฑ์การประเมินไม่ต่ำกว่าระดับดี
2. ประชาชนมีความพึงพอใจในการให้บริการด้านสาธารณูปโภค การเดินทางและสถานที่ต่าง ๆ ไม่น้อยกว่าระดับมาก

กลยุทธ์

1. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศและทุกวัย
2. สร้างและพัฒนาอาคารสถานที่รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมสอดคล้องกับปริมาณนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน
3. จัดระบบการขนส่งและคมนาคมโดยเฉพาะทางเท้าและทางรถยนต์ให้พร้อมและเพียงพอ
4. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนในแต่ละวันให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ในแต่ละวัน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ

เป้าประสงค์

1. มีภาพลักษณ์สวยงามและศักดิ์สิทธิ์
2. มีการประกอบธุรกิจการค้าและบริการที่หลากหลายเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

เป้าหมาย

1. ประชาชนรับรู้ภาพลักษณ์ของความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติและมีความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน

2. มีแฟ้มกิจการท่องเที่ยวและการนมัสการศาสนสถานสอดคล้องกับการท่องเที่ยว
ในจังหวัดจันทบุรีทุกฤดูกาล
3. จัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของจังหวัดจันทบุรีและการบริการที่ครบ
วงจร

ตัวชี้วัด

1. ประชาชนมีความพึงพอใจในความสวยงามความเป็นธรรมชาติและความสะดวกดีลีทรี
ของศาสนสถานอยู่ไม่น้อยกว่าระดับมาก
2. มีการประกอบธุรกิจการค้าและการบริการที่เชื่อมโยงกับธุรกิจประเภทต่าง ๆ ข้นไม่
น้อยกว่า 5 ประเภท

กลยุทธ์

1. สร้างภาพลักษณ์และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกช่องทาง
2. สร้างเครือข่ายพันธมิตรด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวและ
กิจกรรมนมัสการศาสนสถาน
3. ประกวดหรือจัดแข่งขันกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์
เชิงอนุรักษ์
4. ปรับปรุงพื้นที่จำหน่ายสินค้าและการให้บริการที่เหมาะสมไม่ส่งผลกระทบต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
5. สนับสนุนให้ผู้ประกอบการค้าสินค้าประจำถิ่นของจังหวัดจันทบุรีมาจำหน่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ

เป้าประสงค์

1. โครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยาน
แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นระบบชัดเจน และมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแบบมีอาชีพ
2. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน เน้นการทำงานแบบบูรณาการ
บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. ทุกคนปฏิบัติงานด้วยความประพฤติชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต ยึดถือคุณธรรม จริยธรรม
เป็นหลักในการทำงาน

เป้าหมาย

1. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน มีการกำหนด สายงานบังคับ
บัญชา การกำหนดกลุ่มงาน การควบคุมกำกับ ติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน

2. กระจายอำนาจการบริหารจัดการ ไปให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม

ปฏิบัติงานแบบบูรณาการ

3. ผู้ปฏิบัติงานทุกคนปฏิบัติงานด้วยความประพฤติชอบ มีจิตสำนึก ซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ตัวชี้วัด

1. ผู้ปฏิบัติงาน มีความพึงพอใจในโครงสร้างและระบบงานไม่น้อยกว่าระดับมาก

2. ประชาชนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายไม่น้อยกว่าระดับมาก

3. ผู้ปฏิบัติงานทุกคนมีความพึงพอใจในการกระจายอำนาจให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยความเป็นธรรมไม่น้อยกว่าระดับมาก

กลยุทธ์

1. ปรับปรุงโครงสร้าง อัตรากำลังให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจ

2. กระจายอำนาจและความรับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่ชัดเจน

3. ส่งเสริมให้มีเครือข่ายและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภายใต้กรอบของกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับอย่างชัดเจน

4. ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน

5. ส่งเสริมการวางแผนและการใช้แผนเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน

6. ปรับปรุงระบบการตัดสินใจ การบริหารจัดการความเสี่ยงและกำกับตรวจสอบการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร

เป้าประสงค์

1. บุคลากรมีสมรรถนะตรงตามสายงาน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์

2. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในบริเวณที่ตั้งศาสนสถาน มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

3. บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้ส่งผลทางบวกแก่ผู้ใช้บริการ

เป้าหมาย

1. บุคลากรมีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการปฏิบัติงานตรงตามงานที่ได้รับมอบหมาย

2. บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคลทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

3. บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ภายใต้หลักจริยธรรม กำกับดูแลตนเองให้เป็นคนดี คำนึงถึงการบริการที่มีคุณภาพ

ตัวชี้วัด

1. ผู้ปฏิบัติงานผ่านการประเมินสมรรถนะไม่น้อยกว่าระดับมาก
2. ประชาชนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติงานแต่ละฝ่ายไม่น้อยกว่าระดับมาก

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือประเภทเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีจิตวิญญาณในการอนุรักษ์ และการให้บริการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต
4. พัฒนาศูนย์ข้อมูลที่รับผิดชอบการบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารขั้นพื้นฐาน
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กร คณะบุคคล บุคคลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมวางแผน สรรหาบุคลากรให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจ
6. เสริมสร้างระบบจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม

เป้าประสงค์

1. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการนักท่องเที่ยว และพุทธศาสนิกชนเข้าใจและเห็นประโยชน์จากการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
2. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการ มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดีไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาในศาสนสถาน
3. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการนักท่องเที่ยว และพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

เป้าหมาย

1. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการนักท่องเที่ยว และพุทธศาสนิกชน เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานทุกครั้ง
2. ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานได้รับการดูแลปกป้องปรับปรุงซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมมากที่สุด
3. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการ มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีจิตสาธารณะดูแลนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน ตลอดจนเข้าร่วมบำเพ็ญกิจกรรมสาธารณะเพื่อส่วนรวม

ตัวชี้วัด

1. ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและผู้ให้บริการ นักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน ที่อยู่บนเขาพระบาทพลวงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
2. นักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน มีความพึงพอใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีไม่เอาเปรียบลูกค้าของผู้ประกอบการค้าและบริการไม่น้อยกว่าระดับมาก

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมและพัฒนาร่วมกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
2. ให้ความรู้แก่ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการนักท่องเที่ยว และพุทธศาสนิกชน ได้รับความรู้
3. เสริมสร้างความรักและความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้แก่นักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชน

4. ลดการจัดกิจกรรมทุกประเภทที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็น

การประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็น ดำเนินการในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ณ โรงเรียนวัดกะทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เวลา 09.00 น.-12.00 น. ผู้เข้าประชุมจำนวน 25 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งทุกคนปฏิบัติหน้าที่ หรือเป็นคนในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ และเคยขึ้นไปเที่ยว หรือปฏิบัติหน้าที่บนเขาพระบาทพลวงมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุมด้วยตนเอง โดยก่อนการประชุมผู้วิจัยได้จัดส่งเอกสารไปให้ ผู้ที่ได้รับเชิญให้มาประชุมได้ศึกษาก่อนล่วงหน้า เป็นเวลา 7 วัน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการประชุมครั้งนี้ เอกสารที่จัดส่งไปให้ ได้แก่ วาระการประชุม เอกสารฉบับร่าง ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ สถานที่จัดประชุม อภิปรายแสดงความคิดเห็น มีความกว้างเพียงพอต่อการจัดประชุมกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย สามารถควบคุมอากาศ แสง และเสียงจากภายนอกและภายในได้ตามความต้องการ การประชุมครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีผู้ช่วยดำเนินการ 8 คนเพื่อปฏิบัติหน้าที่รับลงทะเบียนและแจกเอกสารอุปกรณ์เครื่องเขียน จดบันทึก ถ่ายภาพ และอำนวยความสะดวกให้แก่การประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มละ 1 คน รวม 5 กลุ่ม 5 คน ปฏิบัติหน้าที่ควบคุมแสง สี เสียงภายในห้องประชุม 1 คน ปฏิบัติหน้าที่ส่วนกลางติดต่อประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ 1 คน และปฏิบัติหน้าที่ให้บริการเครื่องดื่มและอาหารว่าง 1 คน ก่อนการประชุม ผู้วิจัยได้แนะนำผู้ช่วยดำเนินการประชุมความเป็นมาของการประชุมครั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการประชุม รูปแบบ และแนวทางการดำเนินการประชุม ประโยชน์ที่ได้จากการประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็นครั้งนี้ให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมทราบ หลังจากนั้นได้แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเพื่ออภิปรายแสดงความคิดเห็นออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน แต่ละกลุ่มจะเข้าร่วมประชุมที่ต่างอาชีพกัน ซึ่งผลการประชุมกลุ่มย่อยจะถูกนำมาเสนอในการประชุมกลุ่มใหญ่ เพื่อสรุปผลการแสดงความคิดเห็นก่อนนำไปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมต่อไป ดังนี้

ประเด็นที่ 1

วิสัยทัศน์ที่เสนอไว้ในแผนยุทธศาสตร์ฉบับร่างคือ คณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวงใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในช่วงเทศกานมัสการรอยพระพุทธรูป แบบมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงการให้บริการและการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเป็นสำคัญ

ผลการอภิปรายแสดงความคิดเห็นโดยกลุ่มอภิปรายที่ 1, 2 และ 3 เสนอให้ปรับแก้วิสัยทัศน์ที่ว่า “คณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวง....” เป็น “อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ....” ด้วยเหตุที่ว่า เขาพระบาทพลวงตั้งอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยหลักการของกฎหมายอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นของรัฐ โดยมีอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการโดยตรง ดังนั้นควรกำหนดให้อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นองค์กรรับผิดชอบทั้งหมด แล้วใช้เทคนิคการบริหารจัดการเป็นแบบมีส่วนร่วม โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการ กลุ่มที่ 2 อภิปรายให้การสนับสนุนกลุ่มที่ 1 โดยกล่าวว่า คณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวงเป็นคณะทำงานชั่วคราว เป็นคณะกรรมการเฉพาะกิจ การรับผิดชอบ การบริหารจัดการตลอดปีและตลอดไป เป็นบทบาทของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งต้องปฏิบัติตามระบบ ระเบียบของกฎหมายภายใต้ขอบเขตการบริหารจัดการของกรมป่าไม้และของรัฐ กลุ่มที่ 3 อภิปราย สนับสนุนโดยให้เหตุผลที่ว่า คณะกรรมการบริหารเขาพระบาทพลวงที่กำหนดเป็นกระบวนการบริหารจัดการเฉพาะกิจ

ซึ่งได้ถูกกำหนดไว้แล้วในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการจึงควรเปลี่ยนจากคณะกรรมการบริหารจัดการเป็นอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งกลุ่มที่ 3 และ 4 มีมติเห็นชอบตามแนวคิดของกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 คือ ปรับเปลี่ยนจากคณะกรรมการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวง เป็น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ประเด็นที่ 2

ผลการอภิปรายเกี่ยวกับพันธกิจกลุ่มที่ 3 ได้เสนอความคิดเห็นให้ตัดพันธกิจ ข้อ 5.2.3 พัฒนาระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการสอดคล้องกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน และข้อ 5.2.4 พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้มีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการ การให้บริการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน โดยให้เหตุผลว่าเป็นข้อความที่บ่งบอกถึงการพัฒนาระบบงานและคนเป็นหลัก ประโยคต่อมาของทั้งสองข้อก็จะเป็นคำขยายที่มีความหมายเหมือนกัน จึงควรนำข้อความทั้งสองข้อมารวมกันแล้วปรับเปลี่ยนใหม่ เป็นข้อ 5.2.3 พัฒนาระบบการบริหารจัดการและบุคลากรให้มีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการ การให้บริการ การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ซึ่งกลุ่มที่ 5 ได้สนับสนุนและเห็นด้วยกับประโยคดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้เห็นว่าข้อความในพันธกิจกระชับมีขอบเขตการดำเนินงานที่ชัดเจน นอกจากนั้นกลุ่มที่ 1 ยังได้ให้ความเห็นสนับสนุนโดยกล่าวว่า เป็นข้อความที่กระชับชัดเจน ส่วนจะพัฒนาใครในด้านใดหรือเรื่องอะไรก็นำไปกำหนดไว้ในโครงการหรือกิจกรรมที่พัฒนา และได้เสนอให้ปรับข้อความพันธกิจ ข้อ 5.2.6 สร้างความตระหนักให้กับประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป ได้เห็นความสำคัญของการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้เกิดประโยชน์เชิงสังคมและเชิงพาณิชย์ จากคำว่า “ประชาชน” เป็น “ทุกคน” ด้วยเหตุผลที่ว่าข้อความในประโยคบ่งบอกถึงการจัดกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้อง แต่ถ้าใช้คำว่า “ประชาชน” ก็จะกลายเป็นประชาชนที่มาท่องเที่ยว หรือมาทำกิจกรรมต่าง ๆ บนเขาพระบาทพลวงและเป็นคำที่มีความหมายกว้างเกินไป ซึ่งทุกกลุ่มได้เห็นชอบในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ถูกเสนอให้ปรับแก้

ประเด็นที่ 3 ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น

ผลการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 กลุ่มที่ 2 ได้เสนอให้มีการปรับแก้ข้อความให้ประโยคของยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นพัฒนาเขาพระบาทพลวงให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น ด้วยเหตุผลที่ว่า คำว่า “อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ” กว้างเกินไปถ้านิยามคำนี้คงจะต้องพัฒนาทั้งอุทยาน ซึ่งไม่เป็นไปตามลักษณะของการแก้ปัญหาและความต้องการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการบน

เขาพระบาทพลวงเท่านั้น ส่วนการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏทั้งอุทยานเป็นหน้าที่หลักของกรมป่าไม้และสำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งกลุ่มที่ 4 และ 5 ได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านกับข้อเสนอของกลุ่มที่ 2 โดยให้เหตุผลมียุทธศาสตร์ที่ต้องการแก้ปัญหาและถูกกำหนดไว้ในชื่อของยุทธศาสตร์ คือ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ดังนั้นควรจะคงเดิมชื่อยุทธศาสตร์ที่ 1 ไว้ แต่เอาเขาพระบาทพลวงไปกำหนดไว้ในเป้าประสงค์ว่า ต้องการทำอะไรอย่างไรกับเขาพระบาทพลวงจะดูเหมาะสมกว่า ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว ชื่อยุทธศาสตร์ที่ 1 จึงยังคงเดิมไว้สำหรับเป้าประสงค์กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ได้เสนอให้ปรับลดจำนวนข้อทั้ง 3 ข้อให้เป็นข้อเดียวด้วยเหตุผลที่ว่าทั้ง 3 ข้อ ได้เสนอประเด็นความต้องการจะพัฒนาและสร้างขึ้นมาเขาพระบาทพลวง คือ ศาสนสถานแหล่งเรียนรู้ จุดชมวิว เมื่อกำหนดแยกออกมาจะทำให้ข้อความยาวเกินไปโดยไม่จำเป็นทุกกลุ่มได้ช่วยกันปรับปรุงแก้ไขเป้าประสงค์ให้เหลือข้อเดียวเป็น “พื้นที่บริเวณเขาพระบาทพลวงได้รับการพัฒนาให้มีความโดดเด่น เป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยวและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์”

ด้านตัวชี้วัด กลุ่มที่ 4 ได้เสนอความคิดเห็นให้ปรับแก้ไขประโยคในตัวชี้วัดให้เหลือข้อความสั้น ๆ ให้เหลือเพียงสิ่งที่ต้องการวัดเท่านั้น ส่วนคำขยายต่าง ๆ เอาไปอยู่ในเกณฑ์การประเมินจะทำให้ได้ข้อความที่กระชับชัดเจนและตรงประเด็น ซึ่งกลุ่มที่ 3 ได้เสนอตัวชี้วัดที่ปรับแก้แล้ว ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ได้รับการพัฒนาครบทุกแหล่ง 2) ประชาชนที่เข้าไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติและ การจัดอาณาเขตอยู่ในระดับมาก 3) เส้นทางเดินทางเดินนำและสิ่งอำนวยความสะดวกได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เอื้อต่อประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย

ด้านกลยุทธ์ กลุ่มที่ 4 ได้เสนอความคิดเห็นให้ปรับแก้ไขข้อความกลยุทธ์ใหม่หมด โดยให้เหตุผลว่ากลยุทธ์ที่นำเสนอ นั้น เป็นการระบุนรายละเอียดลงลึกเกินไป ประโยคของแต่ละข้อควรจะไปกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนามากกว่าข้อความเป็นกลยุทธ์ ควรจะกำหนดในสิ่งที่บ่งบอกถึงจะทำให้เกิดขึ้นตามเป้าหมาย ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ได้เห็นด้วยตามข้อเสนอร่วมกันได้ซึ่งช่วยกันปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ให้เหลือ 2 ข้อ คือ 1) กำหนดเอกลักษณ์ศาสนสถานแต่ละแห่งให้มีความโดดเด่น 2) สร้างแหล่งเรียนรู้และศูนย์ข้อมูลบนเขาพระบาทพลวง นอกจากนั้นทุกกลุ่มได้เสนอแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) พัฒนาพื้นที่บนเขาพระบาทพลวงให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ข้อมูลปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า ป้ายชี้บอกเส้นทาง ศาสนสถาน พรรณไม้ และสถานที่ 3 ภาษา 2) ปรับปรุงพัฒนาศาสนสถานแต่ละแห่งให้นำการบูชา กำหนดการนมัสการศาสนสถานที่ถูกต้องธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ

**ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดระบบการให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภคบนเขาพระบาทพลวง
ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
ศาสนสถาน**

ผลการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 กลุ่มที่ 3 เสนอให้ปรับแก้ เป้าประสงค์โดยตัด “ข้อ 2) แหล่งประกอบการค้าและการบริการที่มีอยู่เป็นสัดส่วน” เนื่องจาก ข้อนี้แนวทางการพัฒนาจะไปซ้ำซ้อนกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ นอกจากนี้ กลุ่มที่ 2 ได้เสนอให้ปรับแก้ข้อความเป้าประสงค์ที่เหลือใหม่โดยให้เหตุผลว่า ข้อความที่ปรากฏนั้น เป็นรายละเอียดปลีกย่อยเกินไป ซึ่งรายละเอียดที่ต้องการนั้นได้ปรากฏไว้แล้วในเป้าหมายและ บางข้อก็มีบางส่วนไปซ้ำซ้อนกับยุทธศาสตร์ที่ 1 เช่น ข้อ 3) สถานที่อำนวยความสะดวกและ สาธารณูปโภคมีเพียงพอต่อความต้องการและปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มที่ 3 ได้เสนอให้ปรับแก้เป็น “ประชาชนทุกกลุ่มที่เข้าไปในเขตเขาพระบาทพลวงได้รับการเอาใจใส่ดูแลในสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย” ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อความดังกล่าว

ด้านเป้าหมายกลุ่มที่ 4 เสนอให้ตัดเป้าหมายออก 1 ข้อ เนื่องจากซ้ำซ้อนกับยุทธศาสตร์ ที่ 1 คือ 1) มีป้ายบอกเส้นทาง ระยะทาง หรือป้ายเตือนวิธีการเดินทางไปสู่สถานที่หรือจุดหมาย ที่ชัดเจน มีขนาดพอเหมาะกับการมองเห็นอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทั่วพื้นที่ ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วย กับข้อเสนอดังกล่าว

ด้านตัวชี้วัด กลุ่มที่ 3 เสนอให้ปรับแก้ไขใหม่ทั้ง 2 ข้อ ด้วยเหตุผลที่ว่าควรจะวัดว่าสิ่ง ที่ต้องการสร้างหรือพัฒนาสำเร็จเท่าไรตรงตามจำนวนที่ต้องการไม่ ส่วนการวัดความพึงพอใจได้มีการวัดแล้วหลายข้อในยุทธศาสตร์ที่ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 3, 4 และ 5 ดังนั้นควรปรับแก้เป็น 1) สถานที่ให้บริการและสถานที่อำนวยความสะดวกทั่วอาณาเขตเขาพระบาทพลวงได้รับการปรับปรุงให้พร้อมในการใช้งาน 2) ทุกจุดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ จุดชมวิว ศาสนสถาน มีสัญญาณ โทรศัพท์ระบบอินเทอร์เน็ตและมีความปลอดภัย ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อความดังกล่าว

ด้านกลยุทธ์ กลุ่มที่ 4 เสนอให้ตัดข้อ 1) ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบสาธารณูปโภค เพื่อรองรับการให้บริการแก่บุคคลทุกกลุ่มทุกเพศและทุกวัย เนื่องจากซ้ำซ้อนกับยุทธศาสตร์ที่ 1 และได้เสนอให้ปรับข้อความที่เหลือใหม่ให้กระชับชัดเจนตรงกับประเด็นยุทธศาสตร์ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคำบางคำเจาะจงและคับแคบเกินไป เช่นคำว่า พุทธศาสนิกชน ควรปรับแก้เป็นศาสนิกชนทุกแห่ง เพราะบนเขาพระบาทพลวงมีศาสนสถานหลายประเภท ที่ประชาชนนับถือศาสนาอื่นหรือลัทธิต่าง ๆ ได้ขึ้นมาเคารพบูชา เช่น รูปปั้นเจ้าแม่กวนอิม รูปปั้น ถายี่ และเทวรูปปางต่าง ๆ เช่น พระพินนาศรี เป็นต้น ซึ่งกลุ่มที่ 4 เสนอปรับแก้เป็น 1) สร้างและ พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยว

และ ศาสนิกชน 2) จัดระบบขนส่งการเดินทางเท้าและเดินทางโดยรถยนต์ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ปลอดภัย 3) กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชนในแต่ละวันให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละวันซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว พร้อมกับได้เสนอแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) ปรับปรุงพัฒนาเส้นทางเดินเท้าให้พร้อมใช้งาน มีระบบไฟส่องสว่าง สัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมทั่วพื้นที่
- 2) สร้างอาคารรับส่งผู้โดยสารขึ้นลงเขาพระบาทพลวงให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน
- 3) สร้างอาคารอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและศาสนิกชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ

ผลการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นกลุ่มที่ 5 เสนอให้รวมเป้าประสงค์ทั้ง 2 ข้อให้เป็นข้อเดียวด้วยเหตุผลที่ว่าจะได้ข้อความกระชับชัดเจน โดยเสนอเป้าประสงค์ดังนี้ “อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมีภาพลักษณ์ที่ดีทั้งในด้านความเป็นธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน การให้บริการ การทำธุรกิจการค้าที่เชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอและเป้าประสงค์ดังกล่าว”

ด้านตัวชี้วัด กลุ่มที่ 1 ได้เสนอให้ปรับแก้ตัวชี้วัดข้อ 1) ประชาชนมีความพึงพอใจในความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติ และความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถานไม่น้อยกว่าระดับมาก เป็น 1) ทุกคนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติและความน่าศรัทธาของศาสนสถานไม่น้อยกว่าระดับมาก เพราะต้องการบ่งชี้ให้ชัดเจนว่าใครต้องการวัด วัดจากอะไร จำนวนเท่าใด จะทำให้การวัดง่ายขึ้น ทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว

ด้านกลยุทธ์ กลุ่มที่ 1 เสนอให้นำข้อ 1) และ 2) มารวมกันเพราะจะทำให้ข้อความสั้น กระชับชัดเจนง่ายต่อการเรียบเรียงและทำความเข้าใจ และเสนอให้ตัดข้อ 3) ประเภทหรือจัดแข่งขันกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชิงอนุรักษ์ เพราะเป็นกิจกรรมที่ควรนำไปไว้ในการพัฒนามากกว่า ซึ่งกลุ่มที่ 1 ได้เสนอกกลยุทธ์ที่ปรับแก้ใหม่เป็น 1) สร้างภาพลักษณ์สร้างเครือข่ายและประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกช่องทาง 2) ปรับปรุงพื้นที่จำหน่ายสินค้าและบริการที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน 3) สนับสนุนให้ผู้ประกอบการค้าและการให้บริการสร้างเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว พร้อมกับได้ร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเชิงอนุรักษ์ตลอดปี 2) สร้างศูนย์จำหน่ายสินค้าและบริการที่ครบวงจรในอาคารเดียวกัน 3) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการค้าขายและการให้บริการด้านความซื่อสัตย์สุจริตและเป็นธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ

ผลการอภิปรายแสดงความคิดเห็น กลุ่มที่ 2 เสนอให้รวมเป้าประสงค์ทั้ง 3 ข้อ

เป็นข้อเดียวเพราะ ข้อ 1) ประเด็นสำคัญ คือ การจัดโครงสร้างและระบบงาน ข้อ 2) ประเด็นสำคัญ คือ การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม และข้อ 3) ประเด็นสำคัญ คือ ปฏิบัติงานด้วยความประพฤติดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต ซึ่งข้อความทั้ง 3 ข้อ เมื่อนำมารวมกันเป็นประโยคเดียวจะทำให้ได้ข้อความที่สั้น กระชับ ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งตรงกับข้อเสนอของกลุ่มที่ 3 ที่ให้ปรับลดข้อความทั้ง 3 ข้อ เป็นข้อเดียว พร้อมกับเสนอข้อความเป้าประสงค์ใหม่เพื่อให้เห็นภาพการบริหารจัดการที่ชัดเจน เป็นอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมีโครงสร้าง และระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมสามารถปฏิบัติงานบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผลการเสนอทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว

ด้านเป้าหมาย ทุกกลุ่มได้เสนอให้เขียนข้อความที่บ่งบอกถึงความชัดเจนว่าใครเป็นผู้มีอำนาจการบริหารจัดการ บริหารจัดการอย่างไร ใช้อะไรเป็นกลไกเพื่อลดความขัดแย้งและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งทุกกลุ่มได้ร่วมกันปรับแก้เป็น 1) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท มีการกำหนดสายงานบังคับบัญชา การกำหนดกลุ่มงาน การควบคุมกำกับติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน 2) มีคณะกรรมการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาทบนเขาพระบาทพลวง ได้เข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงานแบบบูรณาการภายใต้กฎ ระเบียบ ของกฎหมายและแนวปฏิบัติของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ 3) ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายทุกคนปฏิบัติงานภายใต้กฎ ระเบียบ และข้อตกลงด้วยความประพฤติดชอบ มีจิตสำนึก ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ด้านตัวชี้วัด กลุ่มที่ 3 เสนอให้ปรับลดเหลือตัวชี้วัดเพียงข้อเดียว คือข้อ 1) ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในโครงสร้างและระบบงานไม่น้อยกว่าระดับมาก สำหรับข้อ 2) ประชาชนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายไม่น้อยกว่าระดับมาก ซึ่งข้อนี้กลุ่มที่ 3 ได้แสดงความคิดเห็นให้ตัดออกเพราะการวัดความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อผู้ปฏิบัติงานได้วัดมาแล้วหลายข้อและหลายด้านสามารถบ่งบอกความพึงพอใจการปฏิบัติงานได้ โดยกลุ่มที่ 1 ได้ให้เหตุผลสนับสนุนว่าเหมาะสมสามารถตอบเป้าประสงค์ของคำว่า สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเนื่องจากถ้าผู้ปฏิบัติงานไม่มีความพึงพอใจก็จะไม่สามารถปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยตามข้อเสนอดังกล่าว

ด้านกลยุทธ์ กลุ่มที่ 4 เสนอให้ปรับลดเหลือ 3 ข้อ และขยายข้อความใน 1) ให้ชัดเจน คือ ข้อ 1 ปรับ โครงสร้างอัตรากำลังให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจตามคณะกรรมการตามอำนาจ

มอบหมาย 2) กระจายอำนาจและความรับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานภายใต้กฎ ระเบียบของกฎหมายและข้อตกลงให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่ชัดเจน และข้อ 4) ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบและรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน โดยให้เหตุผลที่ว่าข้อที่ให้คงไว้จะตรงกับเป้าประสงค์มากที่สุด ส่วนข้อที่เหลือสามารถนำไปเพิ่มขยายหรือบรรจุไว้ในแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ไปสู่เป้าประสงค์และเป้าหมายจะดีกว่า ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวและทุกกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนา ดังนี้ 1) อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างงาน ระบบงานและการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการนมัสการรอยพระพุทธรบาท

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร

ผลการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ทุกกลุ่มเสนอให้ตัดยุทธศาสตร์ที่ 5 ออกทั้งหมดโดยกลุ่มที่ 1 ให้เหตุผลที่ว่าทุกประเด็นที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 นี้ ผลที่ได้จากการดำเนินงานบางข้อตรงกับยุทธศาสตร์ที่ 4 และส่วนของการจัดกิจกรรมให้บรรจุเป้าประสงค์เป้าหมายก็สามารถนำไปบรรจุเป็นรูปละเอียดของการพัฒนาในยุทธศาสตร์ข้อที่ 4 ได้ กลุ่มที่ 2 ได้ให้เหตุผลสนับสนุนโดยกล่าวว่า การที่จะให้บุคลากรมีสมรรถนะในด้านใดนั้น สามารถนำไปเป็นหลักสูตรจัดอบรมหรือพัฒนาบุคลากรได้ตามที่ระบุไว้ในแนวทางการพัฒนาของยุทธศาสตร์ที่ 4 สำหรับกลุ่มที่ 3, 4 และ 5 ให้เหตุผลของการคัดยุทธศาสตร์ข้อนี้ออกทั้งหมด เป็นเหตุผลที่ใกล้เคียงกันในประเด็นที่ว่า ตัวบ่งชี้และผลที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือ ความสามารถการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานและความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน สามารถสะท้อนได้จากการวัดความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง คือ ประชาชนทุกกลุ่มทุกหมู่เหล่าที่ขึ้นไปท่องเที่ยวหรือนมัสการรอยพระพุทธรบาทบนเขาพระบาทพลวง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่ 5 ทั้งยุทธศาสตร์จึงถูกเสนอให้ตัดออกทั้งหมด

ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม

ผลการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์ที่ 6 กลุ่มที่ 5 ได้เสนอให้ตัด “ข้อ 2) ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและบริการมีความเป็นเจ้าบ้านที่ดีไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาในศาสนสถาน” ออกโดยให้เหตุผลว่า กระบวนการและการจัดกิจกรรมสนองตอบเป้าประสงค์ข้อนี้ได้กล่าวถึงไว้แล้วในยุทธศาสตร์ที่ 3 ซึ่งอาจจะเพิ่มเติมในรายละเอียดหรือผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นก็กำหนดกิจกรรมไว้ในแนวทางการพัฒนาในยุทธศาสตร์ที่ 3 กลุ่มที่ 2 ได้เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะดังกล่าวพร้อมกับเสนอให้นำเป้าประสงค์ ข้อ 1) และ 2) รวมกันและให้ปรับแก้ คำว่า ชุมชน ผู้ประกอบการค้าและผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนออกแก้ไขเป็นประชาชนจะทำให้ง่ายกว่าการทำความเข้าใจหรือ

สร้างเครื่องมือวัดผลติดตามผลโดยเสนอข้อความเป้าประสงค์เป็น “ประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน” ซึ่งกลุ่มที่ 4 เห็นด้วยกับข้อความดังกล่าวและให้เหตุผลสนับสนุนว่าประเด็นยุทธศาสตร์ คือ การสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ ก็ควรจะเน้นในเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเท่านั้น ประเด็นนอกเหนือจากนี้ก็ได้ถูกกล่าวมาหมดแล้วในยุทธศาสตร์ที่ 1-5 ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว

ด้านตัวชี้วัด กลุ่มที่ 2 เสนอให้ตัด “ข้อ 2) นักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนมีความพึงพอใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีไม่เอเปรียบลูกค้ำของผู้ประกอบการค้าและบริการไม่น้อยกว่าระดับมาก” ออกเพราะเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับข้อนี้ถูกตัดออกไปแล้วพร้อมกับเสนอปรับแก้ข้อความใหม่เป็น “ประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ซึ่งทุกกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว”

ด้านกลยุทธ์ กลุ่มที่ 1 เสนอให้ปรับกลยุทธ์ใหม่ทั้งหมดโดยให้เหตุผลว่า ข้อ 1)-4) เป็นข้อความที่บ่งบอกการทำกิจกรรมอนุรักษ์ที่มีความหมาย และลักษณะการทำกิจกรรมที่ใกล้เคียงกัน น่าจะปรับข้อความให้กระชับ จะทำให้เข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการกำหนดแนวทางการพัฒนาได้ง่ายชัดเจนยิ่งขึ้น กลุ่มที่ 2 ได้เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวพร้อมกับให้เหตุผลสนับสนุนว่าข้อความในกลยุทธ์น่าจะนำไปกำหนดเป็นกิจกรรมของแนวทางการพัฒนาจะเหมาะสมกว่า ซึ่งทุกกลุ่มได้เห็นด้วยพร้อมกันสรุปกลยุทธ์ได้ 2 ข้อ คือ 1) สนับสนุนให้ทุกคนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน 2) ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน พร้อมทั้งได้ร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานอย่างต่อเนื่อง 2) จัดตั้งชมรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

สรุป อภิปรายกลุ่มแสดงความคิดเห็นของร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ดังแสดงในตารางที่ 8, 9

ตารางที่ 8 วิสัยทัศน์ พันธกิจของการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

วิสัยทัศน์	พันธกิจ
“อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป แบบมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงการให้บริการ และการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเป็นสำคัญ”	<ol style="list-style-type: none"> 1. อนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคุม การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน 2. สร้างคุณค่าสร้างคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 3. พัฒนาระบบการบริหารและบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะในการบริหารจัดการ การให้บริการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน 4. เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานและสนับสนุนเครื่องมือให้เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ 5. สร้างความตระหนักให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูป

ตารางที่ 9 ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	กลยุทธ์	แนวทางการพัฒนา
1. พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์	1. พื้นที่บริเวณเขาพระบาทพลวง ได้รับการพัฒนาให้มีความโดดเด่น	1. แหล่งเรียนรู้ ได้รับการพัฒนาครบทุกแห่ง	1. กำหนด เอกลักษณ์ ศาสนสถานแต่ละแห่ง	1. พัฒนาพื้นที่บนเขาพระบาทพลวงให้มีแหล่งเรียนรู้

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	กลยุทธ์	แนวทางการพัฒนา
โดดเด่น	เป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยว และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์	2. ประชาชนที่เข้าไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถาน ร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติและการจัดอาณาเขตพื้นที่อยู่ในระดับมาก	ให้มีความโดดเด่น 2. สร้างแหล่งเรียนรู้และศูนย์ข้อมูลบนเขาพระบาทพลวง	ศูนย์ข้อมูลปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า ป้ายป้ายชื่อ บอกเส้นทาง ชื่อศาสนสถาน พรรณไม้ สถานที่ 3 ภาษา
2. จัดระบบการให้บริการ และพัฒนาสาธารณูปโภค บนเขาพระบาทพลวงให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์	1. ประชาชนทุกกลุ่มที่เข้าไปในเขตเขาพระบาทพลวงได้รับการเอาใจใส่ดูแลในสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย	ทุกวัย 1. สถานที่ให้บริการและสถานที่อำนวยความสะดวกทั่วอาณาเขตของเขพระบาทพลวงได้รับการปรับปรุงให้พร้อมในการใช้งาน	1. สร้างและพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน	1. ปรับปรุงพัฒนาเส้นทาง การเดินทางให้พร้อมใช้งานมีระบบส่องสว่างและสัญญาณ โทรศัพท์ ครอบคลุมทั้งพื้นที่

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	กลยุทธ์	แนวทางการพัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน		2. ทุกจุดที่เป็นแหล่งเรียนรู้จุดชมวิวศาสนสถาน มีสัญญาณโทรศัพท์และระบบอินเทอร์เน็ตและมีความปลอดภัย	2. จัดระบบขนส่งการเดินทางโดยรถยนต์ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ปลอดภัย	2. สร้างอาคารรับส่งผู้โดยสารขึ้นเขาพระบาท พลงงให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน
3. ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ	1. อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏมีภาพลักษณ์ที่ดีทั้งในด้านความเป็นธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน การให้บริการและจำหน่ายสินค้าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว	1. ทุกคนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาท พลงงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงามเป็นธรรมชาติและความน่าศรัทธาของศาสนสถานไม่น้อยกว่าระดับมาก	ศาสนิกชนในแต่ละวันให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละวัน 1. สร้างภาพลักษณ์ สร้างเครือข่ายและประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกช่องทาง	2. สร้างอาคารอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวและศาสนิกชน 3. สร้างอาคารอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวและศาสนิกชน 1. จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเชิงอนุรักษ์ตลอดปี
		2. มีการประกอบธุรกิจการค้าและการบริการที่เชื่อมโยงกับธุรกิจประเภทต่าง ๆ ไม่	2. ปรับปรุงพื้นที่จำหน่ายสินค้าและการบริการที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน	3. สนับสนุนให้ผู้ประกอบการค้า

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	กลยุทธ์	แนวทางการพัฒนา
4. พัฒนาระบบการบริหารจัดการ	1. อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม	2. ทุกจุดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ จุดชมวิวด้านสถานมีสัญญาณโทรศัพท์และระบบอินเทอร์เน็ตและมีความปลอดภัย	2. จัดระบบขนส่งการเดินทางโดยรถยนต์ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ปลอดภัย 3. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและ	สัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมทั้งพื้นที่ 2. สร้างอาคารรับส่งผู้โดยสารขึ้นเขาพระบาทพลวงให้
5. เพิ่มสมรรถนะบุคลากร	1. บุคลากรมีสมรรถนะตรงตามสายงาน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ 2. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในบริเวณที่ตั้งศาสนสถาน มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน 3. บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อการส่งผลกระทบต่อสังคมเพื่อให้เกิดผลทางบวกแก่	1. ทุกคนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงามเป็นธรรมชาติและความน่าศรัทธาของศาสนสถานไม่น้อยกว่าระดับมาก 2. มีการประกอบธุรกิจการค้าและการบริการที่เชื่อมโยงกับธุรกิจประเภทต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 5 ประเภท	ศาสนิกชนในแต่ละวันให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละวัน 1. สร้างภาพลักษณ์สร้างเครือข่ายและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกช่องทาง 2. ปรับปรุงพื้นที่จำหน่ายสินค้าและบริการที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน 3. สนับสนุนให้ผู้ประกอบการค้า	เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน 3. สร้างอาคารอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวและศาสนิกชน 1. จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเชิงอนุรักษ์ตลอดปี 2. สร้างพื้นที่

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	กลยุทธ์	แนวทางการพัฒนา
	ผู้ใช้บริการ		และการให้บริการ สร้างเครือข่าย ธุรกิจการ ท่องเที่ยว	จำหน่ายสินค้า
6. สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม	1. ประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	1. ประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	1. สนับสนุนให้ทุกคนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน 2. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	1. จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานอย่างต่อเนื่อง 2. จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผู้วิจัยนำผลการประชุมอภิปรายกลุ่มไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอ แล้วจัดทำเป็นร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการประเมินความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏไปได้ โดยในขั้นตอนนี้

ประกอบด้วย ร่ายยุทธศาสตร์ และผลการประเมินยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ดังต่อไปนี้

ร่ายยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ร่ายยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่จะนำเสนอในครั้งนี้ ประกอบด้วย ผลจาก SWOT analysis model วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด กลยุทธ์ และแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ผลการ SWOT analysis model

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ได้วิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในจากโครงสร้างการบริหาร ระบบการบริหาร การจัดระบบงานคุณลักษณะของพนักงาน ทักษะการปฏิบัติงาน และค่านิยม สำหรับการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค ได้วิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายนอกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ทำให้ทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก SWOT ในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

จุดแข็ง (Strength: S)	โอกาส (Opportunities)
1. ความศรัทธาในรอบพระพุทธรูปและหินรูปบาตร	1. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี
2. ทิวทัศน์สวยงาม อากาศเย็นสบาย	2. มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์
3. การเดินทางโดยรถยนต์ ดั้นเดิน ไร่ไร่	3. สามารถกำหนดทิศทางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดปี
4. ความสมบูรณ์ของป่าไม้และความหลากหลายของธรรมชาติ	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

จุดอ่อน (Weakness: W)	อุปสรรค (Threats: T)
5. การขึ้นเขามีสหลายวิธี สามารถเลือกเดินเท้าหรือรถยนต์โดยสารที่มีบริการ 24 ชั่วโมง	4. สามารถพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทั้งระบบ
6. ค่าโดยสารรถยนต์สำหรับขึ้นเขาพระบาทพลวงไม่แพง	5. สามารถกำหนดทิศทางการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม
	6. สามารถส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการบริการระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด
จุดอ่อน (Weakness: W)	อุปสรรค (Threats: T)
1. การบริหารจัดการไม่เป็นธรรมชาติ	1. ไม่มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบ การบริหารจัดการกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท
2. ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง	2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทขาดการประสานงานและตั้งเป้าหมายร่วมกัน
3. นักท่องเที่ยวแต่ละวันมากเกินไป ทำให้แออัด	3. ไม่มีการกำหนดนโยบายแผนงาน กิจกรรมและการให้บริการล่วงหน้าทำให้เกิดความไม่พร้อม
4. รถโดยสารขึ้นเขามีน้อย	4. แต่ละกลุ่มทำงานซ้ำซ้อนกัน
5. ทางเดินบนเขาคับแคบ	5. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความขัดแย้งกัน
6. กลิ่นรูปควัน เทียนมีมากทำให้อากาศเสีย	6. ไม่บังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบหรือการปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างจริงจัง
7. ดอกไม้ที่ใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกวางทั่วไปทำลายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม	
8. ปัญหาเสียงดังจากเครื่องขยายเสียง	
9. ขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
10. การเก็บขยะไม่มีประสิทธิภาพ	

วิสัยทัศน์ (Vision)

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท แบบมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงการให้บริการ และการจัด

กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานเป็นสำคัญ

พันธกิจ (Mission)

1. อนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคุม หารจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
2. สร้างคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. พัฒนาระบบการบริหารและบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ สมรรถนะในการบริหารจัดการ การให้บริการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
4. เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานและสนับสนุนเครื่องมือให้เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่
5. สร้างความตระหนักให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมน้มีสการรอยพระพุทธรบาทได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้เกิดประโยชน์เชิงสังคมและเชิงพาณิชย์

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic issves)

ยุทธศาสตร์ที่ 1: พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น

เป้าประสงค์: พื้นที่บริเวณเขาพระบาทพลวงได้รับการพัฒนาให้มีความโดดเด่นเป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยวและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

เป้าหมาย

1. หินรูปบาตรและรอยพระพุทธรบาททงความเป็นธรรมชาติ มีอาณาเขตที่ตั้งเป็นสัดส่วน
 2. นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ ประชาชน และนักท่องเที่ยว ได้รับความรู้เกี่ยวกับพืช สัตว์ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่หลากหลาย
 3. จุดชมวิวกุทุกแห่งร่มรื่น สะอาดสวยงาม ปลอดภัยอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
- ##### **ตัวชี้วัด**
1. แหล่งเรียนรู้ได้รับการพัฒนาครบทุกแห่ง
 2. ประชาชนที่เข้าไปท่องเที่ยวหรืออน้มีสการศาสนสถานร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงามความเป็นธรรมชาติและการจัดอาณาเขตพื้นที่เป็นสัดส่วนอยู่ในระดับมาก
 3. เส้นทางเดินเท้าและสิ่งอำนวยความสะดวกได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เอื้อต่อประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย

กลยุทธ์

1. กำหนดเอกลักษณ์ศาสนสถานแต่ละแห่งให้มีความโดดเด่น
2. สร้างแหล่งเรียนรู้และศูนย์ข้อมูลบนเขาพระบาทพลวง

แนวทางการพัฒนา

1. พัฒนาพื้นที่บนเขาพระบาทพลวงให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ข้อมูล ปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า ป้ายชื่อ ป้ายบอกเส้นทาง พรรณไม้ และศาสนสถานต่าง ๆ เพิ่ม 3 ภาษา
2. ปรับปรุงพัฒนาศาสนสถานแต่ละแห่งให้นำเคารพบูชา กำหนดการนมัสการ ศาสนสถานที่ต้องทำตามธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2: จัดระบบการให้บริการและสาธารณูปโภคบนเขาพระบาทพลวงให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
เป้าประสงค์: ประชาชนทุกกลุ่มที่เข้าไปในเขตเขาพระบาทพลวงได้รับการเอาใจใส่ดูแลในสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย

เป้าหมาย

1. ปรับปรุงระบบไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ ระบบอินเทอร์เน็ต ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้หรือจุดน่าสนใจ
2. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้สามารถรองรับการใช้งานอย่างเพียงพอกับจำนวนผู้ใช้ในแต่ละวัน
3. จัดทำพื้นที่ เส้นทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการ คนชรา และเด็กอย่างเหมาะสม
4. จัดหารถบริการนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน รวมทั้งกำหนดจุดรับส่ง ช่วงกำหนดระยะเวลาการให้บริการ จำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละวันได้เห็นและรับรู้อย่างชัดเจน
5. จัดสร้างศูนย์เพื่อการบริการด้านประชาสัมพันธ์ การปฐมพยาบาล การดูแลรักษาความปลอดภัยและการช่วยเหลือฉุกเฉินในสถานที่เดียวกัน

ตัวชี้วัด

1. สถานที่ให้บริการและอำนวยความสะดวกได้รับการสร้างและปรับปรุงให้พร้อมใช้งานทุกแห่ง
2. ทุกจุดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ จุดชมวิว ศาสนสถาน มีสัญญาณโทรศัพท์ ระบบอินเทอร์เน็ต และมีความปลอดภัย

กลยุทธ์

1. สร้างและพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน
2. จัดระบบขนส่ง ทางเดินเท้าและเส้นทางรถยนต์ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ปลอดภัย
3. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชนในแต่ละวันให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละวัน

แนวทางการพัฒนา

1. ปรับปรุงพัฒนาเส้นทางการเดินทางให้พร้อมใช้งาน มีระบบไฟส่องสว่าง สัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมทั้งพื้นที่
2. สร้างอาคารรับส่งผู้โดยสารขึ้นเขาพระบาทพลวงให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน
3. สร้างอาคารอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและศาสนิกชนได้ใช้บริการภายในจุดเดียว

ยุทธศาสตร์ที่ 3: ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ

เป้าประสงค์: อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีภาพลักษณ์ที่ดีทั้งในด้านความเป็นธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน การบริการและจำหน่ายสินค้าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

เป้าหมาย

1. ประชาชนรับรู้ภาพลักษณ์ของความสวยงาม ความเป็นธรรมชาติและความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน
2. มีแพ็คเกจการท่องเที่ยวและการนมัสการศาสนสถานสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีทุกฤดูกาล
3. จัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของจังหวัดจันทบุรีและการบริการที่ครบวงจร

ตัวชี้วัด

1. ทุกคนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในความสวยงามเป็นธรรมชาติ และความน่าศรัทธาของศาสนสถานไม่น้อยกว่าระดับมาก
2. มีการประกอบธุรกิจการค้าและการบริการที่เชื่อมโยงกับธุรกิจประเภทต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 5 ประเภท

กลยุทธ์

1. สร้างภาพลักษณ์ สร้างเครือข่ายและประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกช่องทาง

2. ปรับปรุงพื้นที่จำหน่ายสินค้าและบริการที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน
3. สนับสนุนให้ผู้ประกอบการค้าและการให้บริการสร้างเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนา

1. จัดกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเชิงอนุรักษ์ตลอดปี
2. สร้างศูนย์จำหน่ายสินค้าและบริการที่ครบวงจรในอาคารเดียวกัน
3. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการค้าขายและการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและเป็นธรรม

เป็นธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 4: พัฒนาระบบการบริหารจัดการ

เป้าประสงค์: อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมาย

1. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท มีการกำหนดสายงานบังคับบัญชา การกำหนดกลุ่มงาน การควบคุมกำกับ ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานที่ชัดเจน

2. มีคณะกรรมการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาทบนเขาพระบาทพลวงได้เข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติแบบบูรณาการภายใต้กฎระเบียบของกฎหมายและแนวปฏิบัติของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

3. ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายทุกคนปฏิบัติงานภายใต้กฎระเบียบ และข้อตกลงด้วยความประพฤติชอบ มีจิตสำนึก ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ตัวชี้วัด: ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในโครงสร้างและระบบงานไม่น้อยกว่าระดับมาก

แนวทางการพัฒนา

1. ให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับโครงสร้าง ระบบงาน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาท

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร

เป้าประสงค์: บุคลากรมีสมรรถนะตรงตามสายงาน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ และมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

เป้าหมาย

1. บุคลากรมีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการปฏิบัติงานตรงตามงานที่ได้รับมอบหมาย
2. บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคลทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
3. บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ภายใต้หลักจริยธรรม กำกับดูแลตนเองให้เป็นคนดี คำนึงถึงการบริการที่มีคุณภาพ

ตัวชี้วัด

1. ผู้ปฏิบัติงานผ่านการประเมินสมรรถนะไม่น้อยกว่าระดับมาก
2. ประชาชนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติงานแต่ละฝ่ายไม่น้อยกว่าระดับมาก

แนวทาง

1. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือประเภทเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีจิตวิญญาณในการอนุรักษ์ และการให้บริการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต
4. พัฒนาศูนย์ข้อมูลที่รับผิดชอบการบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารขั้นพื้นฐาน
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กร คณะบุคคล บุคคลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมวางแผน สรรหาบุคลากรให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจ
6. เสริมสร้างระบบจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 6: สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม

เป้าประสงค์: ประชาชนที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

เป้าหมาย

1. ชุมชน ผู้ประกอบการค้า และบริการนักท่องเที่ยวและศาสนสถาน เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานทุกครั้ง

2. ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานทุกแห่ง ได้รับการดูแลปกป้อง ปรับปรุง ซ่อมแซมให้คงสภาพมากที่สุด

3. ชุมชน ผู้ประกอบการค้า และบริการ มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีจิตสาธารณะ ดูแลนักท่องเที่ยวและศาสนิกชน ตลอดจนเข้าร่วมบำเพ็ญกิจกรรมสาธารณะเพื่อส่วนรวม

แนวทางการพัฒนา

1. จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานอย่างต่อเนื่อง

2. จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ

เขาคิชฌกูฏ

ผลการประเมินยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

การประเมินร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน จำแนกเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 7 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนา จำนวน 7 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ จำนวน 7 คน ผลการประเมิน ดังปรากฏในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 คะแนนเฉลี่ย ความเที่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

รายการ	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	SD	ระดับ
1. มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์	4.45	0.34	มาก
2. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้	4.55	0.37	มากที่สุด
3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม	4.50	0.38	มาก
4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง	4.60	0.42	มากที่สุด
รวม	4.55	0.30	มากที่สุด

จากตารางที่ 11 พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยรวมทั้ง 4 มาตรฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$) เมื่อจำแนกเป็นรายมาตรฐานเรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มาตรฐาน

ด้านความถูกต้องประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) รองลงมาคือ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$) มาตรฐานด้านความเหมาะสม มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) และมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) เป็นมาตรฐานสุดท้าย

ตารางที่ 12 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์

มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	<i>SD</i>	ระดับ
1. ยุทธศาสตร์ระบุถึงความต้องการที่ชัดเจน	4.33	0.48	มาก
2. ยุทธศาสตร์ระบุวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการอย่างตรงประเด็น	4.48	0.60	มาก
3. ยุทธศาสตร์มีการกำหนดกลยุทธ์/ยุทธวิธี/ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนสามารถตรวจสอบได้	4.43	0.50	มาก
4. ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	4.57	0.50	มากที่สุด
รวม	4.45	0.34	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อเรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์ระบุวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการอย่างตรงประเด็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) ยุทธศาสตร์มีการกำหนดกลยุทธ์/ยุทธวิธี/ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนสามารถตรวจสอบได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) และยุทธศาสตร์ระบุถึงความต้องการที่ชัดเจนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) เป็นข้อสุดท้าย

ตารางที่ 13 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
มาตรฐานด้านความเป็นไปได้

มาตรฐานด้านความเป็นไปได้	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	<i>SD</i>	ระดับ
1. ยุทธศาสตร์มีแนวทางกำหนดกิจกรรมชัดเจน	4.67	0.48	มากที่สุด
2. ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง	4.71	0.46	มากที่สุด
3. ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จะคุ้มค่ากับการลงทุน	4.48	0.51	มาก
รวม	4.55	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 13 พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อเรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$) รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์มีแนวทางกำหนดกิจกรรมชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) และผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จะคุ้มค่ากับการลงทุนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) เป็นข้อสุดท้าย

ตารางที่ 14 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
มาตรฐานด้านความเหมาะสม

มาตรฐานด้านความเหมาะสม	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	<i>SD</i>	ระดับ
1. ยุทธศาสตร์แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคการบริหารจัดการชัดเจน	4.52	0.51	มากที่สุด
2. ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการบริหารจัดการเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์	4.43	0.50	มาก

ตารางที่ 14 (ต่อ)

มาตรฐานด้านความเหมาะสม	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	SD	ระดับ
3. ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการวัดผลประเมินผลได้อย่างเหมาะสมสามารถปฏิบัติได้จริง	4.48	0.51	มาก
รวม	4.50	0.38	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อเรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ยุทธศาสตร์แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคการบริหารจัดการชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการวัดผลประเมินผลได้อย่างเหมาะสมสามารถปฏิบัติได้จริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) และยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการบริหารจัดการเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) เป็นข้อสุดท้าย

ตารางที่ 15 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความถูกต้อง

มาตรฐานด้านความถูกต้อง	ระดับประสิทธิภาพ		
	\bar{X}	SD	ระดับ
1. ยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน	4.43	0.81	มาก
2. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่กำหนดไว้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยม	4.43	0.59	มาก
3. แนวทางการบริหารจัดการที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์สามารถนำไปปฏิบัติได้	4.62	0.49	มากที่สุด
4. ยุทธศาสตร์มีตัวชี้วัดเพื่อการวัดผลประเมินผลและรายงานผลที่ชัดเจน	4.76	0.43	มากที่สุด
รวม			

จากตารางที่ 15 พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มาตรฐานด้านความถูกต้อง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อเรียงตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ยุทธศาสตร์ มีตัวชี้วัดเพื่อการวัดผลประเมินผลและรายงานผลที่ชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$) รองลงมา คือ แนวทางการบริหารจัดการที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์สามารถนำไปปฏิบัติได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่กำหนดไว้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) และยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) เป็นข้อสุดท้าย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ศึกษาวิธีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏไปใช้ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว พระภิกษุ ผู้ประกอบ การค้าและประชาชนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้มาโดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จำแนกตามกลุ่มอาชีพของแต่ละอำเภอในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 10 อำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 169 คน เครื่องมือที่ใช้เพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏแบบเลือกตอบ (Checklist) และแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) 5 ระดับตามมาตรวัดของลิเคอร์ท (Likert) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ พร้อมกับคำถามปลายเปิดที่เป็นข้อเสนอแนะ ส่วนเครื่องมือเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบอภิปรายกลุ่ม เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview form) แบบอภิปรายกลุ่ม เป็นแบบเสนอประเด็นของการอภิปรายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับอยู่ที่ .75

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ประชาชนที่เดินทางมาทำกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แก่ สิ่งจูงใจให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ คือ ความศรัทธาที่มีต่อรอยพระพุทธรูปบาทพลวง ความศรัทธาที่มีต่อท่านพ่อเขียน ความหวาดเสียวของการเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงโดยรถยนต์ ความสวยงามตามธรรมชาติและส่วนมากจะมาขึ้นเขามากกว่า 1 ครั้ง ถึง 10 ครั้ง การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากเดินทางโดยรถยนต์โดยสาร เพราะสะดวกรวดเร็วและตื่นเต้นการเดินทางไปท่องเที่ยวหรือไปนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะไปกับเพื่อนเป็นหมู่คณะ หรือไปกับครอบครัว เพราะประหยัดค่าใช้จ่าย รู้ใจกัน คอยช่วยเหลือกัน ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะขึ้นไปช่วงเวลากลางวัน และไม่พักค้างคืนในระหว่างการเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวง เพราะมีเวลาจำกัด และมีรายการท่องเที่ยวต่อ ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง ส่วนมากจะนำขวดน้ำดื่มติดตัวไป เพราะป้องกันความหิวและแก้กระหาย และนำเสื้อคลุมหรือผ้าคลุมติดตัวไปเพราะใช้ป้องกันแดดลมและฝน การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้จ่ายเรื่องการจัดซื้อดอกไม้รูปเทียน เครื่องรางของขลัง และทำบุญ เพราะศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การหาอาหารรับประทานส่วนมากซื้อจากร้านจำหน่ายอาหารบนเขาพระบาทพลวง เพราะสะดวกรวดเร็วไม่ต้องเป็นภาระในการนำติดตัวไป ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยมาก ส่วนมากใช้วิธีการทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ให้ ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏส่วนมากคือ ดอกไม้ รูปเทียน เกิดจากคนนำไปไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ บนเขาพระบาทพลวงเพราะมีความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงจะประทับใจมากที่สุดคือ ความสวยงาม ความสงบร่มเย็น และอากาศที่สดชื่น เพราะอยู่ที่สูงต้นไม้มากทิวทัศน์สวยงาม สำหรับสิ่งที่ประทับใจน้อยที่สุดคือ สถานที่คับแคบ เพราะจัดสถานที่ให้กับพ่อค้า แม่ค้า และสถานที่เพื่อการทำบุญมากเกินไป

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ได้แก่ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวง เกิดจากคนมาก ทางเดินคับแคบ เพราะพ่อค้าแม่ค้านำของมาตั้งวางขายริมเส้นทางเดินทาง ห้องน้ำมีน้อยที่พักค้างสำหรับนักท่องเที่ยวมีน้อย ป้ายบอกตำแหน่งและป้ายชี้บอกทางมีขนาดเล็กมากจุดพักผ่อน ชมทิวทัศน์มีน้อย

อุปสรรคของการขึ้นไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทพลวง ได้แก่ การเดินทางขึ้นเขาโดยรถยนต์ใช้เวลาคอยรถนานเพราะคนมาก รถยนต์

โดยสารมีน้อย การเดินเท้าในเวลากลางคืนลำบากเพราะไฟฟ้าส่องสว่างมีน้อยและให้แสงสว่างไม่เพียงพอ

อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ได้แก่ การบริหารจัดการบนเขา มีหลายกลุ่มหลายฝ่ายพื้นที่การบริหารจัดการบางแห่งทับซ้อนกันเพราะมุ่งผลประโยชน์เป็นสำคัญ ขาดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง และไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประสานงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาพื้นที่เขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท มีลักษณะการบริหารจัดการของแต่ละกลุ่มไม่ประสานงานกัน ถ้ามีปัญหา ก็จะปล่อยให้เป็นการของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง แต่ละกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาท ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบน้อยมาก

แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แก่ สิ่งที่ทุกคนอยากเห็นอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท หรือศาสนสถานอื่น ๆ บนเขาพระบาทพลวงในปีต่อไป มีสภาพสวยงามคงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

ส่วนข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีดังนี้ ให้บุคคลหรือคณะบุคคลรับผิดชอบการบริหารจัดการบนเขาพระบาทพลวงเพียงกลุ่มเดียวทุกกิจกรรม กลุ่มที่รับผิดชอบการบริหารจัดการบนเขาพระบาทพลวงควรเป็น สำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เพราะเป็นหน่วยงานที่ต้องควบคุมดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยตรง งดการนำดอกไม้รูปเทียนและเครื่องสักการบูชาต่าง ๆ ขึ้นไป สักการะศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงตนเองนับถือเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดขยะบนเขาพระบาทพลวง จัดสร้างจุดชมวิวิวิททัศน์ให้ครอบคลุมพื้นที่บนเขาพระบาทพลวง ปรับปรุงพัฒนาเส้นทางเดินเท้าให้เหมาะสมลดการขยายความกว้างเส้นทางรถยนต์ เพราะเป็นการทำลายต้นไม้และทำให้ดินบนเขาพังทลาย เปิดให้บริการขึ้นเขาพระบาทพลวงตลอดปี ควบคุมปริมาณคนขึ้นเขาพระบาทพลวงในแต่ละวัน จัดหารถยนต์โดยสารให้เพียงพอกับปริมาณคนขึ้นเขาในแต่ละวัน จัดทำเคเบิลหรือกระเช้าลอยฟ้าขึ้นเขาพระบาทพลวง

ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แก่ กำหนดองค์กรหรือผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท แต่งตั้งคณะทำงานศึกษาสภาพปัจจุบัน

ปัญหาและความต้องการ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนัมัสการรอยพระพุทธรบาทได้มีส่วนร่วม การนำปัญหามากำหนดแนวทางแก้ไขและพัฒนา การจัดทำแผนงานระยะสั้นและระยะยาว การแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบถึงระเบียบกฎเกณฑ์ กติกาในการขึ้นเขาพระบาทพลวง การดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ การติดตามผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาของกิจกรรม นัมัสการรอยพระพุทธรบาท และการนำผลการติดตามมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีความสวยงาม และน่าสนใจ คือ คน เงิน วิธีการบริหารจัดการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ แผนงานดำเนินการ

รูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ควรเป็นแบบนิติบุคคลรับผิดชอบการบริหารจัดการทั้งหมด เพราะสะดวกต่อการบริหารจัดการ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลง ที่เกิดจากทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกำหนด ผลประโยชน์ที่ได้รับจะเข้ารัฐอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย การรั่วไหลก็จะมีน้อยมาก

ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

อาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT analysis) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ได้วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของ 7s model ของ Mckinsey ประกอบด้วย การวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้าง (Structure) แบบการบริหาร (Style) ระบบงาน (System) ทักษะ (Skill) พนักงาน (Staff) ค่านิยม (Shared Value) ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในจาก 7 ปัจจัย การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศบาลนัมัสการรอยพระพุทธรบาทพลวง ตามแนวคิดของ 7s model ของ Mckinsey พบว่า โครงสร้างการบริหารและระบบการบริหารจัดการไม่มีรูปแบบแน่นอน การบริหารจัดการจะบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการในกลุ่มตนเองและปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ตนเองรับผิดชอบไม่มีนโยบาย หรือการกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการพนักงาน หรือผู้ปฏิบัติงาน ส่วนมากจะเป็นลูกจ้างชั่วคราว ปฏิบัติงานพื้นฐานทั่ว ๆ ไป เช่น การประชาสัมพันธ์ การจำหน่ายสินค้า การให้บริการ ซึ่งไม่ได้ใช้บุคลากรที่มีความรู้หรือมีทักษะในการปฏิบัติงานขั้นสูงแต่อย่างใด

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศบาลนัมัสการรอยพระพุทธรบาท ใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ผลการวิเคราะห์ส่วนมาก

จะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ยกเว้นสภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมายแต่ก็ไม่ใช่ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้

การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จุดแข็ง ที่ได้จากการวิเคราะห์ คือ ความศรัทธาในรอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตร ทิวทัศน์สวยงามอากาศเย็นสบาย การเดินทางโดยรถยนต์ต้นเต็นท์เร้าใจ ความสมบูรณ์ของป่าไม้ และความหลากหลายของธรรมชาติ การขึ้นเขามีสหลายวิธี สามารถเลือกเดินเท้าหรือรถยนต์โดยสารที่มีบริการ 24 ชั่วโมง และค่าโดยสารรถยนต์สำหรับขึ้นเขาพระบาทพลวงไม่แพง จุดอ่อน ที่ได้จากการวิเคราะห์ คือ การบริหารจัดการไม่เป็นระบบ ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยวแต่ละวันมากเกินไป ทำให้แออัด รถโดยสารขึ้นเขามีน้อยทางเดินคับแคบ กลิ่นธูปควันเทียนมีมากทำให้อากาศเสีย ดอกไม้ที่ใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธูปธูปเทียนเผาไหม้ทำลายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเสียงดังจากเครื่องขยายเสียง ขาดการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเก็บขยะไม่มีประสิทธิภาพ โอกาสที่ได้จากการวิเคราะห์ คือ เป็นสถานที่ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงอนุรักษ์ สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดปี สามารถพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทั้งระบบ สามารถกำหนดทิศทางการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม และสามารถส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการบริหารระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด และอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์ คือ ไม่มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบการบริหารจัดการกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปขาดการประสานงานและตั้งเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีการกำหนดนโยบาย แผนงาน กิจกรรมและการให้บริการล่วงหน้าทำให้เกิดความไม่พร้อม แต่ละกลุ่มทำงานซ้ำซ้อนกันและไม่บังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบ หรือการปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างจริงจัง

สามารถพัฒนาเป็นประเด็นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้ 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดระบบให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร

ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ สรุปได้ดังนี้

ผลการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยรวม 4 มาตรฐานอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับ ประสิทธิภาพของมาตรฐานตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มาตรฐานด้านความถูกต้อง รองลงมาคือ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มาตรฐานด้านความเหมาะสม และมาตรฐานด้าน ความเป็นประโยชน์ เป็นลำดับสุดท้าย เมื่อจำแนกประสิทธิภาพเป็นรายมาตรฐาน มาตรฐานด้าน ความเป็นประโยชน์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) ข้อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ยุทธศาสตร์ระบุถึงความต้องการที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) มาตรฐานด้าน ความเป็นไปได้มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$) ข้อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จะคุ้มค่ากับการลงทุน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) มาตรฐานด้านความเหมาะสม มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$) ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคการบริหารจัดการ ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ยุทธศาสตร์แสดง แนวทางการบริหารจัดการเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) และมาตรฐานด้านความถูกต้อง มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์มีตัวชี้วัดเพื่อการวัดผลประเมินผลและรายงานผลที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่กำหนดไว้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้ดังนี้

พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยว หรือมาทำกิจกรรมทางศาสนาบนเขา พระบาทพลวง ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ส่วนมากจะมีความศรัทธาที่มีต่อรอยพระพุทธรูป ความศรัทธาต่อท่านพ่อเจียน และชื่นชมในความสวยงามของธรรมชาติ การขึ้นเขาไปนมัสการ รอยพระพุทธรูป และชมธรรมชาติ จะเดินทางกลางวัน โดยรถยนต์โดยสาร เพราะตื่นเต้น

หลายคนมาเป็นหมู่คณะ และมากกว่า 1 ครั้ง แต่ละคนจะนำน้ำดื่มติดตัวไปเพราะป้องกันความหิว การใช้จ่ายเงินส่วนมากจะซื้อดอกไม้รูปเทียน เครื่องรางของขลัง และซื้ออาหารที่คณะสงฆ์จัด จำหน่ายบนเขาเพราะสะดวกกว่าพกพาขึ้นไป ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงจะมีส่วนร่วม รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้ ส่วนขยะที่พบเห็น โดยทั่วไปจะเป็นดอกไม้ที่ประชาชนกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตลอดเส้นทางเดิน ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับผลการแสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญ ในทวิตเตอร์ออนไลน์ (2561, หน้า 2) และในคูเอเซีย (2561, หน้า 1) ที่นักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญ มีจุดมุ่งหมายของการขึ้นเขาศิขณภูฏ คือ การนำดอกไม้รูปเทียนไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตลอดเส้นทางก่อนจะนำไปนมัสการรอยพระพุทธรูปและหินรูปบาตร พร้อมกับการขึ้นชม ธรรมชาติในจุดชมวิวด่าง คนที่ชอบความตื่นเต้นจะเดินขึ้นเขาพระบาทพลวงโดยรถยนต์โดยสาร ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ที่ประชาชน พบเห็นมาก คือ ถนนหรือทางเดินคับแคบเนื่องจากพ่อค้า แม่ค้า มาตั้งของขายริมทางทางเดิน และ ประชาชนที่ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปมีเป็นจำนวนมาก การบริหารจัดการบนเขาพระบาท พลวง มีความซับซ้อนเพราะมีหลายกลุ่มหลายฝ่ายเข้าไปบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับการแถลง ข่าวของ นายทรงธรรม สุขสว่าง ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ที่กล่าวถึงบริหาร จัดการของกลุ่มหรือฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปทุกปีที่ผ่านมา แต่ละกลุ่มมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จนละเลยการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และสาธารณูปโภคอื่น ๆ ให้มีความพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ภาพลักษณ์ บรรยากาศการท่องเที่ยวและนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาพระบาทพลวงออกมาในเชิงลบ จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบหรือกำหนดแนวทางการบริหารจัดการให้เหมาะสม (ข่าวสด, 2560, หน้า 1) สิ่ง queทุกคนอยากเห็นและพัฒนา คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสน สถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้มีความสวยงามและคงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด โดยเสนอให้บุคคล หรือคณะบุคคลรับผิดชอบการบริหารจัดการบนเขาพระบาทพลวงเพียง กลุ่มเดียวทุกกิจกรรม และกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้มีบทบาทในการบริหารจัดการบนเขาพระบาท พลวง ควรเป็นหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือศาสนสถานเพราะจะเป็นผู้รู้เข้าใจและมีทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่ากลุ่มอื่น และควรมีการงดการนำดอกไม้รูปเทียนขึ้นไปกราบ ไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บนเขาพระบาทพลวง จัดสร้างจุดชมวิว ปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า เปิดให้บริการขึ้นเขาพระบาทพลวงตลอดทั้งปี จัดหารถยนต์ให้เพียงพอหรือจัดทำกระเช้าลอยฟ้า

ขึ้นสู่ยอดเขาพระบาทพลวง ขึ้นตอนการแก้ปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ประกอบด้วย กำหนดและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการนำผลการศึกษามาจัดทำแผนบริหารจัดการเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ติดตามประเมินผล การดำเนินการ เน้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผนบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทรงธรรม สุขสว่าง ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระบาทพลวง คือ ให้อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการในเขตอุทยานทั้งหมดตลอดปี ปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า ทางรถยนต์ จุดชมวิว ห้ามนำสินค้าที่ก่อให้เกิดขยะมาจำหน่าย ได้แก่ อาหาร ของที่ระลึกต่าง ๆ หรือนำดอกไม้ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่าง ๆ แต่จะจัดสถานที่ให้สักการะโดยเฉพาะ นอกจากนั้น จะจัดปรับปรุงสถานที่พักผ่อนให้ร่มเงาตลอดระยะทางเดิน เป็นต้น (ข่าวสด, 2560, หน้า 2) และสอดคล้องผลการศึกษานองลักษณ์ ลิ้มทวีกุล และเวป้า วันสุสเซ็นต์ (2557, บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการวิจัยการพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การพัฒนาศาสนสถานโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การวางแผนร่วมกัน การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาตามแผนที่กำหนดและการประเมินผล ทำให้ศาสนสถานได้รับการพัฒนาตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับการศึกษาของ จันทนา อินทปัญญา (2553) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบวนอุทยานเขาหลวง จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ คุณสมบัติของความเป็นผู้นำ ความเข้มแข็งของชุมชน ความพร้อมของงบประมาณ และการสนับสนุนจากหน่วยงาน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของณัฐวรรณ สุนทรวิทธิโชติ และกาญจนา สุขานูรณ์ (2557) ที่ได้ศึกษา เรื่องการศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคี : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน พบว่า หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT) พบว่า สภาพแวดล้อมภายใน การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏในส่วนของพื้นที่เขาพระบาทพลวง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมของเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาพระบาทพลวงไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่แน่นอน ส่วนมากเป็นการสั่งการจากผู้มีอำนาจสูงสุดในกลุ่ม หรือในฝ่ายของตนเองที่แต่ละกลุ่ม หรือแต่ละฝ่าย จะบริหารจัดการเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีนโยบายหรือกลยุทธ์ในการจัดการการบริหารจัดการจะใช้แก้ปัญหาไปในแต่ละวัน ทำให้เกิดความขัดแย้ง กลายเป็นจุดอ่อนและอุปสรรคของการบริหารจัดการ สภาพแวดล้อมภายนอกไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ส่วนมากจะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะความศรัทธาในรอยพระพุทธรบาท หินรูปบาตร และทิวทัศน์ที่สวยงามอากาศเย็นสบาย การเดินทางที่ตื่นเต้นเร้าใจ ที่เป็นจุดแข็ง และมีโอกาสพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏให้มีศักยภาพในการยกระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน ถ้าได้รับการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ และสังคมในทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับองค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดพันธกิจขององค์กรว่า “เผยแพร่ความรู้และสร้างมูลค่าเพิ่ม (เพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรพรรณพืชให้เกิดประโยชน์เชิงสังคมและเชิงพาณิชย์)” โดยกำหนดแนวทางการบริการจัดการให้สวนพฤกษศาสตร์ ทั่วประเทศสามารถสร้างภาพลักษณ์และพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสวนพฤกษศาสตร์ให้เป็นที่รู้จัก โดยการจัดนิทรรศการเผยแพร่ข่าวสาร สร้างเครือข่ายพันธมิตร ด้านการศึกษาและการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ (องค์การสวนพฤกษศาสตร์, 2556, หน้า 75)

วิสัยทัศน์ที่ได้ คือ คณะกรรมการการบริหารจัดการเขาพระบาทพลวงใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท แบบมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงการให้บริการ และการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน พันธกิจ ประกอบด้วย การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ควบคุม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน สร้างคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน que เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม พัฒนาระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการสอดคล้องกับการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้มีความรู้ทักษะ

ในการบริหารจัดการ การให้บริการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน เสริมสร้างบรรยากาศ การทำงานและเครื่องมือให้เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ สร้างความตระหนักให้กับประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมน้สการรอยพระพุทธรูป ได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ให้เกิดประโยชน์เชิงสังคมและเชิงพาณิชย์ โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์อยู่ 6 ประเด็น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น เป้าประสงค์สำคัญคือ ศาสนสถานธรรมชาติมีความสวยงามโดดเด่นเป็นธรรมชาติอากาศบริสุทธิ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดระบบให้บริการและพัฒนาสาธารณูปโภคที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน เป้าประสงค์คือ เส้นทางขึ้นเขามีความสะดวกปลอดภัย แหล่งประกอบการค้าและบริการ สถานที่อำนวยความสะดวก มีที่อยู่เป็นสัดส่วน สะอาดเพียงพอ ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมภาพลักษณ์และธุรกิจ เป้าประสงค์ คือ ประชาชนรับรู้ภาพลักษณ์ความสวยงามและความศักดิ์สิทธิ์ มีการประกอบการค้าธุรกิจบริการที่หลากหลายเชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ เป้าประสงค์ คือ โครงสร้างการบริหารจัดการเป็นระบบชัดเจน เน้นการบูรณาการ ทุกคนปฏิบัติงานด้วยความประพฤติชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มสมรรถนะบุคลากร เป้าประสงค์ คือ บุคลากรมีสมรรถนะตรงตามสายงาน มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบต่อสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม เป้าประสงค์ คือ ประชาชนทุกกลุ่มอาชีพมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ผู้ประกอบการไม่เอาเปรียบผู้ใช้บริการ ผลที่ได้วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ ดังกล่าวได้จากการนำผลการสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก (SWOT analysis) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด 7S model ของ Mckinsey ได้แก่ กลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้าง (Structure) แบบการบริหาร (Style) ระบบงาน (System) ทักษะ (Skill) พนักงาน (Staff) และค่านิยม (Shared value) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมาย เทคโนโลยี และระหว่างประเทศ นำผลการวิเคราะห์มาหาความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมภายในกับสภาพแวดล้อมภายนอกมากำหนดกลยุทธ์ด้วย SWOT evaluation model ผลการกำหนดวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก แล้วนำผลการวิเคราะห์มากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด กลยุทธ์ ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้อง

กับสมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2550, หน้า 6) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย พันธกิจ จุดหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย กลวิธี แผนงาน ซึ่งกระบวนการของการพัฒนา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยผ่านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT) นำผลของการวิเคราะห์มากำหนด ทิศทางและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ สอดคล้องกับคณิงกรณ์ วงเวียน (2554, หน้า 207) ที่ได้ ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาเกาะเสม็ดจังหวัดระยอง โดยการศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ปัญหาในการพัฒนาเกาะเสม็ด นำผลการศึกษามาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยเทคนิค SWOT analysis รูปแบบ Mckinsey's 7-S model รูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro environment) ก่อนขกร่าง ยุทธศาสตร์

ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผลการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยรวม 4 มาตรฐาน อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับประสิทธิภาพของมาตรฐานตามคะแนนเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อย คือ มาตรฐานด้านความถูกต้อง รองลงมาคือ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มาตรฐาน ด้านความเหมาะสมและมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ซึ่งทุกมาตรฐานที่ผ่านการประเมิน อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏครั้งนี้ ได้พัฒนาโดยศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการ รอยพระพุทธรบาทในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็น จริงมากที่สุด และนำผลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ มาจัดทำร่างวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด กลยุทธ์ แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมที่ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยว และผู้มีความศรัทธาในศาสนสถาน พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชน ในท้องถิ่น ซึ่งการประชุมอภิปรายครั้งนี้ได้มีผู้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายผ่านการถกเถียง ตรวจสอบจนได้ข้อสรุปเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งสอดคล้องกับภูวนิดา คุณผลิน (2550, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของ กรุงเทพมหานครแบบบูรณาการ ซึ่งพบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์และการนำยุทธศาสตร์ไปใช้ ในการบริหารจัดการมีแนวโน้มความน่าจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นเพราะได้เก็บข้อมูลสภาพ

ปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค โดยการสอบถามจากบุคคลและกลุ่มบุคคลทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว แล้วนำผลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์มาจัดทำร่างยุทธศาสตร์ แล้วนำไปเสนอต่อที่ประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ผลจากการสรุปผลการประเมินร่างยุทธศาสตร์ จากผู้เชี่ยวชาญและข้อเสนอแนะจากการประชุมอภิปรายกลุ่ม ที่เป็นข้อมูลจากการศึกษาตามสภาพจริงในสถานการณ์ปัจจุบันที่ทุกฝ่ายทุกกลุ่มที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปต่างมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์หรือแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559-2564 และสอดคล้องกับ แผนการบริการจัดการเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ที่จะปรับปรุงพัฒนาเขาพระบาทพลวงให้มีความสะอาด สวยงาม มีจุดชมวิว มีบริการรถรับส่งต่อเดียวถึงยอดเขา จัดทำป้ายประกาศต่าง ๆ ห้ามนำดอกไม้ ธูปเทียนขึ้นไปสักการะศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวง ห้ามนำอาหารเข้าไปในเขตอุทยานฯ ยกเว้นน้ำดื่มพร้อมกับปรับปรุงจุดพักรถ จุดนั่งพักระหว่างการเดินทางขึ้นเขา เป็นต้น และในโอกาสต่อไปจะเปิดให้ขึ้นเขาพระพุทธรูปตลอดปี เพื่อลดปัญหานักท่องเที่ยวแออัดช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปบนเขาพระบาทพลวง (ข่าวสด, 2560, หน้า 2)

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูป ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐนักท่องเที่ยว และผู้มีความศรัทธาในศาสนสถาน พระภิกษุ ผู้ประกอบการค้า และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 แผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559-2564 ได้กำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกปีมีตัวอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่มีศาสนสถานอยู่ในขอบเขตการควบคุมดูแลรับผิดชอบของ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นอย่างยิ่งที่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งจะต้องใช้กระบวนการของ

การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว การดูแลศาสนสถาน ผู้ประกอบการค้าธุรกิจ ประชาชน และผู้แทนองค์กรต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 การกำหนดนโยบายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีศาสนสถานตั้งอยู่ ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดกระบวนการและวิธีการดูแลรักษาศาสนสถาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทเน้นการมีส่วนร่วมและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลเป็นระยะ

1.3 การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยว ควรกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความเชื่อความศรัทธาต่อศาสนสถาน เชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในจังหวัดและต่างจังหวัด โดยมีการประสานงานกันแบบบูรณาการ

2. ข้อเสนอแนะในการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

2.1 หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้บริการด้านสาธารณูปโภค การรักษาความปลอดภัย การดูแลศาสนสถาน และการจัดการท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อย่างจริงจัง เพราะกลุ่มงานดังกล่าวมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

2.2 ผู้ประกอบการค้าและการให้บริการด้านต่าง ๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ควรให้ความสนใจและร่วมนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยเฉพาะผู้ประกอบการค้า ธุรกิจและการให้บริการด้านการท่องเที่ยวและการให้บริการรถยนต์โดยสารประจำทางปกติและรถยนต์โดยสารขึ้นเขาพระบาทพลวงเข้ามามีส่วนดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ เพราะจะได้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวง สิ่งที่ได้จะเป็นข้อมูลในการนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2.3 ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและคณะสงฆ์ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ และกิจกรรม จะทำให้ได้รู้และเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเอง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการเสริมสร้างภาพลักษณ์การจัดกิจกรรมนมัสการพระพุทธรูป ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้ดียิ่งขึ้น

2.4 นักท่องเที่ยว ควรมีความเข้าใจในการนมัสการศาสนสถาน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งจะต้องตระหนักถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสำคัญ ดังนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏกำหนดอย่างเคร่งครัด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการจัดกิจกรรมเทศกาลนมัสการ รอยพระพุทธบาท ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผลที่ได้จะเป็นข้อมูลในการบำรุงรักษาและ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการนมัสการศาสนสถาน และสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมากำหนดเป็น แนวปฏิบัติให้แก่ ศาสนิกชนทุกคน ได้เคารพสักการะหรือการกราบไหว้ไปในรูปแบบเดียวกัน จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการเสริมสร้างภาพลักษณ์อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้สู่สากล ผลที่ได้จะเป็นการสร้างชื่อเสียงอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ให้นักท่องเที่ยวและ นักแสวงบุญชาติต่าง ๆ ได้รับรู้ถึงความเป็นธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ ความสวยงาม และ ความตื่นเต้นของการเดินทางสู่ยอดเขาพระบาทพลวง และผลกระทบที่ได้ตามมาคือ ประชาชน มีรายได้จากการค้าขาย ที่พัก รถนำเที่ยว รถยนต์โดยสาร และการท่องเที่ยวในสถานที่อื่น ๆ ของ จังหวัดจันทบุรี

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2560). *ระบบสถิติทางการทะเบียน*. เข้าถึงได้จาก <http://stat.dopa.go.th> > up stat_m
- กรมการศาสนา. (2557). *ระเบียบกรมศาสนาว่าด้วยองค์การทางศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512*. เข้าถึงได้จาก www.dra.go.th/th
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). *การวัดผลและประเมินผลของการส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2556). *สิ่งแวดล้อมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนาสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 4(2), 26-29.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). *สรุปสาระสำคัญของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553 ก). *การศึกษาความสำเร็จโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ปี พ.ศ. 2546-2553*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553 ข). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2558*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *การกำหนดวิสัยทัศน์*. เข้าถึงได้จาก www.veo10.moe.go.th/osmie7/ICT/Km112.Docx
- กฤติเดช มงคลกิจ. (2559). *ย้อนรอยความขัดแย้งงานบุญเขาคิชฌกูฏ : ผลบุญกับผลประโยชน์*. เข้าถึงได้จาก www.news.thaipbs.or.th
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). *อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ*. เข้าถึงได้จาก www.khaokhitchakut-np
- เกษม จันทร์แก้ว. (2558). *สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- โกศล ศรีประศาสน์. (2550). การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว
อนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาลึก-ล้ารัฐ จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ข่าวสด. (2560). กระทบอุทยานฯเตรียมเปิด “เขาคิชฌกูฏ” ตลอดปี ลดปัญหานักท่องเที่ยวแออัดช่วง
เทศกาล. เข้าถึงได้จาก <http://www.khaosod.co.th>.
- ข่าวสด. (2561). เปิดแล้ว! ชาวพุทธนับพันแห่เริ่มงานเปิดนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทบนเขาคิชฌ
กูฏ. เข้าถึงได้จาก <http://www.khaosod.co.th>
- คณิงกรณ์ วงเวียน. (2554). การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนียั่งยืน : กรณีเกาะ
เสม็ด จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การ
พัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- โครงการส่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง. (2557). โครงการจัดการท่องเที่ยว
อย่างมีส่วนร่วมกรณีงานวันประเพณีนมัสการพระบาทพลวง (อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌ
กูฏ). เข้าถึงได้จาก <http://demo.colorpack.net/catspa/pilot-areas/the-wild-east/48-khao-khitchakut-netional.html>
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2558). ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. เข้าถึงได้จาก <http://kanchanapisek.or.th>
- จันทนา อินทปัญญา. (2553). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและแก้ไขปัญหาความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่
โดยรอบวนอุทยานเขาลวง จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- จำลอง โพธิ์บุญ. (2552). การประเมินด้านสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: บางกอกบลิ๊อค.
- จิราภรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี. (2558). นิเวศวิทยาเพื่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553 ก). การควบคุม การวัดประเมินและการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553 ข). การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553 ค). การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชัชพล ทรงสุนทรวงษ์. (2550). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชติมา จตุรวงศ์. (2553). *การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในศาสนสถานและสถานศักดิ์สิทธิ์*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ณกมล ปุณฺษาเขตต์ทิกุล. (2559). *ยุทธศาสตร์คืออะไร*. เข้าถึงได้จาก [http://oknation.nation tv/ blog/nakamon TH /2016 /09 /25 /entry-1](http://oknation.nationtv/blog/nakamon TH /2016 /09 /25 /entry-1)
- ณัฐรัฐ ชนติกร. (2549). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา โดยใช้แนวคิด Balance Scorecard (BSC)*. คุษณินิพนธ์การศึกษาคุษณินิพนธ์บัณฑิต, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐวรรณ สุนทรวิทธิโชติ และกาญจนา สุขาบุรณ์. (2557). *การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม ในเขตตำบลสามบ้นฑิต : ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของประชาชนในตำบลสามบ้นฑิต*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา.
- ดอกรัก มารอด. (2555). *นิเวศวิทยาป่าไม้ประยุกต์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คูเอเซีย. (2561). *อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ*. เข้าถึงได้จาก park.dnp.th/vistor/nationparks.php? PTA-CODE = 1014
- ทัตสโตรออนไลน์. (2561). *เปิดตำนาน “เขาคิชฌกูฏ” จันทร์ ฟังแล้วต้องไปสักการะสักครั้ง*. เข้าถึงได้จาก <http://truststoronline.com>
- ทรูปลูกปัญญา. (2559). *ศาสนสถาน หมายถึงอะไร*. เข้าถึงได้จาก [www:http://truepookpanya.com](http://truepookpanya.com)
- ไทยรัฐ. (2558). *ไขปริศนาลับ ! 10 ข้อที่ควรรู้ทำไมคลื่นมหาชนต้องดันคันขึ้นเขาคิชฌกูฏ... ?* เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th>
- ธงชัย สันติวงษ์. (2550). *องค์กรและการบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีรพันธุ์ จุฬากาญจน์. (2551). *การศึกษาความเชื่อพิธีกรรม และเรื่องเล่าเพื่อสร้างอุดมการณ์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอสานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช*. เข้าถึงได้จาก <http://www.archive.lib.cmu.ac.th/full/T/12555/mem308555.js-ch2.pdf>
- ธนาวิษญ์ จินดาประดิษฐ์. (2559). *การวางแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปี*. เข้าถึง ได้จาก www.wise.co.th
- ธีรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2552). *พจนานุกรมจีน-ไทย ฉบับใหม่ (ฉบับพิมพ์หนังสือด้วย)*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

- ธีรราชย์ อักษรศิษย์. (2545). *ชุดาตุ: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์*
กรณีศึกษาความเชื่อ เรื่องธาตุปีเกิด. เข้าถึงได้จาก <http://www.archive.lib.cmu.ac.th/full/T/12555/mem30855js-ch2.pdf>
- นงลักษณ์ ลิ้มทวีกุล และแวนา วันสุนเซ็นต์. (2557). การพัฒนาศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพโดย
 การมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมาวารสารนครินทร์*.
สาขามนุษยศาสตร์และอักษรศาสตร์, 1(2), 43.
- นาคินทร์ พ.ภักดี. (2558). *ศรัทธาความหวังการอนุรักษ์: เขาคิชฌกูฏ*. เข้าถึงได้จาก <http://boonvithec.blogspot.com>
- นิติวัตร เรื่องพานิช. (2558). *แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.forest.go.th>
- นิมิต ผ่องจิตร. (2556). *วิทยาศาสตร์เบื้องต้น*. นครนายก: ส่วนวิชาการทหารโรงเรียนนายร้อย
 พระจุลจอมเกล้า.
- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ประยูร สุยะใจ และพระมหานภดลเทศมโม. (2552). *ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: คณะ
 มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เนติ เฉลยวารศ. (2556). การประเมินอภิมาน: แนวคิดและหลักการ. *วารสารวิชาการเครือข่าย*
บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 3(4), 22-25.
- บุญชัย สันติกโร. (2557). *ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา*. คุยฎีนิพนธ์การศึกษา
 คุยฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประภาพรรณ รักเลี้ยง. (2558). *หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา*. พิษณุโลก:
 มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- ปรีชา คัมภีรปกรณ์. (ม.ป.ป.). *หลักบริหารการศึกษา*. เข้าถึงได้จาก www.ais.rtaf.mi.th/paper
- พนม โนนพิมาย. (2558). ชุมชน คนกับทรัพยากร. *วารสารมณีบูรพา*, 8(35), 24.
- พรชนัน สุขประเสริฐ และเกศวดี พุทธภูมิพิทักษ์. (2553). *ความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของนักท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์*. พิษณุโลก:
 คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พสุ เดชะรินทร์. (2556). *การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พร้อมเลิศ หล่อวิจิตร. (2554). *แผนกลยุทธ์*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขต
 ปัตตานี

พระครูธรรมสรคุณ. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธบาทเขาคิชฌกูฏ (พลวง).*

จันทบุรี: วัดกะทิง.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับล่าสุด).*

กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

เพ็ญประภา เพชรบูรณิน. (2557). *แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์*

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ปกปักรักษาธรรมชาติอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เขื่อนจุฬาภรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.

จังหวัดขอนแก่น: สำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาวิดา ธาราศรีวิสุทธิ. (2552). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย

รามคำแหง.

ภูวนิดา คุณผลิน. (2550). *การบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครแบบบูรณาการ.*

คู่มือนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มนตรี สิงห์สุวรรณ. (2556). *การวางแผนกลยุทธ์.* สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. (2555). *เทคนิคการจัดทำแผนยุทธศาสตร์.* นนทบุรี:

กองนโยบายและแผนสำนักงานอธิการบดี.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2557). *การวางแผนกลยุทธ์.* เข้าถึงได้จาก www.tm.mahidl.ac.th

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (2556). *แนวความคิดพื้นฐานด้านการจัดการ.* เข้าถึงได้จาก [http://](http://www.ripb.ac.th)

www.ripb.ac.th

ยุวดี เปรมวิชัย. (2550). การประเมิน (Assessment). *วารสาร โรงเรียนนายเรือ*, 7(1), 32.

ราณี อธิชัยกุล. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช.

วงศ์ประวิทย์ น้อมนำทรัพย์. (2558). *ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม.*

ปริญญาณิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยพะเยา.

วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์. (2552). *ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมวัด*

พระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี. ดุษฎีนิพนธ์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

วสันต์ ชีวะสาธน์. (2552). *ศาสนสถานในพุทธศาสนา : แหล่งและบทบาท.* ม.ป.ท..

วิกิพีเดีย. (2559). *ศาสนสถาน.* เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>

- วินัย วีระวัฒนานนท์. (2556). *สิ่งแวดล้อมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิยะดา โตดิแพทย์. (2558). *อุทยานแห่งชาติ*. เข้าถึงได้จาก http://chm_thai.one.p.go.th/chm/PA/Detail/NationPark.html
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2554). *การวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนที่ทางยุทธศาสตร์และตัวชี้วัด*. เข้าถึงได้จาก www.mgmtsci.stou.ac.th
- วิรัตน์ รัตนมณี. (2550). *การศึกษาการบริหารสถานศึกษาดมหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตตรวจราชการที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ศรีสุวรรณ เกษมสวัสดิ์. (2553). *รายงานการวิจัยในชั้นเรียนเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในรายวิชาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีต่อพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1-3 สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศักดิ์ชาย สายสิงห์ และเกศินี ศรีวงศ์ษา. (2554). *การทำนุบำรุงศาสนสถานและโบราณสถาน: อำนาจและวิธีการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ แก้วจินดา. (2554). *องค์ประกอบของการจัดการเชิงกลยุทธ์*. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoknow.org/posts/453995>
- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2552). *เติมเต็มช่องว่างการประเมิน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). *การดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2550). *การวางแผนยุทธศาสตร์*. เข้าถึงได้ จาก http://planams.file.wordpress.com/2011/04/strategic_planning_doc
- สรรพงษ์ ลิ้มปรีธารังกุล. (2559). *หลักเกณฑ์การวัดเชิงปริมาณ (Quantive measurment) และการวัดเชิงคุณภาพ (Qualitative measurment)*. เข้าถึงได้จาก <http://th-th.facebook.com/notes/sanponglimthamrongkul>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2556). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. (2556). *เอกสารประกอบการฝึกอบรมการประเมิน คุณภาพภายนอกและการประกันคุณภาพภายใน*. จันทบุรี: กลุ่มศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *สื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ป.3*. กรุงเทพฯ: สำนักวิธีการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2556). *การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2554). *การอนุรักษ์ผืนป่ารอยต่อ 5 จังหวัด*. เข้าถึงได้จาก http://www.rdpb.go.th/rdpb/visit3/20-50/project_4_1.html
- สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). *รายงานการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการทบทวนแผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ส่วนนโยบายและแผนสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2557). *คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา. (2550). *หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: จุดทอง.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา. (2555). *คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558)*. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ทพลัส.
- สำนักพิมพ์แม็ค. (2558). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*. เข้าถึงได้จาก http://www.maceducation.com/e_knowledge/234104100/02.htm

- สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2557). *อุทยานแห่งชาติ*. เข้าถึงได้จาก http://www.dnp.go.th/parkreserve/Np/Html/Management/Manage_Np.html
- สุชน อินทเสมอ. (2554). *ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ : กรณีศึกษาตำบลปากน้ำปราณ*. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์ การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สุนีย์ มีผลกิจ และวิเชียร มีผลกิจ. (2545). *พระพุทธกิจ 45 พรรษา*. กรุงเทพฯ: คอมพอร์ม.
- สุรัตน์ วรรณภัย. (2560). พาช่างไปเขาตะกรับ. *วารสารมณีบูรพา*, 10 (42), 32.
- สุวัฒน์ ศิรินิรันดร์. (2549). *บทสรุปการวางแผนกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอนด์ เอ็น.
- สมานิส วิจิตร. (2551). *ยุทธศาสตร์ (กลยุทธ์) กับยุทธวิธี (กลวิธี)*. เข้าถึงได้จาก http://samanit.glogspot.com/2008/09/blog-post_22.html
- เสนาะ ดิยาว. (2553). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์. (2556). *แผนยุทธศาสตร์องค์การสวนพฤกษศาสตร์ ปี 2556-2560 (ทบทวนและปรับปรุง ปี 2556)*. กรุงเทพฯ: องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อภิชาติ อินทโชติ. (2559). ความจริง (หรือไถยกิจสงฆ์) ขั้นตอนยึดเขาคิชฌกูฏ. *โพกัสตะวันออก*, 16(15), 8.
- อาเน็น เรื่องจรูญศรี. (ม.ป.ป.). *แนวคิดทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์*. เข้าถึงได้จาก www.kroobannok.com/blog/20420
- อนุกุล ศิริพันธ์. (2551). *ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง*. เข้าถึงได้จาก http://www.archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2555/mem30855js_ch2.Pdf
- อิทธิวัตร ศรีสมบัติ. (2550). *สายธารธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลุ่มจังหวัดอีสานใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ อย่างยั่งยืน.
- อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏจังหวัดจันทบุรี. (2558). *ข้อมูลพื้นฐานและแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ*. กรุงเทพฯ: ธรณีเฝ้า.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (1993). *Research in education* (7th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Bhojwani, V. (2012). *What is the difference between management and administration?*

Retried from [http://wiki. Answer.Com/q/what_is_the_difference_between_management_and_administration](http://wiki.Answer.Com/q/what_is_the_difference_between_management_and_administration)

Drucker, P. F. (2007). *Management challengs for the 21st century*. New York: McGraw-Hill.

Lunenburg, F., & Ornstein, C. (2000). *Education administration*. Wadsworth: A division of Thomson Learning.

Mintzberg, H. (2011). *The rise and fall of strategic planning*. Retried from <http://www.chulapedia.Chula.ac.th>

Robert E. W. (2012). *Management information systems*. Retried from <http://adisony.Blogspot.com>

Simon, H. A. (1977). *The new science of management decision*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

Urwick, L. (2012). *The theory of organization*. Retried from <http://adisony.Blogspot.com>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- ราชานามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย
- ราชานามผู้ทรงคุณวุฒิประเมินร่างยุทธศาสตร์
- ราชานามผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนา

**รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสอดคล้อง
แบบสอบถามและแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์**

1. ดร.ภูซงค์ บุญอภัย อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมะขาม
วิทยาลัยนานาชาติ
2. ผศ.ดร.สุกัลยา ปริญญากุล คณบดีคณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จันทบุรี
3. ดร.สุกิจ โพธิ์ศิริกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่าย วิทยาลัยนานาชาติ
4. ดร.สุธรรม รัตนชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสวนส้ม
วิทยาลัยนานาชาติการพิเศษ
5. ดร.วินิตา ปรียะอนุกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทับสงฆ์
วิทยาลัยนานาชาติการพิเศษ
6. ดร.ขวัญใจ ศรีทาพัคตร์ ครูโรงเรียนแก่งวิทยสถาน
วิทยาลัยนานาชาติการพิเศษ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประเมินร่างยุทธศาสตร์

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. นายประดิษฐ์ เปรมใจ	หัวหน้าศูนย์ป่าไม้จังหวัดจันทบุรี
2. นายนิพนธ์ ภิญโญ	เจ้าพนักงานป่าไม้ผู้อาวุโสทำหน้าที่
หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
3. นายอนันต์ นพเวช	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น
4. นายพรชัย วนัสรุจน์	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง
5. นายสิทธิชัย บรรพต	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาสอยดาว
6. นายผจญ ชนมิตรามณี	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว

ด้านการศึกษา และวัฒนธรรม

1. นายกิจจา นวลสุวรรณ	อดีตผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดจันทบุรี
2. นายประพันธ์ ตันวัฒนา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดจันทบุรี
3. นางจิตรา สนิทนานุวัฒน์	ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดจันทบุรี
4. พระครูรังสรรค์พัฒนาร	เจ้าคณะอำเภอสอยดาว
5. พระญาณวิลาส	เจ้าคณะอำเภอท่าใหม่
6. พระครูปลัดสร สุธชิธรรม	เจ้าคณะอำเภอลอง
7. พระภาวนาแฉะญาวิสุทธิ	เจ้าคณะอำเภอเมือง

ด้านการวางแผนยุทธศาสตร์

1. รศ.ดร.วิศิษฐ์ กิจปรีชา	อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี
2. ดร.ประภาศิลป์ ญาติเจริญ	อดีตศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา
ประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2

3. ดร.สุดา สุขอ่ำ
ผู้อำนวยการสำนักการศึกษาพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐาน
4. ดร.อานนท์ สุขภาคกิจ
ศึกษาธิการจังหวัดจันทบุรี
5. นายพรต ทับทิมทอง
ผู้อำนวยการกองแผนและงบประมาณ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี
6. นายเกรียงไกร อูสาหกิจ
ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผนสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี
เขต 2
7. ดร.เพลินพิศ กอบตระกูล
ศึกษานิเทศ สำนักงานการศึกษา
ประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

รายนามผู้เข้าร่วมสัมมนา

ตำบลพลวง	สถานะ	เบอร์โทรศัพท์
1. นายสมัย วงศ์วิจิตร	เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ	086-142-3007
2. นายอิทธิพล ยิ้มประยงแย้ม	เจ้าหน้าที่สำนักงานการ ท่องเที่ยวฯ	084-025-2532
3. ร.ต.อ.ดิเรก ปลุกใจ	เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจ เขาคิชฌกูฏ	098-489+0988
4. นายกิตติศักดิ์ ศรีบุรุษ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลพลวง	064-967-0441
5. พระอธิการทองหล่อ สุวรรณโณ	พระภิกษุวัดคลองน้ำเป็น	080-644-5861
ตำบลชากไทย		
1. พจ.ชุตินันท์ บุญนำ	ปลัดเทศบาลตำบลชากไทย	061-487-3571
2. นางสาวกัญญา รุ่งรส	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ	081-723-6704
3. นายพนม อังสุสิงห์	กำนันตำบลชากไทย	-
4. นายเสน่ห์ อยู่รอด	ประชาชน	088-521-1019
5. นางสาวจรรุภา อุทัยรัมย์	แม่ค้า	089-227-3655
ตำบลจันทเขลม		
1. พระอธิการมานพ มานีโต	พระภิกษุวัดประสิทธิ์าราม	080-644-3672
2. นายสุวรรณ บุตรชาติ	พ่อค้า	098-224-9409
3. นายประยูทธ บำรุงสุข	เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ	080-094-1788
4. นางสมรัตน์ บุญถนอม	เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัด	081-874-9821
5. นายสุนส เชียงเหนือ	นายกเทศมนตรีตำบลจันทเขลม	084-914-1027

ตำบลตะเคียนทอง	สถานะ	เบอร์โทรศัพท์
1. นายสมเกียรติ สุขเมือง	ปลัดเทศบาลตำบลตะเคียนทอง	099-469-9456
2. นายสำราญ ไชยเฟือก	เจ้าหน้าที่สำนักงานการ ท่องเที่ยวฯ	089-824-5272
3. นางสาวนิชาภา สิงหชาติ	นักท่องเที่ยว	098-642-7198
4. นายไพโรจน์ ทำสวน	ประชาชน	087-140-6988
5. นางสาวสุพัฒตา พุทธสน	แม่ค้า	096-369-4021
ตำบลคลองพลู		
1. นายอคุลย์ บรรจงกิจ	นักท่องเที่ยว	082-218-1914
2. นายสนาน สุนทร	ประชาชน	089-074-3710
3. นางสาวจรรยา มาส โพธิ์ประเสริฐ	เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยว	089-074-3984
4. ร.ต.อ.อริสัฒน์ ขวาละคร	เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจ เขาคิชฌกูฏ	086-143-9601
5. นางสาวสุพรรณิศา บุญแต่ง	เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ	089-544-9699

ภาคผนวก ข

- สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
- สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการประเมินร่างยุทธศาสตร์

(สำเนา)

ที่ ศธ ๖๒๑๘/ ว ๑๒๐๗

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี

๒๐๑๓๑

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เค้าโครงฉบับย่อและเครื่องมือ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระภิกษุพัชร์ พุณชัย ฉัตรทอง นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว ๕๕๘๑๐๒๔๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.มานพ แจ่มกระจ่าง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย จึงมีความจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เชษฐ ศิริสวัสดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา ปฏิบัติการแทน

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน

ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ ๐-๓๘๑๐-๒๐๖๗ โทรสาร ๐-๓๘๓๕-๑๐๔๓

(สำเนา)

ที่ ศธ ๖๒๑๘/ว ๒๔๐๒

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี

๒๐๑๓๑

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ประเมินร่างยุทธศาสตร์

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ร่างยุทธศาสตร์ฯ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์ฯ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยพระภิกษุโพธิญาณ นัทรทอง นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์และการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว ๕๕๘๐๑๒๔๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิพนธ์ เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.มานพ แจ่มกระจ่าง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการประเมินร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความถูกต้องเหมาะสมของยุทธศาสตร์ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านประเมินความถูกต้องเหมาะสมของร่างยุทธศาสตร์ฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เชษฐ ศิริสวัสดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา ปฏิบัติการแทน

ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

สำนักงานคณบดี คณะศึกษาศาสตร์

โทรศัพท์ ๐-๓๘๑๐-๒๒๒๒ ต่อ ๒๐๐๖ โทรสาร ๐-๓๘๓๕-๑๐๔๓

ภาคผนวก ค

- แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
- แบบสอบถามความคิดเห็น
- แบบอภิปรายกลุ่ม
- แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ - นามสกุล.....สถานะ/ ตำแหน่ง.....
หน่วยงาน.....
2. วัน เดือน ปี และเวลาที่ให้สัมภาษณ์.....
สถานที่ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยว หรือมาทำกิจกรรมทางศาสนาบนเขาพระบาทพลวงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

1. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนเดินทางไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและส่วนมากจะมากันกี่ครั้ง
2. ประชาชนที่ขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากจะไปในช่วงกลางวัน หรือกลางคืน และพักค้างหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. การเดินทางขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากเดินทางอย่างไร เพราะเหตุใด
4. การเดินทางไปท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากไปคนเดียวหรือไปกับใคร เพราะเหตุใด
5. ประชาชนที่ขึ้นเขาพระบาทพลวงส่วนมากนำสัมภาระอะไรติดตัวไป เพราะเหตุใด
6. การใช้จ่ายเงินบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากใช้ในเรื่องใด เพราะเหตุใด
7. การหาอาหารรับประทานในระหว่างการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงส่วนมากทำอย่างไร เพราะเหตุใด
8. ประชาชนที่ขึ้นไปท่องเที่ยว หรือนมัสการศาสนสถานบนเขาพระบาทพลวงมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด ถ้ามีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนมากใช้วิธีใด
9. ขยะที่พบเห็นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏส่วนมากคืออะไร และเกิดจากอะไร เพราะเหตุใด
10. เมื่อประชาชนขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวงแล้ว ประทับใจกับสิ่งใดมากที่สุดเพราะเหตุใด และประทับใจน้อยที่สุด คืออะไร เพราะเหตุใด

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

1. อุปสรรคของการขึ้นไปบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทมีอะไรบ้าง ส่งผลกระทบอย่างไร
2. ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ท่านพบเห็นบนเขาพระบาทพลวง ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาท คืออะไร เกิดจากอะไร
3. อุปสรรคในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยวหรือนมัสการศาสนสถาน ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทมีอะไรบ้าง
4. สภาพการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญในช่วงนมัสการรอยพระพุทธบาทเป็นอย่างไร
5. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธบาทในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาท เป็นอย่างไร

ตอนที่ 4 แนวทางแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

1. ท่านอยากเห็นอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทในปีต่อไปเป็นอย่างไร
2. ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญให้เกิดความยั่งยืนควรทำอย่างไร
3. ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ เป็นอย่างไร
4. เครื่องมือที่จะนำมาใช้บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ให้มีความสวยงามและน่าสนใจคืออะไร และเป็นอย่างไร
5. ท่านคิดว่ารูปแบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด

**แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ
การบริหารการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน
ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ**

คำชี้แจง

1. ขอความกรุณากรอกแบบสอบถามทุกข้อตามความเป็นจริงเพื่อความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูลและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญให้มีคุณค่าตลอดไป

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและวิธีการในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวท่านโดยทำเครื่องหมาย ลงในช่อง

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 15-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี
 46-55 ปี 56 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพ โสด สมรส หย่าร้าง/ หม้าย อื่น ๆ
4. การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ป.ว.ช. อนุปริญญา/ ป.ว.ส.
 ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
5. อาชีพ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักท่องเที่ยวหรือผู้มีความศรัทธาในศาสนสถาน
 พระภิกษุ กำนาย ประชาชนในท้องถิ่น
6. รายได้ต่อเดือน น้อยกว่า 10,000 บาท
 10,001-20,000 บาท 20,001-30,000 บาท
 30,001-40,000 บาท 40,001 บาทขึ้นไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌู

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านและตอบคำถาม

ในช่องว่าง

1. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซฌฌู มีความเป็นระเบียบ หรือมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

ข้อ	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน	ระดับประสิทธิภาพ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การวางแผน แนวทางการบริหารจัดการสอดคล้องกับ ปัญหาและภารกิจของการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน					
2	กำหนดกิจกรรมสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการบริหาร จัดการ					
3	กำหนดงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือสอดคล้องและเหมาะสมกับ กิจกรรม					
4	การจัดองค์กร การกำหนดกลุ่มงานและผู้รับผิดชอบงาน ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถานในช่วงเทศกาล นมัสการรอยพระพุทธรบาท					
5	การจัดระบบการปฏิบัติงานที่เอื้อต่อผู้ ปฏิบัติงาน					

ข้อ	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน	ระดับประสิทธิภาพ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	การอำนวยความสะดวกต่อทุกคน ที่ต้องการเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ การประสานงาน					
7	การกำหนดรูปแบบและวิธีการประสาน งานมีความชัดเจน					
8	การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการติดต่อ สื่อสารและประชาสัมพันธ์เพียงพอ สอดคล้องกับการกิจ					
9	การใช้บุคลากร วัสดุอุปกรณ์และ เครื่องมือเหมาะสมสอดคล้องกับการกิจ การประสานงาน การสั่งการ					
10	กำหนดรายงานให้บุคลากรปฏิบัติชัดเจน					
11	บุคลากรมีความรู้ความสามารถสอดคล้อง กับการกิจ					
12	การกำหนดมาตรการให้บุคลากรที่ รับผิดชอบการปฏิบัติงานในเขตอุทยาน แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ตระหนักในบทบาท หน้าที่					
13	การกำหนดวิธีการ สั่งการที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ การควบคุม ดูแล					
14	การกำหนดรูปแบบและวิธีการ ควบคุมดูแล กำกับติดตาม ตรวจสอบ การปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ					

ข้อ	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน	ระดับประสิทธิภาพ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
15	การจัดระบบควบคุมดูแลให้ผู้เข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน					
16	การจัดระบบควบคุมดูแลและรายงานเกี่ยวกับการเดินทางและการรักษาความปลอดภัยในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ					
17	การกำหนดแนวทางให้ทุกคน ได้มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน					

2. ท่านคิดว่ากิจกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

ข้อ	ความเหมาะสมการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและใช้บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือให้เหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรมนมัสการรอย พระพุทธรบาท					
2	การกำหนดแผนงานและกิจกรรมการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ให้เหมาะสมกับเทศกาลนมัสการรอย พระพุทธรบาท					
3	การกำหนดภาระงานให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรบาท เหมาะสมสอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยว และมีความศรัทธาในศาสนสถาน					
4	การกำหนดวิธีการติดต่อประสานงาน/ ร้องทุกข์ ร้องเรียนหรือขอความช่วยเหลือที่ ชัดเจน					
5	การให้บริการตามคำร้องขอของประชาชน					
6	การจัดทำป้ายบริการต่าง ๆ ที่เอื้อและเป็น ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถาน					
7	การตรวจสอบ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล การดำเนินงานให้ สาธารณชนได้รับทราบ					

ข้อ	ความเหมาะสมการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และศาสนสถาน	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
8	การบริหารศาสนสถาน การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วม กำหนดรูปแบบและวิธีการนมัสการ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ ศาสนสถาน					
9	การกำหนดบุคคล คูแลรับผิดชอบอำนาจ ความสะดวก					
10	การประชาสัมพันธ์และชี้แจงวิธีการ ประเพณีปฏิบัติตนที่ถูกต้องกับศาสนสถาน					
11	การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็น ระเบียบเรียบร้อยของศาสนสถาน					
12	การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลหรือหน่วยงาน หรือองค์กรที่ให้บริการในศาสนสถาน แต่ละแห่ง					
13	การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และรายงาน ผลการดำเนินงานของบุคคลในศาสนสถาน					
14	การปรับปรุงพัฒนาศาสนสถานให้ น่าศรัทธายู่เสมอ					

3. ท่านคิดว่า ท่านสามารถมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ต่อไปนี้ ได้มากน้อยเพียงใด

ข้อ	การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และศาสนสถาน	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
1	การประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถานร่วมกับทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง					
2	การอบรมและเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน					
3	การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและ นักแสวงบุญ					
4	การปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎระเบียบ และกฎหมายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและศาสนสถาน					
5	การสอดส่องดูแล และแนะนำผู้อื่นให้ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ศาสนสถาน					

4. ท่านต้องการให้อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท มีนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญ มีจำนวนเท่าใดต่อปี

- น้อยกว่า 500,000 คน/ปี 500,001-800,000 คน/ปี
 800,001-1,100,000 คน/ปี 1,100,001 คน ขึ้นไป/ปี

5. ท่านคิดว่าอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ มีข้อดีหรือสิ่งที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว แต่ละด้านอย่างไรบ้าง

5.1 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

.....

5.2 ด้านกิจกรรมการแสวงบุญนมัสการศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและวิธีการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
ศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท

1. ท่านคิดว่าอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท
มีสภาพ และวิธีการในการพัฒนาการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด

ข้อ	สภาพและวิธีการการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	สภาพ					
1	ความชัดเจนของหน่วยงานและองค์กรที่ควบคุมดูแลการบริหารจัดการ					
2	ความมีเอกภาพการบริหารจัดการ					
3	การประสานงานระหว่างหน่วยงานขององค์กรภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น ประชาชน และคณะสงฆ์					
4	การแบ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง					
5	การแบ่งพื้นที่สำหรับการบริหารจัดการที่เป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง					
	วิธีการ					
6	การให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องรวมถึงบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมบริหารจัดการ					
7	การสร้างความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง					
8	การให้ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมบริหารจัดการ					
9	การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง					
10	การใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ					
11	การมอบหมายให้หน่วยงานหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งรับผิดชอบ					
12	การแบ่งพื้นที่ให้แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ					

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้ตามความคิดเห็นของท่านลงในช่องว่าง

1. ท่านคิดว่าอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคในแต่ละด้านอย่างไรบ้าง เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.1 จุดแข็ง คือ

.....

.....

1.2 จุดอ่อน คือ

.....

.....

1.3 โอกาส คือ

.....

.....

1.4 อุปสรรค คือ

.....

.....

2. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

การอภิปรายกลุ่ม

คำชี้แจง

1. แบ่งกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5-10 คน เลือกสมาชิกในกลุ่มเป็นประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน และเลขานุการ 1 คน
2. ให้ประธานของกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย โดยมีเลขานุการกลุ่มเป็นผู้จดบันทึก และสรุปประเด็นการอภิปราย

ประเด็นการอภิปราย

1. วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่กำหนดไว้ มีตัวบ่งชี้ที่สามารถบ่งบอกวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และศาสนสถานได้ชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด แสดงเหตุผลประกอบ
2. เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ มีความชัดเจนสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าจะต้องปรับปรุงแก้ไข ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แสดงเหตุผลประกอบ
3. ยุทธศาสตร์ ที่กำหนดขึ้น กำหนดแนวทาง วิธีการดำเนินงานที่มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจนหรือไม่ สอดคล้องกับสถานการณ์ภายในและภายนอกหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าจะต้องปรับปรุงแก้ไข ควรปรับปรุงแก้ไข เรื่องหรือประเด็นใด แสดงเหตุผลประกอบ

แบบประเมินร่าง
ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน

คำชี้แจง

1. แบบประเมินร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน มี 2 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการใช้แผนยุทธศาสตร์บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ
2. กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ
3. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและจะนำไปใช้สำหรับการวิจัยเท่านั้น

ขอขอบคุณที่ให้ความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง

พระภิกษุพูนชัย นัตรทอง

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ปัจจุบันตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่ง.....

2. หน่วยงานที่ดำรงตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมของแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ

คำชี้แจง ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการที่จะนำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ กรุณาประเมินร่างยุทธศาสตร์ โดยการทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการประเมินตามความคิดเห็นของท่าน ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ที่	รายการประเมิน	ระดับประสิทธิภาพ				
		5	4	3	2	1
	มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility standard)					
1	ยุทธศาสตร์ระบุถึงความต้องการที่ชัดเจน					
2	ยุทธศาสตร์ระบุวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการอย่างตรงประเด็น					
3	ยุทธศาสตร์มีการกำหนดกลยุทธ์/ยุทธวิธี/ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้					
4	ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานเขาคิซมัญญได้					
	มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standard)					

ที่	รายการประเมิน	ระดับประสิทธิภาพ				
		5	4	3	2	1
5	ยุทธศาสตร์มีมีแนวทางกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจน					
6	ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง					
7	ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จะคุ้มค่ากับการลงทุน					
	มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriot standard)					
8	ยุทธศาสตร์แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคการบริหารจัดการชัดเจน					
9	ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการบริหารจัดการเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์					
10	ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการวัดผลประเมินผลได้อย่างเหมาะสมสามารถปฏิบัติได้จริง					
	มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy stardard)					
11	ยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน					
12	ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่กำหนดไว้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยม					
13	แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์สามารถนำไปปฏิบัติได้					
14	ยุทธศาสตร์มีตัวชี้วัดเพื่อการวัดผลประเมินและรายงานผลที่ชัดเจน					

ภาคผนวก ง

- ตารางแสดงผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม
- ตารางแสดงผลการหาค่าความสอดคล้องแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์
- ผลการหาค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตารางที่ 16 ผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ						
ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน						
<u>การวางแผน</u>						
1	แนวทางการบริหารจัดการสอดคล้องกับปัญหาและภารกิจของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	กำหนดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการบริหารจัดการกำหนดงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์	5	1	-	0.83	ใช้ได้
3	และเครื่องมือสอดคล้องและเหมาะสมกับกิจกรรม	6	-	-	1.00	ใช้ได้
<u>การจัดองค์กร</u>						
การกำหนดกลุ่มงานและผู้รับผิดชอบงาน						
4	ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถานในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท	5	1	-	0.83	ใช้ได้
การจัดระบบการปฏิบัติงานที่เอื้อต่อ						
5	ผู้ปฏิบัติงาน	5	1	-	0.83	ใช้ได้
การอำนวยความสะดวกต่อทุกคนที่ต้องการ						
6	เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
<u>การประสานงาน</u>						
การกำหนดรูปแบบและวิธีการประสานงานมีความชัดเจน						
7		6	-	-	1.00	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
8	การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการติดต่อสื่อสารและประชาสัมพันธ์เพียงพอ สอดคล้องกับภารกิจ	5	1	-	0.83	ใช้ได้
9	การใช้บุคลากร วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจ การประสานงาน การสั่งการ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
10	กำหนดรายงานให้บุคลากรปฏิบัติชัดเจน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
11	บุคลากรมีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับภารกิจ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
12	การกำหนดมาตรการให้บุคลากรที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ตระหนักในบทบาทหน้าที่	4	2	-	0.66	ใช้ได้
13	การกำหนดวิธีการ สั่งการที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ การควบคุมดูแล	5	1	-	0.83	ใช้ได้
14	การกำหนดรูปแบบและวิธีการ ควบคุมดูแล กำกับติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ	4	2	-	0.66	ใช้ได้
15	การจัดระบบควบคุมดูแลให้ผู้เข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	4	2	-	0.66	ใช้ได้
16	การจัดระบบควบคุมดูแลและรายงานเกี่ยวกับการเดินทางและการรักษาความ	4	2	-	0.66	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
17	ปลอดภัยในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ การกำหนดแนวทางให้ทุกคน ได้มีส่วนร่วม ในการควบคุมดูแลการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ความเหมาะสมการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน การบริหารทรัพยากรธรรมชาติ	4	2	-	0.66	ใช้ได้
1	การจัดหาและใช้บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือให้เหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรมนั้สการรอยพระ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	พุทธบาท การกำหนดแผนงานและกิจกรรมการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน ให้เหมาะสมกับเทศกาลนั้สการรอย	5	1	-	0.83	ใช้ได้
3	พระพุทธบาท การกำหนดภาระงานให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับกิจกรรมนั้สการรอยพระพุทธบาท เหมาะสมสอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยว	5	1	-	0.83	ใช้ได้
4	และมีความศรัทธาในศาสนสถาน การกำหนดวิธีการติดต่อประสานงาน/ ร้องทุกข์ ร้องเรียนหรือขอความช่วยเหลือที่	5	1	-	0.83	ใช้ได้
5	ชัดเจน	5	1	-	0.83	ใช้ได้
6	การให้บริการตามคำร้องขอของประชาชน	5	1	-	0.83	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
7	การจัดทำป้ายบริการต่าง ๆ ที่เอื้อและเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน การตรวจสอบ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล การดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับทราบ <u>การบริหารศาสนสถาน</u>	6	-	-	1.00	ใช้ได้
8	การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกำหนดรูปแบบและวิธีการนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ ศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
9	การกำหนดบุคคล คูแลร์รับผิดชอบอำนวยความสะดวก	6	-	-	1.00	ใช้ได้
10	การประชาสัมพันธ์และชี้แจงวิธีการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องกับศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
11	การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของศาสนสถาน	5	1	-	0.83	ใช้ได้
12	การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลหรือหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้บริการในศาสนสถานแต่ละแห่ง	6	-	-	1.00	ใช้ได้
13	การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานของบุคคลในศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
14	การปรับปรุงพัฒนาศาสนสถานให้น่าศรัทธาอยู่เสมอ การมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	5	1	-	0.83	ใช้ได้
1		4	2	-	0.66	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
2	การประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารทรัพยากรธรรมชาติและ	4	2	-	0.66	ใช้ได้
3	ศาสนสถานร่วมกับทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง การอบรมและเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและ นักแสวงบุญ	5	1	-	0.83	ใช้ได้
4	การปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎระเบียบและ กฎหมายด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
5	การสอดส่องดูแล และแนะนำผู้อื่นให้ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศาสน สถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
1	ความต้องการนักท่องเที่ยว	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	☐ น้อยกว่า 500,000 คน/ปี	6	-	-	1.00	ใช้ได้
3	☐ 500,001 – 800,000 คน/ปี	6	-	-	1.00	ใช้ได้
4	☐ 800,001 – 1,100,000 คน/ปี	6	-	-	1.00	ใช้ได้
	☐ 1,100,001 คน ขึ้นไป/ปี					
1	ข้อดีหรือสิ่งที่น่าประทับใจ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	กิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมแสวงบุญและศาสนสถานและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สภาพและวิธีการบริหารจัดการธรรมชาติ และศาสนสถาน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
1	<u>สภาพ</u>	6	-	-	1.00	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
2	ความชัดเจนของหน่วยงานและองค์กรที่	6	-	-	1.00	ใช้ได้
3	ควบคุม ดูแลการบริหารจัดการ ความมีเอกภาพการบริหารจัดการ การประสานงานระหว่างหน่วยงานของ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
4	องค์กรภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น ประชาชน และคณะสงฆ์	5	1	-	0.83	ใช้ได้
5	การแบ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การแบ่งพื้นที่สำหรับการบริหารจัดการที่ เป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง วิธีการ	5	1	-	0.83	ใช้ได้
6	การให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ ส่วนเสีย มีส่วนร่วมบริหารจัดการ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
7	การสร้างความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง	6	-	-	1.00	ใช้ได้
8	การให้ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมบริหารจัดการ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
9	การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง	6	-	-	1.00	ใช้ได้
10	การใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหาร จัดการ	6	-	-	1.00	ใช้ได้
11	การมอบหมายให้หน่วยงานหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่งรับผิดชอบ	5	1	-	0.83	ใช้ได้
12	การแบ่งพื้นที่ให้แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	5	1	-	0.83	ใช้ได้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
1	ในช่วงเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรบาท จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคใน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	แต่ละด้านอย่างไรบ้าง เพื่อให้การบริหาร จัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีอะไรบ้าง	6	-	-	1.00	ใช้ได้

ตารางที่ 17 ผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบประเมินร่างยุทธศาสตร์

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์						
(Utility Standard)						
1	ยุทธศาสตร์ระบุถึงความต้องการที่ชัดเจน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
2	ยุทธศาสตร์ระบุวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการอย่างตรงประเด็น	6	-	-	1.00	ใช้ได้
3	ยุทธศาสตร์มีการกำหนดกลยุทธ์/ยุทธวิธี/ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้	6	-	-	1.00	ใช้ได้
4	ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางพัฒนาการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและศาสนสถาน ณ อุทยานเขาคิซฌฌฎฎได้	6	-	-	1.00	ใช้ได้
มาตรฐานด้านความเป็นไปได้						
(Feasibility Standard)						
5	ยุทธศาสตร์มีมีแนวทางกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
6	ยุทธศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง	6	-	-	1.00	ใช้ได้
7	ผลที่ได้จากการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จะคุ้มค่ากับการลงทุน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
มาตรฐานด้านความเหมาะสม						
(Propriot Standard)						
8	ยุทธศาสตร์แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคการบริหารจัดการชัดเจน	6	-	-	1.00	ใช้ได้
9	ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการบริหารจัดการเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์	6	-	-	1.00	ใช้ได้
10		5	1	-	0.83	ใช้ได้

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	N = 6			$\frac{\sum R}{N}$	สรุปผล
		+1	0	-1		
	ยุทธศาสตร์แสดงแนวทางการวัดผล ประเมินผลได้อย่างเหมาะสมสามารถ ปฏิบัติได้จริง					
11	มาตรฐานด้านความถูกต้อง	6	-	-	1.00	ใช้ได้
12	(Accuracy Standard)	6	-	-	1.00	ใช้ได้
	ยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน					
13	ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และ ค่านิยม	6	-	-	1.00	ใช้ได้
14	แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่ กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์สามารถนำไป ปฏิบัติได้	5	1	-	0.83	ใช้ได้
	ยุทธศาสตร์มีตัวชี้วัดเพื่อการวัดผลประเมิน และรายงานผลที่ชัดเจน					

Reliability

Item – Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Crobach's Alpha if Item Deleted
a1	213.83	168.213	.625	.949
a2	213.53	164.740	.893	.948
a3	213.70	170.355	.423	.951
b4	213.63	168.102	.597	.950
b5	213.60	171.766	.317	.951
b6	213.57	169.220	.520	.950
b7	213.67	170.092	.442	.950
b8	213.60	168.869	.541	.950
c9	213.70	172.493	.26	.951
c10	213.57	168.254	.596	.950
c11	213.50	166.121	.798	.949
c12	213.57	170.461	.423	.951
c13	213.63	165.482	.802	.948
d14	213.53	164.740	.893	.948
d15	213.53	173.154	.218	.952
d16	213.67	171.333	.347	.951
d17	213.60	168.524	.568	.950
e1	213.57	170.806	.396	.951
e2	213.57	169.564	.493	.950
e3	213.53	169.499	.507	.950
e4	213.73	170.823	.390	.951
e5	213.60	169.283	.509	.950
e6	213.70	171.252	.354	.951
e7	213.53	168.326	.601	.950
f8	213.67	169.057	.521	.950
f9	213.60	167.766	.628	.949
f10	213.77	168.737	.558	.950
f11	213.57	166.185	.761	.949

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Crobach's Alpha if Item Deleted
f12	213.73	171.099	.369	.951
f13	213.63	169.275	.506	.950
f14	213.63	165.482	.802	.948
g1	213.53	164.740	.893	.948
g2	213.77	172.254	.246	.952
g3	213.80	169.062	.542	.950
g4	213.57	168.599	.569	.950
g5	213.67	172.230	.279	.951
h1	213.60	168.455	.574	.950
h2	213.53	166.120	.780	.949
h3	213.57	169.633	.488	.950
h4	213.60	169.834	.466	.950
h5	213.60	169.834	.466	.950
i1	213.63	169.137	.517	.950
i2	213.77	168.323	.591	.950
i3	213.57	164.392	.796	.948
i4	213.70	171.459	.338	.951
i5	213.57	169.633	.488	.950
i6	213.60	172.179	.286	.951
i7	213.50	172.948	.241	.951

Scale : ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Case	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based all variables in the procedure

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.951	48

ภาคผนวก จ

รูปภาพผลของการบริหารจัดการบนเขาพระบาทพลวง ปี 2561

จุดจอดรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวที่ว่าการอำเภอเขาคิชฌกูฏ

จุดจอดรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวที่วัดพลอง

จุดจอดรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวที่วัดกะทิง

สถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว

สถานที่จำหน่ายสินค้าในบริเวณวัดกะทิง

ที่จอดรถรับส่งนักท่องเที่ยวของวัดกะทิงบนเขาพระบาทพลวง

ห้องน้ำหญิง ที่วัดกะทิง

ห้องน้ำชาย ที่วัดกะทิง

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ลานกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวบนเขาพระบาทพลวง

การปรับปรุงเส้นทางสำหรับรถยนต์ขึ้นเขาพระบาทพลวงให้พร้อมและปลอดภัยทุกวัน

การปรับปรุงเส้นทางเดินเท้าบนเขาพระบาทพลวง

ห้องน้ำบนเขาพระบาทพลวง

จุดบริการเสิร์ฟหามจีนเขาพระบาท

พนักงานทำความสะอาดทางเดินเท้าบนเขาพระบาทพลวงช่วงที่ 3

บรรยากาศทางเดินเท้าขึ้นเขากว้างขวางปราศจากร้านค้าและขยะ

ความสะอาดสวยงามบนยอดเขาพระบาทพลวง

หน่วยบริการปฐมพยาบาล

ศาสนสถานปราศจากดอกไม้รูปเทียน

ลานสิวลี ได้รับอนุญาตให้เป็นจุดวางดอกไม้รูปเทียนก่อนขึ้นยอดเขาพระบาทพลวง

ป้ายเตือน

ป้ายบอกจุดแสดงลำดับและลักษณะของศาสนสถานแต่ละแห่ง

รอยพระพุทธรูปบนยอดเขาพระบาทพลวง

ความสะอาดสวยงามบนยอดเขาพระบาทพลวง